

Николай Сухомозский
Надежда Аврамчук

**ПУБЛИЧНЫЕ
ЛЮДИ (том 3)**

МИКОЛА СУХОМОЗСЬКИЙ
НАДІЯ АВРАМЧУК

Публічні люди
Короткий біо-бібліографічний довідник (XVII – перша половина XX ст.)
Том 3 (Л – П)

КИЇВ

ЛАВРЕНЬОВ Борис Андрійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Прозаїк, драматург, поет. Справжнє прізвище – Сергєєв Б. А.

З інтелігентської родини. Батько, Сергєєв А., – учитель.

Народився 5 (17) липня 1891 р. в м. Херсон Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 7 січня 1959 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ). Похований на Новодівочому цвинтарі.

Закінчив 1-у Херсонську чоловічу гімназію (1910), юридичний факультет Московського університету (1915).

Учасник 1-ї світової (1914-1918) і російської громадянської (1918-1920) воєн.

Працював секретарем редакції, заступником редактора фронтової газети «Червона зірка», заввідділом газети «Туркестанська правда».

Двічі лауреат Державної премії СРСР (1946; 1950).

Член літературної групи «Співдружність».

Друкувався в газетах «Туркестанська правда», «Червона зірка» журналах «Зірка», «Червоний журнал для всіх», декадентському альманасі «Жнива».

Як поет дебютував у газеті «Рідний край» віршем (1911), а як прозаїк – оповіданням (1924).

Потім настала черга повістей «Вітер» (1924), «Сорок перший» (1924), «Розповідь про просту річ» (1927), «Сьомий супутник» (1927), «Гравюра на дереві» (1928), «Розлом» (1927), «Ми житимемо!» (1930), «Стратегічна помилка» (1934), «Велика земля» (1935), «Пісня про чорноморців» (1943), «За тих, хто в морі!» (1945), роману «Крах республіки Ітль» (1925).

Перу Л. належать вірші «Казка вечірня», «Маки», «Лютий», «Мука світанку».

Після смерті Л. вийшло шеститомне зібрання його творів (1963-1965).

За повістю «Сорок перший» зняті однойменні художні фільми (1927; 1956).

Драма «Розлом» йшла в багатьох театрах СРСР і за кордоном.

У м. Херсон одній з вулиць, а також гімназії № 20 присвоєно ім'я Л. (1961).

В Херсонському краєзнавчому музеї відкрита меморіальна кімната письменника (1987).

У м. Севастополь ім'я земляка носить драматичний театр.

Письменники І. Вишневська і В. Кардін написали книги «Борис Лавреньов» (відповідно – 1962 і 1981).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – М. Бурлюк, В. Шершеневич, Л. Зак, К. Большаков, С. Третьяков, Р. Івнєв, Е. Старікова та ін.

ЛАГОРІО Лев Феліксович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Художник.

З дворянської родини. Батько, Лагоріо Ф., – неаполітанський віце-консул.

Народився 16 (28) червня 1827 р. в м. Феодосія Таврійської губернії Російської імперії (нині – Автономна Республіка Крим України). За іншими даними, народився 17 (29) листопада.

Помер 9 (22) грудня 1905 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Закінчив Феодосійську гімназію, Петербурзьку академію мистецтв (1843-1850), стажувався в Італії і Франції (1853-1860).

Почесний член Петербурзької академії мистецтв (1900).

Один з фундаторів Санкт-Петербурзького товариства художників (1890).

Кавалер малої срібної (1847), великої срібної (1848), малої золотої (1849), великої (1850) малої золотої медалей Петербурзької академії мистецтв, ордена св. Ганни 3-го ступеня (1861).

У морських пейзажах особливе значення художник надавав передачі освітлення і повітряної перспективи, поєднуючи безпосередність етюду з натури з штучністю колірних ефектів в традиціях романтичного і академічного живопису.

Постійний учасник виставок Товариства російських акварелістів.

У Петербурзі мав персональну виставку (1893).

Серед найвідоміших доробків – «Транспортування льоду» (1849), «Гірське озеро» (1852), «Краєвид на Неву і Петровську набережну з будиночком Петра І», «Нормандський берег», «На острові Капрі. Рибальський будиночок» (усі – 1859), «Фонтан Аннібала в Рокка-Ді-Папа поблизу Риму» (1860), «Північний пейзаж» (1872), «Батум» (1881), «Затока Золотий Ріг» (1883), «Місячна ніч на морі» (1886), «Кавказький краєвид» (1889), «Гурзуф» (1890), «Історія штурму фортеці Баязет», «Морський пейзаж з вітрильниками» (обидва – 1891), «Кавказька ущелина» (1893), «Лафотенський острів» (1895), «На березі» (1899).

Пензлю нашого земляка належать полотна «Крим. Скелі Чернець і Діва», «Гірська річка», «Під покровом дуба», «Корабель «Свята княгиня Ольга» біля берегів Криму», «Будиночок в саду», «Круча над річкою», «Краєвид на Аюдаг з Алушти», «Кримський пейзаж», «Хутір на острові». Л. – також автор серії картин на сюжети російсько-турецької війни 1877-1878 рр.

Нині доробки нашого земляка зберігаються в Донецькому, Харківському, Луганському обласних художніх музеях (усі – Україна), державній Третьяковській галереї, Центральному історичному військово-інженерному музеї (м. Москва, РФ), музеї Олександра III (м. Санкт-Петербург, РФ), обласному художньому музеї ім. В. Сукачова (м. Іркутськ, РФ), обласному художньому музеї (м. Калуга, РФ), обласній картинній галереї ім. Б. Кустодієва (м. Астрахань, РФ), державній художній галереї (м. Перм, РФ), музеї образотворчих мистецтв (м. Тюмень, РФ), державному історико-архітектурному і художньому музеї-заповіднику (м. Володимир, РФ), державному обласному художньому музеї ім. І. Пожалостіна (м. Рязань, РФ), обласному художньому музеї ім. І. Крамського (м. Вороніж, РФ), державному музейному об'єднанні «Художня культура Російської Півночі» (м. Архангельськ, РФ), обласному музеї образотворчих мистецтв (м. Оренбург, РФ), державному історико-архітектурному і художньому музеї-заповіднику (м. Рибінськ, РФ), численних приватних зібраннях.

У будинку на Генуезькій вулиці, де мешкав Л., нині розміщується Феодосійський краєзнавчий музей.

У московському видавництві «Біле Місто» вийшли книга Н. Соломко «Казка про хлопчика, який не умів малювати море» (2004) і подарункове видання «Лев Лагоріо. Велика колекція» (2007).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – І. Айвазовський, О. Боголюбов, М. Бочаров, О. фон Бок, М. Воробйов, О. Зауєрвейд, М. Сергєєв, Б. Віллевальде та ін.

ЛАЗАРЕВСЬКИЙ Борис Олександрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник.

З поміщицької родини. Батько, Лазаревський О., – історик.

Народився 26 березня (7 квітня) 1871 р. в м. Полтава Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 24 вересня 1936 р. в м. Париж (Франція).

Закінчив другу Київську гімназію, колегію П. Галагана (1892), навчався на юридичному факультеті Новоросійського (1892-1893), закінчив юридичний факультет Київського університету св. Володимира (1897).

Працював помічником машиніста на станції Казатин Південно-Західної залізниці (1896), слідчим Севастопольського військово-польового суду (1897-1903), Владивостоцьким військовим прокурором (1904-1905), діловодом на Чорноморському флоті (1916-1917), контролером на французькому пароплаві лінії «Марсель – Батум» (1920).

Друкувався в газетах «Кримський вісник», «Киянин», «Південний огляд», «Єлизаветградські новини», «Новий час», журналах «Нива», «Весь світ», «Пробудження», «Лелітки», «Щомісячний журнал для всіх», «Російське багатство», «Щомісячний журнал літератури», «Новий журнал для всіх», «Лукомор'я», «Мистецтво», «Освіта».

Як літератор дебютував в газеті «Киянин» оповіданням «Остання послуга» (1894).

Потім настала черга статей «Шевченко і жінки» (1911), «Про Шевченка і близьких йому людей» (1914).

Наш земляк – автор книг «Забуті люди» (1899), «Повісті і оповідання» (1903), «Повісті і оповідання» (1906), «Оповідання» (1908), «Сім'я», «Дівчата» (1910), «Вічне», «Під час війни», «Три тополі» (обидві – 1915), «Улюблене» (1916), «Ціле життя», «Любиме», «Веня (історія однієї жіночої душі)», «Серце Анюти» (усі – 1917), «Моє серце. – Душа жінки» (1920), «Приречені та

інші оповідання», «Нічні птахи», «Моє серце», «Приречені», «Ольга Дякова і К⁰», «Душа жінки та інші оповідання» (усі – 1921), «Темна ніч» (1923), «Голос Вітчизни», «Яша», «Гріх Парижу» (усі – 1928), «Ліза» (1930).

Українською мовою письменник видрукував повість «Святе Місто» (1902), оповідання «Земляки» (1905), «Уляна» (1906), «Початок Життя» (1912).

За життя Л. вийшло «Зібрання творів» в семи томах (1911-1914).

Більшовицького режиму не сприйняв. Вийшов з Києва, де знаходився, спочатку до Ростова-на-Дону (1918), потім – до Тифлісу (1919), далі – до Константинополя, Праги і Берліна (1921) і, нарешті, – до Парижу (1922).

Помер на станції метро від серцевого нападу.

Архів нашого земляка спочатку зберігався в паризькій бібліотеці С. Петлюри, потім зусиллями фашистів потрапив до Берліна, далі – Польщі. Нині частина його перебуває в пражському Музеї національної писемності, а частина – у Москві.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – А. Чехов, Л. Толстой, І. Бунін, В. Маяковський, О. Купрін, О. Блок, В. Вересаєв, П. Арцибашев, І. Рєпін, Д. Мережковський, В. Короленко, М. Реріх, І. Потапенко, А. Коні, В. Мейерхольд, І. Сургучов та ін.

ЛАЗАРЕВСЬКИЙ Василь Матвійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник, перекладач.

З поміщицької родини.

Народився 26 лютого (10 березня) 1817 р. в с. Гирівці Конотопського повіту Чернігівської губернії Російської імперії (нині – с. Шевченкове Сумської області України).

Помер 28 квітня (10 травня) 1890 р. в м. Петербург (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на Смоленському цвинтарі.

Навчався в Чернігівській гімназії (1829-1833), закінчив юридичний факультет Харківського університету (1834-1841).

Працював писарем в Харківській палаті цивільного суду (1841-1842), домашнім вчителем (1842-1846), чиновником особливих доручень при голові Оренбурзької прикордонної комісії (1847-1848), чиновником особливих доручень в канцелярії Петербурзького цивільного губернатора (1848-1849), секретарем особливої канцелярії Міністерства внутрішніх справ (1849-1852), секретарем (1852-1857), правителем (1857-1863) канцелярії Департаменту наділів, віце-директором, директором департаменту Міністерства внутрішніх справ (1863-1866), членом Ради Міністрів і Ради головного управління у справах преси (1866-).

Друкувався в «Літературній газеті», журналах «Вітчизняні нотатки», «Репертуар і Пантеон», «Київська старовина», «Російський архів».

Як літератор дебютував у журналі «Репертуар і Пантеон» перекладом «Отелло» В. Шекспіра (1845).

Потім настала черга оповідань «Ніч в степу» (1846), циклу «Мої старі знайомці» (1851), досліджень «Про винищення вовком домашньої худоби та дичини та про винищення вовка» (1876), «З вовчого питання» (1877).

Наш земляк – автор спогадів про Т. Шевченка (1891), і «Моє знайомство з Далем» (1894).

Впродовж життя збирав матеріали для «Повного Малоросійського Словника» (залишився в рукописі).

Перекладав з французької, серед чого й «Король Лір», «Отелло», «Макбет» В. Шекспіра (1865).

Заочно брав участь у долі опального Т. Шевченка: на прохання брата Федора надсилав поетові, який перебував у засланні в Орській фортеці олівці, фарби, книги, цигарки, необхідні речі й кошти. На прохання останнього зустрічався в Петербурзі з людьми, які могли посприяти звільненню того від солдатчини.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Т. Шевченко, І. Тургенєв, М. Салтиков-Шедрін, В. Даль, І. Гончаров, О. Толстой, Г. Данилевський, М. Вовчок, М. Некрасов, Д. Григорович, І. Панаєв, В. Орлов-Денисов, К. Кавелін, Л. Перовський, М. Муравйов та ін.

ЛАЗУРСЬКИЙ Олександр Федорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Психолог. Фундатор наукової характерології. В психології існують поняття «соціальний характер»; науковий термін «метод природного експерименту Лазурського».

З родини священика.

Народився 31 березня (12 квітня) 1874 р. в м. Переяслав Пирятинського повіту Полтавської губернії Російської імперії (нині – м. Переяслав-Хмельницький, районний центр Київської області України).

Помер 27 лютого (12 березня) 1917 р. в м. Петроград Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на Смоленському цвинтарі.

Закінчив Лубенську чоловічу гімназію (1892), Петербурзьку військово-медичну академію (1892-1897), стажувався в Європі (1901-1902).

Працював завідувачем спеціальної психологічної лабораторії Петербурзької клініки душевних і нервових хвороб (1897-1901), викладачем Петербурзької військово-медичної академії (1903-1917).

Дійсний член Петербурзького товариства психіатрів і невропатологів (1899).

Учений секретар Російського товариства нормальної і патологічної психології.

Спеціалізувався з проблем анатомії мозку, психології індивідуальності.

Друкувався в журналах «Неврологічний вісник», «Питання філософії і психології», «Огляд психіатрії».

Як вчений дебютував в журналі «Неврологічний вісник» статтею про анатомію мозку (1895).

Потім настала черга наступних доробків: «Про вплив м'язових рухів (пересування) на швидкість психічних процесів» (1896), «Сучасний стан індивідуальної психології» (1897), «Нарис науки про характери» (1906), «Програма дослідження особистості», «Шкільні характеристики» (обидва – 1908), «Нарис науки про характери» (1909), «Психологія загальна і експериментальна» (1912), «До вчення про психологічну активність» (1916), «Класифікація особистостей» (1924).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – В. Бехтерев, І. Андрієвський, М. Вагнер, В. Вернадський, Т. Россолімо, І. Павлов, С. Франк, В. Вундт, М. Ланге, Г. Журавіков, О. Введенський, Е. Крепелін, М. Басов, В. М'ясищев, Л. Філософова, О. Неклюдов, О. Нечаєв, К. Штумпф та ін.

ЛАНГЕМАК Георгій Еріхович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Конструктор. Один з керівників розробки ракетних снарядів на твердому паливі, які послужили основою для створення снарядів знаменитих мінометів «Катюша».

З дворянської родини.

Народився 26 червня (8 липня) 1898 р. в м. Старобільськ Харківської губернії Російської імперії (нині – районний центр Луганської області України).

Розстріляний 11 січня 1938 р. в московських катівнях НКВС. Похований в могилі № 220 цвинтаря «незатребуваних прахів» поблизу Донського крематорію.

Закінчив Єлизаветградську гімназію (1908-1916), навчався на філологічному факультеті Петроградського університету (1916), закінчив школу прапорщиків (1916-1917), Ленінградську військово-технічну академію (1923-1928).

Служив в армії (1917-1918; 1919-1923), працював інженером ленінградської Державної газодинамічної лабораторії (1928-1934), заступником начальника ленінградського відділу Реактивного науково-дослідного інституту (1934-1937).

Посмертно – Герой Соціалістичної Праці (1991).

На рахунку Л. понад 40 патентів і заявок на винаходи, серед яких: «Манометрична втулка до дослідної бомби», «Турбореактивний артилерійський снаряд» (обидва – 1930), «Пристрій для установки снарядів з осьовим соплом і бічними тангенціальними каналами при визначенні швидкості їхнього обертання» (1931), «Ракетна установка на літаку» (1932), «Проектування реактивних снарядів і тягових ракет», «Реактивний снаряд із хвостовим оперенням» (обидві – 1933).

Перу нашого земляка належить книги «Оперені снаряди, тягові ракети» (1934), «Ракети, їхній устрій і застосування» (1935). Остання написана у співавторстві з В. Глушко.

Наш земляк реабілітований (1955).

З владою у нашого земляка відносини складалися не завжди. Так, його виключили з партії за вінчання в церкві з громадянкою Є. Каменевою (1922).

Ця «деталь» відіграла свою трагічну роль, коли на Л. надійшов донос до НКВС (1937). Уже через два місяці Комісія Верховного суду СРСР «німецькому шпигунові», звинувативши його в «шкідництві в області недопущення нових зразків озброєння», винесли вирок: «Смертна кара з конфіскацією усього майна». Вирок виконали в той же день, причому у списку «розстрільників» вчений був двадцять восьмим.

Щоправда, в якийсь момент Л., не витримавши тортур, подався і написав листа наркомові НКВС М. Єжову, в якому «зізнався у шкідництві» і назвав імена буцімто своїх посібників – С. Корольова, І. Клейменова, В. Глушко.

Були зарештовані брат нашого земляка Віктор; дружина Олена; її батько Володимир Камнев; дітей відправили до Брацлавського дитячого будинку Вінницької області.

Посмертно реабілітований (1955).

Нині ім'ям Л. названо кратер на зворотному боці Місяця (1967).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – К. Цюлковський, С. Корольов, В. Глушко, М. Тихомиров, І. Клейменов, С. Серіков, Б. Петропавловський, Б. Раушенбах, В. Артем'єв, В. Лужин, Ю.

Побєдоносцев, В. Дудаков, Я. Рудін та ін.

ЛАППО-ДАНИЛЕВСЬКА (ЛЮТКЕВИЧ) Надія Олександрівна

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменниця, перекладачка. Літературний псевдонім – Н. А. Кредо.

З військової родини. Батько і дід – гусари.

Народилася в 1874 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Померла 17 березня 1951 р. в м. Шароль (Франція). Похована на місцевому цвинтарі.

Закінчила петербурзький Єлизаветинський інститут.

Друкувалася в журналах «Історичний вісник», «Учень»,

Як літератор дебютувала в журналі «Учень» віршем «Коли вечірній морок опадає» (1911).

Потім настала черга романів «В тумані життя» (1911), «Дружина міністра» (1912), «Російський пан», «Княжна Мара» (обидва – 1914), «Сухозлітка» (1916), «Обов'язок життя» (1917), «Розруха» (1921), «Катерина Микитівна» (1922), «До щастя» (1925), «Зганьблений» (1926), «В садибі» (1928), «Мільйони Бурлакових» (1929), «Страхиття» (1932), «На Волзі» (1937).

Наша землячка – автор збірок «Маленька жінка» (1918), «Те було ранньою весною» (1921), «Кривавий рубін» (1925).

Її перу також належать тетралогія «Руйнування» (1922), брошура «Еміграція і католицтво» (1924).

Темою творів Л.-Д. було, як правило, життя аристократів і людей мистецтва. Романтична фабула, витончена любовна інтрига, впізнанність реальних прототипів (політичних діячів, творчої інтелігенції, людей вищого світу), жвавість і цікавість за відсутності глибини дослідження характерів – відмітні особливості її повістей і романів.

З чоловіком, гвардійським офіцером С. Лаппо-Данилевським, розлучилася (поч. 1910-х).

Більшовицької революції не сприйняла й емігрувала спочатку до Варшави (1920), а потім – Парижа.

Під тиском випробувань, що випали на її долю, проходить через смугу довгих релігійних пошуків і врешті-решт переходить в католицтво (1923).

Активно займалася добродійністю, збираючи пожертвування для тих, хто мав потребу.

Позбавляючи себе найнеобхіднішого, допомагала всім, хто страждав.

Мешкаючи в Парижі, брала активну участь в житті російської католицької парафії візантійського обряду на честь Святої Трійці.

Серед друзів та близьких знайомих Л.-Д. – О. Євреїнов, Ю. Данзас, Н. Петровська, М. Таубе, Ю. Маклаков та ін.

ЛАППО-ДАНИЛЕВСЬКИЙ Олександр Сергійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Історик, соціолог, педагог.

З дворянської родини. Батько, Лаппо-Данилевський С., – віце-губернатор Таврійської губернії.

Народився 15 (27) січня 1863 р. в с. Удачне Верхньодніпровського повіту Катеринославської губернії Російської імперії (нині – Криничанський район Дніпропетровської області України).

Помер 7 лютого 1919 р. в м. Петроград (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Закінчив Сімферопольську гімназію (1882), історико-філологічний факультет Петербурзького університету (1886).
Працював викладачем Петербурзького університету (1890-1919), паралельно читаючи лекції в Історико-філологічному інституті (1891-1905), приватній гімназії Тагащевої, Тенишевському училищі.
Академік Російської академії наук (1905).
Член Міжнародної асоціації академій.
Член Міжнародного соціологічного інституту.
Один з фундаторів і перших членів Російського соціологічного товариства (1916).
Член російської Археологічної комісії.
Доктор права Кембріджського університету.
Член Державної Ради Російської імперії (1906).
Друкувався в «Журналі міністерства народної освіти», «Нотатках Відділення російської й слов'янської археології», «Повідомленнях Російської академії наук», «Cosmopolis», «Селянському устрої», «Матеріалах з археології Росії».
Як літератор дебютував в «Нотатках Відділення російської й слов'янської археології» оглядом «Скіфські старожитності» (1887).
Потім настала черга наступних доробків: «Організація прямого оподаткування в Московській Державі за часів смути до епохи перетворень» (1890), «Критичні нотатки з історії народного господарства у Великому Новгороді і його області за XI-XV ст.» (1895), «Зібрання і Зведення Законів Російської Імперії, складені в царювання Катерини II», «Нарис внутрішньої політики Катерини II» (обидва – 1897), «Російські промислові й торгові компанії XVIII століття» (1898-1899), «Розшуки з історії прикріплення селян в Московській державі XVI-XVII ст.» (1901), «Основні принципи соціологічної доктрини О. Конта» (1902), «І. І. Бецький і його система виховання» (1904), «Методологія історії» (1910), «L'idee de l'Etat et son evolution en Russie depuis les troubles du XVII siecle jusqu'aux reformes du XVIII-me» (1913), «Найголовніші напрями в розвитку номотетичної побудови історичного знання» (1917), «Основні принципи історичного знання в найголовніших його напрямках: номотетичному і ідеографічному» (1918).
Перу нашого земляка також належать дослідження «Нарис історії утворення найголовніших розрядів селянського населення в Росії», «Історія політичних ідей в Росії в XVIII ст. у зв'язку з розвитком її культури та ходом її політики».
Серед друзів та близьких знайомих Л.-Д. – І. Гревс, П. Сорокін, В. Веретинников, Є. Шмурло, Ф. Гольдер, Л. Таганцева, П. Новгородцев, М. Д'яконов, С. Ольденбург, П. Мілюков, Е. Радов, К. Тахтарев та ін.

ЛАСКОС (ГРІНБЕРГ) Ізабелла Львівна

Національний статус, що склався у світі: російський.
Письменниця, перекладачка, критик. Псевдоніми – Іза Ласкос, Іза Г., І.Л.Г.
З лікарської родини.
Народилася в 1830 р. в м. Заслав'я Волинської губернії Російської імперії (нині – м. Ізяслав, районний центр Хмельницької області України).
Померла 13 (25) травня 1877 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).
Похована в Олександрівській лаврі.
Друкувалася в газетах «Громадянин», «Звістка», «Одеський вісник», «Московські відомості», журналах «Російський вісник», «Сімейні вечори. Відділ для юнацтва», «Зоря», «Нива», «Сімейні вечори. Старший вік».
Як літератор дебютувала в журналі «Сімейні вечори. Старший вік» комедією «Бідна племінниця» (1869).
Потім настала черга статей «З музичного світу» (1865), «Фані Янаушек» (1866), «Про жіночу працю» (1874), «Петро Іванович Бобчинський. Під італійським небом» (1866), «Наполеон на двох балах в Віші», «Декілька місяців на острові Мадера» (обидві – 1873), «Літо в Смоленській губернії» (1874), «Італія», «Віденські легенди» (обидві – 1875), «Церква князя Демидова у Флоренції» (1876).

Наша землячка – автор оповідань «Спогади самовара» (1869), «Перша біла троянда» (1870), п'єси «Меценат», повістей «Магнолія» (обидві – 1871), «Під час виборів» (1877), роману «При дворі» (1876).

Її перу також належить брошура «З жіночого питання» (1866).

Переклала російською з італійської роман «Театральні актори» А. Гізланціоні (1869).

З цензурних міркувань п'єса «Меценат» Росії поставлена не була; глядачі її побачили у перекладі німецькою в містах Рига і Прага.

Брала участь в аматорській виставі в Петербурзькій Академії мистецтв на користь Т. Шевченка (1857).

Л. одружилася з іноземцем (1874), проте прожила у шлюбі не довго: померла від сухот.

Ось ще про неї декілька разів записує у своєму «Щоденникові» Т. Шевченко: «Увечері з цим самим послужливим Сошальським поїхали ми до милої й талановито-голосистої співачки мадемуазель Грінберг. ...Увечері був з Семеном у любої Грінберг. Вона багато й прекрасно співала. Досадно, що вона низенька, для сцени не надається, а яка б була славна, вогненна акторка! ...Увечері захоплювався співом милої Грінберг. З Сошальським і Семеном із захвату заїхали вечеряти до Бореля й загасили свої захвати в Адольфіні. Цинізм!»

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Т. Шевченко, М. Глинка, І. Гончаров, П. Лаблаш, А. Блудова, велика княгиня Олена Павлівна, А. Толста, В. Бенедиктов, О. Даргомижський, Ф. Толстой, О. Нікітенко та ін.

ЛАТРІ Михайло Пелопидович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Художник, кераміст.

З родини медиків. Батько, Латрі П., – лікар: дід, Айвазовський І., – художник.

Народився 19 (31) жовтня 1875 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер в 1942 р. в м. Париж (Франція). Похований на цвинтарі Сен-Женев'єв-де Буа.

Навчався в Петербурзькій імператорській академії мистецтв (1896-1902), стажувався в Мюнхені (Німеччина).

Працював громадським завідуючим Феодосійською картинною галереєю (поч. 1900-х), художником афінського королівського заводу «Керамікос» (1921-1923).

Брав участь в археологічних розкопках на островах Делос, Крит, Тазос.

Член Товариства південноросійських художників (1904).

Фундатор Нового товариства художників Петербургу (1902-1906).

Учасник Весняних виставок Петербурзької академії мистецтв і віденського «Сецессіону» (з 1902), 1-го салону В. Іздебського (1909-1910), виставок об'єднання «Світ мистецтва» (з 1912), паризького «Салону».

Персональна виставка пройшла в Реймсі (1935).

Також виставки творів художника відбулися в Феодосійській картинній галереї (1975; 2008; 2009), Будинку Пушкіна в Лондоні (2007).

Серед найвідоміших картин – «Місячна ніч на морі», «Осіння елегія» «Крізь гілки кипариса» «Снігова рівнина» «Старий млин», «Морський пейзаж з човном», «Схід сонця на морі», «Кипариси», «Вечір. На околиці», «Буря», «Яблуні в цвіту», «Отузи», «Бахчисарай», «Осінь», «Будинок біля затоки», «Кипариси біля стіни», Схід місяця», «Свіжий вітер», «Рибальська пристань», «Бузок в цвіту», «Поле ірисів», «Відлига», «Осінній вечір», «Водоймище», «Храм над морем. Осінь», «Бірюзова ваза і кипарис», «Фонтан в паркові. Сутінки», «Море», «Човни на рейді».

Нині доробки нашого земляка зберігаються в Феодосійській картинній галереї (Україна), Луврі (Франція), Третьяковській галереї, Державному російському музеї (обидва – РФ), в особистому зібранні його онучатого племінника, котрий мешкає в Лондоні, Г. Сенфорда, інших приватних колекціях.

На паризькому аукціоні «Boisgirard et Associe» акварель Л. «Закохані» придбали за \$8000 (2005). Більшовицької революції не сприйняв, емігрувавши спочатку до Афін (1921), а потім – Парижа (1924).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – М. Волошин, А. Куїнджі, Н. Манасеїна, К. Богаєвський, А. Ганзен, В. Вересаєв та ін.

ЛАУДОН Іштван

Національний статус, що склався у світі: австро-угорський.

Філолог, ботанік.

З міщанської родини.

Народився 20 серпня 1862 р. в м. Ужгород Австро-Угорської імперії (нині – адміністративний центр Закарпатської області України).

Помер в 1924 р. в м. Ужгород. Похований на місцевому цвинтарі «Кальварія».

Закінчив Ужгородську гімназію, філологічний факультет Будапештського університету.

Самотужки вивчав премудрості ботаніки і одержав такі знання, які дозволили йому викладати ботаніку і природознавство в гімназії.

Працював викладачем Ужгородської гімназії.

Автор відкриття нового виду рослин – *Elshotzia Patrini* (1902).

Засновник приватного дендропарку в м. Ужгород площею близько двох гектарів, активний дослідник флори закарпатських гір.

З чисельних мандрівок Єгиптом, Австро-Угорщиною та Італією першим спровадив та прищепив на Закарпатті велику кількість рідкісних рослин.

Опублікував низку наукових і пізнавальних статей з флористичних проблем.

У статті «Зелені перлини Ужгорода» на kolyba.org.ua йдеться про земляка: «Вчителем тодішньої Ужгородської гімназії Іштваном Лаудоном у кінці XIX ст. був закладений надзвичайно цінний арборетум (дендрарій), який знаходиться біля дитячої лікарні. Тут можна побачити такі екзотичні рослини як болотний кипарис, тсугу канадську, псевдотсугу, біоту східну, кипарисовик Лавсона, віргінський ялівець. В центрі дендрарію височіє гінкго дволопатеве, яке ботаніки називають «живим викопним».

А це цитата кореспонденції Б. Токаря «Ужгород нищать! А влада мовчить»: «Частково знищено сад-парк Лаудона на вул. Ракоці, ліквідовано парк культури і відпочинку, колишній парк, закладений Другетами під назвою «Водошкерт», взятий свого часу під державну охорону.

На думку членів Громадського комітету, продовження такої практики призведе до того, що Ужгород повністю втратить своє історико-архітектурне обличчя».

Серед друзів та близьких знайомих Л. – І. Медрецький, Ф. Шюргер, М. Ролейзек та ін.

ЛЕБЕДИНЦЕВ Петро Гаврилович

Національний статус, що склався у світі: російсько-малоросійський.

Археолог, історик, церковний діяч.

З родини священика. Дід – осавул Війська Запорізького.

Народився 21 грудня 1819 р. в с. Яблунівка Канівського повіту Київської губернії Російської імперії (нині – Кагарлицький район Київської області України).

Помер 3 грудня в 1896 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України). Похований на Щекавицькому цвинтарі.

Закінчив Богуславське духовне училище (1827-1832), навчався в Київській духовній семінарії (з 1833 р.), Київській духовній академії.

Викладав в Орловській духовній семінарії (1843-1845), Київській духовній семінарії (1845-1851), був священиком білоцерківської Преображенської церкви (1851-1860), Києво-Подільського Успенського собору (1860-1861), Києво-Печерської Преображенської церкви (1861-1864), настоятелем Миколаївської церкви при домі київського генерал-губернатора (1864-1868), протоієреєм Києво-Софіївського кафедрального собору (1868-1896).

Член Одеського товариства історії і старожитностей.

Член Товариства Нестора-літописця при Київському університеті св. Володимира.

Член Імператорського православного палестинського товариства.

Заступник голови церковно-археологічного товариства при Київській духовній академії (1874).

Друкувався в «Працях Київської духовної академії», «Працях Московського археологічного товариства», «Працях 3-го археологічного з'їзду», «Читаннях історичного товариства Нестора Літописця», «Київській старовині», «Настанові для сільських пастирів», «Київських єпархіальних відомостях».

Як член організаційного комітету зі спорудження пам'ятника Богдану Хмельницькому, на поліг, аби національний герой стояв лицем до Софіївського собору.

Наш земляк – перший ініціатор реставрації давніх київських храмів, засновник та редактор «Київських єпархіальних відомостей», на шпальтах яких друкував численні роботи краєзнавчого та історичного характеру, перетворивши журнал на серйозне наукове видання. Саме в його часопису вперше з'явилися роботи видатного українського вченого М. Максимовича.

Також він взяв активну участь у заснуванні часопису «Київська старовина».

Серед науково-літературного спадку Л. – монографії «Опис Києво-Софіївського Кафедрального собору» та «Києво-Печерської Лаври в їх колишньому й нинішньому стані», «Києво-Михайлівський Золотоверхий монастир в його колишньому й нинішньому стані», «Яка місцевість в давнину називалася Олеговою могилою?», «Межі київської єпархії в давні і нинішні часи», «Де жили перші київські митрополити: в Переяславі чи в Києві?», «Києво-Печерська лавра у минулому і теперішньому», «Історичні замітки про Київ», «Коли і де відбулося хрещення киян за святого Володимира?», «Додаткові відомості до сказання про мученицьку кончину Млієвського ктитора Данила Кушніра», «Про початок християнства в Києві до урочистого прийняття християнської віри за святого Володимира», «Про час написання фресок Києво-Софіївського собору», «Залишки церков на руїнах древнього Корсуня, їх відкриття й значення», спогади про Т. Г. Шевченка.

Своєрідною пам'яткою перебування о. Петра в Білій Церкві став сад, який він посадив біля церковного дому а також чотири початкові школи для дітей селян, які він відкрив.

За заповітом 1725 книг з бібліотеки Л. надійшло до Київської духовної академії. Решта поповнила єпархіальну бібліотеку при Києво-Софіївському соборі.

Коли тіло Т. Шевченка привезли до Києва, Л. вклонився праху поета. Проте панахиду, незважаючи на широко розтиражовані «достеменні свідчення», відслужив не він, а його брат Феофан.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Т. Шевченко, М. Максимович, В. Браницький, Ф. Титов, В. Науменко та ін.

ЛЕВАНДА Олександр Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник, перекладач.

З родини священика. Батько, Леванда І., – протоієрей Києво-Софіївського собору.

Народився в 1765 р. в [Малоросії].

Помер 25 квітня (7 травня) 1812 р.

Майже два десятиліття був чиновником Колегії іноземних справ Росії (1793-1812).

Друкувався в журналах «Муза», «Мінерва», «Журнал для користі».

Л. – автор цікавого доробку «Думки чужі, або Мовчазна відповідь Силі Андрійовичу Богатирьову» (1807). Переклав з французької книги «Пригоди кавалера Фоблаза» Ж.-Б. Луве де Кувре (1792-1796), «Антенорові мандрівки Грецією та Азією з додатком різних вістей про Єгипет» Е.-Ф. Лантьє (1813), «Шкідливі знайомства, або Листи, зібрані одним товариством для попередження інших» П.-А. Шодерло де Лакло (1804-1805), а також уривків з «Італійських листів» Ш. Дюпаті (1796), «Думок про моральність людини фізичної» невідомого автора (1805), «Натуральної філософії», «Думки про моральність людини фізичної» (обидві – 1807).

А ось що пише в дослідженні «Тверський Ловелас С.-Петербурзькому Вальмону здоров'я та успіхів бажає» Л. Вольперт: «Після появи в 1804 р. російського перекладу роману під назвою «Шкідливі знайомства, або Листи, зібрані одним товариством для попередження інших» (без вказівки імен автора і перекладача; насправді ж перекладач – О. Леванда – **авт.**) немає ніяких свідочств про життя цієї книги в Росії. Тоді як європейська проза і, зокрема, чутливий європейський епістолярний роман викликає захоплені відгуки і наслідування, про «Небезпечні зв'язки» майже немає відгуків. Пан Левінсон, автор першої фундаментальної статті в Росії про Шодерло де Лакло, ...з подивом констатує, що в Росії, окрім згадок Пушкіним «Небезпечних зв'язків», йому нічого не вдалося виявити. Про «Небезпечні зв'язки» всі знають, всі читали, проте ніхто не згадує. У Франції вони в 1823 р. «за образу моральності» вироком кримінального суду були засуджені на знищення, а в 1825 р. вилучені з обігу. В Росії святенницька змова мовчання замінила французький кримінальний суд».

Серед друзів та близьких знайомих Л. – І. Крилов, О. Клушин, І. Рахманінов та ін.

ЛЕВИЦЬКИЙ (ЛЕВИТСЬКИЙ) Микола Євстафович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Перекладач.

З дворянської родини.

Народився в 1758 р. в [Малоросії].

Помер в грудні 1830 р.

Був придворним півчим (1770-1780), актуаріусом (1780-1782), перекладачем (1782-1805), архіваріусом (1805-1824) таємної експедиції Колегії іноземних справ Росії.

Переклав з французької «Сон Марка Аврелія» з трактату «Про філософію природи» Ж.-Б. Деліля де ла Сая (1779), повісті «Вальмор» Ж.-М. Лоезеля де Треогата (1781), «Бертольд, князь Моравський», «Ганрієтта і Люція, або Суперниці-подруги» Л. д'Юсс'є (обидві – 1786), праць «Гурон, або Простак» (1789) та «Історичні нотатки про достопамятні та найважливіші пригоди, які мають відношення до життя п. Вольтера, написані ним самим» (1807), «Дух, або Вибрані філософські думки» (1812) Вольтера.

Вартий уваги факт: перед виданням перекладів відомого французького вільнодумця цензура їх «очищувала» від «небезпечних місцин».

А ось що з цього приводу пригадувала О. Іванова: «Значно більше кумедних спогадів пов'язано у мене з бібліотечним технікумом. Він поміщався на площі в центрі міста в старовинній будівлі. Здається, зараз його чи то не існує, чи то він став відділенням культосвітучилища. А тоді був самостійним учбовим закладом. І мене попросили прочитати в ньому курс зарубіжної літератури. Мені це було неважко. Я подивився підручник: там перераховувалися всі великі письменники, потім давалася коротка біографія кожного і переказ одного-двох основних творів. Причому переказувати зміст я міг, мабуть, трохи краще. Мені ці заняття подобалися (бо завжди подобалося все пов'язане із зарубіжною літературою). У групах були тільки дівчатка років по 16-17 (справа відбувалася в 1962 р.) й про них можна судити хоча б з наступного епізоду. Проходили ми Вольтера (за програмою). Вказана повість «Гурон, або Простак». Ну, я повість похвалив і порадив студенткам її прочитати. Приходжу через тиждень на заняття, дивлюся: щось не так. Студентки якось криво на мене дивляться. Питаю, в чому справа. Мовчать. Потім одна, найсміливіша, встає і, розчервонівшись, трохи не в сльозах, говорить: «Як ви могли порадити нам читати таку непристойну книгу?! Та якщо вона у мене буде в бібліотеці, я її спалю!»

Серед друзів та близьких знайомих Л. – М. Новиков та ін.

ЛЕВИЦЬКИЙ Дмитро Григорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Художник.

З родини гравера. Батько, Левицький Г., – інспектор з нагляду за церковним живописом.

Народився близько 1735 р. в с. Маячка Полтавського полку Російської імперії (нині – Новосанжарський район Полтавської області України).

Помер 4 (16) квітня 1822 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Навчався у свого батька гравера Г. Левицького, Київській академії, художника О. Антропова (1758-1764).

Був керівником живописних робіт під час реставрації Тріумфальних воріт у Москві (1766), працював викладачем Петербурзької Імператорської академії мистецтв (1771-1787).

Академік Петербурзької Імператорської академії мистецтв (1770).

Серед найвідоміших доробків портрети архітектора О. Кокорінова (1769), відкупника Н. Сеземова (1770), Ф. Ржевської і М. Давидова (1772), П. Демидова, Є. Хрущова і Є. Хованської (обидва – 1773), Д. Дідро (1773-1774), вихованок Смольного інституту (1773-1776), М. Дякової (1778), невідомого священика, Я. Сіверса (обидва – 1779), Н. Льова (1781), Урсули Мнішек, О. Ланського, І. Долгорукого (усі – 1782), італійської акторки Ганни Давіа-Бернуцці, Катерини II (обидва – 1783), дочки Агаші в російському костюмі (1785), Фасста Петровича Макеровського в маскарадному одязі (1789), В. і М. Митрофанових, дочок О. Воронцова (обидва – 1790), невідомого зі сфінксом (1790-і).

Зберігаються полотна нашого земляка в Київському музеї російського мистецтва, Санкт-Петербурзькому державному Російському музеї, Московській державній Третьяковській галереї,

Женеvському музеї мистецтва й історії, Московському літературному музеї, Паризькому зібранні Гіршмана.

Л. талановито поєднував традиційну урочистість пізнього бароко з рисами природності і щоденності. За театральним маскарадом він умів бачити свіжість почуттів і жвавість характерів. Поглибленістю і різноманітністю індивідуальних характеристик, стриманістю художніх засобів відзначені інтимні портрети художника; вони позбавлені зовнішніх атрибутів і виконані у вільній пастозній манері.

Тяжко захворівши (1800), останні два десятиліття наш земляк майже не працював. Від нього майже всі відвернулися і забули. Часом він відчував сильну потребу в грошах, бо пенсію за 16 років самовідданої праці в Петербурзькій Імператорській академії мистецтв призначили мізерну. А утримував художник не лише себе, а й дружину, овдовілу дочку й двох онуків.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – О. Антропов, Г. Державін, П. Соколов, Ж. Л. Лагрене, Г. Угрюмов, В. Боровиковський, С. Маяцький, Л. Калиновський, П. Дрождін, Є. Камеженков, Л. Мировпольский та ін.

ЛЕВИЦЬКИЙ Сергій Петрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Мемуарист.

З учительської родини.

Народився в 1822 р. в м. Чернігів Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 2 лютого 1855 р. в с. Скуляни Ясського повіту Бессарабської губернії Російської імперії (нині – Унгенський район Республіки Молдова).

Закінчив Київський університет ім. св. Володимира (1845).

Служив чиновником Оренбурзької прикордонної комісії (1845-1847), помічником столоначальника (1847-1848), столоначальником (1848-1855) Тимчасового столу з управління Внутрішньою киргизькою ордою.

Познайомився з Т. Шевченком у перші дні заслання Кобзаря до Оренбурга, а саме 9 червня 1847 р. Не тільки робив усе, аби полегшити сіру буденність поета, а й за дорученням останнього під час відпустки зустрічався в Москві і Петербурзі з необхідними людьми, включаючи секретаря міністра внутрішніх справ Редькіна, на предмет звільнення опального митця. Часто зустрічалися земляки після повернення поета з Аральської описової експедиції до Оренбурга в кінці 1849 – на початку 1850 р.

Під час арешту Шевченка у нього виявили лист С. П. Левицького від 6 березня 1850 р., що дало привід жандармам притягти чиновника до слідства, заарештувавши за підозрою... в приналежності до таємної організації. Провини не довели і звільнили під таємний нагляд поліції. Це так позначилося на здоров'ї Л., що він передчасно помер.

А ось що писав Т. Шевченко у листі до О. Бодяньського 3 січня 1850 р.: «Я оце вже третій рік як пропадаю в неволі – в цім Богом забутім краї! тяжко мені, друже! дуже тяжко! та що маю робить? Перейшов я пішки двічі весь киргизький степ аж до Аральського моря – плавав по йому два літа, господи яке погане! аж бридко згадувати! не те що розказувати добрим людям. ... Той, хто привезе тобі листа мого, наш земляк – Левицький, вшануй його... він мені у великій став користі на чужині!»

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Т. Шевченко, М. Головка, М. і Ф. Лазаревські, О. Бодяньський, О. Бутаков та ін.

ЛЕВІК Сергій Юрійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Оперний співак (баритон), музичний критик, письменник, перекладач.

З міщанської родини. Справжнє ім'я, по-батьові – Ізраїль Юліанович. Псевдонім – С. Юліанов.

Народився 16 (28) листопада 1883 р. в м. Білій Церкві Васильківського повіту Київської губернії Російської імперії (нині – районний центр Київської області України).

Помер 5 вересня 1967 р. в м. Ленінграді СРСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Закінчив Київські вищі оперні і драматичні курси (1907-1909).

Був солістом петербурзького Народного будинку Товариства оперних акторів (1909-1912), Петроградського театру музичної драми (1912-1916), редактором журналу «Вісник театру і мистецтва» (1921-1922), викладачем Ленінградської консерваторії (1938-1939), завідувачем видавництва Узбецького музичного фонду (1942-1944).

Мав гнучкий, сильний голос широкого діапазону і красивого тембру, неабиякий акторський темперамент. На початку сценічної діяльності тяжів до розкриття вокальної характеристики образу, пізніше також і до психологічної.

Як оперний співак запам'ятовувався партіями Демона («Демон» А. Рубінштейна), Кочубея («Мазепа»), Ріголетто («Ріголетто»), Томського («Пікова пані»), Жермона («Травіата» Верді), Тоніо («Блазні»), Шонара («Богема»), Фігаро («Севільський цирюльник» Д. Россіні), Бекмессера («Нюрнберзькі майстри співу»), Клінгзора («Парсіфаль»).

Всього його репертуар складав 35 партій.

Виступав в камерних і симфонічних концертах.

З успіхом виконував романси М. Мусоргського.

Через хворобу змушений був залишити сцену (1923).

Друкувався в газетах «Київська думка», «Російський поголос», журналах «Конкордія», «Le Menestrel», «Життя мистецтва», «Ленінград».

Перу нашого земляка належать статті «Мейстерзінгери», «Вокальне мистецтво у Франції», «Оперний переклад. Його практика і техніка», «Ф. І. Шаляпін», «Пам'яті М. Біхтера», «Про камерний спів», «Російський співак Микола Фігнер», «Іван Єршов», «Опери Вагнера на петербурзькій сцені», «Іоаким Тартаков», «Фелія Литвин».

Як літератор дебютував книгою «Нотатки оперного співака» (1955). Потім написав «Чверть століття в опері» (1970).

Переклав низку оповідань, а також 70 оперних лібретто з французької і німецької мов.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Ф. Шаляпін, І. Лапицький, М. Кіріков, М. Ціммерман, М. Фігнер, М. Медведєв, Г. Шейн, І. Єршов, В. Каратигін, В. Коломійцев, М. Андрєєва, В. Дранишников, М. Урицький та ін.

ЛЕВІНЗОН Ісак Бер

Національний статус, що склався у світі: єврейський.

Письменник, філолог, просвітитель, перекладач.

З родини комерсанта.

Народився 2 жовтня 1788 р. в м. Кременець Волинської губернії Російської імперії (нині – районний центр Тернопільської області України).

Помер 1-го лютого 1860 р. в м. Кременець Волинської губернії Російської імперії (нині – районний центр Тернопільської області України). Похований на місцевому цвинтарі. На надгробку вибиті слова, написані ним самим заздалегідь: «Не гострим мечем бився я з ворогами, панове, а словом. Ним відстоював я перед лицем народів правду, справедливість – свідками тому «Zerubabel» і «Efes Damim».

Під керівництвом батька, Левіна І., вивчив Талмуд, Біблію, польську і російську мови, екстерном склав іспити на звання учителя в Тернопільському повітовому училищі.

Працював учителем в Бродівській єврейській школі, вихователем панських дітей.

Як літератор дебютував патріотичним віршем на вигнання французів з Росії (1800).

Потім настала черга наступних доробків: граматики російської мови «Jesode Leschon Russia» (1820), «Teudah be-Israel» (1823), «Bet Jehudah, Maamar Korot ha-Dat bi-Jeschurun» (1829), «Dibre Zaddikim» (1830), «Efes Damim» (1837), «Bet ha-Ozar» (1840), «Achiah ha-Schiloni» (опубл. 1863), «Zerubabel» (опубл. після смерті).

Переклав «Luach ha-Meches»

Що стосується особистого життя Л., то воно не було рожевим: він, зовсім небагато проживши у шлюбі, розлучився; у подальшому терпів нестатки; ще не старим тяжко захворів; його книгу «Pittuche Chotam» заборонила цензура (1846).

Не простій долі нашого земляка присвятили свої розвідки Б. Натанзон «Ісак Бер Левінзон, його життя і літературна діяльність: критико-біографічний нарис» (1897), С. Цінберг «Ісак Бер Левінзон і його час» (1911).

А ось про нього пише в книзі «Двісті років разом» О. Солженіцин: «Єврейська маса в Росії перебувала ніби в колодках, у стані, з якого не могла вийти сама. Але в її середовищі з'явилися і перші просвітителі, безсилі щось зрушити без підтримки російських властей. Це, найперше, Ісак Бер Левінзон, учений, котрий... вважав не лише раввінат, але й хасидів винуватцями багатьох народних бід. Спираючись на Талмуд і літературу рабинів, він доводив у своїй книзі «Повчання Ізраїлю», що євреєві ніяк не заборонено знати мови іноплеменників, а особливо держави, в якій він живе; що ознайомлення з світськими науками не загрожує небезпекою релігійно-національному почуттю; і що переважання торгових занять суперечить і Торі, і розуму, тому необхідно розвивати продуктивну працю».

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Р. Кулішер, Н. Крохмал, С. Фінн, М. Страшун, С. Закс та ін.

ЛЕВЧЕНКО Анатолій Семенович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Льотчик-космонавт (65/208). У Космосі перебував 7 діб 21 годину 58 хвилин.

З родини службовців.

Народився 21 травня 1941 р. в м. Краснокутськ Харківської області СРСР (нині – місто Харківської області України).

Помер 6 серпня 1988 р. в м. Жуковський Раменського району Московської області СРСР (нині – місто обласного підпорядкування Московської області РФ). Похований на Биківському цвинтарі.

Закінчив Чернігівське вище військово-авіаційне училище (1959-1964), школу льотчиків-випробовувачів при Льотно-дослідницькому інституті ім. М. Громова (1971).

Працював садівником (1958-1959), служив в стройових підрозділах ВПС Туркестанського військового округу (1964-1970), льотчиком-випробовувачем Льотно-дослідницького інституту ім. М. Громова (1971-1978), перебував у загоні космонавтів (1978-1988).

Освоїв 87 типів і модифікацій літаків.

Пройшов повний курс загальнокосмічної підготовки й підготовки до польотів на орбітальному кораблі «Буран» і кораблях типу «Союз».

Льотчик-випробовувач 4-го класу (1971), льотчик-випробовувач 3-го класу (1975), льотчик-випробовувач 2-го класу (1977), льотчик-випробовувач 1-го класу (1979), заслужений льотчик-випробовувач СРСР (1986).

Космонавт-дослідник (1982), льотчик-космонавт (1987).

Герой Радянського Союзу (1987).

Здійснив політ на космічному човні «Союз ТМ-4», працював на борту орбітального науково-дослідного комплексу «Союз ТМ-3» – «Мир» – «Союз ТМ-4» (1987).

Іменем нашого земляка названо вулицю в м. Жуковський Раменського району Московської області РФ, а на будинку, в якому він жив, встановлено меморіальну дошку.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – І. Вовк, Ю. Романенко, В. Титов, М. Манаров, Р. Станкявічус, А. Березовий, О. Олександров, В. Савіних, Г. Гречко, В. Туровець, Г. Стрекалов, В. Васютін, О. Щукін, О. Кононенко, В. Джанібеков, О. Макаров, А. Мендес та ін.

ЛЕМ Станіслав

Національний статус, що склався у світі: польський.

Письменник, філософ.

З лікарської родини.

Народився 12 вересня 1921 р. в м. Львів Галичини (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 27 березня 2006 р. в м. Краків (Польща). Похований на Сальваторському цвинтарі.

Закінчив Львівську 2-у чоловічу гімназію (1932-1939), навчався в Львівському медичному інституті (1939-1941; 1944-1945), Ягеллонському університеті (1946-1948).

Працював помічником механіка, електрика (1942-1944), молодшим асистентом в «Konwersatorium Naukowszym» (1948-1950), професійним письменником (1950-2005).

Академік Польської академії наук (1994).

Член Польської асоціації письменників, Польського Пен-клубу.
Лауреат державних премій ПНР (1976), Австрії (1986), премії Франца Кафки ().
Почесний доктор Вроцлавського політехнічного інституту ().
Кавалер ордена Білого Орла (1996).
Друкувався в журналах «Tygodnik Powszechny», «Nowy Swiat Przygod», «Zolnierz Polski», «Kuznica».
Як літератор дебютував в журналі «Nowy Swiat Przygod» романом «Людина з Марсу» (1946).
Потім настала черга книг: «Астронавти» (1950), «Едем» (1959), «Повернення з зірок» (1961), «Солярис» (1961), «Непереможний» (1964), «Глас Господа» (1968), «Зоряні щоденники» (1957), «Рукопис, знайдена у ванні» (1961), «Казки роботів» (1964), «Кіберіада» (1965), «Огляд на місці» (1982), «Мир на Землі» (1987).
Перу Л. також належить автобіографічна повість «Високий замок».
Під кінець життя письменника вийшло 13-томне «Зібрання творів» (1992-1996).
Книги нашого земляка перекладені на 41 мову, а їхній сумарний тираж складає близько 30 млн. екземплярів.
Випадали на долю відомого фантаста й зовсім не фантастичні проблеми. Так, його роман «Шпиталь трансфігурації» вісім років пролежав у шухляді через те, що комуністична цензура знайшла там «ідеологічну неправильність».
Після подій 1980 р. він змушений був покинути Польщу і жити в Німеччині, Австрії, Італії, повернувшись до Кракова лише через вісім років.
Трагікомічна ситуація з членством Л. в Американському співтоваристві наукових фантастів, куди його прийняли 1973 р. Яким же було здивування нашого земляка, коли він уже незабаром дізнався: шановні письменники не хочуть більше бачити новачка в своїх рядах. Підстава: його критична стаття «Science fiction: випадок майже безнадійний», в якій він критично оцінив творчість фантастів США.
Приблизно в той же час американський фантаст Ф. Дік, якого Л. виділяв з-поміж інших і завше схвально відгукувався, написав листа до ФБР, у якому стверджував, що Лема не існує, це літературний проект, придуманий марксистами, аби розкласти США (1974).
Серед друзів та близьких знайомих Л. – Б. Стругацький, Є. Помяновський, С. Содерберг, А. Тарковський та ін.

ЛЕОНТОВИЧ Олександр Васильович

Національний статус, що склався у світі: російський.
Фізіолог, гістолог. Один з фундаторів космічної біології на теренах СРСР. В медицині існує науковий термін «постійна фізіологічна нервова реституція Леонтовича».
З родини земського лікаря. Син, Леонтович М., – академік, фізик-теоретик, засновник наукових шкіл у радіофізиці й фізиці плазми на теренах СРСР.
Народився 20 жовтня (1 листопада) 1869 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).
Помер 15 грудня 1943 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ).
Закінчив Київський університет св. Володимира (1893).
Працював земським лікарем, прозектором, викладачем Київського університету св. Володимира (1893-1913), Петровсько-Розумовського сільськогосподарського інституту (1913-1936), завідувачим відділом Інститут клінічної фізіології академії наук УРСР (1936-1943).
Академік АН УРСР (1929).
Заслужений діяч науки УРСР (1939).
Наш земляк поклав початок розвитку фізіології сільськогосподарських тварин на теренах Російської імперії.
Спеціалізувався також з проблем гістології й фізіології периферичної нервової системи, вивчав явища фізіологічної дегенерації й регенерації структурних елементів нервової тканини, які відбуваються протягом життя організму.
Висунув піонерну для свого часу ідею про функції нейрона як передавача перемінного струму шляхом індукції з одного нейрона на інший.
Удосконалив методику фарбування нервової тканини.
Л. – співавтор чотирьох підручників з анатомії й фізіології тварин.
Був двічі одруженим, син, 19-річний Борис, загинув на фронтах Другої світової війни.

Наш земляк – автор найменування периферичних клітиннонаповнених нервових сплетінь, виявлених в різних органах, тканинах і судинах теплокровних і холонокровних тварин: Plexus nervosus autonomicus periphericus (1926).

Пам'яті Л. присвятив свою книгу «Біологічний радіозв'язок» його учень Б. Кажинський, котрий, у свою чергу, став прототипом Качинського у романі О. Беляєва «Володар світу».

У м. Донецьк одна з вулиць носить ім'я нашого земляка.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – С. Вавилов, Д. Прянішніков, О. Чижевський, О.

Лангендорф, Г. Герман, П. Вейс, Б. Кажинський, Г. Кожевников, Л. Мандельштам, В. Флеров та ін.

ЛЕПЕШИНСЬКА Ольга Василівна

Національний статус, що склався у світі: російський.

Балерина, педагог.

З дворянської родини. Батько, Лепешинський В., – інженер-мостобудівник.

Народилася 15 (28) вересня 1916 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Померла 20 грудня 2008 р. в м. Москва (РФ). Похована на Введенському цвинтарі.

Закінчила Московське хореографічне училище (1933).

Працювала танцівницею московського Великого театру (1933-1962), викладачем Російської академії театрального мистецтва.

Народна артистка СРСР (1951).

Заслужена артистка РРФСР (1942).

Народна артистка РРФСР (1947).

Лауреат Державної премії СРСР (1941; 1946; 1947; 1950).

Лауреат I-ї премії I Усесвітнього фестивалю молоді і студентів в Празі (1947).

Володарка призу «Душу танцю» журналу «Балет» (2000).

Академік Міжнародної академії творчості.

Член-кореспондент Академії мистецтв Німеччини.

Почесний громадянин Берліна, Белграда, Стокгольма.

Нагороджена орденами і медалями СРСР, Німеччини, Швеції, Угорщини, Румунії, Югославії, Албанії, Філіппін.

Активний член фронтових бригад Великого театру під час Другої світової війни.

Заступник голови Комітету радянських жінок.

Президент Російської хореографічної асоціації (1991).

Голова Центрального будинку працівників мистецтв (1996).

Почесний голова Центрального будинку працівників мистецтв (2003).

Техніку нашої землячки відрізняли стрімке обертання, рідкісна стійкість, високий стрибок.

Серед найвідоміших провідних партій: фея Драже («Лускунчик» П. Чайковського), Кітрі («Дон Кіхот» Л. Мінкуса), Ліза («Марна обережність» П. Гертеля), Зіна («Світлий струмок» Д.

Шостаковича), Поліна «Кавказький бранець» Б. Асаф'єва), Німфа («Іван Сусанін» М. Глинки),

Оксана («Тарас Бульба» В. Соловйова-Седого), Одетта-Одилія («Лебедине озеро» П.

Чайковського), Ассоль («Яскраво-червоні вітрила» В. Юровського), Параша («Мідний вершник» Р. Глієра).

Л. – перша виконавиця партій Суок («Три товстуни» В. Оранського), Попелюшки («Попелюшка»

С. Прокоф'єва), Мірандоліни («Власниця готелю» С. Василенка).

У Москві засновано Благодійний фонду сприяння розвитку хореографічного мистецтва ім. Л.

Ім'я нашої землячки присвоєно зеленоградській дитячій хореографічній школі «Фуєте» (2009).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Б. Єфімов, Л. Собінов, О. Чекрыгін, Г. Уланова, П. Гусєв,

О. Горський, Р. Стручкова, Т. Шіллінг, Р. Глієр, Н. Павлова, Л. Семеняка, О. Єрмолаєв, К.

Верной, Д. Клебанов, Р. Захаров, М. Михайлов, В. Фельзенштейн, В. Преображенський, М.

Габович та ін.

ЛЕПКИЙ Богдан Сильвестрович

Національний статус, що склався у світі: польсько-галицький.

Письменник, перекладач, літературознавець, видавець, художник.

З родини священика. Батько, Лепкий С., – письменник (псевдонім – Марко Мурава).

Народився 28 жовтня (9 листопада) 1872 р. на х. Кривенький поблизу Чортківського повіту Австро-Угорщини (нині – Гусятинський район Тернопільської області України). Помер 21 липня 1941 р. у м. Краків (Польща). Похований на Раковецькому цвинтарі. Закінчив Бережанські школу і класичну польську гімназію (1891), навчався в Віденських академії мистецтв і університеті, закінчив Львівський університет (1895). Працював викладачем Бережанської гімназії (1895-1899), Ягеллонському університеті (1899-1939). Активний учасник об'єднання галицьких модерністів «Молода муза». Друкувався в газетах «Діло», «Буковина», періодичних виданнях Берліну, Відня, Кракова. Як літератор дебютував в гімназії твором на тему «Зимовий день» (1890). Потім настала черга наступних книг: «З села» (1898), «Щаслива година», «Оповідання», «Стрічки» (усі – 1901), «Щаслива година», «Листки впадуть», «Осінь» (усі – 1902), «В глухій куті» (1903), «На чужині» (1904), «Дорогою життя» (1905), «З глибин душі» (1909), «Кидаю слова», «Для ідей» (обидві – 1911), «З-над моря» (1913). Пробував сили і в жанрі драматургії: п'єсу «За хлібом» поставив театр «Руська бесіда». Л. – автор книги мемуарів «Три портрета» (1936). Перу нашого земляка також належать літературознавчі дослідження «Василь Стефаник» (1903), «Начерк історії української літератури» (1904), «Маркіян Шашкевич» (1910), «Про життя великого поета Тараса Шевченка» (1911). Л. переклав польською мовою «Слово о полку Ігоревім», книгу оповідань М. Коцюбинського «В путях шайтана» (1906), низку віршів російських поетів, а українською – В. Короленка, Г. Гейне, М. Лермонтова, П. Шеллі. У свою чергу, його твори вийшли німецькою, польською, сербською, російською, угорською, чеською мовами. Стиль письменника відрізняються імпресіоністсько-символічною манерою. Вистачило на долю Л. і негараздів. Так, коли він мав п'ять років, раптово – за одну ніч – померли від дифтериту дві його молодші сестрички і братик. Останні роки життя пройшли під знаком фашистської окупації спочатку Польщі, а потім й України. Проте навіть залишившись без роботи і засобів існування, він продовжував писати. Останні вірші наповнені смутком і тугою за знедолений український народ. Роман Смик (США) передав архів, особисті речі і збірку картин Л. музею письменника у м. Бережани на Тернопільщині, а частину матеріалів – до рукописного відділу Інституту літератури НАН України. За його ініціативи в м. Бережани відкрито музей Б. Лепкого (1995). Ім'ям нашого земляка назвали одну з вулиць м. Краків (1972), проте через декілька десятиліть її перейменували. За часів незалежності київською «Науковою думкою» видано «Твори» письменника в двох томах (1997) і тернопільським «Збручем» – тритомні «Вибрані твори» (2004). До 125-річчя з дня народження знаного земляка «Укрпошта» випустила художній конверт з його портретом і факсиміле (1997). У. м. Львів іменем нашого земляка названо вулицю. Серед друзів та близьких знайомих Л. – І. Франко, А. Чайковський, М. Климишин, С. Яричевський, В. Стефаник, Ю. Генік-Березовський, О. Луцький, К. Студинський, М. Бойчук, В. Липинський, М. Коцюбинський, Ф. Вовк, К. Глібовицький, О. Кобилянська, Ф. Колесса, М. Новицький, П. Карманський, В. Пачовський, В. Щурат, О. Кульчицька, С. Виспянський, В. Оркан, К. Тетмаєр, М. Парашук, М. Вороний, С. Крушельницька, О. Мишуга, О. Нижанківський, М. Яцків, Д. Січинський, В. Плошевський, І. Біберович та ін.

ЛЕПКО (СОКОЛОВСЬКА) Ольга Олександрівна

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет, перекладач. Псевдонім – О. Охтенська.

З дворянської родини. Батько, Соколовський О., – військовий інженер.

Народилася 17 (29) липня 1837 р. в м. Ізмаїл Російської імперії (нині – місто обласного підпорядкування Одеської області України).

Померла 1 (14) лютого 1905 р. в м. Барановичі Новогрудського повіту Мінської губернії Російської імперії (нині – Брестська область Республіки Білорусь).

Закінчила Київський інститут благородних дівочь (1854).

Друкувалася в газеті «Новини дня», журналах «Вітчизняні нотатки», «Лелітка», «Маляр», «Друг жінок», «Будильник», «Іграшка», «Діло», «Новий російський базар», «Бджола», «Спостерігач», «Ілюстрований світ».

Як літератор дебютувала в журналі «Будильник» віршем «Хвала сльозам (не Шубертовим)» (1866).

Потім настала черга віршів «Жіноче питання» (1868), «Знайомі мотиви» (1871).

Переклала з української російською Т. Шевченка, включаючи «Кобзаря», Є. Гребінку, І. Котляревського, з словацької – І. Гушалевича, І. Головацького, з французької – В. Гюго, Ш. Бодлера, П. Дюпона, П. Дебро, Ф. Коппе, англійської – П. Шеллі, Б. Корнуолла.

Мала проблеми з цензурою: та затримала видання перекладеної нашою землячкою поеми Т. Шевченка «Гайдамаки» (1867).

А ось – цитата з вірша нашої землячки «Свобода і Прогрес»: «От сочетанья Свободы с Прогрессом/ Это дитя родилось./ Нежное, робкое было созданье./ Именем – Женский Вопрос./ Мать умерла у ребенка./ Прогресс же,/ Двигая массы идей,/ Бросил малютку: что будет, то будет!/ Свет не без добрых людей.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – П. Биков, А. Рубінштейн та ін.

ЛЕСЕВИЧ Володимир Вікторович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Публіцист, філософ. Псевдоніми – Українець, Вл. Вікторов. Фундатор першої на теренах Російської імперії школи для селян, в якій викладання велося українською мовою. З дворянської родини.

Народився 15 (27) січня 1837 р. в с. Денисівка Лубенського повіту Полтавської губернії Російської імперії (нині – Оржицький район Полтавської області України).

Помер 13 (26) листопада 1905 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Навчався в першій Київській гімназії (1848-1851), петербурзьких Миколаївському інженерному училищі (1851-1855) і Миколаївській інженерній академії (1855-1856), закінчив академію Генерального штабу (1861).

Служив в 1-му Кавказькому саперному батальйоні (1856-1859).

Друкувався в газетах «Вісник Народної волі», «Кавказ», журналах «Вітчизняні нотатки», «Російське багатство», «Знання», «Вісник Європи», «Питання філософії і психології», «Сучасний огляд», «Північний вісник», «Сучасне товариство», «Російська думка».

Як літератор дебютував в газеті «Кавказ» статтею «Медицина і жінка» (1858).

Потім настала черга статей «Позитивізм після Конта», «Філософія історії на науковому ґрунті» (обидві – 1869), «Найновіша література позитивізму», «Загальні гносеологічні питання і їх вирішення», «З записної книжки мандрівника» (усі – 1870), «Новітня література позитивізму» (1871), «Характеристичні риси розвитку філософії й науки в середні віки», «Перші провісники позитивізму» (обидві – 1873), «Класики XIV і XV сторіч» (1874), «Як іноді пишуться дисертації» (1875), «Революціонери і природний хід подій» (1883), «Всесвітня мова і народні мови» (1900), «Про що співає зозуля?», «Будистський моральний тип» (обидві – 1886), «Погляд іспанської критики на російське життя і російський роман» (1888), «Релігійна свобода за едиктами царя Асоки Великого» (1889), «Походження сучасного роману» (1898).

Наш земляк – автор рецензій «Владарський суд» (1877), «Нехрещений піп» (1878).

Його перу також належать книги «Нариси розвитку ідеї прогресу» (1868), «Листи про наукову філософію» (1878), «Що таке наукова філософія?» (1891), «На славетному посту» (1900), «Досвід критичного дослідження основопочатків позитивної філософії» (1877), «Листи про наукову філософію» (1878), «Етюди і нариси» (1886), «Від Конта до Авенаріуса» (1904), «Емпіріокритицизм, як єдина наукова точка зору» (1909).

Тритомне зібрання творів вченого побачило світ уже після його смерті (1915-1917).

Обстоював ідею повної автономії всіх народностей Російської імперії, залишаючись активним прибічником національного визначення України.

У своєму селі відкрив першу в Україні школу з українською мовою викладання (1864).

Зазнав неабияких утисків з боку влади. Вищезгадану школу закрили. Самого письменника за підозрою у зв'язках з неблагонадійними людьми заарештували і заслали до Сибіру (1879).

Упродовж десятиліття його переводили з одного місця в інше: Єнісейськ – Красноярськ – Казань – Полтава – Твер.

Друге заслання було наслідком підписання листа з протестом проти розправи поліції з мирною демонстрацією літераторів і студентів у Петербурзі (1901).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – В. Леонтович, Г. Потанін, О. Анненська, М. Драгоманов, М. Михайловський, О. Герцен, П. Лавров, Л. Тихомиров, Г. Мальований та ін.

ЛЕЩЕНКО Петро Костянтинович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Музикант, естрадний співак, танцюрист. Псевдонім – Петруччо Мартинович.

З міщанської родини.

Народився 3 липня 1898 р. в с. Ісаєве Херсонської губернії Російської імперії (нині – Миколаївський район Одеської області України).

Помер, перебуваючи в ув'язненні, на будівництві Дунайського каналу 16 липня 1954 р. Місце поховання – не відоме.

Навчався в Кишинівській школі прапорщиків (1914), Паризькій балетній школі (1923).

Керував естрадним ансамблем, був столяром, півчим, помічником соборного регента, мийником ресторанного посуду.

Учасник Першої світової війни (1914-1916), зазнав тяжкого поранення.

Як співак і танцюрист дебютував в одному з кишинівських ресторанів (1915).

Серед найвідоміших пісень – «Синя рапсодія», «Скажіть чому», «Вечірній дзвін», «Не йди», «Чорні очі», «Надя-Надійка», «Міранда», «Дзвоник», «Серце мами», «Бурлака», «Залишся», «Біля лісу», «Ти їдеш п'яна», «Забути тебе», «Давай попрощаємося», «Похмура неділя», «Примхлива, уперта».

Всього на рахунок нашого земляка – понад 180 грамофонних дисків.

Що стосується особистого життя, то Л. дуже рано втратив батька (1901); розлучився з першою дружиною З. Закіт (1944); зазнав арешту і засудження як «ворог народу та за співпрацю з німцями під час війни» (1951); «за зраду та шлюб з іноземним підданим» засуджено до 25 років позбавлення волі і заслано до одного з уральських концтаборів його другу дружину В. Білоусову (1952). Остання була звільнена за відсутністю складу злочину (1953).

У статті «Російський Орфей» Л. Кудрявцев пише: «Популярність цього співака, відомого виконавця російських, українських, циганських романсів, естрадних пісень у стилі танго і фокстроту припала на середину минулого століття. У Радянському Союзі творчість Петра Лещенка, його «буржуазна музика», були під забороною. Але пісні артиста все одно слухали, хоча тримати вдома його записи, зроблені на м'якій рентгенівській плівці, було доволі небезпечно.

...За рідкісної краси оксамитовий баритон преса охрестила його «російським Орфеєм».

У м. Москва перша платівка вийшла у фірмі «Мелодія» (1988).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – І. Бунін, О. Строк, М. Мар'яновський, А. Баянова, З. Белостоцький, Ф. Шаляпін, О. Вертинський та ін.

ЛИННИК Володимир Павлович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Фізик-оптик. Фундатор оптотехніки на теренах Російської імперії і СРСР. В оптиці існують наукові терміни «метод обертового кристала Линника», «мікроінтерферометр Линника», «подвійний мікроскоп Линника».

З родини службовця. Син, Линник Ю., – математик.

Народився 24 червня (6 липня) 1889 р. в м. Харків Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер в 1984 р. в м. Ленінград СРСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на Комаровському цвинтарі.

Закінчив факультет Київського університету (1914).

Працював в Державному оптичному інституті (1926-1933), викладачем Ленінградського державного університету (1933-1941), завідував кафедрою в Ленінградському інституті точної механіки і оптики (1939-1941), в Пулковській обсерваторії (1946-1968).

Дійсний член а академії наук СРСР (1939).

Кавалер золотої медалі ім. С. Вавилова (1973).

Двічі лауреат Державної премії СРСР (1946; 1950).

Герой Соціалістичної Праці (1969).

Кавалер п'яти орденів Леніна, двох – Трудового Червоного Прапора, ордена Червоної Зірки, низки медалей.

Перші роботи нашого земляка – з оптики рентгенівських променів. Потім настала черга високоточних оптичних і оптико-електронних методів виміру і контролю.

Розробив кілька методів дослідження якості зображення в оптичних системах і створив контрольні прилади для оптико-механічної промисловості, зокрема мова йде про контроль за якістю поверхонь деталей у машинобудуванні.

Запропонував принципово важливе для успішної побудови 6-метрового телескопа (БТА) т. зв. азимутальне монтування, новий метод дослідження зоряних спектрограм за допомогою стереокомпаратора.

Л. – винахідник унікального «Зоряного інтерферометра» для визначання відстаней між подвійними зірками, встановленого у Пулковській обсерваторії (1946).

На приміщенні Державного оптичного інституту встановлена меморіальна дошка Л.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Д. Рождественський, П. Тверський, К. Бутков, І. Обреїмов, П. Феофілов, С. Вавилов, Ю. Денисюк, І. Орбелі, О. Теренін, В. Фок та ін.

ЛИННИК Юрій Володимирович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Математик. У математиці існують наукові терміни «метод великого сита Линника» і «межові теореми Линника».

З вчительської родини.

Народився 8 (21) січня 1915 р. в м. Біла Церква Київської губернії Російської імперії (нині – районний центр Київської області України).

Помер 30 червня 1972 р. в м. Ленінград СРСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Закінчив Ленінградський університет (1938).

Працював у Ленінградському відділенні Математичного інституту ім. В. Стеклова (1940-1943), викладачем Ленінградського університету (з 1944).

Член-кореспондент (1953), академік (1964) академії наук СРСР.

Почесний доктор Паризького і Стокгольмського університетів.

Дійсний член Міжнародного статистичного інституту.

Президент Ленінградського математичного товариства.

Лауреат Державної премії СРСР (1947).

Лауреат Ленінської премії.

Герой Соціалістичної Праці (1970).

Кавалер орденів Леніна і «Знак Пошани», низки медалей.

Як вчений дебютував математичною роботою в «Вістях академії наук СРСР» (1937).

Потім настала черга наступних книги: «Дисперсійний метод у бінарних адитивних завданнях» (1961), «Метод найменших квадратів», «Елементарні методи в аналітичній теорії чисел» (обидві – 1962), «Незалежні і стаціонарно зв'язані величини» (1965), «Статистичні завдання з параметрами, які заважають,» (1966).

Займався теорією чисел, теорією ймовірностей, математичною статистикою. Основні напрямки досліджень: граничні теореми для незалежних випадкових величин і неоднорідних ланцюгів Маркова, глибоке вивчення безмежне ділених законів, характеристика розподілів властивостями статистик, теорія перевірки складних гіпотез і теорія оцінювання.

Л. вирішив: проблему Варінга, довівши, що кожне велике натуральне число є сума семи кубів натуральних чисел; проблему Харді – Літлвуда про вираження натуральних чисел сумою простого числа і двох квадратів; адитивну проблему дільників; проблему дільників Титчмарша.

Він також довів також, що найменше просте число в арифметичній прогресії, різниця і перший член якої взаємно прості, не перевершує деякого постійного ступеня різниці прогресії; встановив, що майже для всіх модулів вірна гіпотеза І. Виноградова про найменше квадратичне невирахування.

Наш земляк дав новий доказ теореми Гольдбаха-Виноградова.

У теорії ймовірностей і математичній статистиці вирішив ряд важких проблем за допомогою введення нових аналітичних методів.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Ю. Прохоров, І. Ібрагімов, В. Скитович, С. Новиков, А. Каган, Ю. Розанов, Б. Левін, О. Гельфонд, В. Петров, К. Огородніков, Г. Петрашень, Д. Нейман, В. Ріхтер, С. Цимбал та ін.

ЛИННИЧЕНКО Іван Андрійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Історик, архівознавець, краєзнавець, громадський діяч.

З педагогічної родини. Батько, Линниченко А., – викладач.

Народився 12 (24) жовтня 1857 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця РФ).

Помер 7 червня 1926 р. в м. Сімферополь СРСР (нині – столиця Автономної Республіки Крим України).

Закінчив 1-у Київську класичну гімназію (1875), Київський університет св. Володимира (1875-1879).

Працював викладачем Новоросійського (1884-1885; 1895-1920), Московського (1888-1894) університетів, вчителював у Сімферополі (1921-1926).

Член-кореспондент Імператорської академії наук (1913).

Іноземний член Краківської академії наук.

Член Товариства любителів російської словесності при Московському університеті.

Голова Одеського слов'янського добродійного товариства ім. святих Кирила і Мефодія (1903-1910).

Голова Одеського бібліографічного товариства (1910-1912).

Спеціалізувався з проблем історії Староруської держави, російсько-польських відносин і Галицької Русі XIV-XV ст.

Друкувався в газеті «Кримський вісник», журналах «Київська старовина», «Російська думка», «Праці Київської духовної академії», «Вісник Європи», «Читання Товариства Нестора-літописця», «Нотатки Одеського імператорського товариства історії і старожитностей», «Юридичний вісник», «Журнал міністерства народної освіти», «Вісті Академії наук», «Архів повідомлень Московського археологічного товариства».

Як вчений дебютував працею «Взаємні стосунки Русі і Польщі» (1884).

Потім настала черга наступних історичних доробків: «Сучасний стан питання про обставини хрещення Русі» (1886), «Архіви в Галіції» (1888), «Наукове значення західноросійської історії» (1889), «Шлюбні розлучення в південно-західній Русі і Польщі» (1890), «Критичний огляд сучасної літератури з історії Галицької Русі» (1891), «Юридичні форми шляхтянського землеволодіння і доля староруського боярства» (1892), «Нововідкрите свідоцтво про час великого князя Ізяслава Ярославича», «Риси з історії станів в Південно-західній (Галицькій) Русі XIV-XV ст.» (обидва – 1894), «Грамоти галицького князя Лева і значення підроблених документів, як історичних джерел» (1904).

Наш земляк – автор низки літературознавчих розвідок, серед яких: «Нові матеріали до біографії Гоголя» (1896), «Життєва драма Пушкіна» (1899), «Альфред де Мюссе» (1900), «Белінський в боротьбі слов'янофілів і західників» (1901), «Душевна драма Гоголя» (1902), «Gogoliana» (1908), «Листи Тургенєва до Міницького» (1909), «Джерело одного з оповідань Л. М. Толстого» (1912). Його перу також належать археологічні дослідження «Звіти про археологічні з'їзди і розкопки», «Посуд із знаками», «Знахідка орнаментованих кісток мамонта».

Серед друзів та близьких знайомих Л. – М. Грушевський, С. Мокржецький, А. Маркевич, П. Ардашев, С. Попов, В. Філоненко, О. Деревиський, Д. Айналов, В. Вернадський, П. Сушкін та ін.

ЛИПСЬКИЙ Володимир Іполитович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Ботанік. У ботаніці існує науковий термін «Белевалія Липського» (всього його іменем названо 45 видів рослин).

З родини священика.

Народився 27 лютого (11 березня) 1863 р. в с. Самостріли Волинської губернії Російської імперії (нині – Корецький район Рівненської області України).

Помер 24 лютого 1937 р. в м. Одеса СРСР (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Навчався в 1-й Житомирській гімназії, Київській колегії П. Галана, закінчив фізико-математичний факультет Київського університету св. Володимира (1886).

Був науковим співробітником Ботанічного саду Київського університету (1887-1894), консерватором, головним ботаніком Петербурзького ботанічного саду (1894-1917), директором Одеського ботанічного саду (1928-1937).
Дійсний член УАН (1919), член-кореспондент Російської академії наук (1924), член-кореспондент академії наук СРСР (1928).
Член Київського товариства природодослідників (1887).
Перу нашого земляка належать наступні доробки: двотомник «Флора Кавказу» (1899-1902), тритомник «Флора Середньої Азії, тобто Російського Туркестану і ханств Бухари і Хіви» (1902-1905), «Біографії і літературна діяльність ботаніків і осіб, що мали стосунки з Імператорським ботанічним садом. Імператорський С.-Петербурзький ботанічний сад за 200 років його існування», низка праць з систематики і географії квіткових рослин, історії вітчизняної ботаніки, гербарної справи, принципів організації ботанічних садів, бібліографії.
Здійснив численні експедиції до Середньої Азії, на Кавказ, в Молдавію, де зібрав унікальні колекції рослин. Описав 4 нові роди і близько 220 нових їх видів.
Вивчав радіоактивні мінеральні джерела Житомирщини (1927), досліджував водорості Чорного моря (1930-1931).
Фасад Президії Національної Академії наук України прикрашає меморіальна дошка Л.
Ім'я нашого земляка носить одна з вулиць м. Житомир.
Серед друзів та близьких знайомих Л. – В. Вернадський, М. Василенко, Д. Заболотний, О. Баталін, І. Шмальгаузен, А. Кримський та ін.

ЛИСАНЕВИЧ Борис Миколайович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Танцівник, хореограф.

З дворянської родини. Батько, Лисаневич М., – коняр.

Народився 4 жовтня 1905 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 20 жовтня 1985 р. в м. Катманду (Непал). Похований на цвинтарі британського посольства.

Надгробок прикрашають дворянський герб і напис: «Борис Миколайович Лисаневич, народився в Одесі 4 жовтня 1905 р., помер в Катманду 20 жовтня 1985 р.».

Навчався в Одеських кадетському (1914-1917) та балетному (1920-1921) училищах.

Був артистом балету Одеського оперного театру (1922-1924), паризького театру Альгамбра, Романтичного російського театру, робітником французького автомобільного заводу «Рено», танцівником Центру Дягілева (1925-1929), трупи Шаляпіна (1929-1932), виступав на сценах Індії, Китаю, Яви, Бірми, Цейлону.

Танцював в балетах «Князь Ігор», «Трикутний капелюх», «Петрушка», «Карнавал», «Жар-птиця», «Парад».

Мав у Непалі мережу ресторанів «Борис», готель, проте під кінець життя збанкрутував.

Більшовицької революції наш земляк не сприйняв, емігрувавши спочатку до Франції (1924), Індії (1935), а потім – Непалу (1951).

Журнал «Лайф» назвав Л. другою унікальною пам'яткою Непалу після Евереста (1959). А журнал «Пасаж» багатомовно зазначав: «Постать Б. Лисаневича, «таємного радника» короля, набувала в Непалі все більшого значення. Цього посилення стали побоюватися навіть деякі представники феодальних кланів. ...У будинку сина Бориса Алекса, де авторів цих рядків вдалося побувати в гостях, зберігаються унікальні фотографії. Ось, наприклад, на одній з них знято 5 осіб: королівська сім'я, Дж. Неру, І. Ганді і... «таємний радник» монарха – Б. Лисаневич. Все це – докази його дружніх зв'язків з видатними людьми планети».

Життю нашого земляка присвятили книги низка авторів: британець Д. Дойч – «Мій Катманду», француз М. Піссель – «Тигр на сніданок», китайка Х. Сюїн – «Гори залишаються молодими». Серед друзів та близьких знайомих Л. – Е. Голіцин, Д. Неру, А. Крісті та Ф. Саган, М. Піссель, І. Ганді, В. Терешкова, Х. Карлос, Г. Баланчін, А. Матісс, А. Дерен, Ж.-П. Бельмондо, С. Лифар, К. Біхара, М. Рана, Л. Масін, Н. де Валуа, Б. Романов, І. Стравінський, І. Бергман, Л. Томас, Ж. Кокто, Е. Хіларі, Н. Тенцінг та ін.

ЛИСЕНКОВ Іван Тимофійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Видавець, книготорговець. Першим на теренах Російської імперії почав торгувати книгами з авторськими автографами.

З міщанської родини.

Народився близько 1802 р. в м. Суми Харківської губернії Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 15 (27) березня 1881 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Похований на території Олександрівської лаври. Надгробок прикрашає низка епітафій, серед яких і наступна: Ты будешь тем, что я теперь./ Гробницы, гробы здесь на явке/ Стоят, как книги в книжной лавке./ Число страниц их видно вам./ Заглавье в каждой книге ясно./ А содержание беспристрастно./ Подробно разберемся там./ Прохожий, бодрыми шагами/ и я ходил здесь меж гробами./ читая надписи вокруг./ как ты мою теперь читаешь./ Намек ты этот понимаешь?/ Прощай же! До свиданья, друг./

Спеціальної освіти не мав.

Працював роз'їзним агентом московського книготорговця О. Свешникова (1820), прикажчиком та керуючим петербурзьким книжковим магазином І. Глазунова (1826-1836). Став власником книгарні в Гостинному дворі (1836).

Друкував та торгував в основному творами українських письменників – І. Котляревського, Т. Шевченка, Г. Квітки-Основ'яненка, Г. Данилевського, перекладом «Іліади» М. Гнідича.

Видав «Твори у віршах і прозі Григорія Савича Сковороди» (1861).

У розвідці «Російський букініст з сумським корінням» О. Грінка пише про нашого земляка: «У своїй крамниці Іван Лисенков запровадив строгий облік відвідувачів і навіть ставив відмітки залежно від кількості книг, що купувалися. Цікаво, що «двієчниками» стали... письменники. Проте це не заважало йому перебувати з ними у великій дружбі. Лавка, по суті, вже незабаром перетворилася на своєрідний літературний клуб. Книг Іван Лисенков видавав порівняно небагато. Проте серед них є й примітні. Так, він випустив два видання «Іліади» в перекладі Миколи Гнідича, філософські поеми Володимира Соколовського, п'єси Шаховського. 13 листопада 1850 р. видавець запропонував М. Гоголеві продати права на нове видання його творів, про що свідчить лист письменникові. До того ж, Лисенков не лише видавав і продавав книги, а й систематично давав позики письменникам, зокрема Миколі Некрасову. Відомий він був і своєю добродійністю – наприклад, допомагав родині видавця Смірдіна, яка мала потребу, щедро жертвував на користь Літературного фонду».

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Т. Шевченко, О. Пушкін, М. Гоголь, М. Некрасов, І. Крилов, М. Гнідич, М. Лазаревський, К. Калайдович, М. Глазунов, В. Соколовський, Б. Федоров, О. Войков та ін.

ЛИСЯНСЬКИЙ Юрій Федорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Мореплавець, письменник, перекладач. Один з світових фундаторів епохи далеких плавань.

З дворянської родини.

Народився 2 (13) серпня 1773 р. в м. Ніжин Ніжинського полку Російської імперії (нині – районний центр Чернігівської області України).

Помер 22 лютого (6 березня) 1837 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований в Олександрівській лаврі.

Закінчив Морський кадетський корпус (1783-1786).

Брав участь у російсько-шведській війні (1788-1790), служив на Балтійському флоті (1790-1793; 1806-1809), під час стажування на британському флоті брав участь у бойових діях у Вест-Індії, Індії, Північній Америці, Південній Африці (1793-1799).

Капітан 1-го рангу (1809).

Кавалер Георгіївського хреста IV ступеня (1802), ордена св. Володимира III ступеня (1806).

У якості капітана корабля «Нева» брав участь у першій російській навколосвітній експедиції (1803-1806). Були обстежені маловідомі райони Тихого океану, здійснені спостереження над морськими течіями, температурою, питомою вагою води, складені гідрографічні описи берегів, зібраний великий етнографічний матеріал. Під час плавання Л. виправив чисельні неточності в морських описах і на картах.

Вперше в історії мореплавання Л. здійснив безупинний перехід з Кантона до Портсмута.

Перу Л. належить книга «Подорож навколо світу на кораблі «Нева» в 1803, 1804, 1805 і 1806 роках», а також «Зібрання карт і малюнків, що мають стосунок до мандрівки Юрія Лисянського на кораблі «Нева» (обидва доробки – 1812).

На відміну від І. Крузенштерна, під командуванням якого була організована експедиція і чії нотатки біли видані державним коштом, Л. довелося витратити на публікацію твору шалену за тих часів власну суму в 18500 руб.: адміралтейство відмовило у фінансуванні на підставі «значних погрішностей проти російської мови». Переклавши самотужки «Подорож навколо світу на кораблі «Нева» в 1803-1806 роках» англійською мовою (1814), наш земляк образився і подав у відставку. Між іншим, надалі його книга з успіхом витримала декілька перевидань.

Переклав книгу Д. Клерка «Досвід морської тактики» (1803). А зібрані і за його участю колекції стали гордістю Російського географічного товариства.

Під час подорожі зустрічався з першим президентом США Джорджем Вашингтоном, брав участь у закладанні Новоархангельської фортеці по той бік океану.

По закінченню подорожі підлегли подарували своєму капітану золоту шпагу за написом «Подяка команди корабля «Нева».

Ім'ям нашого земляка названі: острів в північно-східній частині Гавайського архіпелагу, бухта на Алясці, півострів на північному узбережжі Охотського моря, два гірських хребти на о. Сахалін. В м. Ніжин Чернігівської області видатному земляку споруджено пам'ятник, його ім'ям названо сквер. А у місцевому музеї понині зберігається атлас, подарований Л. під час відвідин рідного краю (1824).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – І. Крузенштерн, М. Резанов, М. Мордвінов, М. Румянцев. І. Орлай, Г. Саричев, В. Берх та ін.

ЛИТВАК Анатолій Михайлович

Національний статус, що склався у світі: американський.

Кінорежисер. Творець першого в світі антифашистського фільму «Визнання нацистського шпигуна» (1939).

З дворянської родини.

Народився 5 травня 1902 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер 16 грудня 1974 р. в м. Неї-Сюр-Сен (Франція).

Навчався на філософському факультеті Петроградського університету.

Працював режисером фабрики «Півзахідкіно» (1922-1923), декоратором, асистентом режисера, режисером в Парижі (1924-1929), режисером голлівудських студій «Wamer Brothers» і «XX Century Fox» (1936-1964).

Служив, беручи участь у військових діях, в армії США (1942-1946).

Лауреат премії гільдії режисерів Америки (1949).

Володар призу Венеціанського міжнародного кінофестивалю.

Кавалер французьких орденів Почесного легіону і Військового Хреста.

Знімав комедії, пригодницькі стрічки, мелодрами.

Як кінорежисер дебютував фільмом «Тетяна» (1923).

Потім настала черга стрічок «Серце і долари» (1924), «Найюніший піонер» (1925), «Доллі робить кар'єру» (1932), «Пісня однієї ночі», «Цей старий шахрай» (обидва – 1933), «Екіпаж», «Кале Дувр» (обидва – 1935), «Маєрлінг» (1936), «Жінка, яку я кохаю» (1937), «Товариш» (1937), «Дивовижний доктор Кліттерхауз» (1938), «Сестри» (1938), «Все це і небо на додаток» (1940), «Це перш за все» (1942), «Нацисти наступають» (1943); «Розділяй і володарюй» (1943): «Битва за Росію» (1944), «Битва за Китай» (1944), «Війна прийшла до Америки» (1945), «Довга ніч» (1947), «Зміїна яма» (1948), «Рішення перед світанком» (1951), «Акт любові» (1954), «Глибоке синє море» (1955), «Подорож» (1958), «П'ять миль опівночі» (1962), «Ніч генералів» (1967).

Не сприйнявши більшовицького режиму, емігрував: спочатку – до Франції (1925), потім – до Німеччини (1929), а далі – до США (1936).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Є. Вахтангов, В. Меєрхольд, Ф. Капра, С. Лорен, С. Магарілл, М. Бабанова, Я. Кіпур, Л. Харвей, М. Шнайдер, Х. Бор, Ш. Ванель, Ж.-П. Омон, Ш. Буає, К. Кольбер, Е. Робінсон, Е. Флінн, Б. Дейвіс, Х. Богарт, К. Трейвор та ін.

ЛИТВИНОВИЧ Спиридон

Національний статус, що склався у світі: австрійсько-галицький.

Священик.

З родини священика.

Народився 6 грудня 1810 р. в с. Дрицьків Бережанського повіту (нині – Бережанський район Тернопільської області України).

Помер 4 червня 1869 р. у Львові (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Похований на Личаківському цвинтарі.

Навчався на богословських факультетах Львівського і Віденського університетів.

Був вчителем Чернівецької гімназії, священиком львівського собору св. Юра, парохом віденської церкви св. Варвари, ректором Віденської духовної семінарії (1852-1857), куратором львівської митрополії (1857-1863), галицьким митрополитом (1863-1869).

Почесний крилошанин (1852).

Депутат, віце-маршалок Галицького сейму.

Член Державної Ради Австрійської імперії.

Відстоював політичні права українського населення в Галичині. Виступав проти спроб польського вищого духовенства підпорядкувати греко-католицького митрополита польському архієпископові. За безпосередньої участі Л. була прийнята конкордія з римо-католицькою церквою, яка стала суттєвою перешкодою у полонізації Галичини (1863).

Наш земляк – автор слів до однієї з староғалицьких пісень «Руський молодець».

А ось що про нього зазначає Н. Позняк-Хоменко в статті «Білі плями українського гімну»:

Михайло Вербицький, який музику і спів вважав молитвою, а молитву – музикою, уперше побачив вірш Чубинського в газеті «Зоря». А 26 червня 1863 року син відомого співака Модеста Менцинського... Омелян завершує укладання збірки хорових творів різних авторів. Серед тридцяти творів під номером 24 вміщено й пісню «Ще не вмерла Україна». ...Офіційною ж датою першого публічного виконання пісні вважають 10 березня 1865 року, коли в Перемишлі, у духовній семінарії українська громада влаштувала вечір пам'яті Тараса Шевченка. Збереглася програмка вечора, у якій останнім номером зазначено «Ще не вмерла Україна» Михайла Вербицького. Є документальне свідчення і про те, що ця пісня звучала в березні 1866 року на Шевченківському вечорі у Відні. Виконували її й 1867 року у Львові на прийомі з нагоди зустрічі Нового року в митрополита Спиридона Литвиновича.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – А. Петрушевич, В. Фортунa, Я. Головацький, Г.

Шашкевич, М. Устиянович, І. Главач, Й. Лозинський, Я. Кульчицький, І. Гушалевич, Т. Павликів, М. Ковбасюк, С. Качала та ін.

ЛИТОВЧЕНКО Олександр Дмитрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Художник.

З міщанської родини.

Народився в 1835 р. в м. Кременчук Полтавської губернії Російської імперії (нині – районний центр Полтавської області України).

Помер 16 (28) червня 1890 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Навчався в Петербурзькій імператорській академії мистецтв (до 1863).

Академік Петербурзької імператорської академії мистецтв (1868).

Один з засновників Петербурзької художньої артілі.

Кавалер двох малих срібних (1855; 1857), двох великих срібних (1857; 1858) і малої золотої (1861) медалей Петербурзької імператорської академії мистецтв.

Учасник низки виставок Петербурзької імператорської академії мистецтв і Товариства передвижників, Усесвітніх виставок в Парижі (1867; 1878), Всеросійської виставки в Москві (1882).

Посмертна виставка художника була влаштована при XX виставці передвижників (1892).

Серед найвідоміших доробків нашого земляка – «Харон перевозить душі померлих», «Сокольничий», «Цар Іван Грізний показує свої скарби Англійському послові Горсею», «Цілування Іуди», «Бог приборкує обурення ізраїльтян проти Мойсея», «Олімпійські ігри», «Цар Петро і царевич Іван, яких мати показує стрільцям», «Тамара», «Бояриня Морозова», «Цар Олексій Михайлович і Никон, архієпископ Новгородський, біля труни чудотворця Пилипа, митр. Московського», «Офелія», «Христос в Гефсиманському саду», «Сідло, прикрашене коштовностями», «Сокольничі царя Олексія Михайловича», «Ставка програна».

Його пензлю також належать портрети С. Андрєєвського і В. Вельямінова-Зернова, М. Дурново, М. Трахтенберг, В. Шварц, малюнки олівцем «Портрет панянки», «Голова лицаря».

Л. – автор образу в храмі св. Миколая на Севастопольському військовому цвинтарі, 7 релігійних картин в храмі Христа Спасителя в Москві.

Нині полотна нашого земляка зберігаються в музеї імператора Олександра III, Третьяковській галереї (обидва – РФ), приватних зібраннях.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – І. Крамської, Г. Мясоедов, О. Корзухін, Ф. Журавльов, К. Лемох, В. Крейтан, М. Песков, К. Маковський, Б. Веніг, В. Перов, В. Стасов та ін.

ЛИФАР Серж

Національний статус, що склався у світі: російсько-французький.

Балетмейстер, танцівник. Справжнє прізвище – Лифар Сергій Михайлович. Фундатор Паризького інституту хореографії (1947).

З дворянської родини. Батько, Лифар М., – чиновник Департаменту водного та лісового господарства.

Народився 2 квітня 1904 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер 16 грудня 1986 р. в м. Лозанна (Швейцарія). Похований за заповітом на російському кладовищі Сент-Женев'єв де Буа у передмісті Парижа (Франція). На могилі, як він і бажав, зроблено напис «Serg Lifar de Kiev» («Серж Лифар з Києва»).

Навчався в київських 8-й та Імператорській Олександрівській гімназіях, балетній секції Центро-студії, Київській консерваторії.

Працював у трупі С. Дягілева «Російській балет» (1924-1930), головним балетмейстером паризької «Гранд Опера» (1930-1944; 1947-1959; 1962-1963; у 1977), трупи «Новий балет Монте-Карло» (1944-1947), викладав у Сорбонні (з 1955).

Почесний президент Національної ради танцю при ЮНЕСКО.

Ректор французьких Університету танцю, професор Вищої школи музики.

Кавалер ордена Почесного легіону, ордена Літератури і мистецтва, Золотої медалі міста Париж.

Лауреат найвищої відзнаки балету «Золота пантофля», премії «Оскар».

Нагороджений найвищими відзнаками Швейцарії, Швеції.

Л. створив понад 200 балетів і дивертисментів в оперних спектаклях. Першим з них був «Творіння Прометея», а останнім – «Блудний син», про який сам маєстро скаже: «Багато хто в залі плакав, проте ніхто не знав, що я грав себе, своє життя».

Серед найвідоміших сценічних доробків: «Вакх і Аріадна», «На Дніпрові», «Ікар», «Олександр Великий», «Шота Руставелі», «Сюїта в білому», «Міражі», «Мандрівний лицар», «Фантастичне весілля», «Жизель», «Франческа да Ріміні», «Федра».

Виконав партії Аполлона, Олександра Македонського, Давида, Енея, Вакха, Дон Жуана, Альберта.

Перу нашого земляка належать наступні книги: «Історія російського балету», «Дягілев та з Дягілевым», «Танок», «Гарячі роки з Сергієм Дягілевым», «Моє життя», «Мемуари Ікара».

У Парижі існує Музей культурної спадщини (філіал музею історії Києва), де відкрито меморіальний зал, присвячений Л.

Фасад готелю «Лотті» в центрі Парижа, де довгі роки мешкав Л., прикрашає меморіальна дошка з його прізвищем.

В Лозанні з'явився пам'ятник, дарунок від киян: Ікар з піднятими руками-крильми. На постаменті все той же напис: «Serg Lifar de Kiev».

За ініціативою Асоціації діячів хореографічного мистецтва України, Національної опери України і Головного управління культури щорічно у Києві проводиться Міжнародний конкурс імені Сержа Лифаря (1994), який конгрес Всесвітньої ради танцю ЮНЕСКО взяв під свій патронаж, включивши його до реєстру найпрестижніших хореографічних конкурсів планети, і фестиваль «Серж Лифар де ля данс».

До 100-річчя з дня народження видатного земляка Україна випустила поштову марку з його зображенням, а також 2-гривневу монету, а французький кінорежисер Д. Делуш зняв фільм «Серж Лифар Мусагет» (усе – 2004).

Перебуваючи тривалий час в еміграції (1923), Л. все відвідав батьківщину разом з дружиною, шведською графинєю Ліліан Алефельд-Лаурвіг (1961). Пізніше, ставши вдовою, жінка поверне на батьківщину орден Почесного легіону, «Золоту пантофлю», сценічні костюми і скульптурні

портрети чоловіка, виконані Бельмондо – батьком відомої французької кінозірки, частину його бібліотеки (всього 817 одиниць), а також валізу Сергія Дягілева, пуант Анни Павлової, роботи Пікассо і Шагала.

На жаль, життя Л. не було тільки райдужним. Аби дістатися Парижа, йому довелося неймовірно труднощі, зазнати арешту, потрапити до тифозного бараку. Після Другої світової війни нашого земляка Французький Рух Опору звинуватив у співробітництві з фашистами, і він на знак протесту залишив «Гранд Опера».

Л. мав постановкою «Федри» в московському Великому театрі з М. Плісецькою в головній ролі та не отримав «партійного» дозволу. Не зміг взяти участі й у перших гастрольних балетних трупі «Гранд Опера» в Москві. У візі йому відмовили – верх цинізму! – безпосередньо в аеропорту (1958).

На батьківщині, у Києві, ім'я славетного сина залишалося під забороною до проголошення Україною незалежності. Протестуючи проти подібного свавілля, Л. залишив сцену, здійснивши, за його словами, перше балетне «харакірі».

Наш земляк ніколи не мав ні свого будинку, ні квартири, жил у готелі, в кімнаті, заваленій книгами.

У м. Київ започатковано Міжнародний фестиваль балету «Серж Лифар де ля данс» (1999).

До 100-річчя від дня народження Л. Національний банк України випустив ювілейну монету номіналом 2 гривні (2004).

У м. Лозанна (Швейцарія) відкрито пам'ятник нашому землякові (2003).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – С. Дягілев, А. Павлова, Ш. де Голль, Ф. Воячек, Б. Ніжинська, Ж. Кокто, Ф. Шаляпін, С. Далі, Е. Чекетті, С. Головін, І. Шовіре, І. Стравінський, Н. Вирубова, С. Рахманінов, Ж. Помпиду, М. Шагал, Г. Гарбо, П. Пікассо, П. Валері, К. Шанель та ін.

ЛИХАЧОВ Володимир Сергійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет, драматург, перекладач.

З родини службовця.

Народився 6 (18) лютого 1849 р. в м. Полтава Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 5 (18) листопада 1910 р. в м. Петербург (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на Смоленському цвинтарі.

Закінчив Полтавську гімназію (1860-1868), навчався в Петербурзькому, Харківському університетах (1868-1871).

Працював чиновником міністерства фінансів (1871-1872), чиновником, помічником столоначальника Департаменту податкових зборів (1872-1893), чиновником (1894-1897), старшим столоначальником (1897-1904) Департаменту державного казначейства, коректором «Словника російської мови» (1904-1910).

Друкувався в газетах «Новини», «Петербурзький аркуш», «Новий час», журналах «Нива», «Сатирикон», «Вісник Європи», «Будильник», «Всесвітня панорама», «Діло», «Вітчизняні нотатки», «Ваза», «Театр і мистецтво», «Маски», «Бабка», «Вісник іноземної літератури», «Слово», «Російська думка», «Всесвітня ілюстрація», «Північний вісник».

Як літератор дебютував в газеті «Петербурзький аркуш» віршем «Осоромила» (1869).

Потім настала черга п'єс «Провчила!», «Для чоловіка» (обидві – 1881), «В кривих обіймах» (1883), «Життя Ілімова» (1890), «Матуся» (1902), оповідань «Радощі життя», «За згодою» (обидва – 1889).

Наш земляк – автор віршів «Письменнику Самозванову», «В'язні» (обидва – 1905), «Патріоти» (1906), «Реакціонеру» (1908), статей «З театральних спогадів» (1908), «Композитори і віртуози», «Бесіди про театр» (обидві – 1909), «Формопошуки» (1910).

Його перу також належить книга «За двадцять років. Твори і переклади. 1869-1888» (1889).

Перекладав Ж. Мольєра, В. Гюго, Г. Гейне, Ф. Шіллера, Ш. Бодлера, Г. Лессінга, Т. Мура, П. Беранже, Г. Гервега, Л. Акермана, Ф. Боденштедта, Ф. Коппе.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Ю. Арцибушев, О. Шеллер-Михайлов, Г. Благосветлов, К. Случевський, С. Окрейц, К. Баранцевич, А. Заблоцький-Десятовський, І. Котт, Л. і П. Бикові, М. Албов та ін.

ЛІБ Михай

Національний статус, що склався у світі: угорський.

Художник. Псевдонім – Мункачі Михай. Фундатор угорського романтичного реалізму в живопису. З родини службовця. Батько, Ліб Л.-М., – чиновник зі збору соляного податку.

Народився 20 лютого 1844 р. в м. Мункачі (нині – м. Мукачево Закарпатської області України).

Помер 1 травня 1900 р. в містечку Енденіх поблизу Бонна (Німеччина). За заповітом похований на одному з цвинтарів Будапешта (Угорщина).

Навчався в Марачанській художній академії (1863-1865), Віденській і Мюнхенській академіях мистецтв (1865-1868), брав уроки у Е. Самоші (1862-1863) та Л. Кнауца (1868-1869).

Кавалер угорського ордену Залізної корони III ступеня.

Кавалер золотої медалі Паризької виставки (1870).

Почесний громадянин м. Мукачів (1880).

Як майстер дебютував картиною «Гроза в степу» (1867).

Потім настала черга полотен «Іннаш, який позичає» (1869), «Камера смертника» (1870) «Збирачки корпії» (1871), «Нічні волоцюги», «Прощання», «Селянка, яка збиває масло», «Збиральниця хмизу», «Мати з дітьми» (усі – 1873), «Ласло Паал» (1876-1877), «Страйк» (1895), «Це людина» (1896).

Пензлю Л. Також належать картини «Голгофа», «Христос перед Пілатом», «Тасмична вулиця», «Прихід угорців на свою батьківщину», «Каштанова алея», «Портрет Ференца Ліста», «Після роботи», «Мати з дитиною».

Картина нашого земляка «Знайдення батьківщини» прикрашає зал засідань Угорських державних зборів, а фреска «Апофеоз Ренесансу» – баню Віденського художньо-історичного музею.

Стиль Л. відрізняє драматична насиченість і цілісність композиції завдяки пастозній, об'ємній формі мазка і емоційно насиченому колориту, побудованому зазвичай на напружених контрастах білого і коричневих чи чорних тонів.

За життя митець мав персональну виставку у знаменитому Складному палаці Мюнхена (1879).

Остання виставка відбулася в мукачівському історичному музеї «Замок Паланок», яку відвідали президент України В. Ющенко і прем'єр-міністр Угорщини Ф. Дюрчан з дружинами (2007).

Нині доробки Л. зберігаються в Угорській національній галереї, музеї ім. Ф. Дері (Дебрецен), численних приватних колекціях.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – К. Фішер, Е. Самоші, Г. Курбе, В. Каульбах, В. Лейбль, Л. Кнауц та ін.

ЛІВЕН Карл Андрійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Державний, військовий діяч. Генерал від інфантерії (1827); міністр народної освіти Російської імперії (1828-1833).

З дворянської родини. Батько, Лівен А., – генерал-майор; син, Лівен А., – генерал-майор; син, Лівен К., – сенатор.

Народився 1 лютого 1767 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер 31 грудня 1844 р. (12 січня 1845 р.) на мизі Балгалн Курляндської губернії Російської імперії (нині – Республіка Латвія). Похований у власному маєтку.

Отримав домашню освіту.

Був капталом 2-го фузілерного полку (1770-1778), ад'ютантом батька (1778-1781), офіцером 2-го канонерського (1781-1785), Семеновського (1785-1789) полків, генерал-ад'ютантом штабу фельдмаршала Г. Потьомкіна (1789-1790), командиром Тульського (1790-1797) і Ризького мушкетерських (1797-1798), лейб-гренадерського (1798-1799), лейб-гвардії Преображенського (1799) полків, Архангельським військовим губернатором (1799-1800), міністром народної освіти Російської імперії (1828-1833).

Учасник російсько-турецької війни (1787-1791), придушення польського повстання (1794).

Член Військової колегії (1799).

Член Державної ради (1826).

Почесний член Петербурзької академії наук (1826).
Почесний член Російській академії наук (1828).
Почесний член Товариства любителів російської словесності при Московському університеті (1828).
Старшина Російського біблійського товариства (1813).
Президент євангельсько-лютеранської консисторії (1819).
Член Ради з військово-карних закладів (1830).
Голова Комітету з облаштування учбових закладів (1828).
Опікун Дерптського учбового округу (1817-1828).
Кавалер орденів Георгія 4-го ступеня (1795), Ганни 2-го (1798) і 1-го (1799) ступенів, командорським хрестом ордена Св. Івана Єрусалимського (1798), Олександра Невського (1818), Володимира 1-ого ступеня (1829).
Нагороджений золотою шпагою «За хоробрість» (1795).
Серед друзів та близьких знайомих Л. – М. Мусін-Пушкін, О. Шишков, П. Ширінський-Шихматов, М. Несельроде, Ф. Ліст та ін.

ЛІВЕН Христофор Андрійович

Національний статус, що склався у світі: російський.
Військовий діяч, дипломат. Генерал-ад'ютант (1798), генерал від кавалерії (1819); опікун Й. І. В. Государя спадкоємця Цесаревича Олександра Миколайовича.
З дворянської родини. Батько, Лівен А., – генерал-майор; мати, Поссе Ш., – вихователька великих княжен, дочок Павла Петровича, і великих князів Миколи та Михайла Павловичів; брат, Лівен К., – міністр народної освіти Російської імперії; племінник, Лівен А., – генерал-майор; племінник, Лівен К., – сенатор.
Народився 6 травня 1774 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).
Помер 29 грудня 1838 р. (10 січня 1839 р.) в м. Рим (Італія).
З п'яти років був записаний до війська (1779-1791), служив прапорщиком, підпоручиком, поручиком Семеновського полку (1791-1796), підполковником Володимирського драгунського і Тульського мушкетерського полків (1796-1797), начальником військово-похідної канцелярії Й.І.В. (1798-1808), надзвичайним посланником і повноважним міністром в Берліні (1809-1812), послом у Лондоні (1812-1834), опікуном спадкоємця Цесаревича (1834-1838).
Член Державної ради (1834).
Учасник бойових дій проти Польщі (1794), походу графа Зубова проти Персії (1796) і експедиції до Грузії.
Перебував у почті російського імператора під час битв під Вішау й Аустерліцом (1805) і зустрічі з Наполеоном в Тільзіт (1807).
У статті «Лівен, ясновельможний князь Христофор Андрійович» І. Артамонова зазначає: «Будучи свідком і учасником найбільших подій початку XIX сторіччя, Лівен зумів завоювати довіру видатних політичних діячів сучасної йому Англії; помірність і благородство, властиві його характеру, були оцінені всіма політичними партіями Англії, незалежно від їх переконань. Його політична чесність, обережність і в той же час наполегливість у вчинках вселяли загальну до нього пошану: всі знали, що він завжди вірний своєму слову. Лорд Грей на засіданні парламенту віддав представникові Російської імперії вдячну і блискучу вдячність, – єдиний приклад в історії великобританського парламенту».
Серед друзів та близьких знайомих Л. – В. Жуковський, О. Кавелін, Олександр І, С. Юр'євич, О. Адлерберг, М. Вільєгорський, О. Паткуль та ін.

ЛІВШИЦЬ (НАУМОВИЧ) Бенедикт Костянтинович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.
Поет, перекладач. Один з фундаторів футуризму на теренах Російської імперії і СРСР.
З родини комерсанта.
Народився 25 грудня 1886 р. (6 січня 1887) в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Розстріляний 21 вересня 1938 р. в одній з сталінських катівень м. Ленінград СРСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Закінчив одеську Рішельєвську гімназію (1897-1905), навчався на юридичному факультеті Новоросійського університету (1905-1907), закінчив відповідний факультет Київського університету св. Володимира (1907-1912).

Служив в 88-му Петровському піхотному полку (1912), 146-му Царицинському піхотному полку (1914), працював чиновником низки урядових і громадських закладів у Києві (1915-??).

Кавалер Георгіївського Хреста 4-го ступеня (1915).

Друкувався в газеті «Біржові відомості», журналі «Аполлон», збірниках «Ляпас суспільному смаку», «Дохлий Місяць», «Садок суддів», «Рикаючий Парнас».

Як літератор дебютував в «Антології сучасної поезії» циклом віршів «Morituri» (1909).

Потім настала черга книг «Флейта Марсія» (1911), «Вовче сонце» (1914), «З драговини боліт» (1922), «Патмос» (1926), «Кротонський полудень» (1928), «Півтораокий стрілець» (1933).

Л. прагнув створити нову поетичну систему, де ламання синтаксису, аграматичні форми, складність семантичних конструкцій повинні були служити подоланню статичності зображення.

Переклав російською з французької О. де Бальзака, А. Барбюса, Т. Корб'єра, А. Рембо, М. Ролліна, Ж. Карре, А. Жида, В. Гюго, Ж. Расіна, з грузинської – Т. Табідзе, Г. Леонідзе, П. Яшвілі, з української – М. Зерова, П. Тичину.

За більшовиків, які боролися за класову чистоту мистецтва, нашого земляка заарештували і засудили до 10 років ув'язнення без права листування (1937). Через рік Л. розстріляли.

Реабілітований посмертно (1957).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – В. Маяковський, В. Хлебніков, В. Степанова, О. Кручених, Л. Квітко, Н. Гончарова, В. Брюсов, Л. і Д. Бурлюки, Є. Гуро, М. Гумільов, О. Екстер, О. Розанова, В. Камінський, А. Білий, В. Шкловський, І. Еренбург, Г. Якулов, О. Мандельштам, В. Ельснер, М. Кольцов, Б. Єфимов та ін.

ЛІНДФОРС Микола Федорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет, драматург, перекладач. Псевдонім – Н. Аксель.

З дворянської родини.

Народився в 1812 р. в м. Севастополь Таврійської губернії Російської імперії (нині – Автономна Республіка Крим України).

Помер 27 червня (9 липня) 1848 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на Смоленському лютеранському цвинтарі.

Закінчив петербурзький Пажеський корпус (1831), Імператорську військову академію (1834).

Служив в лейб-гвардійському Семенівському полку (1831-1832), гвардійському Генеральному штабі (1835-1839), квартирмейстером 1-ї гренадерської дивізії (1839-1842), чиновником особливих доручень Департаменту військових поселень (1843-1848).

Друкувався в журналах «Пантеон», «Літературний додаток до «Російського інваліда»,

Як літератор дебютував перекладом з італійської «Кантати на день народження його ясновельможності М. І. Шелашнікова» Д. Челлі (1831).

Потім настала черга сонета «До К***» (1834), водевіль «Ще Руслан і Людмила, або Новий будинок божевільних» (1843), «Дядечко-балакуха, або Двері в капітальній стіні», «Три женихи і дві з половиною наречені», «Красноярський купець», «Жінка-розбійник» (усі – 1846), «Пригода в Полюстрові» (1847).

Наш земляк – автор книг «Вірші» (1834).

Переклав «Політичне і військове життя Наполеона. Опис битв» (1844).

Перекладав Езопа.

Популярність опери «Руслан і Людмила» у глядачів пояснюється появою в 1843 р. водевілю Л. «Ще Руслан і Людмила, або Новий будинок божевільних». Сучасники угледіли в ньому пародію на оперу. Водевіль йшов впродовж трьох сезонів і зник зі сцени разом з першою постановкою «Руслана і Людмили» Глинки. Втім, пізніше його грали на сценах провінційних театрів.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – М. Лермонтов, П. Плетньов, І. Дмитрієв, П. Беклемішев, С. Степанова, В. Левашов, В. Бурнашев, Ф. Коні та ін.

ЛІСОВА Лідія Валентинівна

Національний статус, що склався у світі: російський.

Прозаїк, поет, драматург, перекладач, актриса. Справжнє прізвище – Шперлінг Лідія Озіясівна. З дворянської родини. Батько, О. Шперлінг, – статський радник.

Народилася 20 грудня 1889 р. (1 січня 1890) в м. Бердичів Київської губернії Російської імперії (нині – районний центр Житомирської області України).

Померла 26 березня 1972 р. в м. Ленінград СРСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Навчалася в одній з київських гімназій, театрі-студії Лепківських.

Грала в трупах Київського російського театру (1907-1909), Херсонського міського театру (1909-1910), Симбірського міського театру (1910-1911), низки петербурзьких театрів (1911-1916), була секретарем журналу «Новий сатирик» (1916-1917), ведучою Всесоюзного радіо (1927-1936).

Друкувалася в газетах «Сьогодні», «Червона газета», «Вітчизна», журналах «Нива», «Сонце Росії», «Весна», «Сибірські вогні», «У світі мистецтв», «Бегемот», «Рампа і життя», «Вогник», «Багаття», «Життя мистецтва», «Мухомор», «Їжак», «Сибірський світанок», «Сміхач», «Новий сатирик». Як літератор дебютувала в журналі «У світі мистецтв» віршем «Пісенька» (1907).

Потім настала черга віршів «Царівна сутінок», «Лунали скрипки золоті», «Я розсипала фіалки твоєю постелею», «Казка»; ліричного етюду «Про квітку, що зів'яла» (1907); оповідання «Метелики» (1913).

Наша землячка – автор п'єс «Паж Аїлі» (1908), «Це було так», «Яскраво-червоні троянди», «Так, я така» (усі – 1914), «Коли жінці однаково» (1915).

Її перу також належать книги «Алеї химер» (1915), «Жар-птиця» (1922), «Грім і блискавиця» (1925), «Як хлопчачи в селі театр наладнали» (1926).

Л. видала три книги перекладів.

У свою чергу, «За відсутність значних художніх творів» нашу землячку виключили з Спілки письменників і літературного фонду СРСР (1934).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – А. Аверченко, Н. Волохова, Л. Блок, К. Марджанішвілі, М. Медведєв, Н. Грін, Т. Щепкіна-Купернік, В. Воїнов, Е. Кроткий, В. Князєв, С. Писарєв та ін.

ЛІТИНСЬКИЙ Генріх Ілліч

Національний статус, що склався у світі: російський.

Композитор, педагог, теоретик музики.

З міщанської родини.

Народився 17 березня 1901 р. в м. Липовець Київської губернії Російської імперії (нині – районний центр Вінницької області України).

Помер в 1985 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ).

Закінчив композиторський факультет Московської державної консерваторії (1922-1928).

Працював викладачем Московської консерваторії (1931-1947), музично-педагогічного інституту ім. Гнесіних (1947-1985).

Заслужений діяч мистецтв РРФСР (1957).

Народний артист Якутської АРСР і Татарської АРСР (1964).

Наш земляк – автор або співавтор опер «Нюргун Боотур», «Сигий Киринаастиир», «Червоний шаман», балетів «Сир симеє», «Яскраво-червона хустина», «Радість Алтана», симфонічних рапсодій «Исиах», «Айхал», музичної комедії «Добридень, університету».

Перу Л. належать тритомний фундаментальний доробок «Завдання з поліфонії», підручник «Поява імітацій строгого письма».

Неодноразово наш земляк зазнавав утисків від ідеологів влади. Ось що згадує з цього приводу всесвітньо відомий композитор Т. Хренніков: «В опалу потрапив чудовий педагог Генріх Ілліч Літинський, якого звинуватили в «дрібнобуржуазній свідомості». Блискучий музикант, чесна людина, він був роздавлений. Десять років його не залишали у спокої. Він звик до тавра формаліста і болісно думав про те, як жити цю халепу. Його становище було важким – учні періодично читали в передовицях, що їх консерваторський педагог насаджує їм чужі радянському художникові ідеї».

Трапилася у житті і професійна помилка. Він не розгледів талант А. Шнітке і виніс йому ледь не вирок: «Хай я буду поганим пророком, але моє переконання полягає в тому, що шлях розвитку Альфреда Шнітке як композитора лежить не на цій магістралі. Я знаю багато його творів, проіннятих якнайглибшим розумом, чудовим, здоровим, естетично сильним внутрішнім

переконанням. Я знаю, що ці якості Шнітке, розвинені, збагачені ним самим і самим життям, не лежать в ракурсі цієї музики. З цього не виходить, що не треба було братися за такий твір». Серед друзів та близьких знайомих Л. – М. Жирков, Р. Глієр, Ф. Ахметов, Г. Лане, М. Алексєєв, Г. Воробйов, В. Ходяшев, О. і Ф. Васильєви, А. Бабаджанян, М. Глуз, Н. Жиганов, А. Посельська, Т. Хренніков, Ф. Мансуров, Н. Макарова та ін.

ЛІФШИЦЬ Євген Михайлович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Фізик. У фізиці існують наукові терміни «критерій Ліфшиця», «порівняння Ландау – Ліфшиця».

З медичної родини. Батько, Ліфшиць М., – лікар; брат, Ліфшиць І., – фізик.

Народився 8 (21) листопада 1915 р. в м. Харків Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 29 жовтня 1985 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ). Похований на Кунцівському цвинтарі.

Закінчив Харківський механіко-машинобудівний інститут (1933).

Працював науковим співробітником Фізико-технічного інституту АН УРСР (1933-1938), Інституту фізичних проблем АН СРСР (1939-1985).

Академік академії наук СРСР (1979).

Іноземний член Лондонського королівського товариства (1983).

Лауреат Державної премії СРСР (1954).

Лауреат Ленінської премії (1962).

Спеціалізувався з проблем фізики твердого тіла, космології, теорії гравітації.

Встановив критерій, який забезпечив можливість повної класифікації фазових переходів II роду (1941); розробив теорію молекулярних сил, що діють між конденсуючими тілами (1954);

побудував теорію нестійкостей у Всесвіті, який розширюється (1946).

Спільно з Л. Ландау побудував теорію доменів у феромагнетиках і вивів рівняння руху магнітного моменту (1935); а з І. М. Халатніковим і В. О. Белінським – вивів загальне космологічне рішення рівнянь Ейнштейна з особливістю в часі (1970-1972).

Друкувався в «Журналі експериментальної і теоретичної фізики».

Перу нашого земляка (у співавторстві з Л. Ландау) належить класичний 10-томний «Курс теоретичної фізики» (1940-1965).

Між іншим про цю співпрацю ходив наступний жарт: «в «Курсі теоретичної фізики» немає жодного рядка Ландау і жодної думки Ліфшиця».

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Л. Ландау, Л. Пітаєвський, Г. Гамов, Р. Максвелл, О. Ахієзер, В. Берестецький, І. Халатніков, В. Белінський та ін.

ЛОБОДА (ПАШКОВСЬКА) Стефанія Матвіївна

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменниця, перекладачка. Псевдонім – С. Крапивіна.

З поміщицької родини.

Народилася в 1827 р. в Київській губернії Російської імперії (нині – Київська область України).

Померла 21 січня (2 лютого) 1887 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похована на католицькому цвинтарі Виборзької сторони.

Отримала домашню освіту.

Друкувалася в «Ілюстрованій газеті», журналах «Син Вітчизни», «Громадянин», «Дитяче читання», «Бджола», «Друг народу», «Жіноча освіта», «Гусяр», «Думка», «Сімейні вечори», «Правда», «Мистецький огляд», «Сім'я і школа», «Іграшка», «Селянське читання».

Як літератор дебютувала в журналі «Бджола» повістю «Щоденник княгині Хмурової» (1875).

Потім настала черга нарисів «Декілька слів про Т. Шевченка» (обидва – 1875),

«Знайомство з Погодіним», «Місіонери нашого часу» (обидва – 1876), «Страшний вечір з життя Т. Г. Шевченка», «Про псковичів», «Сила моди» (усі – 1878), «З побуту наших фельдшерів» (1879), оповідань «Мовчазний» (1875), «Ластівчине горе» (1878), «Зачароване царство» (1879), «Діонісія Федорівна» (1880).

Перу Л. належать книги «Діамантовий хрестик» (1876), «Рідні картинки» (1881), «Троянди і колючки» (1884), спогадів по Т. Г. Шевченка, а також «Моє знайомство з Погодіним» (1876).

Перекладала російською з польської Ю. Крашевського, Е. Ожешко.

Рано вийшовши заміж, наша землячка значну частину життя провела на півдні Росії і в південно-західному краю, а на початку 60-х років подорожувала Адріатичним морем, жила в Сербії і Чорногорії.

А ось як вона переповідала розповідь сестри про Т. Шевченка, який зупинявся в будинку останньої: «Кого люблять діти, – казав він, – той, значить, ще не зовсім поганий чоловік». Коли ж Тараса Григоровича починав змагати сон, діти (така була умова) повинні були тихенько розійтися. «Тікаймо, бо дядько вже хропе, наче коняка!» – казали вони, розбігаючись. Розкішними, темно-синіми, оксамитними українськими ночами Шевченко любив ходити подвір'ям іноді до вранішньої зорі, кажучи при цьому, що «незчисленні зіроньки не пускають його до хати». Серед друзів та близьких знайомих Л. – Ф. Достоевський, В. Острогорський, М. Погодін, В. Михайлов, Д. Садовніков та ін.

ЛОВЕНГАРДТ Антон Сигізмундович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Письменник, журналіст.

З родини військового. Батько, Ловенгардт С., – відставний офіцер австрійської армії.

Народився 1 (13) травня 1875 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер під час фашистської окупації після 1941 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Навчався в Одеських реальному училищі св. Павла і гімназії.

Працював сезонним робітником в Константинополі (1893), судовим референтом «Одеської газети» (1897), хронікером газети «Південний огляд» (1898-1902), кореспондентом газет «Одеські новини» і «Одеський кур'єр» (1903-1909), «Терек» (1909-1910), «Ранок Одеси» (1910-1911), «Південна думка» (1912-1917), «Моряк» 1917-1940).

Друкувався в газетах «Дзеркало Одеси», «Південний огляд», «Моряк», «Одеські новини», «Терек», «Ранок Одеси», «Луна», «Одеський кур'єр», «Вісті», «Дніпровський поголос», «Одеська газета», «Ясна зірка», «Одеський аркуш», журналах «Вогні», «Тиждень «Сучасного слова», «Весь світ».

Як літератор дебютував в «Одеській газеті» судовими замітками (1897).

Потім настала черга оповідань «В куряві куліс» (1899), «Герасим», «Кінь Аллаха» (обидва – 1908), «Старий гарібальдієць» (1910), «Панотець Василь» (1911), «Зимові дачники» (1912), «Зуара» (1913), «Зустріч» (1918).

Наш земляк – автор книги «В осінній імлі» (1901).

У нарисі «Потік життя» К. Паустовський писав: «Я не знав, що він був знайомий з Купріним, але з того часу мені завжди здавалося, що Купрін просто не встиг написати саме про Ловенгардта.

Це був справжній купрінський персонаж. Єдиною пристрастю цього самотнього старого був одеський порт. ...З ранку до вечора, у будь-який час року і в будь-яку погоду, він поволі обходив всі гавані і всі причали – неймовірно худий і урочистий, мов Донкіхот, спираючись замість рицарського списа на товсту палицю. Він підіймався на всі пароплави і, як «капітан порту», у відомому оповіданні Гріна, розпитував моряків про подробиці рейсу. Він досконало говорив кількома мовами, навіть новогрецькою. З вишуканою ввічливістю він розмовляв з капітанами і з пропащими портовими босяками і, розмовляючи, знімав перед всіма старого капелюха. У порту його прозвали «Літописцем».

Серед друзів та близьких знайомих Л. – О. Купрін, В. Короленко, К. Паустовський, М. Гаджаєв, В. Катаєв, І. Горбунов-Посадов, В. Язвицький, Є. Любич, В. Воровський та ін.

ЛОДІЙ Петро Дмитрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Філософ, педагог, правознавець, перекладач. Перший професор філософії і права Петербурзького університету.

З родини священика.

Народився 4 (15) травня 1764 р. в с. Збій Австрійської монархії (нині – Мукачівський район Закарпатської області України).
Помер 10 (22) червня 1829 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).
Похований на Смоленському цвинтарі.
Навчався в Гросвардійській гімназії, Ужгородському ліцеї.
Працював викладачем Львівського (1787-1801), Краківського (1801-1803) університетів, Петербурзьких педагогічного інституту (1803-1819), університету (1819-1820), інспектором Петербурзького комерційного училища (1820-1829).
Член Російського вільного економічного товариства, Альтенбурзького наукового ботанічного товариства, Єнського мінералогічного товариства.
Перший професор філософії і права Петербурзького університету.
Л. – автор доробків: «Ономастікон найлюб'язнішому пану Миколі Скородинському» (1790), «Ономастікон найлюб'язнішому пану Антонію Ангеловичу» (1791), «Логічні настанови, спрямовані на пізнання й відрізнєння справжнього від хибного» (1815), «Теорія загальних прав» (1828), «Християна Баумейстера настанови любомудрія повчального» (1870). Не опубліковані й не дійшли до нас «Природне право народів» та «Повний курс філософії».
Переклав «Приватне природне право» Цейлера (1809), «Карне право» Фейєрбаха (1810), «Моральну філософію» Баумейстера (1815).
Відкрив росіянам праці І. Канта. Обстоював сенсуалістичні погляди, виступав проти суб'єктивного ідеалізму, скептицизму й агностицизму. Істину поділяв на метафізичну, логічну, моральну й фізичну. Її критерієм вважав несуперечність та однастайність думки більшості, яка виробляється завдяки розуму й досвіду.
Заперечував божественний характер походження душі, її безсмертність.
Відстоював природне походження загального державного права і рівність усіх людей за своєю природою. Виступав проти спроб заборонити в Російській імперії викладання філософії.
Зазнав переслідувань з боку влади: не всі його праці друкувалися, а книга «Логічні настанови» взагалі була визнана «перенасиченою найнебезпечнішими і руйнівними засадами» і нашого земляка відсторонили від читання філософії (1820).
Не осоромили Л. нащадки. Його син Андрій (1812-1850) став знаним співаком, першим виконавцем романсів М. Глинки; онук Петро Андрійович (1855-1920), теж співак, працював викладачем у Тифліті; правнучка Зоя Петрівна (1886-1957) була не тільки відомою вокалісткою, а й професором Ленінградської консерваторії.
Іменем нашого земляка названо вулицю в м. Ужгород.
Серед друзів та близьких знайомих Л. – М. Балугьянський, О. Галич, І. Орлай, В. Кукольник, О. Куніцин, О. Микитенко, М. Ушаков та ін.

ЛОЗИНО-ЛОЗИНСЬКИЙ Гліб Євгенович

Національний статус, що склався у світі: російський.
Авіаконструктор. Головний конструктор першої у світі багаторазової космічно-транспортної системи «Енергія – Буран».
З дворянської родини. Батько, Лозино-Лозинський Є., – присяжний повірений.
Народився 25 грудня 1909 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).
Помер 28 листопада 2001 р. в м. Москва (столиця РФ).
Закінчив Харківський механіко-машинобудівний інститут (1926-1930).
Працював інженером-конструктором Харківського турбогенераторного заводу (1930-1932), Харківського авіаційного інституту (1932-1939), Ленінградського Центрального котлотурбінного інституту (1939-1941), Київського заводу N43 (1941), обіймав посади від інженера-конструктора до головного конструктора Конструкторського бюро Мікояна (1941-1967), головним конструктором Московського машинобудівного заводу «Зеніт» (1967-1976), генеральним директором і головним конструктором НВО «Блискавка» (1976-1994), головним конструктором НВО «Блискавка» (з 1994).
Дійсний член Інженерної академії РФ (1990).
Дійсний член Інженерної академії України (1992).
Дійсний член академії авіації і повітроплавання РФ (1997).
Почесний член російської академії космонавтики ім. К. Е. Ціолковського (1994).

Двічі лауреат Державної премії СРСР (1950; 1952).
Лауреат Ленінської премії (1962).
Герой Соціалістичної Праці (1975).
Кавалер ювілейної медалі ім. академіка С. П. Корольова (1986).
Кавалер золотої медалі Всесвітнього салону винаходів, наукових досліджень і промислових інновацій «Брюссель-Еврика-94» (1994).
Почесний авіабудівник СРСР (1989).
Кращий винахідник Міністерства оборонної промисловості Росії» (1997).
Вніс значний внесок в теорію і практику створення високошвидкісних маневрених літаків, космічної техніки, включаючи систему Мрія»– «Буран». Брав активну участь у створенні реактивних винищувачів МіГ-15, МіГ-17, МіГ-21, МіГ-25, МіГ-29, МіГ-31.
Серед друзів та близьких знайомих Л.-Л. – В. Глушко, А. Люлька, А. Мікоян, М. Гіндес, В. Цветков, О. Єрьоменко, В. Таїров, І. Вовк, М. Бісенов, В. М'ясищев, Р. Станкявічюс, І. Івашенко та ін.

ЛОКОТЬ Василь Тимофійович

Національний статус, що склався у світі: російський.
Письменник, журналіст, кіносценарист. Псевдонім – А. Зорич.
З козацької родини. Батько, Локоть Т., – учений-агроном, політичний діяч, літератор.
Народився в 1899 р. в м. Борзна Чернігівської губернії Російської імперії (нині – районний центр Чернігівської області України). За розстрільним списком – в м. Євпаторія.
Розстріляний більшовиками 15 грудня 1937 р. в одній з московських катівень НКВС. Похований в загальній могилі на розстрільному полігоні «Комунарка» Московської області СРСР.
Спеціальної освіти не мав.
Працював секретарем чернігівської газети «Червоний прапор» (1919-1922), кореспондентом московських газет «Правда» і «Вісті» (1922-1937).
Друкувався в газетах «Пролетарська правда», «Правда», «Вісті».
Як журналіст дебютував в газеті «Пролетарська правда» (гімназістом).
Потім настала черга оповідань «Рівно о четвертій», «Несвідомий день», «Простий випадок», «Хрест біля насипу», «Епізод», «Редактор», «Іван Ілліч», «Спільний знайомий», «З натури», «Медаль», «Про що розповів бухгалтер», «Незакінчене оповідання».
Перу нашого земляка належать книги «Недобре слово» (1928), «Вибрані оповідання» (1932), «Легковажна повість» (1934).
Уже після смерті опубліковане «Образ» (1957).
Л. – також автор низки статей та фейлетонів.
За його сценаріями поставлені фільми «Дон Дієго і Пелагея» (1927), «Дівчина поспішає на побачення».
Заарештований за «участь в контрреволюційній терористичній організації» і засуджений до смертної кари (1937).
А ось що пишуть з цього приводу Р. Іванова та І. Кузнецов у розвідці «На шляхах до істини»: «У 20-30-і роки А. Зорич (Василь Тимофійович Локоть) був разом з М. Кольцовим, Л. Сосновським одним з найвідоміших фейлетоністів. Основну мету своїх виступів вбачав у тому, щоб фейлетон «узяв за живе», щоб у читачів викликали біль «та потворність, яка спостерігалася в нашому житті». Його фейлетони, що висміювали і викривали підлабузників («З натури»), міщан («Спільний знайомий»), байдужих («Про людину»), марнотратників державних коштів («Про що розповів бухгалтер»), бюрократів («Медаль»), позерів («Йолки-палки»), справді викликали справжній біль за все погане, чим було засмічено життя. То ж не дивно, що публіцистика А. Зорича, який намагався «правильно оцінювати реальний стан речей», розділила долю багатьох ...творів, які довгі роки займали полиці спецхранів».
Рішенням Військової колегії Верховного суду СРСР реабілітований (1957).
Що стосується особистого життя, то наш земляк з дитячих років страждав туберкульозом кістки ноги.
Серед друзів та близьких знайомих Л. – Ф. Левін, Л. Сосновський, М. Кольцов, Я. Протазанов, Г. Сафаров, М. Жаров, М. Ульянова, О. Громов та ін.

ЛОКОТЬ Тимофій Васильович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Учений-агроном, політичний діяч, літератор. Псевдоніми – Т. Васильєв, Чернігівець.

З козацької родини. Син, Локоть В. (псевдонім – А. Зорич), – письменник.

Народився 19 (31) січня 1869 р. у м. Борзна Чернігівської губернії Російської імперії (нині – районний центр Чернігівської області України).

Помер 25 липня 1942 р в м. Земун (Югославія). Похований на Новому цвинтарі м. Белград Югославії (нині – Республіка Сербія).

Закінчив природничий факультет Київського університету св. Володимира і Московський сільськогосподарський інститут, стажувався за кордоном.

Працював викладачем Новоолександрівського і Белградського агрономічних інститутів.

Депутат 1-ої Державної думи від Чернігівської губернії (1906).

Учасник Всезарубіжного церковного собору в Сремських Карловцях (1921).

Фундатор газети «Київ» (1910-1911).

Друкувався в газеті «Новий час».

Автор наступних публіцистичних книг: «Класицизм і реалізм (Основні питання школи, що реформується)» (1903), «Вологість ґрунту у зв'язку з культурними і кліматичними умовами» (1904), «Бюджетна і податкова політика Росії» (1908), «Виправдання націоналізму: Рабство російської радикальної інтелігенції. Націонал-демократія (1910)», «Основи приватного землеробства» (1910), «Політичні партії і групи в Державній думі: Характер і причини політичного безсилля Першої думи. Можливий характер і завдання Другої думи» (1907), «Засвоєння мінеральних речовин рослинами» (1907), «Питання статевих етикет і кохання» (1909), «Думки педагога про реформу шкіл» (1912), «Сільськогосподарське законодавство» (1915), «Завоювання революції» (1921), «Завоювання революції» та ідеологія російського монархізму» (1921), «Смутний час і революція: (Політичні паралелі 1613-1917 р.)» (1923).

З владою порозуміння не знаходив: за царату його книгу «Перша Дума: статті, замітки і враження колишнього члена Державної Думи» заборонила цензура (1906), а його самого за підписання «Вибірської відозви» засудили до 3 місяців в'язниці (1906); після громадянської війни він змушений був емігрувати до Югославії (1920).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – М. Караулов, М. Суворін, О. Гарязін, М. Куплеваський та ін.

ЛОПАТИНСЬКИЙ Федір Леонтійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Перекладач, проповідник. В чернецтві – Феофілакт. Фундатор професійної філософської освіти на теренах Російської імперії.

З дворянської родини.

Народився бл. 1680 р. на Волині.

Помер 6 (17) травня 1741 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Похований в Олександрівській лаврі.

Навчався в Києво-Могилянській колегії, в м. Лемберг (Польща), колегіумі св. Афанасія (Італія), Німеччині.

Був викладачем Києво-Могилянської колегії, наставником філософії та префектом (1704-1706), наставником богослов'я (1706-1708), ректором (1706-1722) московської Слов'яно-греко-латинської академії, архимандритом Заіконоспаського монастиря (з 1708), радником Св. Синоду (1722), архимандритом Чудівського монастиря (1722-1723), єпископом Тверським та Кашинським (1723-1735), другим віце-президентом Св. Синоду (1725-1730).

Л. – автор «Діалектики» – першого слов'янського словника філософських термінів (141 тлумачення), хоча офіційно у Москві піонером цієї справи досі вважається Г. Теплов з його 27 термінами.

Наш земляк – перекладач першого друкованого твору енциклопедичного характеру – «Полідора Вергілія Урбинського Осм: книга про винахідників речей» (1720). Проте невдоволення Петра I викликав слов'янізований стиль перекладу.

Л. – автор «Служби вдячної про велику Богом даровану перемогу» (1709), покладеної на музику М. Ширяєвим, проповіді «Слово про богом подарований мир», оди «На честь князя Кантемира» (обидва твори – 1722), богословських праць «Напучення до православних християн» (1725),

«Апокриза» (1728), «Дзеркало найгарячішого до господа Бога духу», (1730), «Розвінчання неправди розкольників» (1745).

Л. входив в четвірку тих, хто ґрунтовно виправляв московське видання біблії 1663 р., причому найретельнішу звірку здійснювали одночасно за древньоєврейським, грецьким та латинським текстами (закінчили, крім Псалтирі, в 1720), був автором учбових. курсів з філософії та богослов'я, написаних латинською мовою.

Наш земляк підтримував далеко не всі починання імператора. Неабияку сміливість він проявив і при написанні «Розгляду цієї повісті» (1716), в якому вщент розбив точку зору автора «Книги історіографії» М. Орбіні про те, що Кирила та Мефодія в Моравію направили римляни.

Величезну полеміку не лише в Росії, а й Європі, викликав випуск Л. забороненої книги свого вчителя С. Яворського «Камінь віри», написаної ще 1715 р. (1728). Особливим різким був відгук віденського богослова І.-Ф. Буддея. Не погоджуючись с такою точкою зору, наш земляк осмілювався написати «Апокрісис, або Заперечення на лист Буддея» (1730), поява якого була заборонена царським указом.

Л. – один з небагатьох, хто, написавши трактат «Неволя господня благо, й тягар її легкий» (1712), відкрито виступив проти свого шкільного товариша Ф. Прокоповича, звинувативши того в відході від православ'я. Вдруге ця тема знову зазвучала шість років поспіль. І з цього моменту почалася боротьба не на життя, а на смерть між колишніми однокашниками. Не без зусиль Ф. Прокоповича Л. допитали (1732) й, щоправда, звільнили. Аби через деякий час знову заарештувати (1735), утримуючи в Петропавловській фортеці (1736). Допити й тортури тривали три роки. В'язня визнали винним в «важливих провинах» й запроторили до катівні замку Герман (1738). Врешті-решт нашого земляка виправдали, відновили у всіх званнях (1740)

На жаль, через декілька місяців Л., людина, котра, за словами А. Мацкевича «до кінця життя свого потерпала від неймовірних переслідувань та страждань», назавжди полишила цей світ.

Легенда донесла до нас цікаву подробицю: буцімто, вмираючи, Ф. Прокопович весь час повторював прізвище шкільного товариша. У свою чергу, В. Зінківський вважав Л. борцем за свободу думки.

Зусиллями нашого земляка в Твері побудували приміщення для майбутньої духовної семінарії. Йй він залишив у спадок і власну багатющу бібліотеку – близько 1500 томів рідкісних видань.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – С. Яворський, С. Прибилович, Й. Решилов, А. Кондоїді, Г. Вишневецький, Ф. Прокопович, Петро І, Ф. Кролик, Єлизавета Петрівна, Г. Бужинський, А. Юшкевич, С. Ліхуда, Ф. Полікарпов та ін.

ЛОРЕР Микола Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Мемуарист, декабрист.

З дворянської родини. Виховувався в родині поміщика П. Капніста, брата відомого поета В. Капніста.

Народився в 1797 р. в м. Херсон Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер у травні 1873 р. в м. Полтава Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Отримав домашню освіту.

Служив в Дворянському полку 2-го кадетського корпусу (1812-1813), лейб-гвардійському Литовському полку (1813-1820), лейб-гвардійському Московському полку (1820-1824), В'ятському піхотному полку (1824-1825), Тенгізькому піхотному полку (1837-1842).

Член Північного і Південного таємних товариств (1824).

Друкувався в журналах «Російський архів», «Російське багатство».

Наш земляк – автор вірша «Наполеон» (1820), мемуарів «Із спогадів російського офіцера» (1857), «Нотатки мого часу» (1874), оповідання «Лейб-кучер Ілля Байков» (1872).

Довірена особа П. Пестеля. Після провалу грудневого повстання на Сенатській площі Петербурга заарештований (1825). Отримав 15 років каторжних робіт (1826) з наступним довічним поселенням в Сибіру. Покарання відбував в Читі, Петровському Заводі, Мертвому Култуку, Кургані, солдатом на Кавказі.

Після відбуття покарання оселився в маєтку брата в с. Водяне Херсонської губернії (1842), одружився. На нещастя, дружина незабаром померла, а згодом – і двоє дітей.

А ось пише про нашого земляка І. Бабкова у статті «Останній прихисток поета»: «Я повинен був здатися ...м'яким добряком, якщо він відзначив мій душевний спокій і те, що я забув все зло, мною перенесене», – згадував декабрист Микола Іванович Лорер. Не зважаючи на 11-річну каторгу й 5-річну службу рядовим на Кавказі, Лорер не втратив властивого йому оптимізму. ...»Одним кроком я наблизився до свободи», – радісно повторював він. Такого «забуття зла» Лермонтов не міг зрозуміти. За його бойової, пристрасної, протестуючої проти всякого насильства натури упокорювання було чужим».

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Ю. Лермонтов, М. Наришкін, П. Бартедьов, С. і Є. Оболенські, П. Пестель, О. Смирнова, Л. Пушкін, С. Капніст-Скалон, О. Одоєвський та ін.

ЛОСЕНКО Антон (Андрій) Павлович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Художник, педагог. Фундатор історичного живопису на теренах Російської імперії.

З козацько-селянської родини. Батько, Лосенко П., – козак.

Народився 30 липня (10 серпня) 1737 р. в м. Глухів Чернігівського полку Російської імперії (нині – районний центр Сумської області України).

Помер 23 листопада (4 грудня) 1773 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на Смоленському цвинтарі.

Навчався в придворній капелі (1744-1746), художній майстерні І. Аргунова (1753-1758), Імператорській академії мистецтв (1758-1760), стажувався у Франції (1760-1765), Італії (1766-1769).

Служив співаком у придворній капелі (1746-1753), працював викладачем (1770-1772), директором (1772-1773) Імператорської академії мистецтв.

Академік Імператорської академії мистецтв (1770).

Пензлю нашого земляка належать десятки картин, малюнків, етюдів, серед яких вирізняються: «Чудовий улов риби» (1762), «Апостол Андрій Первозваний», «Смерть Адоніса» (обидві – 1764), «Авраам приносить у жертву сина свого Ісаака» (1765), «Авель», «Каїн» (обидві – 1768), «Зевс і Фетида» (1769), «Володимир і Рогнеда» (1770), «Прощання Гектора з Андромахою» (1773), портрети Д. Левицького, В. Степанова (1759), П. Шувалова, О. Сумарокова, Я. Шумського (усі – 1760), Ф. Волкова (1763).

Зберігаються полотна Л. в Харківському художньому музеї, Московській державній Третьяковській галереї, Санкт-Петербурзькому державному Руському музеї, приватних колекціях. Л. – автор підручника «Стисле пояснення пропорції людини...» (1772).

Особисте життя Л. не було встеленим трояндами. Він рано залишився без батьків, ріс сиротою. Гнітила його і адміністративні посади, що цілком зрозуміло, коли зважити на безкінечні придворні й академічні інтриги. Саме вони, за свідченнями сучасників, й звели художника передчасно в могилу.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – І. Аргунов, В. Баженов, І. Бецький, Л. Ж. Ле-Лоррен, В. Майков, І. Саблуков, Ж. Л. Де-Вельї, К. Розумовський, К. Головачевський, Л. Ж. Ф. Лагрен, П. Соколов, Ж. Рету, Г. Угрюмов, Ж.-М. В'єн та ін.

ЛОТКА Альфред Джеймс

Національний статус, що склався у світі: американський.

Математик, статистик, біофізик, страховий аналітик, еколог. Першим у світові запропонував математичну модель зростання популяцій. В математиці існує науковий термін «рівняння Лотки – Вольтерра».

З міщанської родини.

Народився 2 березня 1880 р. в м. Лемберг Австро-Угорської імперії (нині – м. Львів, адміністративний центр однойменної області України).

Помер 5 грудня 1949 р. в м. Нью-Йорк (США).

Навчався в вищих учбових закладах Німеччини, Франції, Англії.

Працював в наукових закладах США.

Спеціалізувався з проблем динаміки популяцій і енергетики.

Друкувався в «Journal of the Washington Academy of Science».

Як учений дебютував книгою «Елементи фізичної біології» (1925).

Потім настала черга книг «The Frequency Distribution of Scientific Productivity», «Математична біофізика».

У розвідці «Екологія, яка набуває статус науки» А. Гіляров, зокрема, зазначає: «Здійснив сміливу спробу упорядкувати біологію відповідно до фізичних принципів. Сам Лотка не вважав себе екологом, а свою книгу адресував найперше фізикам і хімікам, сподіваючись привернути їх увагу до сфери біології, де вони могли б з успіхом застосувати добре знайомі їм принципи. Втім, фізики праці Лотки не помітили, а ось екологи відреагували напрочуд швидко. Чарлз Адамс, автор невеликого, втім, найпершого в світі керівництва з екології тварин, адресує Лотці листа, в якому дає дуже високу оцінку його книзі і радить вступити в Американське товариство екологів.

...Оцінюючи працю Лотки з сучасних позицій, її, безумовно, слід визнати класичною.

...Розвиваючи загальні уявлення про організацію, еволюцію і динаміку біологічних систем, Лотка з властивою йому всебічністю приводить і рівняння, котрі описують взаємодії популяцій (зокрема, зв'язаних відносинами типу хижак – жертва). У книзі опис цих моделей займає всього декілька сторінок, проте згодом саме вони найчастіше були приводом для дуже частого цитування даної роботи в екологічній літературі впродовж принаймні декількох десятиліть».

Серед друзів та близьких знайомих Л. – С. Улам, В. Оствальд, В. Алпатов, В. Вольтерра, В. Бейлі, Ч. Адамс, Р. Пьорл, В. Костицин, Г. Гаузе та ін.

ЛОТЯНУ Еміль Володимирович

Національний статус, що склався у світі: російсько-молдаво-радянський.

Кінорежисер, сценарист, актор, письменник, композитор.

З селянської родини.

Народився 6 листопада 1936 р. в с. Сокиряни Північної Буковини (нині – адміністративний центр однойменного району Чернівецької області України).

Помер 18 квітня 2003 р. в м. Москва (нині – столиця РФ). Похований на Ваганьківському цвинтарі.

Навчався в школі-студії ім. В. Немировича-Данченка при МХАТі (1953-1955), закінчив режисерський факультет московського ВДІКа (1962).

Працював на кіностудіях «Молдова-фільм» (1963-1973), «Мосфільм» (1973-1989), «Молдова-фільм» (1989-1991).

Заслужений діяч мистецтв Молдавської РСР (1969).

Народний артист Росії (1980).

Володар призу «За внесок в світовий кінематограф» (1999).

Як актор дебютував у фільмі «Шкаралупа» (1993).

Як режисер дебютував на студії «Молдова-фільм» стрічкою «Чекайте нас на світанку» (1963).

Потім настала черга картин «Червоні галявини» (1966), «Ця миттєвість» (1969), «Лаутари» (1972), «Табір іде в піднебесся» (1976), «Мій ласкавий і ніжний звір» (1978), «Ганна Павлова» (1983), «Лучафєрул» (1987).

Всі перераховані фільми наш земляк знімав за власними сценаріями. Він також автор сценарію стрічки «Удвох на межі часу» (1989).

Поставник спектаклю «Пристрасті за Антошею» у МХАТі ім. М. Горького (1998).

Доробки Л. відрізняються музичальністю, поетичністю й афористичністю. Його називають вулканом, російським Еміром Кустурицею, непоправним романтиком.

Його фільми «Лаутари» і «Мій ласкавий і ніжний звір» отримали Спеціальний приз «Срібна мушля» і Гран-прі «Золота мушля» відповідно на XX й XXIV кінофестивалях в м. Сан-Себастьян (Іспанія).

Його доробки довгий час були лідерами кінопрокату в СРСР.

Л. також – автор кількох поетичних збірок, збірки оповідань, трьох короткометражних ігрових, чотирьох документальних фільмів, однієї телероботи.

Вів педагогічну діяльність.

Іменем нашого земляка названа вулиця в м. Кишинів (Молдова).

Вечір пам'яті Л. у Москві організували Центральний будинок працівників мистецтв, посольство Республіки Молдова в Росії, Студія «С.С.С.Р» (2006).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Г. Рошаль, С. Параджанов, Ю. Іллінський, В. Харченко, Ю. Геніка, М. Хуцєв, Е. Климов, С. Тома, М. Кодряну, В. Топорков, Є. Дога, В. Бабушкін, Є. Некрасов, К. Лавров, І. Дмитрієв, О. Янковський, Г. Беляєва та ін.

ЛУБ'ЯНІВСЬКИЙ Федір Петрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Мемуарист, перекладач.

З родини священика.

Народився 9 (20) серпня 1777 р. в с. Млини Гадяцького полку Малоросійської губернії Російської імперії (нині – Гадяцький район Полтавської області України).

Помер 2 (14) лютого 1869 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Похований в Олександрівській лаврі.

Закінчив Харківський духовний колегіум (1787-1790), історико-філологічний факультет Московського університету (1793-1796).

Був приписаний підпрапорщиком до лейб-гвардійського Преображенського полку (1790-1791), служив інспекторським ад'ютантом у генерал-аншефа М. В. Рєпніна (1796-1798), у генерала від інфантерії Б. П. Ласі (1798-1799), секретарем канцелярії Міністерства внутрішніх справ (1802-1809), статс-секретарем і керуючим справами принца Георгія Ольденбургського в Твері (1809-1810), пензенським (1819-1830), подільським (1831-1833) цивільним губернатором, сенатором (з 1833).

Дійсний член Російської академії наук (1839).

Почесний член Російської академії наук (1841).

Почесний член Московського університету (1855).

Дійсний таємний радник (1849).

Кавалер орденів св. Ганни (1808), св. Володимира 2-го ступеня (1824).

Друкувався в журналах «Друг юнацтва», «Російський архів».

Як літератор дебютував віршем «Вранішні думки після тривожної ночі» (1794).

Потім настала черга доробків «Зітхання серця», «Подих ночі» (обидві – 1798), «Подорожі Саксонією, Австрією та Італією в 1800, 1801 і 1802 рр.» (1805), «Закордонні нотатки. В 1840 і 1843 роках» (1845).

Перу нашого земляка належать «Спогади. 1777-1834», котрі вийшли друком вже після його смерті (1872).

Перекладав з німецької і французької мов, серед авторів – І. Юнг-Штіллінг, Ф. Фенелон.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – О. Пушкін, І. Тургенєв, В. Кочубей, М. Карамзін, І.

Лопухін, З. Карнеєв, М. Рєпнін, П. Бартенєв, І. Дмитрієв, Н. Загряжська, М. Херасков, М.

Невзоров, І. Грачов, П. Салтиков, О. Аракчеєв, Х. Чоботарьов, Т. Граб'янка, Г. Потьомкін, М.

Сперанський та ін.

ЛУЗАНОВ Герасим Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Байкар, перекладач.

З родини священика.

Народився в 1789 р. в м. Середина-Буда Новгород-Сіверського намісництва Російської імперії (нині – районний центр Сумської області України).

Помер між 1828 і 1830 в м. Орел Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області РФ).

Навчався в благородному пансіоні при Московському університеті.

Служив на Малоросійському поштамті (1804-1808), в штабі Молдавської армії (1808-1811), на Малоросійському і Полтавському поштамтах (1811-1812), правителем канцелярії і ад'ютантом командуючого Малоросійським рушенням (1812-1814), в Особливій канцелярії Міністерства поліції (1814-1818), чиновником особливих доручень при Орловському генерал-губернаторові (1823-1824), радником Орловської палати кримінального суду (1824-1828).

Друкувався в журналах «Український вісник», «Кабінет Аспазії», «Добромисний», «Новини російської літератури», «Дух журналів».

Як літератор дебютував в журналі «Новини російської літератури» перекладом з французької анекдоту «Доброчинність» і одноактної драми «Пожежа, або Нагороджена цнота» (1803).

Потім настала черга віршів «В альбом», «Понуро бродить в темряві нічний», «Малоросійської пісні», байок «Розбірливий наречений», «Вовчєня і байбак», «Пузир і кремїнь», «Жаринка», «Позивач і чоботар».

Наш земляк – автор комедії у віршах «Слуга свого суперника» (1824).

Перу Л. також належить книга «Байки і казки» (1819).

Перекладав з французької мови.

Ось що пише про нашого земляка, вважаючи його своїм, В. Власов в нарисі «Орловський байкар»: «У байках Лузанова, у тому числі й написаних в нашому місті, зачіпалися актуальні для того часу етичні й життєві проблеми. Наприклад, в байці «Барбос суддею» підкреслюється: те, що дозволене Ведмедеві, який «веде із знатними спорідненість», вважається злочином для Лисиці, котра наважилася «з вельможами зрівнюватися». Барбос їй заявляє: «Їх крадіжка – не крадіжка... Вони беруть чуже не ховаючись». Байка «Стовп» побудована на каламбурі: верстовий стовп і стовп – особа сановна: «Бідний стовп, хоч всім указував шляхи, а сам тими шляхами ніяк не міг крокувати». Резюме автора: «З цього боку всі стовпи схожі!» Орловські чиновники не забарилися побачити в книзі сатиру на провінційні порядки й конкретні особи. Генерал-губернатор не побажав, аби серед його підлеглих був «літератор», тому Лузанову надалі довелося виступати в «Добромисному» анонімно».

Серед друзів та близьких знайомих Л. – І. Мартос, Г. Яценко, І. Гудович, О. Ізмайлов, П. Багратіон, Г. Батєнков, Ф. Глинка, Б. Федоров, О. Балашов, Д. Трошинський, І. Ситін, К. Рилєєв, Ф. Булгарін та ін.

ЛУНАЧАРСЬКИЙ Анатолій Васильович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Драматург, публіцист, критик, державний діяч.

З дворянської родини.

Народився 11 (23) листопада 1875 р. в м. Полтава Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 26 грудня 1933 р. в м. Ментона (Франція). Похований в Москві біля Кремлівської стіни.

Навчався в першій Київській гімназії (1887-1895), Цюрихському університеті (1895-1896),

Працював завідувачим відділом газети «Нове життя», наркомом освіти (1917-1929), головою

Наукового комітету при ЦВК СРСР (1929-1933), постійним представником СРСР в Іспанії (1933).

Академік академії наук СРСР (1930).

Друкувався в газетах «Київські відгуки», «День», «Північний край», «Голос», «Київська думка», «Правда», «Кур'єр», журналах «Російська думка», «Освіта», «Новий журнал для всіх», «Питання філософії і психології», «Театр і мистецтво», «Вісник життя».

Як літератор дебютував у виданні «Аркуш «Працівника» статтею «Цар в Парижі» (1896).

Потім настала черга статей «Російський Фауст», «Трагізм життя і біла магія» (обидві – 1902), «До питання про пізнання», «Перед лицем фатуму. До філософії трагедії» (обидві – 1903), «Завдання театральної критики», «Підвалини позитивної естетики» (обидві – 1904), «Марксизм і естетика» (1905), «Соціальна психологія і соціальна містика» (1906), «Ібсен і міщанство» (1907), «Морок» (1908), «Ще про театр і соціалізм», «Літературний розпад і концентрація інтелігенції» (1909), «Геній і голод» (1911), «Думки Метерлінка про війну» (1916).

Наш земляк – автор циклу оповідань «Маленькі фантазії», п'єс «Королівський голяр», «Юний Леонардо», «Вавілонська паличка», «Король-художник», «Три мандрівники і Воно», драми «Фауст і місто».

Його перу також належать книги «Етюди критичні і полемічні» (1905), «Три кадети», «П'ять фарсів для любителів» (обидві – 1907), «Театр. Книга про новий театр» (1908), «Ідеї в масках» (1912), «Міщанство та індивідуалізм» (1923).

Обстоюючи соціалістичну ідею, неодноразово потрапляв за ґрати (1900; 1905; 1917).

Після приходу до влади більшовиків – учасник «червоного терору».

Помер дорогою до Іспанії, куди його призначили повноважним представником СРСР.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – М. Бердяєв, Р. Ролан, М. Горький, П. Лафарг, Г. Плеханов, К. Шпіттелер, В. Ленін, В. Короленко, Й. Сталін, В. Андріянова, П. Аксельрод, О. Ярославський, В. Савінков, В. Воровський та ін.

ЛУНІН Віктор Олексійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник. Псевдоніми – Дніпров, Кукель.

З лікарської родини.

Народився 6 (18) листопада 1838 р. в м. Катеринослав Російської імперії (нині – м. Дніпропетровськ, адміністративний центр однойменної області України).

Помер не раніше 1914 р. Точні дата і місце – не встановлені.

Закінчив Петербурзьку медико-хірургічну академію (1864),

Служив в 66-му піхотному резервному батальйоні (1864-1872), 40-й артилерійській бригаді (1872-1875), 66-му Бутирському піхотному полку (1876-1878), другому Динабурзькому фортечному піхотному батальйоні 1878-1879), 74-му резервному піхотному батальйоні (1879), першій гренадерській артилерійській бригаді (з 1879).

Наш земляк – автор посібників для спеціалістів «Керівництво практичною медициною для фельдшерів» (1875), «Зібрання рецептів, довідкова книжка для лікарів» (1894), а також народу – «Здоров'я і хвороба» (1876), «Домашній лікар. Повний загальнодоступний лікарський poradник» (1885).

Його перу належать романи й повісті «Куплений постріл, або Ватага отруювачів» (1887), «Лихо за лихом» (1897), «Чуже добро на користь не йде, або Небесна кара» (1898), «Одруження за розрахунком», «Кохання і обов'язок» (обидва – 1897), «Дві сиротини, або Справа днів, що давно минули» (1893), «Фатумний постріл, або Кохання панича» (1899), «Новгородська вольниця, або Вежа смерті», «В лісах непроглядних», «Тяжкі часи, або Таємна канцелярія Бірона» (усі – 1903), «Знайда або Щаслива зустріч» (1914).

Писав Л. також історичні нариси «Граф Суворов-Римнікський, великий російський герой» (1897), «Старостиха Василина» (1897), обробки казок «Коцій Безсмертний» (1894), «Про царевича Івана, Жар-птаха і Сірого вовка» (1894), «Тисяча і одна ніч», «Бакланов і його двобої з Шамілем» (обидва – 1901).

Українською мовою наш земляк видав книги «Під явором три могили» (1899), «Чорна хмара» (1912).

Всього Л. опублікував понад 150 книг і у свій час був чи не найпопулярнішим автором серед простих людей.

Траплялися й негаразди: приміром, повість «Втеклі каторжани» заборонила друкувати цензура (1895).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – Є. Коновалова, Є. Губанов та ін.

ЛУЧИЦЬКИЙ Іван Васильович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Історик.

З учительської родини.

Народився 2 (14) червня 1845 р. в м. Кам'янець-Подільський Подільської губернії Російської імперії (нині – районний центр Хмельницької області України).

Помер 22 серпня 1918 р. в м. Київ Української Держави (нині – столиця України).

Навчався в Кам'янець-Подільській та одній з Київських гімназій, закінчив історико-філологічний факультет Київського університету св. Володимира (1862-1866).

Був стипендіатом Київського університету (1866-1868), учителем Києво-Подільської прогімназії (1868-1870), викладачем Київських університету св. Володимира (1870-1901), Вищих жіночих курсів (1879-1889; 1904-1905), редактором газет «Свобода і право» і «Київські відгуки» (1905-1907), викладачем петербурзьких Вищих жіночих курсів, психоневрологічного інституту, курсів Лесгафта, знову Київського університету с. Володимира.

Депутат 3-ї Державної думи (1907-1912).

Член-кореспондент Петербурзької (1908) та Російської (1917) академій наук.

Дійсний член Історичного товариства Нестора-Літописця.

Член «Старої Громади», «Союзу звільнення».

Засновник Української федеративно-демократичної партії, один з засновників партії кадетів, українського «Союзу автономістів-федералістів», Українського Наукового Товариства у Києві. Друкувався в журналах і збірниках: «Підвалини», «Київські універсальні вісті», «Нове слово», «Російське багатство».

Як історик-вчений дебютував працею «Гугенотська аристократія і буржуазія на півдні Франції після Варфоломійської ночі» (1870).

Потім настала черга наступних доробків: «Феодална аристократія і кальвіністи у Франції» (1871), «Католицька ліга і кальвіністи у Франції» (1877), «Общинне землеволодіння в Малоросії.

Золотоніський повіт» (1882), «Матеріали до історії землеволодіння в Полтавській губернії в 18 ст.»», «Нариси економічних відносин у Західній Європі з XVI сторіччя» (обидва – 1883),

«Робітниче населення і економічна політика німецьких міст 15-16 ст.» (1884), «Питання про селянську поземельну власність у Франції до революції і продажу національних майна» (1894), «Селянське землеволодіння у Франції напередодні революції, переважно в Лімузені» (1900), «Стан землеробських класів у Франції напередодні революції й аграрна реформа 1789-1793 років» (1912), «Quelques remarques sur la vente des biens nationaux» (1913).

Під редакцією Л. видруковано переклади історичних досліджень Грегуара, Дрепера, Файфа, Фрімана, а також «Київський збірник на користь голодуючих» і «Збірник на користь незаможних студентів університету святого Володимира».

Перу нашого земляка належить низка статей в 86-томному «Енциклопедичному словнику».

Залишалась незакінченою розпочата в 1878 р. «Історія селянської реформи в Західній Європі».

Усі історичні дослідження Л. базуються на величезному архівному матеріалі.

50-річчю наукової діяльності нашого земляка було присвячено окремий номер «Наукового історичного журналу» (1914).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – В. Антонович, В. Науменко, М. Карєєв, В. Модестов, Є. Чикаленко, В. Клячин, О. Кістяківський, М. Василенко, Л. Добровольський, В. Іконников, Ф. Фортинський та ін.

ЛУЧИЧ Василь Пантелеймонович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Прозаїк, драматург, публіцист, актор. Театральний псевдонім – Далматов.

З міщанської родини.

Народився 1 (13) серпня 1852 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 14 (27) лютого 1912 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Похований на Тихвінському цвинтарі.

Навчався в одеських Рішельєвському ліцеї й Реформаторському училищі.

Працював актором Московського загальнодоступного театру (1873-1876), Пушкінського театру (1880-1881), Театру Ф. Корша (1881-1884), Олександрійського театру (1884-1894; 1901-1912).

Обіймав посаду директором театральної школи ім. Суворіна.

Один з фундаторів петербурзького Малого театру (театру Літературно-художнього товариства).

Друкувався в газетах «Театр і життя», «Новий час», «Театральний маленький світ», журналах «Нива», «Театр і мистецтво», «Весь світ», «Журнал театру Літературно-художнього товариства».

Як літератор дебютував драмою «Над урвищем, або Як кохав, так і годував» (1875).

Потім настала черга комедій «Біс корисливості оплутав» (1882), «Облава» (1891), драми «Труд і капітал» (1883), збірника «Твори. П'єси» (1891), повісті «По той бік куліс» (1903), мініатюр «Пробудження душі» (1908-1909), «Загибель на морі» (1910), нарисів «Юлія Пастрана» (1904), «Офелія» (1905).

Відомі публіцистичні статті Л., серед яких: «По спеціальні закони для акторів», «Про права акторів» (обидві – 1900), «Чи можна жити? Пам'яті В. Ф. Комісаржевської» (1910).

Як актор дебютував в любительських спектаклях (1868). Грав на сценах Єлизаветградського, Мінського, Воронежського, Пензенського, московського Пушкінського, Петербурзького Олександрінського театрів (1901-1912). Кращі ролі – Гамлет («Гамлет» В. Шекспіра), Лір

(«Король Лір» В. Шекспіра), Іван Грозний («Смерть Грозного» О. Толстого), Ноздрьов («Мертві душі» М. Гоголя), Хлестаков («Ревізор» М. Гоголя), Ракітін («Місяць в селі» І. Тургенєва), Кречинського («Весілля Кречинського» О. Сухова-Кобиліна), Мармеладов («Злочин і покарання» Ф. Достоевського), Любін («Провінціалка» І. Тургенєва).

Зазнав утисків з боку влади: його п'єсу «Труд і капітал» заборонила цензура (1905).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – П. Гнідич, В. Гіляровський, О. Потехін, І. Казанцев, М. Свободіна-Баришова, В. Гольцев, М. Єрмолова, В. Попова, І. Горсткін, М. Свободіна, В. Топорков та ін.

ЛУЧКАЙ Михайло Михайлович

Національний статус, що склався у світі: угорсько-російський.

Мовознавець, фольклорист, історик, теолог. Автор першої русинської граматики.

З родини священика.

Народився 19 листопада 1789 р. в с. Великі Лучки Австро-Угорщини (нині – Мукачівський район Закарпатської області України).

Помер 3 грудня 1843 р. в м. Ужгород Австро-Угорщини (нині – адміністративний центр Закарпатської області України). Похований у крипті біля Цегольнянської церкви. Встановлено меморіальну табличку з написом: «Тут похований о. Михайло Лучкай (1787-1843) – автор першої руської граматики і карпаторуський будитель. 15 мая 1927 р.».

Навчався в Ужгородській та Надъвардинській (Румунія) гімназіях, Віденській богословській уніатській семінарії «Барбареум» (1812-1816).

Був Великолучківським священиком (1816-1817), директором ужгородської міської школи, а також бібліотекарем-архіваріусом консисторії Мукачівського єпархіального управління (1817-1829), придворним священиком в італійському м. Лукка (1829-1831), парохом ужгородської Цегольнянської церкви (1831-1843).

Як письменник дебютував книгою «Слов'яно-руська граматика» (1830). Це був перший друкований підручник граматики на Закарпатті, до того ж, з широким використанням народної лексики та фольклору – матеріали краю, пісні рідного села.

Потім настала черга двотомних «Церковних бесід на всі неділі року для навчання народного» (1831), шеститомної «Історії карпатських русинів» (1843). Чотири томи її у перекладі українською мовою опубліковані в «Науковому збірнику Музею української культури у Свиднику» (1983-1991).

Наш земляк виступав проти шовіністичної політики угорського уряду, спрямованої на денационалізацію населення Закарпаття, відзначав кровну спорідненість тамтешніх українців з українцями інших західноукраїнських земель та Наддніпрянщини.

Він вважав, що літературною мовою для західної України має бути латинська мова, а для Східної – церковнослов'янська.

Наш земляк сприяв заснуванню та впорядкуванню парафіяльних шкіл на території Мукачівської єпархії.

З нагоди 200-річчя від дня народження Л. в Ужгороді відбулася народознавча науково-практична конференція (1989).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – О. Повчій, В. Копітар, Й. Добровський, К.-Л. Бурбон та ін.

ЛЮЛЬКА Архип Михайлович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Конструктор. Винахідник першого в світі двоконтурного турбокомпресорного повітряно-реактивного двигуна.

З селянської родини.

Народився 10 (23) березня 1908 р. в с. Саварка Канівського повіту Київської губернії Російської імперії (нині – Богуславський район Київської області України).

Помер 1 червня 1984 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ). Похований на Новодівочому цвинтарі.

Закінчив Білоцерківське професійно-технічне училище, Київський політехнічний інститут (1931), аспірантуру Харківського науково-дослідного інституту промислової енергетики.

Працював інженером Харківського турбогенераторного заводу (1931-1933), викладачем Харківського (1933-1939), конструктором Ленінградського заводу ім. Кіровська (1939-1944),

керівником відділу турбореактивних двигунів (1944-1946), генеральним конструктором авіаційних двигунів (1946-1960) одного з Московських закритих авіаційних підприємств №165.

Академік академії наук СРСР (1968).

Двічі лауреат Державної премії СРСР (1948; 1951).

Лауреат Ленінської премії (1976).

Герой Соціалістичної Праці (1957).

Кавалер 3 орденів Леніна, ордена Жовтневої Революції, ордена Трудового Червоного Прапора, низки медалей.

Багаторічний голова Комісії з газових турбін академії наук СРСР.

Наш земляк займався проблемою застосування газових турбін в якості авіаційних двигунів, в тому числі і для швидкісних літаків. Він, зокрема, визначив межі застосованості турбореактивних двигунів (ТРД), обґрунтував переваги осевих компресорів перед відцентровими, першим запровадив поняття коефіцієнта відновлення тиску повітря у вхідному пристрої літакової силової установки з ТРД, розробив метод розрахунку КПД газової турбіни з урахуванням вихідної швидкості газів, увів поняття повного польотного КПД турбореактивного двигуна, розробив теорію і запропонував метод розрахунку швидкісних характеристик ТРД. За його безпосередньої участі і під його керівництвом створено перший радянський турбореактивний двигун; пізніше Л. сконструював цілу низку могутніх турбореактивних двигунів, які застосовувалися на літаках конструкторських бюро П. Сухого, С. Іллюшина, А. Туполева. Літаки, оснащені двигунами нашого земляка, тільки впродовж 50-х і в 60-х рр. встановили понад 20 світових рекордів.

Л. розроблені і здійснені пропозиції щодо використанню нових енергетичних речовин.

Пік творчого злету видатного конструктора – двоконтурний турбореактивний двигун АЛ-31Ф, який розвиває тягу в 12500 кгс: літак Су-27, оснащений ним, за короткий термін встановив понад 30 світових рекордів. Й понині АЛ-31Ф – один з найкращих у світі двигунів для високоманеврових літаків.

Ім'я нашого земляка носить Російське науково-виробниче об'єднання «Сатурн» (1984), одна з площ м. Москва (1984).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – С. Корольов, П. Сухой, І. Іллюшин, В. Уваров, О. Туполєв, Б. Стечкін, В. Єфремов, С. Алексєєв, С. Лавочкін, П. Федоров, В. Коккінакі, Г. Берієв, П. Шульгін, М. Кузьмін та ін.

ЛЮЦЕНКО Юхим Петрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет, перекладач. Один з фундаторів Вільного товариства любителів російської словесності.

З родини священика.

Народився 12 (23) жовтня 1776 р. в с. Янів Чернігівського полку Російської імперії (до 1986 р. – Чорнобильський район Київської області України; нині – Чорнобильська зона).

Помер 26 грудня 1854 р. (7 січня 1855) в м. Петербург (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на Смоленському цвинтарі.

Навчався в Чернігівській духовній семінарії (до 1791), Шкловському благородному училищі (1791-1793), гімназії при Московському університеті (1793-1799), Московському університеті (1799), Петербурзькій практичній школі землеробства (1799-1801).

Працював агрономом Петербурзької практичної школи землеробства (1801-1803), чиновником Департаменту наділів (1803-1811), секретарем господарчого правління Царськосільського ліцею (1811-1813), столоначальником Військового міністерства (1813-1814), комісіонером Провіантського департаменту (1813-1814), членом Провіантського депо (1816-1843).

Член Вільного економічного товариства (1814).

Дійсний член Вільного товариства любителів російської словесності (1816).

Друкувався в журналах «Іппокрена», «Приємне і корисне», «Прохолодні години», «Інженерні нотатки», «Робота від неробства», «Журнал для милих», «Праці Вільного економічного товариства», «Європейський музей, або Витяги з іноземних журналів», «Змагальник», «Журнал для користі і задоволення».

Як літератор дебютував в журналі «Робота від неробства» ??? (1792).

Потім настала черга віршів «Ранок», «Весна», «Вже сонце пірнуло в чистій воді», (усі – 1794), «Черна, княжна Чернігівська», «Передбачення» (обидва – 1795), «Мета життя» (1796), «Розрада

самого себе» (1797), «Чеслав» (1806), «Бурівой і Ульміла» (1818), поеми «Викрадення Прозерпіни» (1795).

Наш земляк – автор «Повної найновішої французької граматики» (1811), низки творів сільськогосподарської тематики.

Перекладав з латинської, німецької і французької мов, серед яких К. Віланда, Горація, Е. Юнга, Ф. Дюкре-Дюменіля, І. Масона, Ф. Гужа де Сесьеро, Ф. Шіллера, Овідія, Д. Мільтона, Ф. Фенелона, А. Попа, Сапфо, а також граматичні й сільськогосподарські посібники.

Неймовірно, проте факт: через нашого земляка у О. Пушкіна ледь не відбулася дуель з С.

Хлюстіним (1836). Причиною сварки стала перекладена Л. віршована казка К. Віланда «Перфонтій, або Бажання», яку надрукували з багатозначною поміткою «Видано О. Пушкіним». Останнього, оскільки твір не був блискучим, звинуватили в зневазі до публіки і навіть в тому, що той «здає в тимчасове використання» своє ім'я.

Серед друзів та близьких знайомих Л. – О. Пушкін, Ф. Шредер, А. Самборський, М. Греч, О. Котельницький, М. Макаров, А. Решетніков, О. Варенцов та ін.

ЛЯТОШИНСЬКИЙ Борис Миколайович

Національний статус, що склався у світі: радянсько-російський.

Композитор, диригент, педагог.

З педагогічної родини. Батько, Лятошинський М., – вчитель.

Народився 22 грудня 1894 р. (3 січня 1895 р.) в м. Житомир Волинської губернії Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 15 квітня 1968 р. в м. Київ СРСР (нині – столиця України).

Закінчив юридичний факультет Київського університету (1918), Київську консерваторію (1919).

Працював викладачем Київської (1920-1968) та Московської (1935-1938; 1941-1944) консерваторій.

Народний артист УРСР (1968).

Двічі лауреат Державної премії СРСР (1946; 1952).

Лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1971).

Як композитор дебютував «Квартетом для фортепіано, скрипки, альту і віолончелі» (1913).

Потім настала черга опер «Золотий обруч» і «Щорс», п'яти симфоній, п'яти струнних квартетів, двох інструментальних тріо, низки увертюр, сюїт, балад, поем, кантат; музики до театральних постановок («Ромео і Джульєтта» В. Шекспіра, «У пущі» Лесі Українки), кінофільмів («Іван», «Тарас Шевченко», «Григорій Сковорода», «Іван Франко», «Кармелюк»).

Л. оркестрував опери М. Лисенка «Тарас Бульба», «Енеїда», Р. Глієра «Шахсенем» та балети.

Обробляв народні пісні (для голосу і фортепіано, для хору)

Третю симфонію критики злагоджено ляляли (1951).

Епістолярна спадщина Л. зберігаються в Російському державному архіві літератури і мистецтв (Москва) у фонді 2085, котрий донині не загальнодоступний.

В м. Житомир землякові встановлено пам'ятник, в м. Київ – меморіальна дошка.

Його ім'я носять Ім'ям Лятошинського названо Київський камерний хор, Харківське музичне училище і одна з вулиць столиці України (1977).

До 110-річчя від дня народження Л. Національний банк України випустив ювілейну монету номіналом 2 гривні (2005).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – І. Шамо, Л. Спасокукоцький, Л. Грабовський, Р. Глієр, Л. Ревуцький, В. Косенко, Г. Таранов, С. Ріхтер, Л. Дичко, В. Сильвестров, І. Белза, Є. Станкович, І. Карабиць та ін.

ЛЯХОВ Володимир Панасович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Льотчик-космонавт (45/91). Перебував у Космосі 333 доби 7 годин 17 хвилин 37 секунд. Поза межами човна – 6 годин 23 хвилини.

З робітничої родини.

Народився 20 липня 1941 р. в м. Антрацит Ворошилоградської області СРСР (нині – районний центр Луганської області України).

Закінчив Харківське вище авіаційне училище льотчиків (1964), військово-повітряну академію ім. Ю. Гагаріна (1975).

Служив у стройових підрозділах ВПС СРСР (1964-1967), загоні космонавтів (1967-1995), працював в Центрі підготовки космонавтів ім. Ю. Гагаріна (з 1995).

Льотчик-космонавт СРСР (1979).

Двічі Герой Радянського Союзу (1979; 1983), Герой Республіки Афганістан (1988).

Кавалер трьох радянських орденів Леніна, ордена Жовтневої Революції, афганського ордена «Сонце свободи», болгарського – «Народна республіка Болгарія», низки медалей.

Кавалер Золотої медалі ім. К. Ціолковського.

Голова Товариства російсько-ланкійської дружби.

Член Луганського земляцтва в м. Київ (2000).

Здійснив три польоти у Космос.

Під час першого на човні «Союз-32» (1979) вперше у світі було змонтовано космічний радіотелескоп КРТ-10, доставлений на орбіту автоматичним вантажним човном «Прогрес-7».

Здійснив позаплановий вихід у відкритий Космос, де звільняв антену космічного радіотелескопу КРТ-10, яка заплуталася. Працював на орбітальній станції «Салют-6». Виконав найтриваліший на той час космічний політ.

Під час другого (1983) на човні «Союз Т-9» працював на орбітальній станції «Салют-7». Двічі виходив у відкритий космос для монтування додаткових сонячних батарей.

Під час третього (1988) на човні «Союз ТМ-6» працював на орбітальній станції «Мир». Під час приземлення через проблеми в двигуні змушений був понад добу здійснювати автономний політ.

У дослідженні В. Шарова «Форс-мажор в невагомості» написано: «Повернувшись з цього екстремального польоту живим, тільки-но приземлившись і зробивши перші кроки землею, командир відкрив скафандр, зняв шолом, висмикнув роз'єми зв'язку, і – хрясь! «Все! Космічний дід Володимир Панасович Ляхов свою космічну одісею закінчив». І справді, він, той, що прийшов до загону космонавтів ще в 1967 році, той, хто був дванадцять разів (як ніхто інший!) дублером і сам тричі піднімався у Всесвіт, більше туди не літав».

Серед друзів та близьких знайомих Л. – В. Рюмін, О. Олександров, М. Рукавишников, О. Єлисеєв, Г. Іванов, М. Ганзоріг, О. Серебров, А. Тамайо, К. Стоянов, В. Поляков, А. Моманд та ін.

ЛЯШЕВЕЦЬКИЙ Федір Олександрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Проповідник. В чернецтві – Кирило (1746).

З родини священика.

Народився бл. 1720 р. в с. Опішня Полтавського полку Російської імперії (нині – Зінківський район Полтавської області України).

Помер 14 (25) травня 1770 р. в м. Чернігів Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України). Похований на території Борисоглібського собору.

Закінчив Києво-Могилянську академію (1736-1742).

Був наставником Троїцької духовної семінарії (1743-1748), префектом (1748-1753), намісником (1753-1758) семінарії Троїцько-Сергієвої лаври, архімандритом московського Новоспаського монастиря (1758-1759), єпископом воронезьким (1760-1761) та чернігівським (1761-1770).

Нашого земляка небезпідставно вважали «першим вченим серед воронезьких єпископів».

Л. – автор «Віршів, написаних на питання та відповіді, складені двома учнями, й перед великою монархиною сказаних» (1743), «Віршів вітальних від учнів Троїцької семінарії, перед милостивою государинею сказаних» та «Промови імператриці Єлизаветі Петрівні при відвідуванні Лаври» (обидва – 1744), «Слів на честь Сергія Радонезького (1745, 1749).

Творчість Л. високо поцінювали сучасники, серед яких О. Сумароков.

Його смерть прискорила трагічна випадковість. Якось, ледь оклигавши від чергової хвороби, єпископ ліг спати в шлафроці (домашньому халаті з застібками). А свічка впала на постіль і зайнялася. Прокинувся наш земляк лише тоді, коли одяг на ньому вже спалахнув. Кирило не зміг відразу зірвати палаючий шлафрок. Вдалося це служками, що збіглися на вигуки. Архієрей, отримавши опіки, вдруге занедужав і вмер.

По собі він залишив велику (понад 1000 томів) бібліотеку, яка поповнила фонди Чернігівської духовної семінарії.

Ось що про нашого земляка у книзі «Історія Троїцької Лаврської семінарії» пише С. Смирнов: «Доходить (Ляшевецький Ф. – авт.) до гарячності і виливається струменем красномовства проти

недоліків суспільства, які яскраво виставляє назовні, і, не соромлячись навіть присутності імператриці, таврую ганьбою зловживання, які панують в урядовій сфері». Серед друзів та близьких знайомих Л. – Г. Сковорода, Л. Стасевич, імператриця Єлизавета Петрівна, П. Бухартовський та ін.

ЛЯЩЕНКО Аркадій Іоакимович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Бібліограф, бібліофіл, літературознавець, історіограф, педагог.

З дворянської родини. Батько, Лященко І., – офіцер.

Народився 26 січня (7 лютого) 1871 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер 12 вересня 1931 р. в м. Ленінград СРСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Закінчив Житомирську першу класичну гімназію (1888), історико-філологічний факультет Петербурзького університету (1892).

Працював учителем (1892-1893), редактором низки видань Товариства любителів стародавньої писемності (1893-1897), журналу «Літературний вісник» (1901-1904), президентом Російського бібліологічного товариства (1903-1904), інспектором петербурзького Петровського комерційного училища (1905-1916), старшим бібліотекарем (1921-1922), завідуючим слов'янським відділенням (1921-1931) бібліотеки академії наук СРСР.

Член-кореспондент Всеукраїнської академії наук (1925).

Член-кореспондент академії наук СРСР (1928).

Член Російського бібліологічного товариства.

Член Товариства любителів стародавньої писемності.

Член Російського географічного товариства.

Лауреат срібної медалі Російського Імператорського географічного товариства (1893).

Друкувався в газеті «Волинь», журналах «Російська старовина», «Літературний вісник», «Київська старовина», «Жива старовина».

Як літератор дебютував заміткою в журналі «Київська старовина» (1888).

Потім настала черга наступних доробків: «Повторний курс російської історії» (1888), «Покажчик до «Волинських губернських відомостей» за 50 років (1838-1887)» (1893), «Замітки з вивчення сучасної народної поезії» (1894), «Байка І. Крилова: «Водолази» (1895), «Покажчик до «Літописів російської літератури і старовини» М. С. Тихонравова (1859-1863)», «Про моління Данила Заточника» (обидва – 1896), «Нотатки про твори Феодосія, письменника XII століття» (1900), «До історії російського роману. Романи Ф. Еміна» (1901), «Ревізор» Гоголя і комедія Квітки «Приїжджий з столиці» (1902).

Головною працею вважається підготовка і видання творів О. В. Кольцова в «Академічній бібліотеці російських письменників» з точно і повно відтвореним текстом і рясними коментарями (1911).

Л. також брав найактивнішу участь у складанні бібліографічного посібника до книги С. Венгерова «Російська поезія», готував статті до «Енциклопедичного словника Брокгауза і Ефрона».

В дарунок Львівському національному музею наш земляк надіслав низку церковних книг (1927).

Бібліотеку «Personalia», яка складала предмет його невпинних турбот впродовж багатьох років, Л. передав до бібліотеки Академії наук СРСР (1927).

Серед друзів та близьких знайомих Л. – М. Грушевський, В. Перетц, Е. Вольтер, В. Ламбін, Б. Модзалевський, Т. Крюкова, В. Боцяновський, О. Веселовський, К. Грот, П. Ділакторський, В. Каллаш та ін.

МАЗУРЕНКО Микола Миколайович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Критик, журналіст. Псевдонім-анаграма – Окнерузам.

З дворянської родини.

Народився 21 квітня (3 травня) 1838 р. в Криму Російської імперії (нині – Автономна Республіка Крим України).

Помер не раніше 14 лютого 1918 р. Можливо в м. Петроград. Точно – не встановлено.

Закінчив одну з Харківських гімназій, навчався на юридичному факультеті Харківського університету.

Працював наглядачем Керченської митниці (1858-1860).

Друкувався в газетах «Народне багатство», «Петербурзький аркуш», «Новий світ», «Біржові відомості», журналах «Історичний вісник», «Сучасник», «Дзвін», «Закордонний вісник», «Аргус», «Голоси з Росії».

Перу нашого земляка належать стаття «З приводу сатир М. Салтикова-Щедріна» (1863), оповідання «Нотатки хуторянина» (1863), спогади «Перша харківська університетська історія» (1907).

М. – автор книг «Кишеньковий технічний російсько-французько-німецько-англійський словник» (1902), «Адмірал С. О. Макаров про зіткнення суден» (1904), «Розірвання шлюбу і Закон від 28 травня», «Всеросійські земські собори» (обидві – 1905), «Сторіччя минуле і сторіччя нинішнє» (1906).

З царським режимом стосунки у нашого земляка не склалися. Його за участь у студентських протестах виключили з університету (1858).

Статтю «Дещо про колишню славу «Часу» заборонила цензура (1863).

А ось як наш земляк згадував про зустріч з М. Добролюбовим: «Я передав статтю мою Добролюбову, переконливо просячи прочитати, якщо можливо, швидше...

Днів через три приходжу я знову... Тихим голосом, неспішно ...говорив Добролюбов, використовуючи висловлювання, що не уражали авторської самолюбності.

– Прочитав... Є декілька прекрасних, цікавих сцен, але в цілому вона неможлива. Не говорячи вже про те, що ви не лише забули, але, – м'яко посміхаючись, додав Добролюбов, – неначе ніколи не чули, що у нас існує цензура, яка ніколи, ні під яким виглядом не пропустить чогось подібного до тих думок, які ви висловлюєте; крім цього, ви, очевидно, такі молоді, такі наївні, що ані найменшого уявлення про оточуюче вас життя російське не маєте.»

Під кінець життя М. буквально бідував: звертаючись бодай копійчиною його підтримати до Літературного фонду, писав про стан, «близький до голодної смерті». Останнього з відомих листів написав із Керчі.

Серед друзів та близьких знайомих М. – П. Биков, О. Герцен, М. Чернишевський, М. Добролюбов, М. Бакунін, М. Огарьов, В. Губінський та ін.

МАЗУРКІ Майк

Національний статус, що склався у світі: американський.

Актор. Справжнє прізвище – Мазуркевич Маркіян.

З селянської родини.

Народився 25 грудня 1907 р. в с. Купчинці Тернопільського повіту Австро-Угорщини (нині – Козівський район Тернопільської області України).

Помер 9 грудня 1990 р. в м. Лос-Анджелес (США). Похований на місцевому цвинтарі.

Навчався на юридичному факультеті нью-йоркського університету Фордгема.

Працював в одній з фірм на Уолл-стріт.

Як актор дебютував у голлівудській стрічці «Шанхайський жест» (1941).

Потім настала черга відомих на весь світ фільмів «Синбад-мореплавець» (1947), «Самсон і Даліла» (1949), «Ніч і місто» (1950), «Навколо світу за 80 днів» (1956), «В джазі лише дівчата» (1959), «Повна кишеня чудес» (1961), «Цей божевільний, божевільний, божевільний, божевільний світ» (1963), «Осінь шайєнів» (1964).

Усього зіграв півтори сотні ролей у фільмах та двісті – у телепередачах і театральних виставах.

А ось що про нашого земляка говориться в замітці «Майк Мазуркі» на kinoblog.com: «Він ніколи не поривав зі спортом і ще зі школи захоплювався декламацією віршів української та англійської літератури. Спочатку він виконував здебільшого схематичні ролі у пригодницьких картинах, де використовувались його фізичні дані. Згодом навчився забарвлювати рисами своєї творчої палітри найдрібніші образи, перетворившись на справжнього майстра епізоду. Він так і не став зіркою «фабрики мрій», хоча чимало фільмів з його участю увійшли до скарбниці американської кінокласики. ...Майка знали і шанували в Українському Культурному центрі в Лос-Анджелесі. Як свідчать його друзі, він до самої своєї смерті мріяв ще хоч раз побачити батьківщину (на жаль, це йому не вдалося). В останню путь тіло актора понесли з української церкви святого Володимира, парафіянином якої він був».

Серед друзів та близьких знайомих М. – С. Крамер, Д. Шон, С. Леоне, М. Берл, С. Трейсі, Б. Вайлде, С. Сізар та ін.

МАЙДЕЛЬ Едуард Володимирович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Гідролог, картограф, океанолог, синоптик. Генерал-майор корпусу флотських штурманів (1896); перший завідуючий відділом передбачення погоди при Головній геофізичній обсерваторії (1872); складач першого метеорологічного прогнозу на теренах Російської імперії (1 січня 1872); фундатор метеорологічної служби на Далекому Сході Російської імперії (1874).

З дворянської родини.

Народився 26 жовтня (7 листопада) 1842 р. в м. Немирів Подільської губернії Російської імперії (нині – районний центр Вінницької області України).

Помер 12 червня 1918 р. в м. Гельсінгфорс (нині м. Хельсінкі – столиця Фінляндії). Місце поховання – не відоме.

Закінчив петербурзький Морський корпус (1862), морську академію.

Ходив Балтійським морем (1862-1870), був завідуючим відділенням прогнозів при Головній геофізичній обсерваторії (1872-1874), начальником промерної партії з виконання зимового промірювання гирла р. Суйфун і спорудження стулкових знаків (1874-1877), гідрогеологом Гідрографічної частини портів Східного океану (1877-1878), начальником промірної і знімальної партій, завідував метеорологічними станціями у Владивостоку, досліджував клімат краю, морські течії (1878-1879), начальником Окремої зйомки північного берега Чорного моря (1880-1886), робіт гідрографії на Білому і Балтійському морях (1887-1893), Окремої зйомки Східного океану (1894-1898).

Член Російського географічного товариства.

Член Російського астрономічного товариства (1894).

Кавалер ордена св. Станіслава 3-го ступеня (1877).

Відзначений срібною медаллю Російського географічного товариства (1872).

Брав участь в розробці плану метеорологічних робіт експедиції, організованої для вивчення Арало-Каспійської низовини, виконав точні магнітні визначення побережжя Японського моря, картографування затоки Петра Великого, встановив, що причиною появи небезпечних для судноплавства туманів в Японському морі є вузька смуга холодної води уздовж всього материкового берега, звернув увагу на наявність і характер морської течії в протоці Лаперуза. Друкувався в журналі «Морський збірник».

Як учений дебютував статтею «Північне саяво і його зв'язок з вітрами» в журналі «Морський збірник» (1867).

Потім настала черга наступних доробків: «Спосіб визначення шляху шторму» (1874), «Банки в бухті Експедиції (залив Посьєта)» (1882), «Про обмін вод Чорного і Середземного морів» (1885), «Лоцманські замітки Західного берега Африки», «Вітри і шторми Індійського океану» (обидва – 1900), «Особливості плавання Магеллановим протокою і навколо мису Горн» (1901), «Штормові таблиці для Атлантичного океану», «Матеріали для лоції Китайських морів» (обидва – 1902), «Фізико-географічний нарис Китайського і Жовтого морів» (1904), «Значення Північносхідного проходу для мореплавання» (1907).

Ім'я нашого земляка носять мис на о. Сахалін, мис в затоці Петра Великого і мис біля входу до лиману на р. Роздольна.

Серед друзів та близьких знайомих М. – Г. Максимов, Л. Єлагін, А. Купфер та ін.

МАЙКАПАР Самуїл Мойсейович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Композитор, піаніст, педагог, музикознавець.

З міщанської родини. Онук, Майкапар О., – музикант, мистецтвознавець; заслужений артист РФ; музичний коментатор ВВС.

Народився 18 грудня 1867 р. в м. Херсон Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 8 травня 1938 р. в м. Ленінград СРСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Закінчив Таганрозьку гімназію, юридичний факультет Петербурзького університету (1890), Петербурзьку консерваторію (1894), стажувався у Відні (1894-1898).

Працював викладачем в Москві (1898–1901), Твері (1901–1903), Лейпцигу (1903–1910),

Петербурзькій консерваторії (1910-1928).

Секретар Московського науково-музичного гуртка.

М. – автор наступних композиторських доробків: «Струнний квартет», сюїта «Трудові пісні народів», «Легка соната», «Дві п'єси», «Швидкоплинні думки», «Фантастичні варіації», «Два октавні інтермецо», «Пастушача сюїта», «Дванадцять альбомних аркушів», «Поема на шість строф», «Баркарола», «Серенада Арлекіна», «Велика сонатина», «Колискові казочки», «Дві ніжні записки», «Маленька сюїта», «Стаккато-прелюді», «Мініатюри», «Друга сонатина», «Балада», «Чотири прелюдії і фугета», три прелюдії, вісім мініатюр, ліричні варіації, маленька сюїта в класичному стилі, маленькі новели, романси на слова німецьких поетів, М. Огарьова, Г. Галіної, К. Романова.

Усього перу нашого земляка належить понад 200 п'єс, більшість яких понині входять до учбового репертуару піаністів-початківців («Бірюльки», «Театр маріонеток» тощо).

М. – автор книг «Музичний слух. Його значення, природа, особливості і метод правильного розвитку» (1900), «Значення творчості Бетховена для нашої сучасності» (1927), «Роки навчання» (1938).

У статті «Про сіамську музичну систему» по-новому висвітлив проблему рівномірної температури в музиці.

Ім'я нашого земляка присвоєно Строгінській (РФ) дитячій музичній школі №78 (2002).

Серед друзів та близьких знайомих М. – С. Танєєв, Т. Лешетицький, А. Шнабель, Г. Молл, І. Вейс, О. Глазунов, Л. Ауер, А. Рубінштейн, Е. Гріг, І. Гржималі, І. Енгель та ін.

МАЙКОВА (КАЛИТА) Катерина Павлівна

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменниця. Псевдонім – Катря Майко.

З дворянської родини.

Народилася в 1836 р. с. Калита Пирятинського повіту Полтавської губернії Російської імперії (нині – Броварський район Київської області України).

Померла 22 червня 1920 р. в м. Сочі Росії (нині – Краснодарський край РФ).

Отримала домашню освіту, навчалася в Петербурзькому пансіоні благородних дівчиць (1849-1852), Працювала в журналах «Пролісок» (1858-1863), «Сімейні вечори. Для старшого покоління» (1864-1866).

Друкувалася в газетах «», «Нижньгородський аркуш», журналах «Пролісок», «Сімейні вечори. Для старшого покоління».

Наша землячка – автор книг «Як починалося моє життя» (1864), «Абетка і перші уроки навчання» (1867).

Її перу також належать «Спогади про Гончарова» (1912).

Що стосується особистого життя М.(К.), то простим воно не було. Залишивши чоловіка, за якого вийшла 16-річною і трьох дітей, письменниця пов'язала долю з різночинцем Ф. Любимовим (1866).

Уже маючи дитину з новим обранцем, кинули її напризволяще і відправилися на Північний Кавказ в одну з тамтешніх комун (1869). У результаті провалу соціального експерименту Ф. Любимов спився.

Наша землячка переїхала до Сочі, де на певний час стала цивільною дружиною О. Старка.

Пішовши й від нього, купила будиночок. Тут вона заснувала Товариство допомоги робітникам і дешеву їдальню для них, відкрила бібліотеку, Гірський клуб, метеорологічну станцію.

Історик Д. Овсянко-Куликовський присвятив М. (К.) один з розділів своєї «Історії російської інтелігенції».

В. Дмитрієва згодом пригадувала: «Молода жінка з жадібною цікавістю вдивлялася в нових для неї людей, вслухувалася в їх розмови, запам'ятовувала їх характерні риси. Її теж помітили й оточили поклонінням. Особливо залицявся до неї Гончаров; проводив біля неї цілі вечори і любив слухати її спів. Кожного разу, буваючи у Майкових, він неодмінно усаджував Катерину Павлівну за фортепіано і просив заспівати популярну тоді арію з опери «Норма» – *Casta diva*. Цю ж саму арію співає у нього Ольга в «Обломові»; і скільки болісної туги вкладено письменником в опис того враження, як спів Ольги впливав на Обломова. Очевидно, з цієї арії у Гончарова були пов'язані глибокі особисті переживання».

Серед друзів та близьких знайомих М.(К.) – І. Гончаров, В. Короленко, В. Дмитрієва, В. Сологуб, І. Белоконський, Д. Овсянко-Куликовський, В. Богораз, Д. Григорович, С. Елпат'ївський та ін.

МАКАРЕНКО Антон Семенович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Письменник, педагог. Псевдонім – Андрій Гальченко. Фундатор масового перевиховання дітей-правопорушників.

З робітничої родини. Батько, Макаренко С., – маляр.

Народився 1 (13) березня 1888 р. в с. Білопілья Сумського повіту Харківської губернії Російської імперії (нині – районний центр Сумської області України).

Помер 1 квітня 1939 р. у вагоні приміського потягу неподалік м. Москва СРСР (нині – столиця РФ). Похований на московському Новодівочому цвинтарі.

Закінчив Кременчуцьке міське училище (1904) педагогічні курси при ньому (1905), Полтавський вчительський інститут (1917).

Був учителем низки залізничних училищ (1905–1914), служив у армії (1916-1917), інспектором Вищого початкового училища в м. Крюків Посад Кременчуцького повіту (1918-1919), завідувачим Полтавським міським початковим училищем (1919-1920), керівником Полтавської трудової колонії для неповнолітніх правопорушників (1920-1927), Харківської трудової дитячої комуни (1927-1937).

Кавалер ордена Трудового Червоного Прапора.

Друкувався в газеті «Голос праці», журналі «Новими стежками».

Як літератор дебютував оповіданням «Безглуздий день» (1914).

Потім настала черга наступних доробків: «Криза сучасної педагогіки» (1917), «Марш 30 року» (1932), «Педагогічна поема» (1933-1935), «Книга для батьків» (1937), «Честь» (1937-1938), «Прапори на вежах» (1938).

Залишив по собі спогади «Максим Горький в моєму житті».

По смерті нашого земляка вийшло семитомне зібрання його творів (1959-1960).

Зважаючи на обстановку в країні, педагог-новатор не міг не мати проблем з владою. Дійшло до того, що Народний комісаріат освіти України офіційно оголосив його систему виховання «нерадянською» (1928). На знак протесту (тоді це ще було можливим!) М. пішов з роботи. Іншого разу у політичному доносі нашого земляка звинуватили не більше й не менше, як у підтримці українських опортуністів і критиці Й. Сталіна (1935). Тільки завдяки тому, що масштабні репресії тільки-но задумувалися, письменнику вдалося відкараскатися від партійних бонз, котрі проводили перевірку.

В Україні засновано медаль М. (1958).

Його ім'я носять професійно-педагогічний коледж у м. Київ та вулиця в Москві.

В росії знято документальний фільм «Сімейна таємниця Антона Макаренка» (2005).

З нагоди 120-річчя М. у м. Кременчук (Полтавська обл.) капітально відремонтували його меморіальний музей (2008).

Серед друзів та близьких знайомих М. – М. Горький, В. Терський, А. Луначарський, Ф. Дзержинський та ін.

МАКАРОВ Степан Осипович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Військово-морський теоретик, флотоводець, гідролог, полярний дослідник, океанограф. Фундатор теорії нетонучості кораблів на теренах Російської імперії. У мореплавстві існує науковий термін «ковпаки Макарова».

З військової родини. Батько, О. Макаров, – морський офіцер.

Народився 27 грудня 1848 р. (8 січня 1849 р.) в м. Миколаїв Херсонської губернії Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Загинув 31 березня (13 квітня) 1904 р. поблизу м. Порт-Артур Російської імперії (нині – м.

Льюйшунь провінції Ляонін КНР), коли броненосець «Петропавловськ» підірвався на японській міні.

Віце-адмірал (1896).

Закінчив Миколаївськ-на-Амурі морехідне училище, прирівняне до штурманського (1858-1865).

Рідкісний випадок: перед генерал-адміралом великим князем Костянтином Миколайовичем було порушене клопотання про випуск М. «не в приклад іншим» не кондуктором, а в гардемарини.

нарівні з вихованцями Морського корпусу. З 15-річного віку ходив на низці суден в якості штурманського кадета.

Служив спеціалістом з забезпечення нетонучості броненосців (1872-1876), головним інспектором морської артилерії (1891-1894), молодшим флагманом ескадри Балтійського моря (1894), командуючим ескадрою в Середземному морі (1894-1895), командуючим ескадрою Балтійського моря (1896-1898), головним командиром Кронштадського порту і військовим губернатором м. Кронштадт (з 1899), командуючим Тихоокеанською ескадрою (1904).

Кавалер орденів Георгія 4-го ступеня, Станіслава 3-го ступеня, Анни 3-го ступеня.

Удостоєний золотої шаблі з написом «За хоробрість».

Лауреат Макр'ївської премії, золотої медалі Російського географічного товариства.

Здійснив дві навколосвітні подорожі: на корветі «Витязь» (1886-1889) та зі своєю ескадрою (1894-1896), а також – арктичні експедиції на криголамі «Єрмак» (1899; 1901).

Учасник російсько-турецької війни (1877-1878),

Друкувався в журналах «Морський збірник», «Нотатки Петербурзької академії наук».

Як військово-морський теоретик дебютував в «Морському збірнику» роботою «Інструмент Адкінса для визначення девіації в морі» (1867).

Потім настала черга двотомника «Про обмін вод Чорного та Середземного морів», доробків «Дослідження з нетонучості кораблів», «Броненосний човен «Русалка», «Про припинення підвідної течії на суднах», «Трюми дводонних суден», «Засоби проти затоплення суден», «Витязь» і Тихий океан», «Єрмак» в льодах», «Розгляд елементів, які складають бойову силу кораблів», «Про непотоплюваність суден», «Розмірковування з питань морської тактики», «Без вітрил». Всього на його рахунок – понад 50 наукових робіт в різних галузях військово-морської справи: тактика, артилерія, міни, океанологія і т.д.

Наш земляк – винахідник низки пристроїв для відкачування води, рейкового пластиру для швидкої ліквідації пробоїн, системи вирівнювання крену і диференту, ковпаків для бронебійних снарядів, основоположник теорії нетонучості кораблів, один з організаторів побудови міноносців і торпедних катерів.

Він першим у світі застосував торпеди проти турецьких броненосців (1877).

Іменем нашого земляка названо місто в Сахалінській області РФ, Миколаївський національний університет суднобудування, Санкт-Петербурзька державна морська академія, вулиця в Москві, а також рейковий пластир і ковпаки для бронебійних снарядів.

Пам'ятник М. встановлений в російському м. Владивосток, меморіальна дошка прикрашає будинок в українському м. Миколаїв, де він народився.

А на будинку Міжнародного океанографічного музею в Монако серед інших знаменитих кораблів є й ім'я «Vitiaz».

Серед друзів та близьких знайомих М. – Ф. Врангель, М. Міклухо-Маклай, Д. Менделєєв, О.

Попов, І. Єндогуров, М. Скобелев, П. Чихачов, Г. Бутаков, О. Свердруп, Ф. Керн, В. Козакевич, К. Якимов, С. Тиртов та ін.

МАККАВЕЙСЬКИЙ Володимир Миколайович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет-символіст, перекладач.

З дворянської родини. Батько, Маккавейський М., – письменник, викладач Київської духовної академії.

Народився в 1893 р. в м. Києві Російської імперії (нині – столиця України).

Загинув у бою з більшовицькими військами в 1920 р. під м. Ростов-на-Дону, який перебував в руках А. Денікіна (нині – обласний центр РФ). Точна дата смерті і місце поховання – не відомі.

Навчався в київському університеті св. Володимира, закінчив артилерійське училище.

Друкувався в альманахах «Аргонавти», «Гермес».

Як літератор дебютував перекладом поетичного циклу Р. Рільке «Життя Марії» (1914).

Автор поетичного збірника «Стилоз Олександрійський: сонети і поеми» (1918).

Перекладав з німецької, французької, у тому числі С. Малларме, Ж. Мореаса.

Київське видавництво «Знання» видрукувало книга з поезією, перекладами та теоретичними роботами нашого земляка (2000).

Серед друзів та близьких знайомих М. – Б. Лівшиць, Ю. Терапіано, В. Іванов, М. Ушаков, І. Еренбург, О. Мандельштам та ін.

МАКЛАКОВА (КОРОЛЬОВА) Лідія Пилипівна

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Письменниця. Псевдоніми – Л. Нелідова, Л. Королівна, Петровська-Розумовська.

З учительської родини.

Народилася 21 липня (2 серпня) 1851 р. в м. Харків Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Померла в 1936 р. м. Ленінград СРСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Закінчила другу Московську жіночу гімназію (1869).

Дійсний член Товариства любителів російської словесності (1883).

Друкувалася в газетах «Російські відомості», «Московський телеграф», «Голос», «Московський щотижневик», «Голос Москви», журналах «Вісник Європи», «Вітчизняні нотатки», «Світ божий», «Російська думка», «Сучасний світ», «Російський богослов», «Тиждень», «Російське багатство», «Артист».

Як літератор дебютувала повістю «Дівчинка Ліда» (1875).

Потім настала черга оповідань «Не для кожного» (1879), «Неочікуване оповідання», «Кінець світу» (обидва – 1882), «Маленька екскурсія», «Свого не обминеш» (обидва – 1885), «Радість», «Єдиний випадок», «Під Івана Пісного» (усі – 1892), «Рішення» (1894), «Остання мандрівка» (1903), «Про живих і вбитих» (1907), повістей «Смуга» (1879), «Розв'язання» (1894).

Наша землячка – автор статей і нарисів «Горобині ночі» (1881), «З поїздки на Волгу в голодний рік» (1893), «Зустріч з Некрасовим» (1894), «Сучасна поміщиця Коробочка і її господарство» (1901), «Пам'яті П. Стрепетової» (1903), «Ертель в його листах», «Пам'яті І. С. Тургенєва» (обидва – 1909).

Її перу також належать статті

Залишила спогади про І. Гончарова, Г. Лопатіна, О. Ертеля.

Особисте життя у М. не склалося.

Її перший чоловік, доцент Московського технічного училища О. Ламовський, звів рахунки з життям.

Другий, письменник В. Сліпцов, з яким наша землячка без божого і батьківського благословення прожила всього два роки, помер у неї на руках (1878). І лише з третім, О. Маклаковим, стосунки склалися рівні.

Сама письменниця віку доживала в Московському і Ленінградському будинках для старих.

Серед друзів та близьких знайомих М. – А. Чехов, І. Тургенєв, І. Гончаров, М. Горький, М. Некрасов, Г. Успенський, В. Тімірязєв, Я. Полонський, Ф. Буслаєв, І. Похітонов, М. Стасюлевич, Л. Воронцова, В. Ключевський, Л. Мечніков, П. Стрепетова, Г. Лопатін, С. Муромцев та ін.

МАКСАКОВ Максиміліан Карлович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Оперний співак (драматичний баритон), режисер, антрепренер, педагог.

З міщанської родини. Справжнє ім'я – Макс Шварц.

Народився в 1869 р. в м. Чернівці Австро-Угорської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 26 березня 1936 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ). Похований на Введенському (німецькому) цвинтарі.

Вчився співу у Петербурзі у Є. Ряднова, К. Еверарді, А. Буцці.

Виступав в Тифліській опері (1889-1897; 1900), керував Астраханським оперним театром (1920-1923), співав на сценах московського Великого театру (1923-1925), був викладачем в Ленінграді (1925-1927), московському (1927-1930), у трупах Києва, Харкова, Москви, Казані, Ростова-на-Дону, Тифлісу, Баку, Саратова.

Гастролював в Києві, Одесі, Харкові, Ялті, Катеринославі, Відні, Петербурзі, Москві, Симбірську, Пермі, Іркутську, Воронежі, Вільно.

Фундатор «Товариства оперних артистів» (1910).

Як актор дебютував в ролі Амура в спектаклі будапештської оперети, яка гастролювала в Чернівцях (1879).

Професійно дебютував в Петербурзі (1886).

Перший бенефіс відбувся в ролі Демона в однойменній опері А. Рубінштейна (1890).

Потім настала черга наступних партій: Беппо («Фра-дьяволо» Д. Обера), Жрець («Самсон і Даліла» К. Сен-Санса) Амонасро («Аїда» А. Рубінштейна), Алеко («Алеко» П. Юона), Нелуско («Африканка» Дж. Мейєрбера).

Як режисер дебютував постановкою опери «« М. Мусоргського в театрі «Аркадія» (1898).

Потім настала черга опер: «Аїда», «Купець Калашников» А. Рубінштейна, «Чаклунка», «Орлеанська діва» П. Чайковського, «Таїс» Ж. Массне, Грязной, Шакловитий, Томський, Кочубей, Іуда, Фігаро («Севільський цирульник» Дж. Россіні).

Співав також партії Мегаса («Гірський сокіл»), Потьомкіна («Потьомкінське свято»), Вольфрама («Тангейзер»), Альманзіра («Папуга»), Троєкурова, Онегіна, Роберта («Іоланта»), Нерон («Нерон»), Валентин («Фауст»).

Мав могутній виразний голос чудового м'якого тембру, широкого діапазону, яскравий темперамент. Виконання відрізнялося артистичністю, продуманим фразуванням. Працював дуже інтенсивно (нерідко співав по 28 спектаклів на місяць).

Усього за життя виконав 120 партій.

М. – виконавець романсів П. Чайковського, Е. Направника, Ф. Шуберта, Р. Шумана.

Записувався на грамплатівки: у Петербурзі (1901), Москві (1909; 1911).

У Москві в Малому залі Всесоюзного театального товариства з нагоди 100-річчя з дня народження нашого земляка пройшов вечір його пам'яті (1969).

Серед друзів та близьких знайомих М. – В. Лосський, Є. Ряднов, К. Еверарді, А. Рубінштейн, Ф. Шаляпін, Л. Собінов, Г. Пирогов, О. Давидов, Б. Євлахов, Л. Клементьєв, П. Лодій, В. Люце, М. Фігнер, В. Луканін, Ф. Мухтарова, П. Оленін, І. Козловський та ін.

МАКСВЕЛ Роберт

Національний статус, що склався у світі: англійський.

Медіа-магнат, видавець. Власник глобальної видавничої імперії «Максвел коммюнікейшн»: Mirror Group, частки в телеканалах TF-1 (Франція), Canal 10 (Іспанія), Central Television (Англія), MTV, видавництва Pergamon-Press та Macmillan.

З міщанської родини. Справжнє прізвище – Гох Абрахам (Ян Людвіг).

Народився 10 червня р. в с. Слатіно Чехословаччини (нині – с. Солотвино Тячівського району Закарпатської області України).

Помер 5 листопада 1991 р. поблизу Канарських Островів (за офіційною версією, звів рахунки з життям, втопившись в океані). Похований на горі Олив в Єрусалимі (Ізраїль).

Закінчив Слатінську єврейську школу.

Був вантажником британської армії (1941), шифрувальником, офіцером військових органів MI-9 і MI-14 (1941-1947).

Спеціалізувався з допитів колишніх офіцерів Абверу, СД і гестапо, секретних документів німецької розвідки військового періоду.

Депутат англійського парламенту (1964).

Доктор honoris causa Нью-Йоркського політехнічного інституту і Московського державного університету.

Засновник Ліхтенштейнського фонду Максвела.

Емігрував спочатку до Франції (1939), а потім – Великобританії (1940).

У кореспонденції «Медіа-олігарх з Солотвина» І. Мащенко зазначає: «У 70-х роках минулого сторіччя, в розпал «холодної війни», коли іноземні виставки в Україні були величезною рідкістю (а особливо – експозиції із західних країн), широкий показ книг англійського видавництва «Пергамон-прес» у виставковому залі по вул. Червоноармійській в Києві викликав значний інтерес. У центрі експозиції був тодішній радянський «бестселер» – чудове видання англійською мовою трилогії Л. Брежньєва «Мала земля», «Відродження», «Цілина». Лише дуже вузьке коло персон з верхнього ешелону радянської партноменклатури знало, що такий «широкий інтерес» світової громадськості до творів «від генсека» оплачувався з скарбниці Держбанку СРСР шляхом перерахування валюти на рахунки таких прудких зарубіжних видавництв, як «Пергамон-прес». А тоді, в другій половині 70-х, видання Брежньєвської трилогії послужило хорошу службу особисто власникові «Пергамон-прес» Роберту Максвелу».

Що стосується особистого життя, то наш земляк втратив хвору на лейкемію трирічну доньку, а син Майкл останні п'ять років життя перебував в стані коми внаслідок автомобільної катастрофи.

Серед друзів та близьких знайомих М. – Р. Рейган, Ден Сяопін, Л. Брежнєв, С. Берлусконі, І. Шамір, Е. Шеварднадзе, М. Горбачов та ін.

МАКСИМОВИЧ Іван

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет, перекладач, священник. В чернецтві – Іоанн (1676). Св. Синодом Російської Православної Церкви зарахований до лику святих (1916). Фундатор першої на теренах Російської імперії духовної семінарії в м. Чернігів (1700).

З дворянської родини. Батько, Васильківський М., – підданий Києво-Печерської лаври.

Народився в грудні 1651 р. в м. Ніжин Ніжинського полку (нині – районний центр Чернігівської області України).

Помер 10 (21) червня (липня?) 1715 р. в м. Тобольськ Російської імперії (нині – Тюменська область РФ). Похований в Тобольському соборі.

Закінчив Київську духовну академію (1668).

Був учителем Київської духовної академії (1668-1676), ієродияконом, ієромонахом, проповідником та економом Печерської лаври, намісником Брянського Свенського монастиря (1677-1696), архимандритом Чернігівського Єлецького монастиря (1696-1711), митрополитом Тобольським і всього Сибіру (1711-1715). Цікавий факт: до останнього місця призначення владика зі своїм скарбом прибув на двох плотах. З собою привіз 17 українців: трьох ієромонахів, двох ієродияконів, світського писаря, півчих.

М. – автор доробків «Роз'яснення на псалом 50», «Абетка святих» (обидва – 1705), «Богородице Діво» (1707), «Не туне писася, від багатьох собирася» (1709), «Синаксар» (1710), перекладач книг «Феатрон, або Ганьба моралістична» (1708), «Царський шлях хреста», «Роздуми про молитву «Отче наш» (обидва – 1709) Б. Хефтена, «Іліотропіон» І. Дрекселія (1714), «Богомислія» І. Гергарда (1710).

Між іншим, «Абетка святих» – чи не найоб'ємніший на той момент поетичний твір усіх часів та народів: у ньому нараховувалося 23166 рядків.

Наш земляк також відредагував збірник проповідей І. Златоуста «Дзеркало від Божественного Писання» (1705).

Автобіографічна віршована повість «Подорожній» (1712-1715) так і не побачила світу.

Перекладав з латини.

З владою стосунки у нашого земляка склалися неоднозначно. З одного боку, він присвячував Петру I свої твори, брав участь в проголошенні анафеми гетьману Мазепі. З другого, мав сміливість суперечити царському фавориту О. Меншикову.

Та й у його перекладі «Богомислія» І. Гергарда пізніше вбачили «велику лютеранству суперечку», книгу заборонили.

Серед друзів та близьких знайомих М. – Л. Баранович, Ф. Углицький, Федір Олексійович, Петро І, А. Кантемир, І. Гізель, О. Меншиков та ін.

МАКСИМОВИЧ Іван Петрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник, бібліограф, лексикограф, перекладач. Автор першого великого латино-слов'яно-руського словника (1718-1724).

З козацької родини. Батько, Васильківський П., – значковий товариш Ніжинського полку; дядько, Максимович І., – митрополит.

Народився в 1670-ті рр. в м. Ніжин Російської імперії (нині – районний центр Чернігівської області України).

Помер 1 (12) грудня 1732 р. в м. Москва Російської імперії (нині – столиця РФ).

Закінчив Києво-Могилянську академію.

Був писарем Ніжинського полку, довіреною особою гетьмана І. Мазепи, генеральним писарем в уряді гетьмана П. Орлика (1710), брав участь у переговорах з кримським ханом Девлет-Гиреєм, які завершилися укладенням українсько-кримського договору (1711), справником Московської синодальної друкарні з виконанням обов'язків бібліотекаря книгосховища (1722-1726).

З 1709 р. – в вимушеній еміграції. Однак, коли члени української делегації до Стамбулу дізналися про вивезення їхніх найближчих родичів до Москви (1712), вони вирішили повернутися. Така змога незабаром з'явилася, проте жити М. звеліли виключно у Москві, не полишаючи її.

Наш земляк – автор великого латино-слов'яно-руського словника (1718-1724), який побачив світ лише 1991 р., один зі складачів «Каталогу універсального» бібліотеки Московської синодальної друкарні (1722-1727).

М. переклав книги «Бажання благоговійні, латинськими віршами відображені» Г. Гуго (1718) та «Ковчежець медичний» (1728).

Здійснити інші задуми він не встиг. Бо після доносу на нього, як на «зрадника-мазепинця» (1726), М. звільнили з роботи і, на відміну від інших прихильників опального гетьмана, не дозволили повернутися до України.

Серед друзів та близьких знайомих М. – П. Орлик, І. Мазепа, *Ф. Прокопович*, Д. Горленко, *С. Яворський*, Д. Максимович, *Г. Герцик*, К. Гордієнко, Й. Кречетовський, *К. Довгополий*, *Г. Бужинський*, *П. Толстой* та ін.

МАКСИМОВИЧ Михайло Борисович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Священик. В чернецтві – Іван (1926). Зарахований до лику святих Російської православної церкви за рубежом (1994).

З дворянської родини. Батько, Максимович Б., – ізюмський повітовий маршалок дворянства.

Народився 4 червня 1896 р. в м. Адамівка Харківської губернії Російської імперії (нині – Слов'янський район Донецької області України).

Помер 2 липня 1966 р. в м. Сіетл (США). Похований в крипті Сан-Франциського кафедрального собору на честь образу Божої Матері «Всіх Скорботних Радості».

Закінчив полтавський Петровський кадетський корпус (1914), юридичний факультет Харківського університету (1918), богословський факультет Белградського університету (1925).

Служив у Харківському окружному суді (1918), був законовчителем Великокікіндської сербської гімназії (1925-1929), викладачем Бітольської духовної семінарії (1929-1933), єпископом Шанхайським (1934-1946), архієпископом Російської православної церкви за рубежом в Китаї (1946-1951), архієпископом Західноєвропейський (1951-1962), архієпископом Західно-Американський і Сан-Франциський (1963-1966).

Наш земляк – автор наступних доробків: «Шанування Богородиці і Івана Хрестителя та новий напрямок російської богословської думки», «Як Свята Православна Церква шанувала і шанує Божу Матір», «Вчення про Софію – Премудрості Божої», «Про неможливість інославно бути хрещеними батьками», «Про неприпустимість прикладення до ікон з нафарбованими губами», «Про порядок за богослужінням», «Про перенесення свят».

Не сприйнявши більшовицької революції, разом з батьками емігрував до Югославії (1919).

За життя мав багатьох ворогів серед божих пастирів через те, що визнавав Російську православну церкву і її московських патріархів.

Серед друзів та близьких знайомих М. – А. Храповицький, М. Зернов, П. Лопухін, Г. Чепур, І.-Н. Ковалевський, Ф. Іонеску, Д. Вознесенський, І. Аккерсдйк, К. Іонев, М. Зернова, М. Зноско-Боровський та ін.

МАКСИМОВИЧ Михайло Олександрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник, історик, мовознавець, перекладач, вчений-енциклопедист. Довів еволюцію тваринного світу, причинами якої є зміна умов довколишнього середовища, по суті, значно випередивши Чарльза Дарвіна. В філології існує науковий термін «класифікація українських говірок Максимовича».

З дворянської родини.

Народився 3 (15) вересня 1804 р. на х. Тимківщина Золотоніського повіту Полтавської губернії Російської імперії (нині – с. Богуславець Золотоніського району Черкаської області України).

Помер 10 (22) листопада 1873 р. на х. Михайлова Гора Золотоніського повіту Полтавської губернії Російської імперії (нині – с. Прохорівка Канівського району Черкаської області України).

Похований на місцевому цвинтарі.

Навчався в Золотоніській монастирській школі, закінчив Новгород-Сіверську гімназію (1819), Московський університет (1819-1823).

Працював бібліотекарем (1823-1824), викладачем Землеробської школи (1825-1826), завідувачем Ботанічного саду (1826-1833), викладачем (1833-1834) Московського університету, завідувачем кафедри (1834), ректором (1834-1835), деканом (1836-1845) Київського університету.

Член-кореспондент Петербурзької академії наук (1871).

Почесний член Київського, Новоросійського, Московського, Петербурзького університетів. Друкувався в «Літературній газеті», альманахах «Киянин», «Уранія», «Українець», «Денниця», журналах «Телескоп», «Московитянин», «Московський телеграф», «Журнал Міністерства внутрішніх справ», «Син Батьківщини», «Північна ліра», «Новий магазин», «Московський вісник», «Руська бесіда», «День».

Дебютував доробком «Про систему рослинного царства» (1823).

Потім настала черга доробків: «Головні особливості зоології, або Наука про тварин» (1824), «Малоросійські пісні» (1827), «Думка про малоросійську мову і правопис її» (1830), «Про людину» (1831), «Книга Наума про великий божий світ» (1833), «Українські народні пісні», «Голоси українських пісень» (обидві 1834), «Звідки походить руська земля» (1837), «Критико-історичне дослідження про російську мову» (1838), «Історія давньоруської словесності» (1839), «Про правопис малоросійської мови. Лист до Г. Ф. Основ'яненка» (1841), «Про Петра Конашевича Сагайдачного» (1843), «Зачатки руської філології» (1845), «Початки руської філології» (1847), «Філологічні листи до М. П. Погодіна» (1856), «Листи-відповіді до М. П. Погодіна» (1857), «Оборона українських повістей Гоголя» (1860), «Нові листи до М. П. Погодіна. Про вікодавність малоросійського наріччя» (1863), «Три пісні 1863 року», «Дещо про землю Київську», «Замітка про землю Волинську», «Про литовського гетьмана князя Костянтина Острозького» (1864), «Листи про Київ і спогади про Тавриду» (1871).

Наш земляк переклав українською мовою «Слово о полку Ігореве», твір Ш. Мірбеля «Навіщо листя деревам», низку псалмів.

Перу М. належить вірш «На смерть Т. Г. Шевченка» (1861). Він відстоював після смерті Т. Шевченка його спадщину від нападів реакційних критиків.

За його підручниками навчалася вся Європа.

М. також обґрунтував тричленну класифікацію слов'ян, самобутність та самостійність української мови, започаткував вивчення української етимології та ономастики, заклав основи української діалектології, розробив власну двочленну класифікацію українських говірок. Прибічник теорії киево-полтавської основи української літературної мови. Розвінчав теорію, за якою Україна – це Південь Росії, її «окраїна».

Небезпідставно вважає, що українська мова зародилася у найдавніші часи, про що свідчать численні українізми у «Слові про Ігорів похід», і самі українці є автохтонами на теренах від Дунаю до Дону.

По собі вчений залишив понад 260 опублікованих праць.

Працю «Сказання про Коліївщину» цензура заборонила друкувати (1839).

Вилучила вона і значну частину «недоречного» матеріалу з першого номеру альманаху «Киянин» (1839).

У відставку наш земляк змушений був подати під тиском реакційних сил (1845). Міністерство призначило йому мізерну пенсію, якої не вистачало на життя.

Головний корпус Київського національного державного університету ім. Т. Г. Шевченка прикрашає меморіальна дошка М.

Аналогічний барельєф встановлено на фасаді факультету журналістики Московського університету імені Михайла Ломоносова – це дарунок Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка московському вузу на честь 170-річчя з дня заснування університету у Києві і 200-річчя з дня народження М. (2004).

Його ім'я також носить одна з вулиць столиці України (1961).

Серед друзів та близьких знайомих М. – Т. Шевченко, М. Гоголь, О. Пушкін, В. Белінський, К. Рилєєв, М. Огарьов, В. Одоєвський, П. Чаадаєв, М. Полевой, В. Жуковський, М. Іванишев, М. Павлов, В. Домбровський, О. Ставровський, М. Костомаров, Ф. Фішер, К. Неволін, О. Аляб'єв, О. Герцен, С. Шевєрьов, М. Лермонтов, Д. Писарєв, П. В'яземський, С. Аксаков, Є. Баратинський, М. Надеждін, У. Дядьківський, А. Дельвіг та ін.

МАКСУТОВ Дмитро Дмитрович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Оптик, спеціаліст з астрономічних приладів. Винахідник дзеркального мікрооб'єктиву і фотогастрографа. В оптиці існує науковий термін «меніскова оптична система Максutowa».

З родини військового моряка.

Народився 11 (2) квітня 1896 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).
Помер 12 серпня 1964 р. в м. Ленінград СРСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований в некрополі Пулковської обсерваторії.
Закінчив Одеський кадетський корпус (1913), Петербурзьке військово-інженерне училище (1914).
Працював майстром-оптиком Одеської астрономічної обсерваторії (1920-1930), інженером Ленінградського державного оптичного інституту (1930-1952), завідувачим відділом Пулковської обсерваторії (1952-1964).
Член Російського астрономічного товариства (1911).
Член-кореспондент академії наук СРСР (1946).
Двічі лауреат державної премії СРСР (1941; 1946).
Кавалер Великої золотої медалі Виставки досягнень народного господарства СРСР (1962).
Виготовлений під його керівництвом менісковий телеоб'єктив діаметром 1000 мм одержав Grand Prix на брюссельській Всесвітній виставці (1958).
Спеціалізувався з оптичних методів дослідження і технології виготовлення великих оптичних приладів, теорії і практики виготовлення асферичних поверхонь.
М. першим запропонував компенсаційний метод дослідження дзеркал; розрахував дзеркально-лінзові об'єктиви для видимих і ультрафіолетових ділянок спектру; створив оптику для низки унікальних астрономічних інструментів а також новий тип телескопа, заснованого на менісковій оптичній системі.
Телескоп моделі нашого земляка (діаметр меніска 70 см) встановлено в обсерваторії Серро-Робле (Чилі).
Свого часу в Україні, США, Болгарії, Чехословаччині існували клуби любителів телескобудування імені нашого земляка..
Друкувався в «Працях Державного оптичного інституту».
М. – автор книг «Анабераційні відзеркалюючі поверхні і системи та нові способи їх випробування» (1932), «Тіньові методи дослідження оптичних систем» (1934), «Астрономічна оптика» (1946), «Виготовлення і дослідження астрономічної оптики» (1948).
Його перу також належать доробки «Нові катадіоптричні меніскові системи», «Нова методика дослідження форми дзеркал великих телескопів», «Мінімальне і максимальне збільшення телескопа», «Однолінзовий окуляр без різниці хроматичного збільшення».
За радянської влади М. двічі заарештовували.
Іменем нашого земляка названо кратер на Місяці.
Серед друзів та близьких знайомих М. – О. Чикін, С. Вавилов, Л. Гумільов, Г. Тихов, В. Фесенков, К. Сатпаєв та ін.

МАЛАХІЄВА-МИРОВИЧ Варвара Григорівна

Національний статус, що склався у світі: російський.
Письменниця, критик, перекладач.
З дворянської родини.
Народилася 17 (29) березня 1869 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).
Померла 16 серпня 1954 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ). Похована на Введенському цвинтарі.
Закінчила одну з Київських жіночих гімназій і Вищі жіночі курси.
Працювала приватним вчителем, завідуючою відділом белетристики журналу «Російська думка».
Друкувалася в газетах «Тиждень», «Мова», «Київське слово», «Новий шлях», «Вік», журналах «Світ мистецтва», «Російська думка», «Заповіти», «Життя і мистецтво».
Як літератор дебютувала в газеті «Київське слово» замітками про театр (поч. 1890-х).
Потім настала черга збірників оповідань «Сніжинки» (1904), «Упертий дятел: літні казочки не для дітей», «Три хмари: літні казочки не для дітей» (обидва – 1907), «Золотий дім» (1908), статей «Про смерть в сучасній поезії», «Виховне значення іграшки» (обидві – 1912), «Слов'янофіли та їх вчення» (1915).
Сюди варто долучити казки для дітей: «Смарагди», «Все від сонця», «Коник на висоті».
Наша землячка – автор поетичних збірників «Монастирське» (1923), «День в селі» (1926), «Зима» (1927), «Бабусин піріжок», «Весна-красна», «Живий куточок» (усі – 1928).

Її перу також належать спогади «В Ясній Полянї» (1911).

Перекладала Б. Шоу, У. Джеймса.

Є. Бірукова згадувала: «До портретів батьків притулилася маленька картка: старенька з напівсвивими звисаючими пасмами хвилястого волосся і гострим напруженим поглядом – Варвара Григорівна Малахієва-Мирович, свідок нового етапу життя Ганни Василівни (Романової – авт.) – вже на волі, поза рідною домівкою. Їх молоді роки пройшли в спільних духовних пошуків, у пошуках Істини. Обидві жадібно кидалися на все нове в розумово-духовній сфері, однак швидко розчаровувалися. Вони були настільки душевно злиті, що не могли й дня прожити одна без одної». Серед друзів та близьких знайомих М.-М. – Л. Толстой, М. Матюшин, Б. Дікс, А. Тарасова, Л. Шестов, Є. Бірукова, М. Шик, Г. Чулков, Л. і А. Тарасові, Г. Романова, Є. Гуро, Л. Гуревич та ін.

МАЛЕВИЧ Казимир Северинович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Художник. Фундатор супрематизму.

З родини службовця. Батько, Малевич С., – управляючий цукроварні.

Народився 11 (23) лютого 1879 р. в с. Пархомівка Київської губернії Російської імперії (нині – Володарський район Київської області України).

Помер 15 травня 1935 р. в м. Ленінград СРСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Урна з прахом за заповітом була похована під дубом біля с. Немчинівка Московської області, де на дачі свого тестя М. любив відпочивати. Під час другої світової війни це місце було геть «зоране» снарядами і точного місця могили опісля встановити не вдалося. Пам'ятний знак поновлено просто на узліску (1988).

Закінчив Пархомівське агрономічне училище, навчався в Київській малювальній школі М. Мурашко (1895–1896), Московських училищі живопису, скульптури і архітектури (1904–1905), студії І. Рерберга (1905–1910).

Працював креслярем технічного управління Курсько-Московської залізниці (1896–1904), керівником Вітебської народної художньої школи «нового революційного зразка» (1919–1922), Ленінградського державного інституту художньої культури «Гінхук» (1923–1926), Брав участь у виставках «Бубновий валет» (1910), «Віслючий хвіст» (1912), «Спілка молоді» (1913), «0,10» (1915–1916).

Перша персональна виставка відбулася в м. Москва (1919–1920), остання за життя художника – в Третьяковській галереї (1928).

Серед найбільш відомих полотен М. – «Косовиця» (1909), «Станція без зупинки» (1911), «Точильник» (1912), «Чорний квадрат» (1913), «Політ аероплана» (1915), «Червоний квадрат» (1917), «Дівчина з червоним ратищем» (1932).

Вони зберігаються в Третьяковській галереї (Москва), Музеї сучасного мистецтва (Нью-Йорк), Стеделік музеум (Амстердам), Картинній галереї Єльського університету, Національному музеї сучасного мистецтва (Париж), обласному художньому музеї (Самара).

Перу нашого земляка належать книги: «Мистецтво, церква, фабрика» (), «Від кубізму до супрематизму» (1916), «Супрематизм» (1920), «Essays on art» (1915–1933).

Все нові й нові картини нашого земляка знаходять у різних куточках світу донині. Одну з них ідентифікували нещодавно в м. Самара (РФ), а другу випадково виявили в м. Чернівці (2006).

Особисте життя нашого земляка складалося не просто. Він був двічі одруженим – з донькою курського лікаря Казимирою Зглейц і письменницею Софією Рафалович.

Хронічною була нестача коштів – іноді їх бракувало навіть на полотно. Як результат, принаймні три роботи М. «Туалетна скринька», «Станція без зупинки» і «Корова та скрипка», за які сьогодні готові викласти шалені гроші кращі музеї світу, – він намалював на... полицях етажерки.

Під час «червоного терору», його відкликали з виставки в Німеччині й кинули до в'язниці НКВС, як шпигуна (1929). На щастя, друзям вдалося визволити художника, проте картини повернути із-зі кордону він так і не зміг.

Світова громадськість широко відзначила 125-річчя з дня народження М.: його творіння були представлені в Українському університеті (м. Нью-Йорк), Культурному центрі (м. Чикаго), Державній Третьяковській галереї (м. Москва), Державному Російському музеї (м. Санкт-Петербург). Між іншим, останньому належить найбільша у світі колекція доробків славетного митця – 101 художня і 40 графічних робіт.

Росіяни зняли документальний фільм «Казимир Малевич», польський мистецтвознавець В. Туровський опублікував дослідження «Малевич у Варшаві», а його київський колега Д. Горбачов – «Малевич і Україна».

Серед друзів та близьких знайомих М. – О. Архипенко, В. Маяковський, В. Курдюмов, Е. Лисицький, Л. Квачевський, М. Суєтін, М. Ларіонов, І. Червінко, О. Кручених, М. Матюшин, В. Єрмолаєва, І. Чашник та ін.

МАЛЕНЧЕНКО Юрій Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Льотчик-космонавт (78/308). Перебував у Космосі 323 дні 16 годин 9 хвилин 40 секунд. Поза межами човна – 17 годин 19 хвилин. Перший у світі космонавт, який уклав шлюб, перебуваючи на орбіті.

З селянської родини.

Народився 22 грудня 1961 р. в м. Світловодськ Кіровоградської області СРСР (нині – районний центр Кіровоградської області України).

Закінчив Харківське вище військово-авіаційне училище ім. С. Грицевця (1983), військово-повітряну інженерну академію ім. М. Жуковського (1993).

Служив льотчиком, старшим льотчиком, командиром ланки в підрозділах винищувальної авіації Одеського військового округу (1983-1987), в загоні космонавтів (1987-??). Виконував обов'язки координатора російського ЦПК імені Ю. Гагаріна в Космічному центрі імені Л. Джонсона в США (1996).

Космонавт-випробовувач (1989).

Льотчик-космонавт Казахстану № 3.

Герой Російської Федерації (1994).

Національний Герой Казахстану (1994).

Кавалер російського ордена «За військові заслуги».

Кавалер медалі NASA «За космічний політ» (2000).

Виконав три космічні польоти.

Під час першого на човні «Союз ТМ-19» (1994) працював на борту російського орбітального комплексу «Мир». Виконав перше стикування орбітального комплексу «Мир» з транспортним вантажним кораблем «Прогрес М-24» в телеоператорному режимі. Здійснив два виходи у відкритий Космос.

Під час другого на човні «Atlantis» (2000) забезпечував доставку вантажів на борт МКС й брав участь у її підготовці до польоту в пілотованому режимі. Здійснив вихід у відкритий Космос.

Під час третього на човні «Союз ТМА-2» (2003), котрий здійснювався незабаром після катастрофи американського човна «Коламбія», довелося доводити реальність продовження програми космічних досліджень. Під час повернення на Землю, коли екіпаж знаходився в ще не відстикованому модулі, сталася НП: несподівано включився основний двигун і розвернув станцію навколо вісі на 25 градусів. Коли човен відійшов від МКС, її довелося повертати в початковий стан, на що пішло немало дефіцитного палива.

Серед друзів та близьких знайомих М. – Г. Стрекалов, Т. Мусабасєв, П. Дуке, Г. Арзамазов, П. Уїтсон, К. Андерсон, У. Мербольт, Е. Лу та ін.

МАЛИНОВСЬКИЙ Родіон Якович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Військовий діяч. Міністр оборони СРСР (1957-1967).

З міщанської родини. Безбатченко. Донька, Малиновська Н., – письменниця.

Народився 11 (23) листопада 1898 р. в м. Одесі Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 31 березня 1967 р. в м. Москві СРСР (нині – столиця РФ). Похований біля Кремлівської стіни на Червоній площі.

Закінчив школу молодшого командного складу (1921), військову академію ім. Фрунзе (1927-1930).

Був піднощиком патронів (1914-1915), другим номером обслуги (1915) кулеметної роти 256-го піхотного Єлизаветградського полку 64-ої піхотної дивізії, єфрейтором особливого полку російського експедиційного корпусу (1916-1919), 27-ї стрілецької дивізії РККА (1919-1920),

командиром кулеметного взводу, роти, стрілецького батальйону 246-го полку (1921-1926), начальником штабу кавалерійського полку, Північно-кавказького і Білоруського військових округів, штабу кавалерійського корпусу (1930-1937), старшим викладачем Військової академії імені М. В. Фрунзе (1939-1941), командиром 48-го стрілецького корпусу (1941), командуючим 6-ою армією (1941), командуючим Південним фронтом (1941-1942), командуючим 66-ою армією (1942), заступником командувача Воронежським фронтом (1942), командуючим 2-ою гвардійською армією (1942-1943), командуючим Південним фронтом (1943), командуючим 3-м Українським фронтом (1943-1944), командуючим 2-м Українським фронтом (1944-1945), командуючим Забайкальським фронтом (1945), командуючим Забайкальсько-амурським військовим округом (1945-1947), головнокомандувачем військами Далекого Сходу (1947-1953), командуючим Далекосхідним військовим округом (1953-1956), першим заступником міністра оборони, головнокомандувачем Сухопутних військ (1956-1957), міністром оборони СРСР (1957-1967). Учасник бойових дій в Іспанії (1937-1939).

Депутат Верховної Ради СРСР 2-7-го скликань.

Маршал Радянського Союзу (1944).

Двічі Герой Радянського Союзу (1945; 1958).

Народний Герой Югославії (1964).

Кавалер Георгієвського хреста 4-го ступеня (1915), ордена Перемоги, п'яти орденів Леніна, трьох орденів Червоного Прапора, двох орденів Суворова 1-го ступеня, ордена Кутузова 1-го ступеня, 16 іноземних орденів.

Перу нашого земляка належить книга «Солдати Росії» (1969).

Ім'я М. присвоєне Військовій академії бронетанкових військ (1967) та одній з гвардійських танкових дивізій, вулицям в Києві, Севастополі, Харкові (Україна), Давид-Городку, Дісні, Жлобині (Білорусь), Москві, П'ятигорську (РФ), низці інших міст.

В м. Брно (Чехія), м. Одесі (Україна), м. Хабаровську (РФ) встановлено бюсти нашого земляка, а ось його меморіальна дошка у військовому містечку Червоні Казарми під м. Іркутськом (РФ), навпаки, щезла.

Серед друзів та близьких знайомих М. – А. Громико, С. Тимошенко, В. Соколовський, І. Еренбург, В. Наволочний, К. Вершинін, С. Будьонний, К. Москаленко, І. Конєв, О. Василевський, С. Бірюзов, В. Семичасний, Ф. Толбухін, Г. Корчиков, І. Ларін та ін.

МАЛЬКО Микола Андрійович

Національний статус, що склався у світі: австралійсько-російський.

Диригент, піаніст, педагог, публіцист. Псевдонім – Ля-мі. Фундатор австралійської симфонічної школи.

З лікарської родини.

Народився 22 квітня (4 травня) 1883 р. в с. Браїлів Вінницького повіту Подільської губернії Російської імперії (нині – Жмеринський район Вінницької області України).

Помер 23 червня 1961 р. в м. Сідней (Австралія). Похований на місцевому цвинтарі.

Закінчив одну з одеських гімназій, історико-філологічний факультет Петербурзького університету (1906), Петербурзьку консерваторію (1908), стажувався в Мюнхенському оперному театрі (1909).

Працював другим диригентом (1909-1915), головним диригентом (1915-1918) балету Петербурзького (Петроградського) Маріїнського театру, головним диригентом Вітебських народної консерваторії і симфонічного оркестру (1918-1921), керівником інструментальних класів у Державному інституті Московських музичної драми, симфонічного оркестру філармонії, викладачем консерваторії (1921-1922), диригентом Харківського оперного театру і симфонічного оркестру (1922), викладачем Київського музичного інституту ім. Лисенка (1923-1925), головним диригентом (1925-1927), директором (1927-1928) Ленінградської філармонії, викладачем Ленінградської консерваторії (1925-1928), диригентом симфонічного оркестру радіо Данії (з 1930-1940; 1946-1957), диригентом Сіднейського (Австралія) симфонічного оркестру (1957-1961).

Член Московського симфонічного товариства.

Головний диригент симфонічних концертів Російського музичного товариства (1914-1917).

Як публіцист друкувався в газетах «Мова», «Голос правди».

Перу М. належать наступні книги: «Рахманінов-диригент. Спогади про Рахманінова» (1957), «Спогади про Римського-Корсакова» (1958), «Після гастролей» (1959), «Диригент і його паличка» (1950), «Основи техніки диригування» (1965), «Спогади. Статті. Листи» (1972).

М. володів високою майстерністю, широкою ерудицією, бездоганим смаком, глибоким знанням оркестру, неабияким педагогічним обдаруванням. Саме під його керуванням відбулося дебютне виконання 1-ї та 2-ї симфоній Д. Шостаковича (1926).

Радянську владу спочатку підтримував, проте дуже швидко оголосив про вихід на гастролі до Відня, в СРСР не повернувся (1928). Жив у Відні, Празі, гастролював країнами Західної Європи і в США.

В м. Сідней (Австралія) М. встановлено пам'ятник.

Пам'яті нашого земляка присвячено Копенгагенський (Данія) міжнародний конкурс диригентів ім. М. Малько, який проходить раз в чотири роки (1963).

Московський аукціонний Дім «Гелос» виставив на продаж 13 листівок 1910-1930-х років, підписаних нашим земляком і членами його родини (2005).

Серед друзів та близьких знайомих М. – С. Прокоф'єв, М. Римський-Корсаков, О. Мелік-Пашаєв, В. Мейєрхольд, С. Кусевицький, М. Лавров, О. Глазунов, Д. Ойстрах, М. Ростропович, Г.

Вишневецька, Л. Коган, А. Лядов, Б. Хайкін, А. Луначарський, К. Лангрєн, В. Сук, Є. Мравінський, Л. Гінзбург, Р. Дріго, М. Мусін, Ф. Мотль та ін.

МАЛЬЧЕВСЬКИЙ Антоній

Національний статус, що склався у світі: польський.

Поет. Фундатор польського романтизму; засновник Польської спілки альпіністів; перший, хто дістався Південної частини Монблану.

З шляхтянської родини. Рано залишився сиротою.

Народився 3 червня 1793 р. в с. Княгинине Кам'янецького повіту Подільського намісництва Російської імперії (нині – Дубенський район Рівненської області України).

Помер 2 травня 1826 р. в м. Варшава (Польща). Похований на Повонзках – надгробок не зберігся. Закінчив Кременецький ліцей (1811).

Служив у війську (1811-1815).

Як літератор – автор єдиної поеми «Марія» (1825).

На її сюжет написали музичні твори композитори Ю. Зарембський, Л. Гросман, М. Завадський.

Що стосується особистого життя, то М. славився своїми упаданнями за заміжніми жінками.

Остання з них п. Руцінська, коли поет, захворівши на рак, помер, подалася геть з помешкання, залишивши у ньому тіло небіжчика.

Ось що говорить про нашого земляка М. Беньчик інтерв'ю А. Марчинському «Українська школа» в польській літературі 19 сторіччя: «Марія є одним з тих творів, котрі породили певний фантазмагоричний образ України як простору пустки, простору, в котрому смерть долає життя; в котрому розігруються такі дуже гострі пристрасті, а це саме ті шекспірівські, вбивчі пристрасті.

Йдеться про щось дуже таємниче, захоплююче, але теж небезпечне і страшне. Я би сказав, що Україна, котру представлено було у польських романтиків, є певною підсвідомістю Польщі, як мені здається. Те, що найгірше, або найбільш таємниче, або найбільш дивне – воно відбувається, власне, в тому українському просторі. Бо відомо, що, наприклад, литовський простір є таким більш затишним, ідилічним, світлим. Це, звісно, може бути простором національної мартирології, але він, власне, такий зрозумілий, пізнаний. А український простір непізнаний, неусвідомлений, повний фантазмагорій, небезпечний і страшний. І це все є в «Марії» Мальчевського».

Нині меморіальні дошка і стела пам'яті нашого земляка прикрашають Дубенський костел Петра і Павла та його дзвіницю, Княгининську школу.

Започатковано республіканський конкурс польської поезії, а також конкурс читців-декламаторів імені М.

У м. Дубно пройшла українсько-польська конференція, присвячену 215 річниці з дня народження земляка, а також відбулося спецпогашення конверта з маркою його пам'яті (2008).

Серед друзів та близьких знайомих М. – Б. Залеський, А. Міцкевич, С. Гоцинський, К. Бродзинський, С. Витвицький, М. Грабовський, Е. Одинець та ін.

МАЛЬШИНСЬКИЙ Аркадій Павлович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Публіцист, видавець.

З дворянської родини.

Народився 2 (14) січня 1841 р. в Олександрійському повіті Херсонської губернії Російської імперії (нині – Олександрійський район Кіровоградської області України).

Помер 24 червня (6 липня) 1899 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на Великоохтинському цвинтарі.

Закінчив Катеринославську гімназію (1853-1859), навчався в Московському, Петербурзькому, Гейдельберзькому університетах.

Був помічником бухгалтера, молодшим, старшим помічником наглядача сьомого округу, секретарем Полтавського губернського акцизного управління (1868-1873), закордонним агентом «Священної дружини», видавцем газет «Вільне слово» (1881-1883), «Народ» (1896-1899).

Друкувався в газетах «Громадянин», «Берег», «Вільне слово», «Росія», «Народ», журналах «Історичний вісник», «Російське судноплавство», «Російський вісник».

Потім настала черга книги «Народний добробут за демографічними даними» (1884).

Наш земляк – автор історичних нарисів «Перший російський репортер», «Літературний гонорар в XVIII ст.» (обидва – 1886), «Наша преса в її історично-економічному розвитку» (1887), «Вища поліція при імп. Олександрові І» (1889), «Справжня справа по смерть Грибоєдова» (1890), «Московські гравці. 1795-1805» (1891), «З життя і стосунків О. С. Грибоєдова» (1894).

Його перу також належать статті «Не знаю до кого: Відкритий лист колишнього редактора «Вільного слова» (1883), «Народний добробут за демографічними даними» (1884), «Потреби місцевого управління» (1888), «Страхування життя» (1891), «Міжнародна охорона літературної праці» (1894).

Впродовж десятиліття М. перебував під таємним наглядом поліції (1883-1893).

Серед друзів та близьких знайомих М. – І. Франко, М. Драгоманов, П. Аксельрод, М. Павлик, О. Терлецький, М. Зібер, В. Гольдштейн, А. Рабинович, В. Сидорацький, Н. Жебуньов, С.

Кравчинський, С. Шубинський, М. Бакунін, П. Гагарін, М. Барсуков та ін.

МАНДРИКА Микола Якович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Військовий. Генерал-лейтенант (1845).

З дворянської родини. Брат, Мандрика А., – вологодський (1822-1824), полтавський (1824-1829) віце-губернатор.

Народився 7 січня 1777 р. в м. Прилуках Прилуцького полку Російської імперії (нині – районний центр Чернігівської області України).

Помер 6 липня 1853 р. в м. Казані Казанської губернії Російської імперії (нині – столиця Республіки Татарстан РФ). Похований в некрополі Кизицького монастиря.

Закінчив Санкт-Петербурзьку німецьку гімназію.

Був сержантом лейб-гвардії Преображенського полку (1793), лейб-гвардії Семенівського полку (1793-1796), рядовим Кавалергардського полку (1796-1797), унтер-офіцером (1797-1798), корнетом (1798-1799), поручиком (1799-1801), штабс-ротмістром (1801-1803), ротмістром (1803-1806), полковником (1806-1812), командиром (1812) лейб-гвардії Гусарського полку, командиром ескадрону Гродненського гусарського полку (1814-1815), відповідальним за підбір ремонтних коней для гвардійської кавалерії (1819-1826), командиром поселених ескадронів 2-й уланської дивізії (1826-1828), перебував у резерві при військовому поселенні (1828-1830), начальником Казанського округу корпусу внутрішньої варті (1830-1853).

Учасник військових походів: до Австрії (1805), до Пруссії (1807), 1808 р. до Фінляндії (1808).

Учасник Вітчизняної війни 1812 р.

Кавалер російських орденів св. Володимира 3-го ступеня (1812), св. Ганни 2-го ступеня (1812), Св. Георгія 4-го ступеня (1914), св. Станіслава 1-го ступеня (1834), св. Ганни 1-го ступеня (1842), св. Володимира 2-го ступеня (1851), прусського королівського ордена «За достойність» (1814).

За участь у бойових походах отримав діамантовий перстень з вензелем імператора Олександра І. Серед друзів та близьких знайомих М. – П. Коновніцин, М. Барклай-де-Толлі, Д. Абомелик, О. Чичерін та ін.

МАРГЕЛОВ Василь Пилипович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Військовий діяч. Генерал армії (1967). Фундатор повітрянодесантних військ СРСР.

З робітничої родини. Батько, Маргелов П., – металург.

Народився 27 грудня 1908 р. (9 січня 1909 р.) в м. Катеринослав Катеринославської губернії Російської імперії (нині – м. Дніпропетровськ України).

Помер 4 березня 1990 р. в м. Москві СРСР (нині – столиця РФ). Похований на Новодівочому цвинтарі.

Закінчив Мінське військове училище (1928-1931), Вищу військову академію ім. К. Ворошилова (1946).

Працював конононом на катеринославській шахті ім. Калініна (1924-1925), лісником одного з білоруських лісових господарств (1925-1928); служив командиром взводу (1931-1934), помічником командира (1934-1936) і командиром команди роти (1936-1938), командиром батальйону (1938-1940), помічником командира (1940-1941) і командиром (1941-1943) полку, начальником штабу стрілецької дивізії (1943), заступником і в.о. командира (1943-1944), командиром (1944-1948) стрілецької дивізії, командиром 76-ої гвардійської Чернігівської Червонопрапорної повітрянодесантної дивізії (1948-1950), командиром 37-го гвардійського повітрянодесантного Свирського Червонопрапорного корпусу (1950-1954), першим заступником командувача Повітрянодесантними військами СРСР (1959-1961), командувачем Повітрянодесантними військами СРСР (1954-1959; 1961-1979), генеральним інспектором генеральної інспекції при міністрові оборони СРСР (1979-1990).

Лауреат Державної премії СРСР.

Герой Радянського Союзу.

Кавалер трьох орденів Леніна, двох – Червоного Прапора, ордена Суворова II ступеня, Вітчизняної війни I ступеня, Червоної Зірки (усі – СРСР), а також 8 орденів іноземних держав.

Перу М. належить книга «Повітрянодесантні війська» (1977).

Наш земляк – почесний громадянин м. Херсона (1968).

Його ім'я присвоєно Рязанському вищому повітрянодесантному командному училищу (РФ).

У м. Москва () функціонує домашній меморіальний кабінет-музей нашого земляка (1990).

У м. Псков (РФ) один з будинків прикрашає меморіальна дошка (2006).

У м. Херсон з нагоди 100-річчя від дня народження М. за рахунок благодійних внесків встановлена стела в Херсоні (2008), а пізніше – погруддя (2010).

У м. Олександрія Кіровоградської області полководцю встановлено пам'ятну дошку (2009).

Пам'ятники М. також прикрашають міста Дніпропетровськ (Україна), Костюковичі (Білорусь), Санкт-Петербург, Рязань, Тула, Омськ, Псков, Ульяновська (усі – РФ).

У м. Москва (РФ) вийшов телевізійний серіал «Десантний батько» про життя М. (2009).

Портрет нашого земляка намалював художник А. Семенов (1978).

Серед друзів та близьких знайомих М. – І. Якубовський, П. Павленко та ін.

МАРІГОДОВ Костянтин Лукич

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Поет.

З родини службовця. Батько, Марігодов Л., – волосний писар.

Народився 1 (13) грудня 1891 р. в м. Свинохи Володимирського повіту Волинської губернії Російської імперії (нині – с. Привітне Локачинського району Волинської області України).

Щез без вісти на фронті в 1943 р. Точні дата і місце – не встановлені. Не виключено, загинув в таборі для військовополонених на теренах Полтавської області.

Навчався в Луцькій гімназії, закінчив Городнянську гімназію (1914), навчався на історико-філологічному факультеті Московського університету.

Працював в Городнянських середній школі і педагогічному технікумі (з 1918).

Друкувався в журналі «Чумацький Шлях», збірниках «Студентство жертвам війни», «Зірниці».

Як поет дебютував в журналі «Чумацький Шлях» віршем «Як би ви знали, який я радий» (1915).

Потім настала черга віршів «Березень», «Осінні зорі», «Медовий спас», «Requiem», «Солов'ї», «Тернина», «Свято», «В грудні», «Перший сніг».

Наш земляк – автор книг «Путівець» (1917), «Верес» (1920).

Серед друзів та близьких знайомих М. – А. Чернишов, О. Решетов, С. Спаский, В. Капельник, М. Колоколов та ін.

МАРКЕВИЧ Болеслав Михайлович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник, перекладач, журналіст. Псевдоніми – Хвиля, Заміський обиватель.

З шляхтянської родини.

Народився в 1822 р. в маєтку батька на теренах Волинської губернії Російської імперії (нині – Волинська область України).

Помер 18 (30) листопада 1884 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Закінчив юридичне відділення одеського Рішельєвського ліцею.

Працював чиновником міністерства державного майна (до 1848), чиновником з особливих доручень при московському генерал-губернаторові (1848-1853), служив в Державній канцелярії і міністерстві внутрішніх справ (1853-1866), міністерстві народної освіти (1866-1875).

Член Ради міністрів.

Досягши високих посад, був викритий у хабарництві й звільнений зі служби (1875).

Друкувався в газетах «Голос», «Московські відомості», журналах «Російський вісник», «Дитячому журналі».

Як літератор дебютував перекладами з польської в кінці 40-х рр. XIX ст.

Потім настала черга серії нарисів «Типи минулого» (кінець 60-х рр.), романів «Марина з Червоного Рога» (1878), «Чверть століття тому» (1878), «Перелом» (1880), «Безодня» (1883), збірника «Повісті та оповідання» (1883), 11-томного «Повного зібрання творів» (1885), «Листів до графа О. К. Толстого і П. К. Щербальського» (1888).

Перу М. також належать публіцистичні цикли: «З Петербурга» (1863-1875), «З берегів Неви» (1878-1883).

Як зазначає дослідник творчості нашого земляка К. Арсеньєв, під прозорими псевдонімами той виводив великих державних людей, і середня публіка, яка завжди цікавиться інтимним життям високопоставлених осіб, накидалася на сенсаційні викриття... Якщо вірити його трилогії, державна зрада охопила в 60-і й 70-і роки не тільки суспільство, але й вищі сфери урядової влади, не виключаючи міністрів і членів Державної ради. Прокурори й жандарми не переслідують, а захищають крамолу, справники – друзі пропагандистів тощо. Прогресивна молодь – збори жалюгідних боягузів, невігласів і дурнів, для яких, за переконанням позитивної особи трилогії проповідника «сильної влади» Троєкурова – є лише один шлях напоумлення: батіг.

Серед друзів та близьких знайомих М. – А. Чехов, М. Катков, М. Кисельова, М. Чехов, Є. Єфремова, В. Бегічев, М. Владіславлев та ін.

МАРКЕВИЧ Ігор Борисович

Національний статус, що склався у світі: французький.

Диригент, піаніст, композитор.

З дворянської родини. Дід, Маркевич М., – історик і етнограф, автор п'ятитомної «Історії Малоросії», якому Т. Шевченко присвятив вірша «Бандуристе, орле сизий».

Народився 14 (27) липня 1912 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер 27 березня 1983 г. в м. Антиб (Франція). Похований на місцевому цвинтарі.

Спеціальної освіти не має, навчався в Парижі у відомих на той час композиторів.

Брав участь в італійському Русі Опору (1939-1945), працював викладачем диригування у Зальцбурзі (1949-1956), керівником паризького (Франція) «Оркестру Замурзо» (з 1957), монреальського (Канада) симфонічного оркестру, гастролює країнами Європи, Латинської Америки, Японії.

Лауреат премії Шарля Кро (1958).

Кавалер золотої медалі «Партизан Північної Італії» (1946).

В якості композитора дебютував п'єсою для фортепіано «Весілля» (1924).

Потім настала черга симфонієтти (1928), кантат для сопрано й чоловічого хору з оркестром, «Concerto grosso» (обидві – 1930), концерту для фортепіано з оркестром (1931), балетів «Ребус» (1931), «Політ Ікара» (1933), кантати «Псалом» (1934), ораторій «Втрачений рай» (1935), «Гімн кохання», «Нове століття» (обидві – 1937), концертної обробки «Музичної пожертви» І. Баха (1938), ораторії «Лоренцо Чудовий» (1941).

Перший виконавець музики балету Стравінського «Орфей», а також «Симфонії псалмів».

М. віддавав перевагу великим формам за участю хорів і солістів, але чудово диригував і мініатюрами. Його виконання вражало стрункістю втілення композиторського задуму, завдяки чому складні для виконавців і слухачів добутки ставали простими і ясними.

Всього репертуар нашого земляка нараховував понад 300 музичних добутків різних композиторів різних стилів і епох.

Друкувався в італійських партизанських газетах, журналі «Музичне життя».
Як письменник дебютував книгою «Зроблено в Італії» (1946).
Потім настала черга енциклопедичного видання всіх симфоній Бетховена, статей «Мистецтво диригування в наш час», «Диригент, оркестр, партитура» (обидві – 1963), книг «Органний пункт» (1959), «Сучасне і минуле» (1980). Остання залишилася незавершеною.
Через хворобу батька сім'я М. емігрувала до Швейцарії (1913).
Серед друзів та близьких знайомих М. – А. Корто, Н. Буланже, С. Лифар, Ф. Шаляпін, І. Стравінський, С. Прокоф'єв, П. Дюк, С. Дягілев, К. Леві, Б. Христов, Г. Вишневська, А. Тосканіні, С. Ейзенштейн, В. Фуртвенглер, Б. Вальтер, К. Ростан, Б. Барток, Г. Шерхен, В. Рієті та ін.

МАРТИНОВ Дмитро Якович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Астроном.

З учительської родини.

Народився 7 квітня 1906 р. в м. Керч Таврійської губернії Російської імперії (нині – Автономна Республіка Крим України).

Помер 22 жовтня 1989 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ).

Навчався на фізико-математичних факультетах Кримського (1922-1924), Казанського (1924-1926) університетів.

Працював викладачем (1932-1951), ректором (1951-1954) Казанського державного університету, директором його астрономічної обсерваторії ім. Енгельгардта (1931-1954), викладачем Московського державного університету (1954-1985).

Заслужений діяч науки Татарської АРСР (1945).

Заслужений діяч науки РРФСР (1966).

Член Міжнародної астрономічної ради (1945).

Голова комісії академії наук СРСР з космічної топоніміки (1977).

Голова Всесоюзного астрономічно-геодезичного товариства (1960-1975).

Іноземний член британського Королівського астрономічного товариства (1969).

Лауреат премії ім. Ф. Бредихіна (1986).

Нагороджений медаллю Астрономічної ради академії наук СРСР «За відкриття нових астрономічних об'єктів» і Золотою медаллю ВДНГ СРСР.

Виявив залежність «період – спектр» для тісних подвійних зоряних систем, відкрив і досліджував процеси перенесення речовини в тісних подвійних зоряних систем, заклавши основи сучасних уявлень про еволюцію з обміном мас; досліджував фізику ефектів еліптичності і віддзеркалення в тісних подвійних зоряних системах.

Одним з перших у світі вивчав обертання еліптичних орбіт затемнених подвійних зірок, що стало основою спостережень для сучасної теорії внутрішньої будови і еволюції зірок.

Друкувався у виданнях «Успіхи фізичних наук», «Повідомлення астрономічної обсерваторії ім. Енгельгардта».

Перу М. належать наступні доробки: «Зв'язок між періодом і спектром у затемнених змінних» (1937), «Затемнені змінні зірки» (1939), «Дослідження періодичних нерівностей в епохах мінімумів затемнених змінних зірок» (1943), «Тісні подвійні зірки і їх значення для теорії зоряної еволюції» (1972), «Курс практичної астрофізики» (1960), «Курс загальної астрофізики» (1965).

Ім'я нашого земляка присвоєно малій планеті № 2376.

Серед друзів та близьких знайомих М. – В. Баранов, С. Корольов, В. Цесевич, М. Грачов, Х. Халіуллін, Є. Переполькін, М. Козирев, О. Дубяго, Ю. Липський, А. Яковкін, М. Кобрін та ін.

ПРИСТОСОВАНІСТЬ – НЕВИЧЕРПНА, з наукового кредо Д. Мартинова

Пристосовність живих організмів до навколишнього середовища ...невичерпна. Тому якщо живі істоти є на Марсі, вони могли пристосуватися до тамтешніх умов і в своїх вищих формах – у формах розумних істот. Але саме тому, що умови життя на Марсі не схожі на земні, треба думати, що розумні істоти на Марсі (якщо вони є) абсолютно не схожі на нас, людей.

СУЗІР'Я МАЙБУТНІХ ГЕНІЇВ, із спогадів Д. Мартинова

До складу талановитої групи студентів, яка сформувалася в Ленінградському університеті в 20-і роки ...входили М. Бронштейн, Г. Гамору, Л. Ландау, Д. Іваненко – блискуче сузір'я майбутніх зірок першої величини!

З них М. Бронштейн і Д. Іваненко не раз приїжджали до Пулково, і тут велися широкі і вільні обговорення найрізноманітніших питань теоретичної фізики і астрофізики, з яких народилося незабаром декілька важливих робіт. М. Бронштейн – яскравий брюнет, стриманий, із спокійною мовою, бездоганною логічністю і переконливістю. Д. Іваненко, навпаки, галасливий, з швидкою мовою, що вільно ллється і свідчить, що той (мало не сказав «оратор») чудово володіє предметом, а, окрім того, сповнений ідей... Бронштейн саме розв'язав низку важливих питань теорії перенесення випромінювання в атмосферах Сонця і зірок, а Д. Іваненко і В. Амбарцумян підготували декілька робіт з математичної фізики і фізики ядра.

У цей же час з питаннями астрофізики зіштовхнувся і Л. Ландау, результатом чого стала його робота 1932 р. про можливість існування надщільних зірок.

СЛАВА ГЕРОСТРАТИВ, з статті Д. Мартинова «Літаючі тарілки»: тест на інтелект»

Якщо репортер повідомляє в газету чутки про НЛО, а газета друкує його повідомлення, то за цим стоїть ні що інше, як комерційний розрахунок, зарплата, наклад. Газета набуває популярності, репортер – теж, а той, хто перший заговорив про «блюде» чи «тарілку», набуває слави серед осіб, котрі його знають, а може бути, й незнайомців. Потім з пропагандою НЛО виступають вже автори брошур, книг, кінофільмів. Про них читають лекції – все це в гонитві за славою, а попереду маячить той же гонорар.

Слава ця до певної міри подібна до слави Герострата, тому що а широких колах руйнується пошана до науки, до її здобутих величезною працею результатів. Адже в повідомленнях про НЛО немає нічого конструктивного, творчого. ...Весь цей галас отруйно охарактеризований відомим (і чудовим) англійським письменником-фантастом А. Кларком в рецензії для газети «Нью-Йорк Таймс»: «НЛО не говорять нам абсолютно нічого про інтелект десь у іншому місці Всесвіту, але вони доводять, як мало інтелекту на Землі».

...У межах Сонячної системи – ми це знаємо точно – ніде більше немає розумного життя, окрім як на Землі, а чекати вторгнення з боку мешканців інших планетних систем – систем, що належать іншим зіркам, на сьогоднішній день немає достатніх підстав.

ЖИТТЯ – ВИПАДКОВИЙ АТРИБУТ, з розвідки Л. Гінділіса «Антропний принцип: чи займає чоловік виняткове місце у Всесвіту?»

Маючи на увазі застосування антропного принципу (АП) для прогнозу різних параметрів, Картер виділив два різні формулювання: слабкий АП і сильний АП. Слабкий АП він сформулював наступним чином: «Наше становище у Всесвіті ...є привілейованим в тому сенсі, що воно повинне бути сумісним з нашим існуванням у Всесвіті». Сильний АП свідчить: «Всесвіт (і, отже, фундаментальні параметри, від яких він залежить), має бути таким, щоб в ньому на певному етапі еволюції допускалося існування спостерігачів».

Ці формулювання викликали великий резонанс і досить різку критику. Так, Д. Я. Мартинов угледів у формулюванні сильного АП твердження, що «Всесвіт має містити життя»... На його думку, в обох формулюваннях «звучить пріоритет спостерігача над природою... мається на увазі ідея, що, якби спостерігачів не було, то не було б і Всесвіту».

КОСМІЧНА ЛАБОРАТОРІЯ МАРТИНОВА, з статті А. Тунцова «Теорія Ейнштейна підтвердилася з другої спроби»

Існують ...відповідні для вимірювань місця – тісні подвійні зірки. І сумарна маса двох світил тут часто набагато вища, ніж маса всієї Сонячної системи, і розташовані вони набагато ближче один до одного, ніж Меркурій до Сонця. А якщо їх орбіти ще й помітно витягнуті, як у найближчій до нашого світила планеті, виходить чудова астрономічна лабораторія для перевірки ефектів теорії відносності.

Одну з кращих таких «лабораторій» в кінці 1970-х років відкрили астрономи Державного астрономічного інституту імені Штернберга (ДАІШ) при Московському університеті – директор Дмитро Якович Мартинов і його співробітник, нині професор Хабібрахман Файзрахманович Халіуллін. Це змінна зірка DI Геркулеса (DI Her), яка періодично «підморгує» земному спостерігачеві. Ці підморгування – результат взаємних затьмарень, при яких спочатку перша зірка затьмарює другу, а потім друга затьмарює першу.

...Мартинов і Халіуллін перевірили, чи складе теорія відносності іспит. До загального подиву, у випадку з DI Her та перевірку не пройшла – зміряна швидкість повороту лінії апсид виявилася в чотири рази меншою за визначене Ейнштейном значення.

Відповідна стаття була опублікована в 1980 році і викликала цілком закономірну реакцію. Половина зацікавлених учених почала перевіряти спостереження і розрахунки астрономів, половина – шукати пояснення дивній розбіжності теорії і спостережень.

...У результаті результати Мартинова і Халіулліна повністю підтвердилися, а пояснень їм було запропоновано стільки ж, скільки і аномальному повороту орбіти Меркурія в XIX столітті.

АТМОСФЕРНИЙ «ПЛАНКТОН», з повідомлення «Венера-4» на Венері» на allkosmos.ru. Стосовно води, то аналіз одержаних даних показує, що в нижніх шарах атмосфери планети вміст водяної пари невеликий. Мабуть, та конденсується в хмарному шарі Венери, хоча питання про склад цих хмар, а також їх вертикальну потужність все ще залишається відкритим. Між іншим, учені дійшли цікавого висновку: хоча погода на Венері завжди хмарна, похмура, опадів там, мабуть, не буває.

Дуже цікаве питання про можливість існування життя на Венері з погляду нових даних. Здавалося б, висока температура повністю виключає подібну можливість. Проте відомий астроном проф. Д. Я. Мартинов висловив із цього приводу оптимістичнішу точку зору. Якщо навіть поверхня планети розжарена, то у високих шарах атмосфери можуть існувати набагато сприятливіші для життя температурні умови. Тому в принципі не виключено, що на Венері є своєрідний «атмосферний планктон» – організми, котрі літають і ширяють.

«ДІЯВОЛЬСЬКІ» ЗІРКИ... НА ДОПИТІ, з книги Б. Воронцова-Вельямінова «Нариси про Всесвіт»

«Диявольські» зірки серед всіх зірок для нас найменш загадкові, і диявольського в них не залишається нічого, окрім хіба що «диявольській» докладності їх вивчення. ...Завдяки близькості одна до іншої і ...сильним припливам ...форма їх не куляста, а витягнута. Вони витягнуті за напрямом одна до одної і обертаються мовби «ніс до носа».

...Д. Я. Мартинов відомий тим, що «з пристрастю» допитує колишні «диявольські» зірки про їх будову з таких різних точок зору і розділів науки, що їм нічого не залишається, як зняти перед ним залишки своїх «таємниць».

РОЗГАДАВ СЕНСАЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ, з кореспонденції В. Рубцова та Ю. Морозова «Сиріус, якого ми не знаємо»

Згадка про червоний колір Сиріуса може здатися дивною: не треба бути фахівцем-астрономом, щоб знайти на нічному небі цю яскраву біло-блакитну зірку. Судячи з творів персидського астронома Аль-Суфі, такою вона була й в X столітті нашої ери. Але ще в II столітті видатний астроном старовини Птоломеї в своєму «Альмагесті» включив Сиріус до списку... червоних зірок. Загадка ця понад сто років привертає увагу учених. Одні фахівці бачать причину розбіжності між Птоломеєм і Аль-Суфі в помилках переписувачів стародавніх текстів, вважаючи, що Сиріус на пам'яті людства залишався завжди незмінним. Інші схилиються до того, аби повірити Птоломею і Сенеці й визнати можливість великих змін, що відбулися з Сиріусом за нікчемне малий за космічними масштабами термін, – близько 700-800 років.

Астроном Д. Мартинов, розглянувши можливі механізми таких змін, дійшов до висновку, що Сиріус В, супутник найяскравішої зірки неба, в одне з перших сторіч нашої ери вибухнув як Наднова. Точніше, як «напівнаднова»: «справжня» Наднова, вибухнувши так близько від нас, стала б одним з грандіозних небесних явищ в історії людства... До моменту вибуху Сиріус В був червоним гігантом, що й обумовлювало колір всієї системи. Після вибуху він перетворився на білий карлик – виключно щільну зірку розміром із Землю.

МАРТИНОВ Іван Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет, перекладач, видавець, громадський діяч. Першим переклав і видав найповніше, 26-томне, зібрання творів грецьких класиків на теренах Російської імперії.

З родини священика.

Народився в 1771 р. в с. Переволочна Пирятинського повіту Полтавської губернії Російської імперії (нині – Прилуцький район Чернігівської області України).

Помер 20 жовтня (1 листопада) 1833 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на Смоленському цвинтарі.

Закінчив Полтавську духовну семінарію (1787), Олександрівсько-Невську семінарію (1788-1792). Працював викладачем Олександрівсько-Невської семінарії (1792-1795), чиновником канцелярії Колегії іноземних справ Росії (1795-1797), викладачем петербурзького Смольного інституту (1797-1803), правителем справ Головного правління училищ (1804), керівником Департаменту народної освіти (1804-1817).

Видавець журналів «Музи», «Північний вісник», «Ліцей».

Почесний член Вільного товариства любителів словесності, наук та мистецтв (1805).

Друкувався в журналах «Санкт-Петербурзький Меркурій», «Муза», «Санкт-Петербурзький журнал», «Північний вісник», «Син Вітчизни», «Зоря», «Північний архів».

Як літератор дебютував добіркою віршів в журналі «Санкт-Петербурзький Меркурій» (1793).

М. – автор автобіографічних повістей «Парамон та Варочка», «Філон», «Техно-ботанічного словника» (1820), «Трьох Ботанік, або Скорочення систем Турнефорта, Лінея та Жусьє» (1821).

Його перу належать переклади книг «Міркування про державне господарство» Д. Стюарта, «Картини Італії» І. Меєра (обидві – 1798), «Листи про Італію» Ш.-М. Дюпаті (1800-1801), «Посаг Сюзети, або Нотатки пані де Сенетер, нею самою написані», «Анакреонові вірші» (обидві – 1801), «Суттєві відображення ества народних суспільств й різноманітних законів» І. Юсті, «Філософське та політичне листування імператриці Катерини II з п. Вольтером», «Сен-Жюльєн, або Нотатки одного батька сімейства» А.-Г. Лафонтена (усі – 1802), «Атала, або Кохання двох дикунів у пустелі» Ф. Шатобріана (1803).

М. також написав «Нотатки» (1833), які за життя світу не побачили.

І все ж головним доробком М. слід вважати зібрання «Грецькі класики» (1823-1829), яке надовго стало для жителів імперії своєрідною енциклопедією античності.

Заслуга М.-видавця – публікація уривку забороненої «Подорожі з Петербурга в Москву» О. Радищева, позитивної рецензії на «Ябеди» В. Капніста (обидві – 1805), збірника «Твори студентів в частині естетики» (1806), статті «Досвід Великобританії». М. відкрито полемізував з Ж.-Ж. Руссо щодо тези француза відносно шкідливості освіти.

Як громадський діяч наш земляк брав щонайактивнішу участь в написанні статутів Харківського та Казанського університетів, Царськосільського та Демидівського ліцею, був автором Руського цензурного статуту й «Правил для випробування цивільних чинів». Він закликав вище суспільство спілкуватися рідною мовою.

За його завданням ліцеїст О. Пушкін написав вірш «На повернення государя імператора з Парижу в 1815 році» (1815).

Серед друзів та близьких знайомих М. – І. Крилов, М. Гнідич, В. Жуковський, Д. Язиков, В. Малиновський, К. Батюшков, М. Сперанський, М. Львов, І. Дмитрієв, П. Строганов, Г. Державін, І. Пнін, П. Завадовський, О. Розумовський, П. Словцов та ін.

МАРТИНОВСЬКИЙ Августин Васильович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Священик, письменник. Псевдонім – Авдій Востоков. В чернецтві – Анатолій (1822).

З родини священика.

Народився в 1790 р. в с. М'яківка Ольгопільського повіту Кам'янець-Подільської губернії Російської імперії (нині – Чуднівський район Житомирської області України).

Помер 9 серпня 1872 р. в Гербовецькому Успенському монастирі Кишинівської єпархії (нині – Республіка Молдова). Похований на його території.

Закінчив Кам'янець-Подільську духовну семінарію (1812), Київську духовну академію (1822).

Був вчителем Кам'янець-Подільської духовної семінарії (1812-1817), послушником Кам'янець-Подільського монастиря (1819), ректором Курської (1829-1832), Новгородської (1832-1840) духовних семінарій, єпископом Катеринбурзьким (1840-1841), Острозьким (1841-1844), Могилівським (1844-1860).

Відомий проповідями і послідовною боротьбою проти католицтва.

У Могилеві М. улаштував училище для дівочь духовного звання, сприяв заснуванню церковних шкіл, вів співбесіди з розкольниками. Багато сил поклав на обернення язичників у православ'я. Друкувався в журналі «Християнські читання».

Його перу належать наступні доробки: «Слова і бесіди на святкові неділі і з різних випадків» (1853-1866), «Послання до шанованих уявних старообрядників Спасової Гомельської слободи»

(1855), «Про ставлення римської церкви до інших християнських церков і до всього людського роду» (1857), «Покаяні зітхання» (1861), «Віра, надія і любов» (1867), «Дозвілля архієпископа Анатолія» (1868).

За життя вийшло п'ятитомне зібрання творів М. (1844-1853)..

Книга нашого земляка «Про іконописання» перевидана у серії «Філософія російського релігійного мистецтва XVI-XX ст. Антологія» (1993).

А. Краснов-Левітін у книзі «Злі роки: 1925-1941» підкреслює: «Владика був помірним лібералом: запроваджував поліпшення в єпархії, відкривав парафіяльні школи, уникаючи при цьому сваритися з начальством. Але в Петербурзі на нього поглядали косо, і він одержав архієпископство тільки в 1853 р., пробувши архієреєм 13 років (звичайно було досить 10 років). У 1860 році у владики дуже загострилися відносини з обер-прокурором, і він пішов на відпочинок, провівши останні 12 років свого життя в одному з молдавських монастирів, залишивши гарну пам'ять у своїх підлеглих і слід у дореволюційних енциклопедичних словниках».

Серед друзів та близьких знайомих М. – І. І. Ф. Амфітеатрови, отець Інокентій та ін.

МАРТОС Іван Петрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Скульптор.

З дворянської родини.

Народився в 1754 р. в м. Ічня Чернігівського полку Російської імперії (нині – районний центр Чернігівської області України).

Помер 5 (17) квітня 1835 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Навчався в Петербурзькій (1764-1773) та Римській академіях мистецтв (1773-1779).

Працював викладачем (1779-1814), ректором (1814-1835) петербурзької академії мистецтв.

Як скульптор дебютував мармуровим бюстом М. Паніна (1780).

Серед найвідоміших доробків: пам'ятники Кузьмі Мініну і Дмитрові Пожарському в м. Москва (1818), Катерині II в м. Москва (1812), герцогу Е. Рішельє в м. Одеса (1828), Олександрю I в м. Таганрог (1831), статуя «Актеон» для фонтанів Петергофа (1801), рельєф «Мойсей видобуває воду з каменю» на атиці Казанського собору в м. Санкт-Петербург (1807), А. В. Паніної (1782), надгробки С. С. Волконської, М. П. Собакіної (обидва – 1782), П. А. Брюс (1790), Є. С. Куракіної (1792), М. Турчанінову (1796), Є. І. Гагаріної, О. Лазарева (обидва – 1803), Павла I (1807).

Його різцю також належать надгробки гетьману Кирилу Розумовському (м. Батурин, Україна), генерал-губернатору Малоросії П. Румянцеву (м. Київ, Україна), пам'ятники князю Потьомкіну (м. Херсон, Україна), М. Ломоносову (м. Архангельськ, РФ), імператорові Олександрю I для біржової зали (м. Москва, РФ).

М. – майстер меморіальної пластики, котра гармонійно поєднує цивільний пафос, ідеальну височину образів з їхньою чарівною життєвістю. Характерні строга архітектоніка композиції, тонке моделювання форм, митецьке сполучення високого й низького рельєфу.

М. відокремлює людську фігуру від скульптурного тла, урізноманітнює розташування скорботних фігур, використовує поліхромію відтінків мармуру.

Наш земляк мав величезний вплив на формування багатьох російських скульпторів I першої третини XIX століття.

Доробки митця зберігаються в Третьяковській галереї, Голицинській усипальні Донського монастиря, музеї архітектури ім. Щусєва (усі – м. Москва, РФ), музеї міської скульптури, в Казанському соборі (обидва – м. Санкт-Петербург, РФ), у фонтанному комплексі (м. Петергоф Ленінградська область, РФ), палацо-парковому ансамблі (м. Павловськ, Ленінградська область, РФ).

Син скульптора – Олексій Іванович – автор тритомної фундаментальної «Історії України і козаків».

Серед друзів та близьких знайомих М. – А. Лосенко, Г. Угрюмов, М. Козловський, Н. Жіллі, Л. Ролан, П. Батоні, Р. Менгс, Ж. Вьєн, К. Альбачіні та ін.

МАРТОС Микола Миколайович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Військовий діяч. Генерал від інфантерії (1913).

З дворянської родини.

Народився 20 листопада 1858 р. в м. Полтава Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 14 жовтня 1933 р. в м. Загреб (Югославія). Похований з військовими почестями на місцевому православному цвинтарі (нині – столиця Хорватії).

Закінчив Петровсько-Полтавську військову гімназію, 1-е Павлівське училище (1877), петербурзьку Миколаївську академію Генштабу (1883).

Служив офіцером лейб-гвардії Волинського полку (1877-1880), старшим ад'ютантом штабів 39-ої піхотної (1883-1884), 2-ої Кавказької козачої (1884), Кавказької гренадерської (1884-1885) дивізій, Одеського військового округу (1890-1894), начальником штабу 14-ої кавалерійської (1894-1898), 13-ї піхотної (1898-1900) дивізій, десантного (1900), артилерійського (1905) корпусів, командиром 15-ї піхотної дивізії (1905-1907), помічником командувача військами Приамурського військового округу Приамурського генерал-губернатора і наказного отамана Амурського і Уссурійського козачого війська (1907-1911), командиром 15-го армійського корпусу (1911-1914), тимчасово виконуючим обов'язки начальника санітарного управління Кримсько-Азовської добровольчої армії (1919), начальником державної охорони при головнокомандувачеві Збройних сил півдня Росії (1919), чиновником загребського військового відомства.

Учасник російсько-турецької війни (1877-1878), Китайського походу (1900), російсько-японської (1904-1905), Першої світової (1914) воєн.

Кавалер орденів св. Станіслава 3-го ступеня, св. Ганни 4-го ступеня з мечами і бантом, св.

Станіслава 1-го ступеня.

Відзначений Золотою зброєю «За хоробрість».

Не сприйнявши більшовицької революції, емігрував спочатку до Греції (1920), а потім – Королівства сербів, хорватів, словенців (1921).

Серед друзів та близьких знайомих М. – П. Богданович, О. Самсонов, М. Алексєєв, О.

Благовіщенський, А. Денікін, М. Сулькевич, П. Врангель, О. Боровський, І. Романенко, О. Рагоза та ін.

МАРШАК Ілля Якович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник, інженер-хімік. Псевдонім – М. Іллін.

З міщанської родини. Батько, Маршак Я., – майстер миловарного заводу.

Народився 29 грудня 1895 р. (10 січня 1896 р.) в м. Бахмут Катеринославської губернії Російської імперії (нині – м. Артемівськ Донецької області України).

Помер 15 листопада 1953 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ).

Закінчив Петроградську приватну гімназію Столбцова, навчався на фізико-математичному факультеті Петроградського університету, закінчив хімічний факультет Ленінградського технологічного інституту (1925).

Працював замірником, лаборантом нафтоперегінного заводу, інженером Невського стеаринового заводу.

М. – корифей науково-популярної і художньо-документальної літератури.

Друкувався в журналі «Новий Робінзон».

Як літератор дебютував книгою «Сонце на столі» (1927).

Потім настала черга книг «Сто тисяч чому» (1929), «Розповідь про великий план», «Як автомобіль вчився ходити» (1930), «Гори і люди» (1935), «Розповіді про речі» (1936).

Його перу також належать доробки «Людина і стихія», «Чорним по білому», «Як людина стала велетом», «Підкорення природи», «Котра година?», «Подорож до атома», «Всюдихід».

У пердмові до книги І. Маршака «Розповіді про речі» його брат С. Маршак зазначає: «Якщо поставити поряд всі книги, написані Іллінім за три десятки років (вони займуть цілу полицю), легко переконатися, що в них і справді йде мова про «явища складні». У цих книгах, розрахованих не на фахівців, а на широкого читача, мовиться про тисячолітні пошуки і відкриття в різних і, здавалося б, далеких одна від одної сферах знання, про сьогоднішній день науки, а інший раз – і про завтрашній день. І, до того ж, Іллін пише не безпристрасно, а схвильовано, цілеспрямовано, не відриваючи науки від життя».

Серед друзів та близьких знайомих М. – М. Горький, В. Смирнов, Б. Житков, В. Біанкі, Л. Пантелєєв, В. Шаронов та ін.

МАРШАК Яків (Джекоб)

Національний статус, що склався у світі: американський.

Економіст. Активний учасник «економетричної революції» в США. В економіці існує науковий термін «структурне рівнянь Маршака».

З родини ювеліра.

Народився 23 липня 1898 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер 27 липня 1977 р. в м. Лос-Анджелес (США). Похований на одному з місцевих цвинтарів.

Закінчив гімназію, навчався в Київському технологічному інституті (1915-1918),

Гейдельберзькому університеті (1921-1922).

Працював міністром праці Грузинської Демократичної Республіки (1919-1921), оглядачем з питань економіки газети «Frankfurter Allgemeine Zeitung» (1922-1930), молодшим дослідником Берлінського дослідного центру економічної політики (1926-1928), науковим редактором інституту світового господарства при Кільському університеті (1929-1931), викладачем британського Оксфордського університету (1933-1935), директором **Оксфордського інституту статистики** (1935-1939), викладачем американської Нової школи соціальних досліджень (1940-1942), Чиказького (1943-1955), Єльського (1955-1960), Каліфорнійського університетів (1960-1965).

Член (1934), почесний член (1963) лондонського Королівського статистичного товариства.

Член Економетричного товариства (1935), його президент (1946), член Міжнародного статистичного інституту (1948).

Віце-президент Американської статистичної асоціації (1947).

Обраний президентом Американської економічної асоціації, проте внаслідок смерті зайняти посаду не встиг (1977).

Друкувався в газеті «Frankfurter Allgemeine Zeitung», журналах «Archiv fur Sozialwissenschaft», «Econometrica», «Behavioral Science».

Як вчений дебютував дослідженням «Планування народного господарства і суспільне господарство» (1923).

Потім настала черга книги, написаної у співавторстві з Е. Ледерером, «Новий середній клас» (1926), монографій «Дискусія про заробітну плату» (1931), «Формування капіталу», «Еластичність попиту» (обидві – 1936), «Статистичне обґрунтування в динамічних економічних моделях» (1950), «Процес прийняття рішень» (1954), «Економічна наука й інформаційна система» (1971), «Економічна теорія груп» (1972), «Економічна інформація, рішення й прогноз» (1974).

Низка його статей, присвячених роботі зі статистичними гіпотезами, правилам прийняття рішень й оцінці інформації, вийшло тритомником «Економічна інформація, ухвалення рішення й передбачення» (1977).

М. зробив суттєвий внесок в теорію економічної поведінки суб'єкта й у застосування інформаційних теорій в економіці.

Наш земляк вивчав також теоретичні аспекти статистичного аналізу попиту, проблеми прийняття рішень у складних організаціях в умовах невизначеності, теорії інформації, теорії організації.

Він – батько економетричної теорії, нового методу визначення набору відразу декількох «структурних рівнянь».

Перебуваючи з студентських років у партії меншовиків і наражаючись на небезпеку після перемоги більшовицької революції 1917 р., емігрував до Німеччини (1921), звідки після приходу до влади там нацистів перебрався до Великобританії (1933). З початком Другої світової війни шлях М. проліг ще далі, за океан – до США (1939).

Серед друзів та близьких знайомих М. – Е. Ледерер, В. Борткевич, Д. Чижевський, Г. Марковіц, Г. Саймон, М. Фрідмен, Ф. Модільяні, Л. Клейн, Д. Патінкін, Е. Маковер, Р. Реднер, Т. Хаавельмо, Г.

Робінсон, Д. Мейнард Кейнс, К. Ерроу, У. Андрюс, Т. Купманс, Л. Васіна, Г. Беккер, М. Дегрут та ін.

МАСЛОВИЧ Василь Григорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет, журналіст, видавець, перекладач.

З дворянської родини. Син, М. Маслович, – драматург, поет-гуморист.

Народився в 1793 р. в Чернігівському полку.

Помер 15 (27) червня 1841 р. м. Харків Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Закінчив Харківську гімназію (1810), словесне відділення Харківського університету (1813).

Працював видавцем журналу «Харківський Демокрит» (1816), позаштатним чиновником особливих доручень Департаменту державного майна (1824), вчителем Слобідсько-Української гімназії (1829-1831).

Кавалер ордена Св. Ганни III ступеня (1826).

Друкувався в газеті «Харківський щотижневик», журналах «Український вісник», «Харківський календар-альбом», «Добромисний», «Харківський Демокрит».

Як літератор дебютував окремим виданням пастушої опери «Дельф і Дельфіра, або Заквітчане кохання» (1811).

Потім настала черга наступних поетичних доробків: «Пісня на французів» (1812), «Байка на прибуття у світ Асмодея» (1813), «Драматичний кантат Харківському благодійному товариству» (1814), «Утаїда», «Вірші на отримання Докторського достоїнства», «Заснування Харкова», «Пісня сімейству», «Від'їзд студента на учительство в Олешки», «Жартівлива пісня», «Співак у таборі епікурейців» (усі – 1816), «Прогулянка Невським проспектом» (1818), «Багатий і бідний» (1823). Наш земляк – автор книг «Байки у віршах» (1814), «Пам'ять про харківського віршописця А. М. Нахімова», «Зауваження і відчуття, або Подорож, яких мало, чи яких дуже багато, з Харкова до Санкт-Петербурга» (обидві – 1818), «Байки» (1825).

Його перу також належить стаття «Деякі слів про один з двох дослідів в словесності» (1817).

Вже після смерті вийшла «Казка про Хорька, його доньку Гапку і наймита Якова» (1890).

Перекладав з німецької І. Кастеллі.

Ось що пише у монографії «Журнал як форма соціокультурної комунікації на Слобожанщині XIX століття» Н. Радіонова: «Цілком можливо, що В. Маслович мав змогу залучити до участі в часописі авторів з інших міст, у тому числі й столичних, але він прагнув реалізувати журнал силами харків'ян. Головною метою видавця було розбудити внутрішній потенціал Слобожанщини... Свідченням цього були численні матеріали журналу, які демонстрували українську орієнтацію часопису. Аналізуючи літературний зміст видання, О. І. Борзенко зазначає, що журнал є яскравим свідченням слобожанського патріотизму та відображає важливі риси просвітницького світобачення: раціоналізм, філософський оптимізм».

Серед друзів та близьких знайомих М. – Г. Квітка-Основ'яненко, І. Срезневський, А. Нахімов, О. Сомов, Р. Гонорський, О. Паліцин, Д. Хвостов та ін.

МАСЛОВИЧ Микола Васильович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Драматург, поет-гуморист, куплетист, перекладач. Псевдонім – Воніфатій Носорогов.

З дворянської родини. Батько, Маслович В., – письменник, журналіст, видавець.

Народився в 1839 р. в с. Гіївка Харківського повіту Харківської губернії Російської імперії (нині – Люботинський район м. Харкова України).

Помер не пізніше 1906 р. в с. Гіївка Харківського повіту Харківської губернії Російської імперії (нині – Люботинський район м. Харкова України).

Закінчив Харківську гімназію, юридичний факультет Харківського університету.

Був суддею, почесним мировим суддею, гласним харківської міської Думи, губернським секретарем.

Голова Харківського товариства любителів сценічного мистецтва.

Друкувався в журналах «Будильник», «Лелітка», «Розвага», «Російська старовина». Як літератор дебютував в журналі «Лелітка» сатирою про театральне свято в провінційному місті. Потім настала черга книг «Чавунка – слабувата струнка, або Свій своєму не завжди брат» (1870), «Житейські мелодії. Куплети і пісні» (1875), «Наші байки і злоба дня» (1892), «Невдачі на дачі. Жарт в 1-й дії» (1895), «Байки і бувальщини» (1896).

Переклав і видав збірку «Індійські байки» (1897).

Ось яку інформацію про нашого земляка подає академічний біографічний словник «Російські письменники. 1800-1917»: «Головний предмет зображення М. – повсякденність губернської провінційного міста, з всіма його безглуздостями та алогічностями. У формі байки він змальовував навіть відверто фейлетонний чи репортерський матеріал: будівництво залізниці, водогону, пуск трамваю, засідання в міській думі, питання міського освітлення та антисанітарного стану, «епідемію» одружень за розрахунком, дачний побут і психологію «дачників», типи банкірів, купців, лікарів-гомеопатів, які щойно входили в моду тощо.

Іронічні куплети і одноактні водевілі М., насичені тими ж реаліями провінційного побуту, часто пародіювали ідеали шістдесятих років. Писав М. також «серйозні» вірші про кохання і природу, проникнуті настроями епохи «сутінок».

Серед друзів та близьких знайомих М. – Я. Нахімов, П. Ольховський, І. Рапопорт, Д. Святополк-Мирський та ін.

МАТЕЗОНСЬКИЙ Костянтин (псевдонім; справжні ім'я та прізвище не відомі).

Національний статус, що склався у світі: російський.

Музикознавець. Фундатор першого на Закарпатті багатоголосого хору (1833).

З дворянської родини.

Народився в [Малоросії]. Точні місце, рік і дата не відомі.

Помер 27 грудня 1858 р. в м. Мукачів Австро-Угорщини (нині – Закарпатська область України).

Похований на єпархіальному цвинтарі на Замковій горі. На хресту напис: «Тут спочиває в бозі Костянтин Матезонський, засновник «Гармонії». Незабутньому Батькові на Вічну пам'ять і вдячність. Вірні нащадки».

М. був добре освічений, знався на музиці.

Працював учителем хорового співу.

На Закарпатті з'явився після невдалого повстання декабристів у Петербурзі (1825). Багато з тих, з ким незнайомець тісно спілкувався, вважали, що він якимось чином причетний до дворянсько-офіцерського заклоту. Проте сам він про своє минуле ніколи не розповідав: навіть найближчим друзям.

Організував перші в краї багатоголосі хори в Ужгороді (1833) і Мукачево (1857).

Ось що з цього приводу, приміром, повідомляв М. Головня у розвідці «Знаменитий земляк»: «В Ужгороді К. Матезонський вирізвився тим, що першим запровадив поліфонічну пісню в місцевих церквах. До цього в карпаторуських храмах співали в унісон. Під час великоднього богослужіння 1838 року ужгородці вперше почули спів хору в 4 голоси, що викликало фурор як серед священнослужителів, так і парафіян. Хор «батька Матезонського» – так ласкаво називали ужгородці регента – залишився знаменитим і після його смерті. «Гармонія» проіснувала понад 100 років, гастролювала в Угорщині, Чехії й т.д. К. Матезонський першим познайомив жителів підкарпатського краю з композиціями Д. Бортнянського, А. Верстовського, сам склав ноти «Панахиди».

Серед друзів та близьких знайомих М. – О. Духнович, О. Пушкін, І. Чургович, Г. Мустіянович, Г. Таркович, В. Довгович та ін.

МАЦЄВІЧ Олександр Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Священник. В чернецтві – Арсеній (1716). Архієрейським Собором Російської Православної Церкви зарахований до лику святих як Арсеній Ростовський (2000).

З родини священника.

Народився в 1697 р. в м. Володимир-Волинський Речі Посполитої (нині – районний центр Волинської області України).

Помер 28 лютого (11 березня) 1772 р. в одному з казематів фортеці м. Ревель Російської імперії (нині – м. Таллінн, столиця Естонської Республіки). Похований в Нікольській церкві.

Навчався в Володимир-Волинській духовній школі, Львівській і Київській духовних академіях.

Був проповідником Новгород-Сіверського Спаського монастиря (1716-1717), ієродияконом Чернігівської єпархії (1717-1718), ієромонахом Київського Софіївського собору (1723-1729), проповідником Троїцького Іллінського монастиря (1729-1730), Тобольської єпархії (1730-1733), ієромонахом Північної морської експедиції В. Беринга (1734-1737), законовчителем Санкт-Петербурзького сухопутного кадетського корпусу (1738-1739), гімназії при Академії наук і адміралтейського відомства (1739-1740), митрополитом тобольським (1741-1742), митрополитом ростовським (1742-1762).

В історію М. ввійшов як активний борець з світською владою за незалежність церковного управління. Піку «конфлікт інтересів» сягнув за царювання Катерини II і закінчився не на користь митрополита. Розцінивши його відвертого і принципового листа до Священного Синоду як посягання на устої, автора... арештували, терміново доправили до Москви, де позбавили сану й відправили в заслання в Микола-Карельський монастир під Архангельськ. Де за персональним наказом імператриці три дні на тиждень виводили на чорні роботи. А під житло відвели низький і тісний каземат під вітарним склепінням місцевої Успенської церкви.

Та й цього здалося замало. Незабаром М. перевезли в Ревельську фортецю, де на останні п'ять років життя практично заживо поховали.

Помісний Собор Російської Православної Церкви років визнав недійсним позбавлення сану митрополита Арсенія (1917-1918).

Пам'ять святого мученика вшановують 13 березня.

Серед друзів та близьких знайомих М. – О. Розумовський, А. Стаховський, С. Яворський, Г. Купцевич, Т. Щербацький, В. Вонатович, П. Маліновський, О. Бестужев-Рюмін, Т. Задонський, А. Юшкевич, Д. Аскаронський та ін.

МАЦІЄВИЧ Лев Макарович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Повітроплавець. Розробник першого у світі авіаносця, а також ідеї катапульти і гальмівної системи для обмеження руху літаків палубою. Перша жертва авіаційної катастрофи на теренах Російської імперії.

З міщанської родини. Батько, Мацієвич М. – бухгалтер цукрового заводу.

Народився 1 (13) січня 1877 р. в с. Олександрівка Чигиринського повіту Київської губернії Російської імперії (нині – районний центр Кіровоградської області України).

Загинув 24 вересня (7 жовтня) 1910 р. в м. Петербурзі Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований Нікольському цвинтарі Олександрівської лаври. Надгробок прикрашає пам'ятник у вигляді восьмиметрової колони з полірованого червоного граніту, виготовлений на всенародні пожертви.

Закінчив 3-ю Київську гімназію (1885-1895), механічне відділення Харківського технологічного інституту (1895-1901), петербурзьку Миколаївську морську академію (1906), спеціальний курс Лібацького навчального загону підводного плавання (1907), Паризьку авіаційну школу Анрі Фармана (1910).

Служив спостерігачем за будівництвом човнів на Балтійському суднобудівному заводі (1907-1908), помічником начальника конструкторського бюро Морського технічного комітету (1908-1910).

Один з фундаторів Революційної Української Партії (1900), за що його, виключивши з інституту, вислали до Севастополя під нагляд поліції (1901).

Автор 14 проектів підводних човнів, проекту бона Севастопольського порту, двох проектів протимінних заслонів, проекту захисту бойових кораблів від атак торпедами.

Один з керівників будівництва крейсера «Очаків» і броненосця «Іоанн Златоуст».

Будинок в м. Олександрівка Кіровоградської області, в якому народився М., і головний корпус Харківського політехнічного інституту (колишній ХТІ), де він вчився, прикрашають меморіальні дошки (1997).

На місці загибелі М. в м. Санкт-Петербург (РФ) встановлено пам'ятний знак (1912).

Ім'я нашого земляка носить також одна з площ м. Санкт-Петербург (РФ).

Серед друзів та близьких знайомих М. – М. Коцюбинський, Г. Хоткевич, М. Старицький, О. Пчілка, Л. Українка, М. Вороний, О. Олесь, Г. Коваленко-Коломацький, Б. Лазаревський, К. Арабаджин, М. Міхновський, Д. Антонович, О. Крилев, Л. Василевська (Дніпрова Чайка), Х. Алчевська, С. Петлюра, О. Коваленко, П. Андрієвський, Б. Камінський, М. Русов, М. Єфімов та ін.

МАЦКЕВИЧ Давид Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Критик, журналіст, цензор.

З дворянської родини.

Народився в 1816 р. в Волинській губернії Російської імперії (нині – Волинська область України).

Помер 25 листопада (7 грудня) 1859 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на Смоленському цвинтарі.

Отримав домашню освіту.

Працював чиновником Волинського губернського правління, подільського і волинського тимчасових військових губернаторств (1829-1832), київського військового, подільського і волинського генерал-губернаторств (1832-1837), молодший помічник правителя канцелярії волинського цивільного губернатора (1837-1838), Департаменту духовних справ іноземних сповідань у Петербурзі (1838-1839), старшим помічником столоначальника Департаменту освіти (1839-1850), цензором Київського (1851-1857) і Петербурзького (1857-1859) цензурних комітетів. Друкувався в газетах «Київські губернські відомості», «Північна бджола», «Санкт-Петербурзькі відомості», журналах «Сучасник», «Бібліотека для читання», «Додаток до «Журналу міністерства народної освіти», «Ілюстрації».

Як літератор дебютував в журналі «Бібліотека для читання» нотатками «Прогулянка в Ревель і Гельсінгфорс» (1846).

Потім настала черга нарисів «Святогорський монастир і сільце Михайлівське» (1848), «Дорожні нотатки. Грузино. Новгород. Боровичі. Устюжна» (1851), «Про життя і державні заслуги Балашева», «Живописець де Лаберж» (обидва – 1847), «Ватто і Ланкре» (1849), «Про живопис в Німеччині» (1848), «Про походження живопису олійними фарбами» (1849), «Нотатки про жінок» (1850), «Київські листи» (1851), «Живописець Гольбейн» (1855).

Наш земляк – автор книги «Дорожні нотатки» (1856).

Посмертно вийшла ще одна його книга «Живопис Франції» (1860).

Серед друзів та близьких знайомих М. – І. Гончаров, В. Зотов, А. Краєвський, І. Панаєв, В. Булгарін, В. Гаєвський, А. Норов, О. Вісковатов та ін.

МАЧТЕТ Григорій Олександрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник, журналіст.

З дворянської родини.

Народився 3 (15) вересня 1852 р. в м. Луцьк Волинської губернії Російської імперії (нині – адміністративний центр Волинської області України).

Помер 14 (27) серпня 1901 р. в м. Ялта Таврійської губернії Російської імперії (нині Автономна Республіка Крим України).

Навчався в Немирівській і Кам'янець-Подільській гімназіях.

Працював учителем в Могилеві і Кам'янець-Подільському (1870-1872), поденником в землеробській комуні В. Фрея в США (1873), редактором «Газети О. Гатцука» (1890-1896), керуючим справами Волинського губернського акцизного управління (1896-1900), чиновником Міністерства фінансів у Петербурзі (1900-1901).

Друкувався в газетах «Тиждень», «Волинь», «Московські відомості», «Воля», «Одеський вісник», «Газета О. Гатцука», журналах «Вітчизняні нотатки», «Вперед!», «Спостерігач», «Північний вісник», «Світ божий», «Російська думка».

Як літератор дебютував замітками в газеті «Воля» (1872).

Потім настала черга віршів «Акровірш волі», «Я не грізний цар» (обидва – 1873), «Закатований тяжкою неволею» (1876), «Плавець», «Там і тут» (обидва – 1890), нарису «Дорожні картинки. Німеччина» (1874), оповідань «Громадська справа», «Друга правда» (обидва – 1883), «Ми перемогли» (1884), «Сон одного засідателя» (1885), «Жид» (1887), «Перший гонорар» (1890), «Перший урок» (1894).

Наш земляк – автор повістей «Людина з планом», «З неповоротного минулого» (обидві – 1886), «Блудний син» (1887), «Два типи» (1898), роману «На світанку» (1892).

Його перу також належать книги «Повісті і оповідання» (1887), «Білим світом» (1889), «Останні оповідання і Листи з Гонолулу» (1902).

З владою стосунки в М. не склалися ще з юності. Його за співчуття польським повсталим виключили з Немирівської (1865), а за ідеологічне зіткнення з інспектором – з Кам'янець-Подільської (1868) гімназій.

За участь у підготовці втечі з камери попереднього ув'язнення двох політв'язнів, революціонерів-народників С. Ф. Ковалика і П. І. Войнаральського. заарештований (1876). Відсидівши майже два роки в Петропавловській фортеці, потрапив у заслання м. Шенкурськ Архангельської губернії (1878). Звідси за спробу втечі переведений до Якутії (1879). Завдяки клопотанню друзів його доля була «пом'якшена»: Мачтета вислано в місто Тюкалинськ Тобольської губернії (1879), а потім переведено в Ішим (1880). Після звільнення (1885) жив під негласним наглядом поліції у Москві (1886), Одесі (1887-1896), Зарайську (1896-1897), Житомирі (1897-1900), Петербурзі (1900-1901). Серед друзів та близьких знайомих М. – О. Пчілка, Л. Українка, М. Обачний, Л. Толстой, М. Некрасов, Л. Старицька-Черняхівська, І. Савваїтов, М. Михайловський, Д. Любовцев, Д. Сильчевський, В. Дебагорій-Мокрієвич, Г. Успенський та ін.

МЕЄР Олександр Олександрович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Філософ, публіцист, перекладач. Один з фундаторів теорії «містичного анархізму» і засновників Вільної філософської асоціації на теренах Російської імперії і СРСР.

З педагогічної родини. Батько, Меєр О., – вчитель.

Народився 10 (22) вересня 1875 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 19 липня 1939 р. в м. Ленінград СРСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на Волковому лютеранському цвинтарі.

Закінчив третю Одеську гімназію (1894), навчався на історико-філологічному факультеті Новоросійського університету (1895-1896).

Працював кореспондентом журналів «Новий шлях», «Питання життя», викладачем Товариства народних університетів (1908-1909), бібліотекарем (1909-1914), завідуючим відділом (1914-1918) Публічної бібліотеки, завідуючим кафедрою Вищих курсів П. Лесгафта (1918-1928), викладачем Інституту живого слова, очолював домашній релігійно-філософський гурток «Неділя».

Дійсний член Санкт-Петербурзького релігійно-філософського товариства.

Друкувався в газеті «Руський Туркестан», збірнику «Смолоскип», журналі «Вільні голоси».

Перу нашого земляка належать наступні доробки: «Релігія і культура» (1909), «В що вірить Німеччина» (1916), «Що таке свобода?», «Церква і держава» (обидва – 1917), «Про шляхи до Відродження» (1918), «Нотатки про зміст містерії» (1932-1933). Всього М., крім книг, опублікував близько 50 брошур, статей, рецензій. Багато перекладав П. Барта, Е. Маха, Ф. Йодля, Р. Штаммлера.

Ідейним заповітом вважається книга «Три джерела. Думки по себе».

Філософ надавав вирішального значення етиці і початку жертвовності в ім'я абсолютного.

Поневоливши природу, стверджував він, прирікає себе на самотність. Порятунком можливий лише за умови звільнення від привласнених атрибутів помилкової божественності.

М. – один з авторів проекту Російського філософського товариства «Про відокремлення церкви від держави» (1917), учасник Помісного собору (1918).

Особисте життя мислителя було непростим. Він рано втратив батьків і виховувався родиною тітки.

Як будь-хто з людей мислячих, порозуміння з владою не знаходив. В юності «за вільнолюбство» нашого земляка не тільки виключили з університету, а й відправили в заслання в Шенкурськ.

Потім його висилали з Одеси (1903), арештовували в Баку й висилали в Ташкент (1904), кидали у тамтешню в'язницю, з якої він утік (1906).

Жовтневу революцію сприйняв негативно. За більшовиків був заарештований у складі членів гуртка «Неділя» (1928) і засуджений до розстрілу заміною його 10 роками концтаборів.

Покарання відбував на Соловках і в «Белбалттаборі» (1928-1935). Проте і після повернення спокою не мав: незабаром М. відправили на поселення в м. Калязін на Волзі.

Серед друзів та близьких знайомих М. – М. Бердяєв, О. Блок, А. Білий, Л. Пумпянський, З.

Гінніус, М. Бахтін, Д. Мережковський, Г. Федотов, К. Половцева, М. Юдіна, Л. Бруні, В. Іванов, Л. Орбелі, П. Смотрицький, Л. Шестов, Г. Чулков та ін.

МЕЇР Голда

Національний статус, що склався у світі: єврейський.

Державний діяч. Перший посол Ізраїлю в СРСР (1948-1949); прем'єр-міністр Ізраїлю (1969-1974).

З робітничої родини. Батько, Меїр І., – тесля.

Народилася 3 травня 1898 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Померла 8 грудня 1978 р. в м. Єрусалим (Ізраїль). Похована на місцевому цвинтарі Хар Херцл.

Закінчила Мілуокський педагогічний коледж (США).

Була шкільним учителем, профспілковим чиновником, послом Ізраїлю в СРСР (1948-1949), міністром праці (1949-1956), міністром закордонних справ (1956-1966) Ізраїлю, главою уряду Ізраїлю (1969-1974).

Почесний президент Соціалістичного Інтернаціоналу (1976).

Делегат на Всесвітнього сіоністського конгресу (1929).

Її прем'єрство затьмарене розбіжностями усередині правлячої коаліції та відсутністю ефективного управління.

Емігрувала з родиною до США (1906), потім з чоловіком – до Палестини (1921), потім – Тель-Авіву (1924).

Перу М. належить книга мемуарів «Моє життя».

У статті «Прем'єр-міністр Землі обітованої» О. Дунаєвська пише: «Політика і влада нероздільна.

Неможливо уявити собі політика, який не прагне влади. Але Голда Меїр була незвичайним політиком, вона ніколи не чіплялась за владу, але ніколи не йшла з політики. ... Вона зрозуміла і прийняла повністю ідеї національного багаття для євреїв, котре вони хотіли створити в Палестині.

Тривалі суперечки відіграли важливу роль у формуванні її переконань. ... Голда Меїр ніколи не була слабкою жінкою. Перш за все, це був жорсткий, впевнений у собі політик, політик з чоловічим характером.

В Ізраїлі вважали, що Голда Меїр – «єдиний чоловік» в уряді Бен-Гуріона».

Нині будинок № 5А по вулиці Басейній в м. Києві прикрашає меморіальна дошка М. (1998).

Про нашу землячку в Англії знято художній фільм «Жінка, яку звали Голда» (1982).

Серед друзів та близьких знайомих М. – М. Даян, І. Рабін, З. Шазар, Д. Ремез, Бен-Гуріон, Б.

Кацнельсон та ін.

МЕЛЬНИКОВ Лука Мартинович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Журналіст, публіцист, громадський діяч.

З учительської родини. Батько, Мельников М., – педагог.

Народився в 1865 р. в м. Немирів Брацлавського повіту Подільської губернії Російської імперії (нині – районний центр Вінницької області України).

Помер, захворівши тифом, в 1922 р.

Закінчив Немирівську гімназію.

Працював редактором газети «Кубанські обласні відомості» (1897-1902), секретарем Єйської міської управи (1903-1907), редактором-видавцем газет «Єйський вісник» (1907) і «Новоросійське життя» (1916-1917), пережив революцію і громадянську війну, продовжував службу за нової влади.

Член підпільної організації «Немирівська ліга».

Член Товариства любителів вивчення Кубанської області.

Член Єйського товариства любителів витончених мистецтв.

М. – автор статей «Цивільні мотиви поезії Т. Г. Шевченка», «Інтелігентний чорноморець 40-х років (Золотаренко)», «Іногородні в Кубанській області», «Пам'яті В. Г. Белінського», «З історії кріпацтва на Кубані», низки літературознавчих та історичних розвідок.

Першим підняв питання про оцінку творчих зв'язків Шевченка і чорноморського літератора Я. Г. Кухаренка.

Його перу також належать спогади в книзі «Цензурні порядки минулого часу» (1924).

З владою порозуміння не знаходив: за антиурядову діяльність був заарештований і запроторений до в'язниці (1886). Багато років жив під таємним наглядом поліції.

У розвідці «Сторінки газет – це наша історія» І. Лотишев пише: «Лука Мартинович займався виключно газетою, причому працював один. Він був і редактором, і секретарем, і репортером. 19 лютого 1902 року газета помістила статтю вчителя із станиці Родниківська Л. К. Розенберга

«Епізод з доброго старого часу». Головне управління у справах преси в цьому матеріалі угледіло підриг дворянського стану. З'явилася слухна нагода позбавитися неслухняного редактора. І Мельникова «усунули» від редагування «Кубанських відомостей». З його відходом в історії газети закінчився період живого слова».

Серед друзів та близьких знайомих М. – А. Подушко, Ф. Гладков, Є. Феліцин, Я. Малама, С. Руденко та ін.

МЕНЦИНСЬКИЙ Модест Омелянович

Національний статус, що склався у світі: галицько-російський.

Оперний співак.

З родини священика.

Народився 29 квітня 1875 в с. Новосілки Перемишльського повіту Галичини (нині – с. Великі Новосілки Мостиського району Львівської області України).

Помер 11 грудня 1935 р. в м. Стокгольм (столиця Швеції). Похований на одному з місцевих цвинтарів.

Закінчив Самборську державну гімназію (1896), навчався у Львівській духовній семінарії (?), оволодівав мистецтвом вокалу у Франкфурті-на-Майні (Німеччина).

Працював у стокгольмській Королівській опері (1904-1908), Львівській опері (1903; 1908-1909), Кельнській опері (1910-1926), знову в стокгольмській Королівській опері (1926-1935).

Кавалер найвищих шведських нагород: Великої золотої медалі за літературу та мистецтво (1906), Лицарського хреста, ордена Вази (1909).

Наш земляк організатор концерту для полонених українців у австрійському таборі Венцляр (1916).

Як оперний співак дебютував партією Ліонеля в опері Ф. Флотова «Марта» на франкфуртській сцені (1901).

Потім настала черга партій Радамеса («Аїда» Дж. Верді), Отелло («Отелло», Дж. Верді), Флорестана («Фіделіо», Л. Бетховен), Надіра («Шукачі перлів», Ж. Бізе), Каніо («Паяци», Р. Леонкавалло), Єлеазара («Дочка кардинала», Ж. Гавелі), Ірода («Саломея», Р. Штрауса), ведучих партій в операх «Валькірія», «Зігфрід», «Лоенгрін», «Загибель богів», «Летючий голландець», «Тангейзер», «Трістан та Ізольда» Р. Вагнера.

Виконував українські пісні «Минають дні», «Гомоніла Україна», «Мені однаково» М. Лисенка, «Гей, закуй мені зозуле» Я. Ярославенка, «Дума про гетьмана Нечая», «Як почуєш вночі» Д. Січинського.

Впродовж життя з незмінним успіхом виступав на оперних сценах багатьох міст Європи. Всього в його репертуарі було 50 опер.

З нагоди 130-річчя від дня народження М. на його батьківщині у м. Львів відбулася низка заходів: у місцевому Національному музеї поціновувачів мистецтва порадувала виставка, а у державній музичній академії ім. М. Лисенка – студентський концерт, а в музично-меморіальному музеї ім. Соломії Крушельницької пройшла зустріч з онуком співака Гансом Менцинським, який передав землякам велику частину архіву знаменитого діда (2005).

Окрім того, музично-меморіальний музей ім. Соломії Крушельницької випустив в обіг комплект поштових листівок з зображенням М., надрукованих на основі оригінальних світлин (2005).

Фірма «Гал Рекордс» у серії «Золоті голоси України» випустила диск з 6 аріями і піснями у виконанні нашого земляка (2003).

Київський журналіст-музикознавець М. Головащенко видрукував книгу «Модест Менцинський: Спогади. Матеріали. Листування» (1995).

Серед друзів та близьких знайомих М. – В. Висоцький, Ю. Штокгаузен та ін.

МЕЧНИКОВ Ілля Ілліч

Національний статус, що склався у світі: російський.

Зоолог, фізіолог. Автор теорії походження багатоклітинних організмів. Відкривач явища фагоцити. Автор терміну «геронтологія». Лауреат Нобелівської премії з фізіології і медицини (1908).

З дворянської родини. Батько, Мечников І., – гвардійський офіцер; брат, Мечников Л., – географ, соціолог, публіцист.

Народився 3 (15) травня 1845 року в с. Іванівка Куп'янського повіту Харківської губернії Російської імперії, але саме в цей час батьки переїхали в с. Панасівку (нині – Дворічанський район Харківської області України).

Помер 2 (15 липня) 1916 р. в м. Париж (Франція). Урна з прахом, у відповідності з заповітом, зберігається в бібліотеці Пастерівського інституту.

Закінчив 2-у Харківську гімназію (1856-1862), фізико-математичний факультет Харківського університету (1862-1864).

Стажувався в Західній Європі (1864-1866), працював в Петербурзькому (1868-1870), одеському Новоросійському (1867-1888) університетах, паризькому Пастерівському інституті (1888-1916). Нобелівську премію отримав за «дослідження механізмів імунітету».

Кавалер медалі Коплі Лондонського королівського товариства.

Почесний член Американської академії мистецтв та наук (1898), член-кореспондент (1883), почесний член Петербурзької (1902) і Паризької (1904) академії наук.

Друкувався в журналі «Мюллерівський архів».

Як літератор дебютував рецензією на посібник з геології професора Леваківського (1861).

Потім настала черга доробків: «Деякі факти з життя інфузорій», «Етюди оптимізму», «Етюди про природу людини», «Ембріологічні етюди про медуз», «Сорок років пошуку раціонального світогляду», «Засновники сучасної медицини (Пастер, Лістер, Кох)».

Перу нашого земляка також належать книга «Несприйнятливість при інфекційних хворобах» (1901), низка робіт з проблем старіння.

М. – автор учення про цитотоксини, засновник теорії зародкових листків, один з фундаторів еволюційної ембріології, мікробіології та імунології, порівняльної патології.

У досліджах на собі довів роль холерного вібриона як збудника азіатської холери. Вражав себе і поворотним тифом.

Один з засновників в Одесі першої на теренах Російської імперії бактеріологічної станції (1886).

Що стосується особистого життя, то наш земляк після смерті першої дружини намагався звести рахунки з життям (1869).

Ім'ям М. названо село в Дворічанському районі Харківської області і тамтешнє сільськогосподарське підприємство.

Воно також присвоєно Одеським національному університетові і науково-дослідному інституту епідеміології та мікробіології, Харківському НДІ мікробіології, вакцин і сироваток, вулицям Києва, Одеси, Харкова, Дніпропетровська.

Бронзові бюсти видатному вченому встановлені в м. Харків та в селищі Дворічанське Харківської області.

У Росії існує премія і Золота медаль імені нашого земляка.

Серед друзів та близьких знайомих А. – М. Пирогов, І. Сеченов, М. Гамалія, П. Ерліх, Л. Пастер, Л. Толстой, В. Зеленський, Р. Кох, О. Ковалевський, Л. Тарасевич, П. Циклінська, І. Савченко, Я. Бардах, В. Хавкін, М. Лисенко, В. Підвисоцький та ін.

МИСЛАВСЬКИЙ Симеон Григорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Вчений, перекладач, видавець, проповідник. В чернецтві – Самуїл (1754).

З родини священика. Засновник першої російської цивільної друкарні при Києво-Печерській лаврі (1787).

Народився 24 травня (4 червня) 1731 р. в с. Полошки Чернігівського полку Російської імперії (нині – Глухівський район Сумської області України).

Помер 5 (16) січня 1796 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Навчався в Києво-Могилянській академії (1742-1754).

Був викладачем Києво-Могилянської академії, архімандритом Києво-Братського монастиря, ректором Києво-Могилянської духовної семінарії, архімандритом київського Пустельно-Миколаївського монастиря, єпископом Білгородським (1768-1771), єпископом Крутицьким (1771), управляючим Московською єпархією (1771-1776), єпископом Ростовським та Ярославським (1776-1783), митрополитом Київським та Галицьким (з 1783).

Член Св. Синоду (1771).

Член Імператорської академії наук і мистецтв (1783).

Перша значна проповідь М. – «Слово на день Різдва Ісуса Христа і на спогад про входження Петра Могили на Київську митрополію, 31 грудня 1753». Потім настала черга «Слова в

високотріумфальний день вступу на всеросійський престол Катерини Олексіївни» (1762), «Слова повчальні», промовлені при прибутті в Ростов та Ярославль (видані 1776), похвала Києву «Слово про справжню перевагу граду, якою він може по справедливості хвалитися перед іншими» (1784). Три проповіді нашого земляка за особистим наказом імператриці були перекладені на грецьку, латинську, німецьку та французьку мови й видані в Москві (1775-1779).

М. – автор доробків «Курс догматичного богослов'я» (1782), «Коротке історичне описання Києво-Печерської лаври» (1791), «Права й переваги малоросійського духовенства» (залишився не надрукованим).

Він переклав та видав «Латинську граматику» Піаре (1765), богословські лекції *Ф. Прокоповича* (1773-1776), двотомний трактат «Про походження Святого Духу» (1774) А. Зернікова, який жив та творив в Україні в кінці XVII ст.

М. був ініціатором та організатором наукового описання грецьких рукописів Московського Синоду.

М., по суті, реформував Києво-Могилянську академію, запровадивши низку загальноосвітніх предметів – географію, історію, математику, малювання, музику. Як викладач відмовився від схоластики та доктринерства й закликав до цього колег.

По собі наш земляк залишив рукописний збірник з 57 власних творів, третина з яких ніколи не була опублікована.

Проте на його рахунок є справи, які владику не прикрашають. Так, за часів його митрополитства викладання в Києво-Могилянській академії було переведено російську мову, почала домінувати вона і в Церкві (1784).

Серед друзів та близьких знайомих М. – *І. Леванда*, Петро III, Д. Москвін, Катерина II та ін.

МИХАЙЛОВСЬКИЙ Володимир Олександрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Драматург, режисер. Псевдонім – Базаров.

З чиновницької родини.

Народився у 1840 р. в м. Ізюм Харківської губернії Російської імперії (нині – місто обласного підпорядкування Харківської області України).

Помер 17 (29) травня 1895 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Закінчив Харківське повітове училище (1856), слухав лекції у Харківському університеті (1856-1858).

Був актором, переписувачем ролей (1859), режисером харківського міського театру (1861), антрепренером Російського купецького товариства (1877), Прикажницького та Лісного громадських зібрань.

Стояв біля витоків Театральної бібліотеки, звідки п'єси розсилалися на місця – для провінційних труп.

Заснував театр в Стрельні під Петербургом.

Друкувався в «Петербурзькій газеті», журналі «Суфлер».

Як літератор дебютував рецензією в «Петербурзькій газеті» (поч. 70-х).

Потім настала черга збірників водевілів «Акторка дівиця Кренделькова» (1882), «Кречинський в спідниці» (1888), збірника «Давньоєврейські драми» (1889), драми «Позашлюбні діти» (1894).

Перекладав з французької.

Помер у бідності.

Серед друзів та близьких знайомих М. – О. Сумбатов-Южин, Л. Донський, Н. Анненкова-Бернар та ін.

МИХАЛЬСЬКИЙ Євген Йосипович

Національний статус, що склався у світі: польсько-радянський.

Поет, перекладач, есперантист. Літературні псевдоніми – Torentano, Revulo, Profetivskij. Один з світових фундаторів есперанто-поезії.

З дворянської родини. Батько, Михальський Й., – адвокат.

Народився 21 січня 1897 р. в м. Летичів Подільської губернії Російської імперії (нині – районний центр Хмельницької області України).

Розстріляний більшовиками 14 жовтня 1937 р. в м. Київ СРСР (нині – столиця України). Місце поховання – не відоме.

Закінчив Вознесенську гімназію.

Працював бібліотекарем однієї з саратовських бібліотек (1917-1919), викладачем Сталінського учительського інституту (до 1937).

Друкувався в журналі «Liberia Torento».

М. – автор віршів і поем «Jam superfluas vortoj», «Fajro kuracas», «Torento», «Kolektivo», «Traktoro», «Апостолам Христа і грошей», «Хрестовий похід», «Пан-Європа».

Його перу належать книги «Перша хвиля» (1918), «Дві поеми» (1922), «Пролог» (1929), а також «Вогонь лікує» і «Пісні кохання і туги».

Наш земляк написав «Теорію перекладу на есперанто».

Переклав на есперанто вибрані твори Т. Г. Шевченка, поеми О. Пушкіна «Бахчисарайський фонтан», «Цигани», «Єгипетські ночі», роман Л. Толстого «Війна і мир», М. Гоголя «Страшна помста», М. Некрасова «Російські жінки», М. Островського «Як загартувалася сталь», твори М. Рильського, Д. Бедного (доброби залишилися неопублікованими).

Під час репресій 30-х років минулого століття було оголошено про викриття на теренах СРСР «антирадянської, фашистської, терористичної, шпигунсько-диверсійної організації «Союзний центр», керованою розвідкою Німеччини, котра діяла під прикриттям «Міжнародної асоціації есперантистів (в межах України одним з його керівників проголосили Михальського)».

А ось що у «Книзі про есперанто» писав про нашого земляка А. Королевич: «Політична обстановка, що склалася весною 1917 р. не задовольняла поета. У своїх пристрасних віршах він закликав однодумців-есперантистів до боротьби за нові ідеали... У вірші «Слова вже зайві» Михальський писав, що сходи еволюції – не наш порятунок; якщо ми не хочемо залишитися рабами, ми повинні бути готові міцною рукою звільнити суспільство від жажливої хвороби, котра перешкоджає прогресу. Лише за цих умов ми станемо творцями Любові, Правди і Краси.

Перша збірка віршів Михальського з'явилася в Саратові. Твори, включені до неї, – плід цілком зрілого поета, який вільно володіє літературною мовою і технікою віршування. Основний зміст збірки – заклик до боротьби з неадекватними пережитками старого світу, котрі гальмують рух вперед нового суспільства. Всі вірші пронизані непохитною вірою в світле майбутнє».

Серед друзів та близьких знайомих М. – П. Лембке, В. Колчинський, Д. Вікторов-Чехович, Д. Погорелов, О. Потан та ін.

МІДЛЕР Віктор Маркович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Художник.

З міщанської родини. Батько, Мідлер М., – кравець.

Народився 21 грудня 1888 р. в м. Ямпіль (за іншими даними, – м. Томашпіль) Кам'янець-Подільської губернії Російської імперії (нині – районний центр Вінницької області України).

Помер в 1979 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ).

Навчався в Немирівській гімназії, Новоросійському університеті, Одеському художньому училищі (1908-1913), Московських художніх майстернях І. Машкова, Р. Фалька, О. Купріна.

Працював у середньоазіатських видавництвах, заступником голови Туркестанського комітету у справах музеїв, охорони і реставрації пам'ятників старовини (1818-1923), старшим хоронителем державної Третьяковської галереї (1924-1929).

Член об'єднання «Товариство незалежних художників» (1918).

Член об'єднання «Чотири мистецтва» (1926).

Один з організаторів Московської спілки художників (1932).

Наш земляк – організатор виставок таких нестандартних творчих об'єднань початку ХХ сторіччя як «Блакитна троянда», «Бубновий валет»; першої в СРСР виставки художників-емігрантів (1928).

Пензлю самого М. належать графічні серії, пейзажі, натюрморти, портрети. Серед найвідоміших – «Натюрморт з портретом Ван Гога» (1952), «Пейзаж с селянським будинком» (1970), які, між іншим, були виставлені на одному з останніх московських аукціонів за ціною відповідно \$35000 і \$18000.

Нині добробки нашого земляка зберігаються в Третьяковській галереї (м. Москва, РФ),

Приморській картинній галереї (м. Владивосток, РФ), інших музеях і приватних колекціях.

Ретроспективні виставки художника відбулися у м. Москва (1988; 1992).

Серед друзів та близьких знайомих М. – К. Костанді, Г. Ладиженський, Р. Фальк, І. Машков, П. Кузнецов, О. Бенуа, К. Коровін, М. Ларіонов, Н. Гончарова, А. Луначарський, В. Шухаєв, М. Шагал, П. Пікассо, Ж. Руо, Х. Сутін, О. Цадкін, Ш. Корбюз'є, А. Денуайе де Сегонзак та ін.

МІЗЕС фон Людвіг

Національний статус, що склався у світі: австро-американський.

Економіст, філософ, політолог.

З родини службовця. Батько, Мізес А., – інженер-шляховик; брат, Мізес фон Р., – математик, механік.

Народився 29 вересня 1881 р. в м. Лемберг Австро-Угорської імперії (нині – м. Львів, адміністративний центр однойменної області України).

Помер 10 жовтня 1973 р. в м. Нью-Йорк (США). Похований на одному з місцевих цвинтарів.

Закінчив один з Віденських ліцеїв і гімназію (1892-1900), факультет політичних наук и правознавства Віденського університету (1900-1906).

Працював чиновником Віденської торгової палати (1909-1913; 1918), викладачем Віденського університету (1913-1934), Вищого інтернаціонального інституту Женевського університету (1934-1940), експертом Національної виробничої асоціації (1943-1954), викладачем Нью-Йоркського університету (1945-1968).

Засновник Австрійського інституту досліджень економічних циклів (1926), товариства «Монт-Пелерін» (1947).

Друкувався в газеті «Нью-Йорк таймс».

Як вчений дебютував книгою. «Die Entwicklung des gutsherrlichen bauerlichen Verhältnisses in Galizien 1772-1842» (1902).

Потім настала черга наступних доробків: «Theorie des Geldes und der Umlaufsmittel» (1912), «Nation, Staat und Wirtschafl» (1919), «Die Wirtschaftsrechnung im sozialistischen Gemeinwese» (1920), «Die Gemeinwirtschaft: Untersuchungen uber den Sozialismus» (1922), «Liberalismus» (1927), «Kritik des Interventionismus» (1929), «Grundprobleme der Nationalökonomie» (1933), «Nationalökonomie: Theorie des Handelns und Wirtschaftens» (1940), «Notes and Recollections» (1978), «Omnipotent Government: The Rise of the Total State and Total War» (1969), «Bureaucracy» (1944), «Planning for Freedom, and Sixten Other Essays and Adresses» (1980).

Наш земляк заслужено вважається одним з «батьків» світової ліберальної економіки.

Спеціалізувався на дослідженні класичних мікроекономічних проблем у сполученні з переконанням відстоюванням принципів вільної ринкової економіки.

Прихильник необмеженої свободи конкуренції, відкидав будь-які спроби державного втручання в економіку, вважаючи, що воно порушує природний процес економічного розвитку.

М. також автор робіт у сфері економічних циклів, грошового обігу, теорії пізнання, людської поведінки.

Через вороже ставлення низки колег не одержав місця в Кільському університеті (1925). Власне, під політичним тиском вчений згодом змушений був покинути і Швейцарію.

В США засновано Інститут Людвіга фон Мізеса (1982).

Серед друзів та близьких знайомих М. – Г. Кельзен, К. Грюнберг, Є. Бьом-Баверк, А. Рідлі, Р. фон Стрігль, Е. Войгелін, М. Ротбард, В. Репке, М. Стеффі-Браун, В. Маккінс, Ф. Кауфман, В. Раппард, О. Моргенштерн, А. Шульц, І. Мінтц, М. Мансфельд, С. Петро, М. Ротбард, Л. Спадаро, К. Менгер-молодший, П. Манто, Г. фон Хаберлер, Ф. Махлуп, Ф. фон Хаєк та ін.

МІЗЕС фон Ріхард Едлер

Національний статус, що склався у світі: австро-німецько-американський.

Математик, механік. Першим роз'яснив роль теорії марківських ланцюгів у фізиці; у теорії вірогідності запропонував частотну концепцію поняття вірогідності; запровадив до загального вживання інтеграли Стілт'єсу. У механіці існує науковий термін «критерій пластичності Мізеса-Губера» (1913).

З родини службовця. Батько, Мізес А., – інженер-шляховик; брат, Мізес фон Л., – економіст, філософ, політолог.

Народився 19 квітня 1883 р. в м. Лемберг Австро-Угорської імперії (нині – м. Львів, адміністративний центр однойменної області України).

Помер 14 липня 1953 р. в м. Бостон (США).

Закінчив Віденські академічну гімназію (1901) і технологічний університет (1905).

Був асистентом німецького математика Г. Гамеля (1905-1909), інструктором, пілотом-випробовувачем австро-угорської армії (1913-1916), викладачем Дрезденської вищої технічної школи (1917-1919), директором Інституту прикладної математики при Берлінському університеті (1919-1933), викладачем Стамбульського (1933-1939), Гарвардського (1944-1953) університетів. Фундатор і перший редактор журналу «Zeitschrift für Angewandte Mathematik und Mechanik» (1921).

Спеціалізувався з проблем математичної статистики, теорії пружної стійкості циліндрової оболонки, механіки рідин, аеродинаміки, аеронавтики, статистики і теорії вірогідності.

Під керівництвом нашого земляка був створений літак з двигуном потужністю 600 к.с. (450 кВт), т.з. «літак Мізеса» (1915-1916).

Як учений дебютував розвідкою «Визначення маси маховика в кривошипно-шатунному механізмі» (1908).

Потім настала черга книг «Соціалізм» (1951), «Антикапіталістичний психоз» (1956), «Теорія водяного колеса».

Що стосується особистого життя, то М. відмовився від почесного членства в Академії наук НДР (1950).

Серед друзів та близьких знайомих М. – Г. Гамель, М. Губер, Ф. Франк, М. Шлік та ін.

МІЗКО Микола Дмитрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Перекладач, критик, бібліограф. Криптонім – Н. М.

З дворянської родини.

Народився 13 (25) травня 1818 р. в м. Катеринослав Російської імперії (нині – м. Дніпропетровськ, адміністративний центр однойменної області України).

Помер 27 травня (8 червня) 1881 р. в м. Москва Російської імперії (нині – столиця РФ).

Закінчив Катеринославську гімназію (1828-1833), здав екзамен за курс словесного факультету Харківського університету (1838).

Був канцеляристом низки катеринославських установ (1833-1838), редактором газети «Катеринославські губернські відомості» (1845-1847), піклувальником арештантської роти (1847-1848).

Член Товариства любителів російської словесності (1865).

Почесний наглядч Павлоградського повітового училища.

Друкувався в газетах «Дон», «Воронезькі єпархіальні відомості», «Катеринославські губернські відомості», «Воронезький телеграф», «», журналах «Основа», «Вітчизняні нотатки», «Репертуар і пантеон», «Московитянин», «Сільський благоустрій», «Журнал Міністерства народної освіти», «Російське багатство», «Літературний додаток до «Київського телеграфу», «Ілюстрація», «Бібліографічні нотатки», «Дон», «Філологічний вісник».

Як літератор дебютував в «Журналі Міністерства народної освіти» статтею «Програма повного курсу теорії словесності» (1838).

Потім настала черга статей «Катеринославський театр під час Петропавловського ярмарку», «Голос із провінції про поему «Мертві душі» (обидві – 1843), «Театр в Катеринославі 1844 р.» (1845), «Про монастир Самари і Катеринослав (1846), «Про відкриття в Катеринославі постійного театру 26 жовтня 1847 р.» (1848), «Пам'ятна записка» (1849), «Думки про східне питання» (1854), «Декілька слів про селянську працю в панському господарстві» (1858), «Громадська бібліотека і книжковий магазин в Катеринославі» (1859), «Російська словесність і її сучасний розвиток» (1860), «Спогади про Соленика, знаменитого українського актора» (1861), «Короткий історичний нарис української літератури» (1862), «Народна освіта в Новомосковському повіті» (1868), «Типи сучасного життя», «Чи потрібне керівництво при вивченні мови, теорії словесності й історії літератури», «Загальні поняття про поезію» (усі – 1869), «З приводу балачок про малоросійську мову і малоросійську словесність» (1881).

Наш земляк – автор книг «Сторіччя російської словесності» (1849), «Педагогічні нотатки» (1856), «Книга для читання при вивченні історії давньої класичної поезії» (1865), «Тургенев, його тридцятирічна літературна діяльність і його типи» (1872).

Перекладав російською Т. Шевченка.

Серед друзів та близьких знайомих М. – Т. Шевченко, М. Гоголь, П. Куліш, М. Лонгінов, М. Костомаров, П. Гулак-Артемовський, С. і К. Аксакови, І. Панаєв, М. Погодін, М. Щепкін та ін.

МІЛЛЕР Олександр Олександрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Археолог, етнограф.

З дворянської родини.

Народився 15 (27) серпня 1875 р. в м. Луганськ Катеринославської губернії Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 12 січня 1935 р. в одній із сталінських катівень в м. Караганда СРСР (нині – адміністративний центр однойменної області Республіки Казахстан).

Навчався в Новочеркаському донському кадетському корпусі (1886-1893), Санкт-Петербурзькому Миколаївському інженерному училищі (1893-1896), Паризьких Вищій школі соціальних наук і в Антропологічній школі (1901-1904).

Служив в 4-му Залізничному батальйоні (1896-1901), працював хоронителем Російського музею імператора Олександра III (1906-1919), директором (1919-1921), хоронителем (1922-1933) Російського музею. Очолював Постійно діючу Північнокавказьку експедицію Державної академії історії матеріальної культури (1919-1933). Паралельно викладав в Археологічному інституті (1918-1922), Петроградському державному університеті (1922-), Ленінградському східному інституті (з 1926), Інституті історії мистецтв (з 1926).

Член Російського географічного товариства, Військово-історичного товариства, Археологічного товариства при Петербурзькому університеті.

Кавалер орденів Святої Анни, Святого Станіслава, Святого Рівноапостольного князя Володимира декількох ступенів.

Друкувався в журналі «Повідомлення Державної академії історії матеріальної культури».

Дебютував статтею про знахідки в середньовічному похованні в кургані біля х. Гусельников на Доні (1902).

Потім настала черга низки публікацій про розкопки могильника біля с. Покровське на Доні, матеріальну культуру білорусів Мінської губернії (1902-1905), книги «Археологічна розвідка» Постановою Військового трибуналу Ленінградського військового округу М. реабілітували (1956). Серед друзів та близьких знайомих М. – Ф. Волков, Є. Кричевський, Б. Деген-Ковалевський, А. Брейль, Б. Піотровський, Г. Обермаєр, Т. Пассек, Г. Підгаєцький, С. Платонов, В. Мінорський, Н. Кондаков, С. Ольденбург, К. Іностранцев, П. Єфименко, Г. Боровко, С. Замятнін, М. Артамонов, Т. Книпович, І. Мещанінов, Б. Фармаковський, І. Орбелі, А. Мортіл'є та ін.

МІХЕЛЬСОН Володимир Олександрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Фізик, метеоролог. Фундатор нового наукового напрямку – фізики горіння; один з фундаторів актинометрії на теренах Російської імперії; автор закону залежності руху фронту займання від складу газової суміші в стані горіння (1894). У фізиці існує науковий термін «лінії Релея – Міхельсона».

З міщанської родини.

Народився 18 (30) червня 1860 р. в м. Тульчин Подільської губернії Російської імперії (нині – районний центр Вінницької області України).

Помер 27 лютого 1927 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ).

Закінчив одну з приватних Московських гімназій (1878), навчався в Петербурзькому інституті інженерів шляхів сполучення (1878-1879), закінчив Московський університет (1879-1883), слухав лекції в Берлінському університеті і Сорбонні (1887-1889).

Працював викладачем Московського сільськогосподарського інституту (1894-1927).

Спеціалізувався з проблем теорії теплового випромінювання, фізики горіння, актинометрії, метеорології.

Першим застосував методи статистичної фізики для визначення функції розподілу енергії в спектрі випромінювання абсолютно чорного тіла; узагальнив принцип Доплера на випадок, коли простір між спостерігачем і джерелом заповнений світлозаломлюваним середовищем з швидко

змінною щільністю; вивів формулу, котра якісно правильно передає вид експериментальних кривих розподілу енергії в спектрі випромінювання; показав роль теплопровідності гарячої суміші за розповсюдження фронту полум'я.

Заклав основи теорії вибухового горіння.

Створив низку актинометричних приладів (крижаний піргеліометр, біметалевий актинометр тощо).

Організував «Середньоруську сільськогосподарсько-метеорологічну мережу» (1895-1897).

Друкувався в газеті «Вісті», журналах «Спостереження метеорологічної обсерваторії Московського сільськогосподарського інституту», «Gournal de Physique», «Журнал Російського фізико-хімічного товариства», «Philosophical Magazine».

Як вчений дебютував працею «Про нормальну швидкість займання гримучих газових сумішей» (1887).

Потім настала черга наступних доробків: «Досвід теоретичного пояснення розподілу енергії в спектрі твердого тіла» (1887), «Про різноманіття механічних теорій фізичних явищ» (1891), «Про застосування крижаного калориметра в актинометрії» (1894), «Про принцип Доплера» (1899), «Нариси з спектрального аналізу», «Фізика перед судом минулого і перед запитам майбутнього» (обидва – 1901), «Огляд новітніх досліджень з термодинаміки променистої енергії» (1902), «Нова актинометрія» (1908), «Курс фізики» (1913 -1914).

Метеорологічній обсерваторії Тімірязєвської сільськогосподарської академії (Москва) присвоєно ім'я нашого земляка (1927).

Серед друзів та близьких знайомих М. – О. Столетов, В. Вільямс, С. Ростовцев, Д. Прянішников, Е. Лейст, Г. Гельмгольц, Г. Ліпман, А. Кундт та ін.

МІХНЕВИЧ Володимир Осипович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник, журналіст, красномовець. Псевдонім – Коломенський Кандід.

З дворянської родини. Племянник, Бурлюк Д., – фундатор футуризму на теренах Російської імперії і СРСР.

Народився 14 (26) січня 1841 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер 24 лютого (8 березня) 1899 р. в м. Петербург (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на Літературних містках Волкового цвинтаря.

Навчався в другій Київській гімназії (1853-1856), закінчив Ніжинську гімназію вищих наук (1856-1860), навчався на історико-філологічному факультеті Київського університету св. Володимира (1861-1864).

Працював домашнім вчителем (1863-1864), помічником бібліотекаря петербурзької бібліотеки вел. Кн. Костянтина Павловича, ведучим журналістом видання «Новини і біржова газета» (1877-1899).

Член Товариства допомоги літераторам, які мають потребу, і вченим.

Друкувався в газетах «Київський телеграф», «Новини», «Петербурзька газета», «Новини і біржова газета», «Голос», «Тиждень», «Одеські новини», «Петербурзький аркуш», «Діло», журналах «Син Вітчизни», «Історичний вісник», «Скіпка», «Живописний огляд», «Скалки», «Лелітка», «Бабка», «Музичний світ», «Спостерігач», «Жіноча освіта», «Будильник».

Як літератор дебютував в журналі «Лелітка» гуморескою «Сни» (1859).

Потім настала черга фейлетонів і статей «Гендлярі товкучок» (1860), «Історія російського сміху» (1882), «Російська жінка XVIII століття» (1896), «Елегія недовірливого чоловіка», «Нотатки і спостереження гулящої людини», «Чіп до «вікна в Європу», «Наші «блукачі» (усі – 1887), «Досвід філософії російської п'ятики» (1888), «Засади істинного патріотизму» (1889), «Трішки запізнала правда по Гончарова» (1891), «На світанку київської журналістики», «Дрейфусіада» (обидві – 1898), «Історія гри в карти на Русі» (1901).

Наш земляк – автор книг «Літературний світ», «Романи куховарки і Камелії. Оповідання з петербурзького життя» (обидві – 1869), «Князь Михайло Тверський і татарський погром» (1872), «Петербург весь на долоні», «Смутні часи» (обидві – 1874), «Гумористичні нариси і шаржі» (1879), «Варшава й варшав'яни» (1881), «Виразки Петербурга» (1882), «Картинки петербурзького життя» (1884), «Панночки і панії» (1889), «Історичні етюди російського життя» (1879-1886), «Чорні дні» (1892), «Історичні нариси та оповідання» (1900).

Його перу також належать романи «В петербурзькому чорторії» (1879), «Москвичка» (1891).

Свою бібліотеку і дві третини майна заповів Літературному фонду.

«Виразки Петербурга» нашого земляка перевидані у Санкт-Петербурзі (2003).

Серед друзів та близьких знайомих М. – Л. Толстой, М. Лесков, А. Чехов, Д. Аверкієв, М. Ге, І. Дурново, П. Котляревський, В. Немирович-Данченко, В. Острогорський, В. Стасова, Ф. Стравінський, Д. Мережковський, П. Боборикін, Д. Бурлюк, В. Більбасов, С. Шубінський, І. Арсеньєв, О. Крюков та ін.

МІЩЕНКО Федір Герасимович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Філолог, історик-еллініст, перекладач.

З купецької родини.

Народився 6 (18) лютого 1848 р. в м. Прилуках Пирятинського повіту Полтавської губернії Російської імперії (нині – районний центр Чернігівської області України).

Помер 28 жовтня (10 листопада) 1906 р. в м. Києві Російської імперії (нині – столиця України).

Місце поховання – не встановлене.

Закінчив Прилуцьке повітове училище (1860), 2-у київську гімназію (1866), історико-філологічний факультет Київського університету св. Володимира (1870).

Працював викладачем Київського університету св. Володимира (1872-1884), Казанського університету (з 1889).

Член-кореспондент Петербурзької академії наук (1895).

Друкувався в газеті «Зоря», «Київській старовині», «Філологічному огляді», «Київських університетських повідомленнях», «Журналі Міністерства Народної Освіти», «Слові», «Учених нотатках Казанського університету».

Перу М. належать розвідки «Фіванська трилогія Софокла», «Історико-літературне значення комедії Аристофана Хмари» (обидва – 1872), «Відношення трагедій Софокла до сучасного поетові справжнього життя в Афінах» (1874), «Божество Промефей в трагедії Есхіла», «Греція під римським пануванням» (обидва – 1877), «Доісторична Греція», «Торговельні зносини афінської республіки з Босфором» (обидва – 1878), «Еллінська цивілізація» (1879), «Про причини політичного занепаду Греції» (1880), «Досвід з історії раціоналізму в Стародавній Греції» (1881), «Легенди про царських скіфів у Геродота» (1886), «Спільність майна на Ліпарських островах» (1891), «Суд присяжних в Афінах» (1892), «Вивчення античного світу в залежності від успіхів науки і освіти» (1893), «Геродотівські вошіди» (1898).

Автор низки статей з історії Греції та грецької літератури в 82-томному «Енциклопедичному Словнику» Брокгауза – Ефрона.

Також переклав, забезпечивши фундаментальними передмовами і примітками, історичні доробки Стратона (1880), Геродота (1888), Фукідида (1887-1888), Полібія (1890-1899).

Серед друзів та близьких знайомих М. – І. Веселовський, С. Жебелев та ін.

МОГИЛЕВСЬКИЙ Феодосій Никифорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Священик. У чернецтві – Микола (1904). Зарахований до лику святих Російською Православною Церквою (2000).

З родини священика. Батько, Могилевський Н., – дяк.

Народився 27 березня (9 квітня) 1877 р. в с. Комісарівка Верхньодніпровського повіту Катеринославської губернії (нині – П'ятихатський район Дніпропетровської області України).

Помер 25 жовтня 1955 р. в г. Алма-Ата Казахської РСР СРСР (нині – Республіка Казахстан).

Похований на місцевому цвинтарі.

Закінчив Катеринославське духовне училище (1887-1893), Катеринославську духовну семінарію (1893-1900), Московську духовну академію (1907-1911).

Був учителем церковнопарафіяльної школи (1900-1902), послушником (1903-1905), ієромонахом (1905-1909) Нілової пустелі Тверської єпархії, помічником інспектора Московської духовної академії (1911-1912), інспектором Полтавської (1912-1913) та Чернігівської (1913-1916) духовних семінарій, архимандритом-настоятелем іркутських Княжо-Володимирського монастиря і завідуючим учительської місіонерської школи (1916-1917), ректором Чернігівської духовної семінарії (1917-1919), єпископом Стародубським, вікарієм Чернігівської єпархії (1919-1920), єпископом Сосницьким, вікарієм Сосницької єпархії (1920-1922), єпископом Каширським, вікарієм Тульської єпархії (1923-1925), єпископом Орловським (1927-1931), настоятелем

Вознесенської громади м. Челкара Казахської РСР (1942-1945), архієпископом (1945-1955) і митрополитом (1955) Алма-Атинським і Казахстанським.

Нагороджений хрестом на клобук (1947).

Наш земляк – автор доробків «Вчення аскетів про пристрасті» (1911), «Стриманість – переможна пісня чистоти», «Голос Церкви».

Вперше М. заарештований за те, що він священик, і засуджений до двох років ув'язнення (1925-1927); вдруге – «за контрреволюційну діяльність» і засуджений до 5 років позбавлення волі з відбуттям покарання спочатку в Мордовії, потім – Алатирі і, нарешті, Сарові (1932-1937); втретє – як «церковний рецидивіст» і запроторений спочатку до Саратовської в'язниці, а потім засланий до Актюбинської області Казахської РСР (1941-1945).

Реабілітований (1989).

День пам'яті – 25 жовтня.

Серед друзів та близьких знайомих М. – І. Дубакін, С. Страгородський, П. Кедров, К. Смирнов, Ф. Поздєєвський, І. Доброславін, А. Синіцин, Д. Млодзяновський, І. Виноградов, С. Івановський, А. Батаєв, В. Фомушкіна, І. Носик та ін.

МОГИЛЯНСЬКИЙ Олексій Васильович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Проповідник. В чернецтві – Арсеній (1741).

З родини священика.

Народився 17 (28) березня 1704 р. в с. Решетилівка Полтавського полку Російської імперії (нині – районний центр Полтавської області України).

Помер 8 (19) червня 1770 р. у заміському митрополичому будинку на Шулявці м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Навчався в Київській духовній академії (1721-1727), Харківському колегіумі (1727-1735).

Був учителем Тверської духовної семінарії (1739-1740), Московської слов'яно-греко-латинської академії (1740-1743), придворним проповідником (1743-1744), ректором Троїцької духовної семінарії (1744-1752), митрополитом Київським (1757-1770).

Член Св. Синоду (1743).

Депутат Комісії «Нового кодексу» від Київської єпархії.

М. – автор «Слова в день стрітіння чудотворної ікони Пресвятої Богородиці Володимирської», «Слова в неділю першу на десять після сходження Святого Духу», «Слово в неділю шосту на десять», «Слово в понеділок Св. Духа» (усі – 1742), «Слова в неділю четверту Великого посту», «Слова в неділю м'ясопусну», «Слово в похвалу Святих угодників Божих» (усі – 1743), «Слова в день Успіння Пресвятої неділю в двадцять четверту», «До її величності, яка благополучно наблизилася до Троїцької Сергієвої лаври» (усі – 1744), більшість з яких була надрукована. Наш земляк також склав акафіст й службу святому Димитрію, брав активну участь в підготовці т. зв. «єлизаветинської» Біблії, керував підготовкою до видання збірника повчальних слів, вибраних з творів І. Златоуста, Є. Сиріна та інших батьків церкви.

Під час митрополитства М. у Києві відстоював перед російським урядом права Київської митрополії та інтереси Київської Академії. Були, наприклад, укладені «Пункти про вигідність малоросійського духовенства», в яких ставилася вимога перед царським урядом відновити автономні права Української Церкви (1767). В результаті отримав заборону титулуватися «митрополитом Київським, Галицьким і Малої Росії», а тільки «Митрополитом Київським і Галицьким» (1770).

М. велику увагу приділяв буденності Києво-Могилянської академії: запровадив вивчення математики, геометрії, ораторського мистецтва. Жертвував власні кошти на нові книги для бібліотеки, виділив 6000 рублів на нову бурсу на кам'яному фундаменті й 3000 рублів – на покрівлю навчального корпусу.

М. зазнав п'ятирічної немилості, перебуваючи в цей час в Новгород-Сіверському (1752-1757).

Серед друзів та близьких знайомих М. – Єлизавета Петрівна, Я. Скабичевський, *Г. Полетика та ін.*

МОЇСЄЄВ Ігор Олександрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Хореограф.

З родини правника. Батько, Моїсєєв О., – адвокат.

Народився 8 (21) січня 1906 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).
Помер 2 листопада 2007 р. в м. Москва РФ. Похований на Новодівочому цвинтарі.
Закінчив одну з московських приватних студій і хореографічний технікум (1924).
Працював солістом, балетмейстером Державного академічного Великого театру (1924-1937),
керівником Державного академічного ансамблю народного танцю (1937-2007).

Народний актор СРСР.

Перший лауреат московської урядової премії «Легенда століття».

Лауреат американської премії «Оскар» у галузі танцю.

Герой Соціалістичної Праці.

Кавалер радянських орденів: трьох – Леніна, двох – Трудового Червоного Прапора.

Брав участь в постановках спектаклів «Футболіст», «Червоний мак», «Три товстуні», «Саламбо» в Державному академічному Великому театрі; «Ніч на Лисій горі», «Танці народів СРСР», «Танці слов'янських народів», «Партизани», «Мир і дружба», «Половецькі танці», «Картинки минулого», «Країнами світу», «Віва, Куба!», «Підмосковна лірика», «Старовинна міська кадрили», «Арагонська хота», «Дорога до танцю», «Сюїта грецьких танці» в Державному академічному ансамблі народного танцю.

Всього М. поставив на сцені понад 300 танців народів світу.

Наш земляк також відомий як постановник фізкультурних парадів на московській Червоній площі.

Про М. знято документальний фільм «Той, що створив танок» (2006).

Україна удостоїла земляка ордена «За заслуги» III ступеня (1999) і ордена князя Ярослава

Мудрого (2006).

Напередодні 100-річчя М. відбувся концерт Державного академічного ансамблю народного танцю в Національній опері України (2005).

Серед друзів та близьких знайомих М. – К. Станіславський, В. Немирович-Данченко, Ф. Шаляпін, В. Масолова, О. Таїров, А. Луначарський та ін.

МОЙСЕЄНКО Федір Петрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Мінералог, хімік, перекладач. Першим висунув ідею про наявність олова на Уралі та в Сибіру.

З родини козацьких старшин.

Народився 11 (22) листопада 1754 р. в м. Лебедин Харківського намісництва Російської імперії (нині – районний центр Сумської області України).

Помер 24 вересня (5 жовтня) 1781 р. в м. Москва Російської імперії (нині – столиця РФ).

Навчався в Харківському колегіумі (1771-1776), Петербурзькій академічній гімназії (1766-1774), Фрейберзькій гірничій академії (1774-1779), Лейпцігському університеті (1774-1779).

Працював ад'юнктом з хімії та мінералогії російської Академії наук (1779-1781), викладачем Петербурзького гірничого училища (з 1780).

Член Петербурзької академії наук (1779).

Член Лейпцігського економічного товариства (1779).

Перу нашого земляка належать наступні доробки: «Мінералогічний твір про олов'яний камінь», «Про тяжкий шпат», «Про первинні гори», два трактати про руди срібла, один – про барит, а також «Комедія Екіра, або Свекруха».

Переклав декілька праць Теренція, «Основи хімії» І. Еркслебена, «Скорочену грецьку та римську історію» В. Патеркула (1774), «Про втіху» Цицерона (1775), «Датську історію» (1777-1786), «Хімічний словник» П.-Ж. Макера (1778), «Вступ до історії датської, в якому розмірковується про віру, закони, вдачу і звичаї стародавніх данців» П.-А. Малле (1785).

Разом з І. Хемніцером і О. Нартовим редагував виконаний студентом Гірничого училища О. Пікароном переклад «Мінералогічної звістки про саксонський рудний кряж» (1780).

М. склав класифікацію мінералів, що містять олово, і вказав деякі пошукові ознаки олов'яних руд.

На основі огляду відомих родовищ вперше висловив припущення про наявність олова на Уралі і в Сибіру.

Познайомив жителів Російської імперії зі скандинавською міфологією.

Раптово помер на шляху до Криму, куди виїхав на чолі експедиції Академії наук.

Нашому землякові присвятили свою книгу «Федір Петрович Мойсеєнко» М. Раскін та І.

Шафрановський (1974).

Серед друзів та близьких знайомих М. – В. Крамаренков, І. Хемніцер, Г. Брайко, К.-Ф. Вольф, К. Лаксман, Ф. Соймонов, О. Нартов та ін.

МОКРИЦЬКИЙ Аполлон Миколайович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Художник, педагог, мемуарист.

З родини службовця. Батько, Мокрицький М., – поштмейстер.

Народився 28 липня (12 серпня) 1810 р. в м. Пирятин Полтавської губернії Російської імперії (нині – м. Пирятин Полтавської області України).

Помер 26 лютого (8 березня) 1870 р. в м. Москва Російської імперії (нині – столиця РФ).

Закінчив Полтавський будинок виховання бідних дворян (1822), Ніжинську гімназію вищих наук (1830), Петербурзьку академію мистецтв (1839).

Працював викладачем Московського училища живопису, скульптури та зодчества (1851-1870).

Академік Петербурзької академії наук (1849).

Друкувався в журналі «Вітчизняні нотатки».

Пензлю М. належать полотна «Святий Севастьян», «Портрет п. Епінгера», «Римлянка, яка годує грудьми батька в темниці», «Портрет Є. Гребінки», «Портрет невідомої», «Дівчина на карнавалі», «Портрет преосвященного Никанора, митрополита Новгородського і Санкт-Петербурзького».

Більшість картин відрізняє краса італійського стилю.

Наш земляк – автор книг «Щоденник художника А. М. Мокрицького», «Спогад про О. Г. Венеціанова та учнів його», статей «Спогади про Брюллова», «Венеціанов і його школа».

Брав активну участь в організації викупу його з кріпацтва.

А ось що про нашого земляка у статті «Портрет Аврори Карлівни Демидової пензля К. П. Брюллова» пише Л. Маркіна: «Тямуще і скрупульозно А. Мокрицький зафіксував, якими пензлями, за допомогою яких фарб і особливих живописних прийомів добивався художник передачі фактури предметів, обробки деталей. При цьому учень справедливо відзначив, що «у Брюллова аксесуар, яким би він не був натуральним, ніколи не пересилить головного. У його портретах прекрасні хутра, атлас, оксамит і самі металеві речі, за всієї своєї краси і блиску, завжди поступаються першістю голові і рукам, можна сказати, настільки, наскільки вони нижче за людську особу в самій натурі».

Серед друзів та близьких знайомих М. – Т. Шевченко, М. Гоголь, В. Даль, Є. Гребінка, К. Брюллов, І. Сошенко, О. Венеціанов, А. Майков, М. Щепкін, І. Демет'єв, В. Перов, І. Шишкін, І.

Прияшников, С. Римаренко, В. Трипольський, О. Тиранов, М. Прокопович, К. де Брігер та ін.

МОРАВСЬКИЙ Сергій Павлович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Історик-медієвіст, педагог, перекладач. Перший директор ростовської гімназії, фундатор ростовського сільськогосподарського технікуму.

З лікарської родини. Батько, Моравський П., – хірург.

Народився 29 (17) листопада 1866 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер 22 листопада 1942 р. в с. Хмільники Борисоглібського району Ярославської області СРСР (нині – Борисоглібський район Ярославської області РФ). Похований на сільському цвинтарі.

Закінчив київську колегію Павла Галагана (1885), історико-філологічний факультет Московського університету (1885-1890).

Працював викладачем Московських Медведниковської, Алфьоровської, Купчинської гімназій (1890-1907), директором Ростовської гімназії (1907-1923), економістом Держплану СРСР і Держторгу РРФСР (1924-1927), старшим науковим співробітником Публічної бібліотеки СРСР (1927-1935), перекладачем Соцеквидаву (1935-1939), науковим співробітником Фундаментальної бібліотеки суспільних наук АН СРСР (1939-1941).

Голова історичного відділення Педагогічного товариства при Московському університеті (1900-1904).

Член Товариства з розповсюдження технічних знань.

Друкувався в журналах «Міжнародний літопис», «Вісник народного комісаріату шляхів сполучення», «Економічний огляд», «Вісник виховання».

Перу М. належать (деякі – у співавторстві) навчальні посібники для вищих навчальних закладів «Хрестоматія з історії середніх віків», «Культурно-історичні картини з життя Західної Європи в IV-XVIII ст.», «Історія в джерелах. Соціальна історія середньовіччя», «Стародавні германці».

Наш земляк редагував «Російську історію у картинах», брав активну участь у підготовці «Всесвітньої історії».

Перекладав Г. Кунова, Ш. Пті-Дютаї, Цезаря, Тацита, М. Ковалевського, Л. Альфана, Ж. Вейля. На приміщенні гімназії в Ростові встановлено меморіальну дошку, на якій написано «Першим директором Ростовської чоловічої гімназії з 1907 по 1923 рік працював видатний педагог і громадський діяч Сергій Павлович Моравський» (1990), а одна з вулиць носить ім'я останнього. Серед друзів та близьких знайомих М. – П. Мілюков, Д. Петрушевський, В. Грабар, П. Виноградов, В. Гер'є, О. Кізеветтер, М. Любавський, С. Трубецький, К. Сімон, М. Покровський, Д. Іванов, В. Хмельова, Р. Віппер, М. Богословський, В. Волгін та ін.

МОТОНІС Микола Миколайович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Перекладач.

З міщанської родини.

Народився у XVIII ст. в м. Ніжин Ніжинського полку (нині – районний центр Чернігівської області України). Точна дата – невідома.

Помер 20 лютого (3 березня) 1787 р. в с. Липовий Ріг Київської губернії Російської імперії (нині – Миронівський район Київської області України).

Навчався в Києво-Могилянській академії, бреславській гімназії св. Єлизавети, Лейпцігському університеті.

Був вихователем дітей графів Гудовичів (1747), ад'юнктом російської академії наук, викладачем петербурзької академічної гімназії (1759-1760), редактором академічної канцелярії (1760), секретарем Герольдмейстерської контори Сенату (1764-1767), депутатом від Гадяцького, Миргородського та Полтавського полків (з 1767), обер-секретарем третього департаменту Сенату (з 1774).

Дійсний (1736) і почесний (1767) член Російської академії наук.

Член Вільного економічного товариства (1771).

Друкувався в журналах «Працелюбна бджола», «Щомісячні твори», «Щомісячні твори і вісті про вчені справи».

Як літератор дебютував перекладом (разом з Г. Козицьким) книги І. Мінятія «Камінь спокуси, або Історичні пошуки початку й причин поділу Східної та Західної церков» (1752).

Потім настала черга «Розмірковування про дві головні доброчесності, які пишучому історію потрібно мати», перекладів наступних творів: «Розмова про мистецтво напоумляюче» Е.

Роттердамського, «Максима Тирського... четверте міркування», уривок зі збірника «Астєїа»

Гієрокла, «Про користь та переваги вільних наук, про що сказав Марк Антоній Мурет, пресвітер, законовчитель і громадянин римський у Венеції 1555 року» (усі – 1759), «Міркування про скло, яке по-різному світло заломлює» І. Цейгера (1763).

Як майже і кожен українець, що мав власну думку, зазнав певних переслідувань з боку російської влади. Наприклад, він письмово відмовився від посади редактора академічної канцелярії, не бажаючи, як сам підкреслив, «Міллерового наказового способу» (1760).

М. позбавили чинів й навіть права вступати на державну службу за відверто надумані «потурання Ніжинському грецькому братству» (1775). Після того, як обвинувачення знали з «поверненням попереднього чину» М. виїхав в Україну.

Серед друзів та близьких знайомих М. – Г. Сковорода, *М. Ломоносов*, *Г. Козицький*, Г. Гейнзіус, *Ф. Волков*, В. Лашевський, Г. Міллер, *О. Сумароков*, В. Орлов та ін.

МОЧУЛЬСЬКИЙ Костянтин Васильович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Літературознавець, філолог.

З педагогічної родини. Батько, Мочульський В., – професор.

Народився 28 січня (9 лютого) 1892 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 21 березня 1948 р. в м. Комбо (Франція). Похований на місцевому цвинтарі.

Закінчив історико-філологічний факультет Петербурзького університету (1914).

Працював викладачем Петроградського (1916-1918), Новоросійського (1918-1920), Софійського (1920-1922), Сорбоннського (1924-1940) університетів.

Друкувався в газеті «Одеський аркуш», журналах «Російська думка», «Сучасні нотатки», «Кільце».

Як літературознавець дебютував доробком «Histoire de la literature russe» (1934).

Потім настала черга наступних книг: «Духовний шлях Гоголя» (1934), «Володимир Соловйов. Життя й вчення» (1936), «Великі російські письменники XIX століття» (1939), «Достоевський. Життя й творчість» (1942). Після смерті були надруковані праці: «Олександр Блок» (1948), «Андрій Білий» (1955), «Валерій Брюсов» (1962), «Гоголь. Соловйов. Достоевський» (1995).

У своїх книгах М. постійно звертався до проблем філософського змісту творчості осіб, про яких писав, а також філософічності російської літературної традиції взагалі. Його доробки не можна назвати літературознавчими в точному значенні цього слова, вони мають філософський характер, змістовно розкривають тему релігійно-філософського розуміння творчості.

Пам'яті М. присвячений № 7 журналу «Православна думка» (1949).

Більшовицької революції наш земляк не сприйняв й емігрував: спочатку до Болгарії (1920), а потім Франції (1924).

Роботи М. вперше у перекладі вийшли у Москві (1995).

Серед друзів та близьких знайомих М. – С. Булгаков, Г. Мацієв, Г. Ахматова, Ж. Шюзвіль, С. Лифар, Ю. Скобцов, М. Цветаєва, С. Кусевіцький, М. Гумільов, О. Мандельштам, С. Андронікова-Гальперін та ін.

МУНШТЕЙН Леонід Григорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет, драматург, перекладач, видавець. Псевдоніми – Л. Монд, Джовані Вентура, Л. Московський, Пілад, Фельзер, Ельмонд, Г. Чотирнадцятий, Два П'єро, Lolo.

З купецької родини.

Народився 31 грудня 1866 р. (12 січня 1867) в м. Катеринослав Російської імперії (нині – м. Дніпропетровськ, адміністративний центр однойменної області України).

Помер 6 серпня 1947 р. в м. Ніцца (Франція).

Навчався в Катеринославській (до 1880), закінчив другу Київську гімназію (1880-1886), юридичний факультет Київського університету св. Володимира (1886-1891). Слухав лекції на історико-філологічному факультеті Московського університету (1892).

Працював фейлетоністом газети «Новини дня» (1894-1905), журналу «Сигнал» (1905-1907), співвидавцем і співредактором журналу «Рампа» (1908), видавцем і редактором журналу «Рампа і життя» (1909-1918), художнім керівником російського театру «Маски» в Італії (1923-1925).

Член Товариства діячів періодичної преси і літератури (1911).

Друкувався в газетах «Київське слово», «Відродження», «Чортова перечниця», «Ранок Росії», «Наше слово», «Сьогодні», «Вечірня зоря», «Новини дня», «Ранок свободи», «Сучасне слово», «Зоря», журналах «Сигнал», «Сім'я», «Стріли», «Рампа і життя», «Грім», «Сполохи», «Світ», «Сатирикон», «Заклепка», «Ілюстрована Росія».

Як літератор дебютував в газеті «Зоря» віршем «Осінь» (1886).

Потім настала черга «Щоденника мічмана Дірки» (1888), роману-фейлетону в віршах «Онегін наших днів» (1896), п'єс «Друкарська помилка» (1900), «Святе мистецтво» (1901), «Вічне свято» (1903), «О дванадцятій ночами» (1917), «Катерина II» (1918).

Наш земляк – автор книг «Про чорта лисого і всіх його прісних. Кінець червоної казки» (1922), «Пил Москви. Лірика і сатири» (1931), «Жерці і жриці мистецтва» (1910-1912),

Перекладав Л. Фульда, О. Блюменталья, М. Замакоїса, Г. Вида.

Вірш Л. Мунштейна «В напівсні», покладений на музику А. Аренським, став класичним романсом, який виконують і нині.

Більшовицької революції наш земляк не сприйняв, відповівши на неї еміграцією (1918).

Серед друзів та близьких знайомих М. – О. Толстой, І. Бунін, Ф. Шаляпін, В. Брюсов, В.

Дорошевич, І. Василевський, М. Єрмолова, М. Кропивницький, О. Плещеев, Є. Роціна-Інсарова, Ф. Корш та ін.

МУСТЕЛЬ Евальд Рудольфович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Астроном, астрофізик.

З родини службовців.

Народився 21 травня (3 червня) 1911 р. в м. Севастополь Таврійської губернії Російської імперії (нині – місто АРК України).

Помер 10 квітня 1988 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ). Похований на Кунцівському цвинтарі.

Закінчив Московський комунально-будівельний технікум (1927-1931), механіко-математичний факультет Московського державного університету (1931-1935).

Працював молодшим науковим співробітником лабораторії дощу і туману Центрального інституту експериментальної гідрології і метеорології (1934-1935), молодшим науковим співробітником (1935-1950), завідувачим відділом Державного астрономічного інституту ім. П. К. Штернберга (1947-1950), співробітником Кримської астрофізичної обсерваторії (1946-1960), головою Астрономічної ради АН СРСР (1963-1986).

Член-кореспондент АН СРСР (1953).

Віце-президент Міжнародної астрономічної спілки (1970-1976).

Член Московського відділення Астрономо-геодезичного товариства СРСР (1930).

Член (1957-1963), голова (1963-1986), радник при дирекції (1987-1988) Астрономічної ради АН СРСР.

Лауреат Державної премії СРСР (1952).

Лауреат премії ім. Білопольського (1981).

Кавалер двох орденів Трудового Червоного Прапора (1954; 1975), ордена Леніна (1971); ордена Жовтневої Революції (1981), медалі «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні».

Спеціалізувався з проблем зоряних атмосфер (теорія безперервних спектрів зірок А0-В2); Нових зірок (створив у співавторстві фізичну картину спалаху, що дозволило розкрити його природу як термоядерного вибуху в зовнішніх шарах зірки); Найновіших зірок (теорія SN I-го типу, перша оцінка їх розміру у момент максимуму спалаху); фізики Сонця (теорія хромосферних спалахів).

Одним з перших започаткував вивчення сонячних корпускулярних потоків, відкрив їх розділення на два типи і передбачив властивості відкритих пізніше потоків з «корональних дірок». Вивчаючи взаємодію сонячних корпускулярних потоків з магнітосферою і атмосферою Землі, відкрив закономірності, які дозволили прогнозувати геомагнітні бурі; вніс важливий внесок у створення наукових основ з прогнозу великомасштабних погодних явищ (типу циклонів).

Друкувався в журналах і збірниках «The Solar Corona», «Астрономічний журнал».

Як вчений дебютував доробком «Проблема променистої рівноваги зоряних атмосфер для коефіцієнта поглинання, залежного від частоти» (1939).

Потім настала черга «Дослідження фізичних процесів, що відбуваються при викиданні матерії новими зірками і маси нових зірок» (1943), «Сонце і атмосфера Землі» (1957), «Зоряні атмосфери» (1960), «Corpuscular Streams and the Solar Corona above active Regions» (1963), «Фізичні процеси, що відбуваються при спалахах Нових зірок» (1970), «Ерезитивні зірки» (1971).

М. – співавтор фундаментального підручника «Теоретична астрофізика» (1952).

Всього перу нашого земляка належить близько 200 наукових праць.

Іменем М. названа мала планета №2385.

Серед друзів та близьких знайомих М. – В. Фесенков, Т. Самойлов, О. Боярчук, Р. Гершберг, С. Полосков, М. Родрігес, В. Чортопруд, Н. Мулюкова, В. Биков, В. Майоров, В. Банін, Н. Єгорова, І. Колчинський, В. Амбарцумян, В. Соболев та ін.

МУХІН Єфрем Йосипович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Хірург, анатом, фізіолог, гігієніст, судовий медик. Перший хірург-травматолог на теренах Російської імперії; першим застосував лікування електрикою; першим застосував метод заморожування трупів для анатомічних досліджень; створив перший пункт швидкої допомоги. З дворянської родини.

Народився 28 січня (8 лютого) 1766 р. в м. Чугуїв Слобідсько-Української губернії Російської імперії (нині – районний центр Харківської області України).

Помер в середині січні 1850 р. в маєтку Кольцово Смоленської губернії Російської імперії (нині – с. Кольцово Смоленської області РФ). Похований на місцевому цвинтарі.

Навчався в Харківському колегіумі, закінчив Єлизаветградську медико-хірургічну школу.

Був помічником лікаря в діючій армії (1789-1791), працював викладачем Єлизаветградської медико-хірургічної школи (1791-1795), Московської слов'яно-греко-латинської академії (1802-1807), головним лікарем московської Голіцинської лікарні (1802-1811), викладачем Московської медико-хірургічної академії (1809-1816), медичного факультету Московського університету (1813-1835).

Брав участь у російсько-турецькій війні (1787-1791).

Член-кореспондент Паризького гальванічного товариства.

Член Геттінгенського повивального товариства.

Член-кореспондент комітету Імператорського людинолюбного товариства.

Ординарний член Московського фізико-медичного товариства.

Член правління Благородного пансіону при Московському університетові.

Почесний член Петербурзького медико-філантропічного товариства.

Почесний член Московського товариства дослідників природи.

Почесний член Харківського університету.

Кавалер орденів св. Володимира і св. Ганни.

Один з фундаторів анатомо-фізіологічного напрямку в медицині і вчення про найважливішу роль головного мозку у всіх процесах здорового і хворого організму на теренах Російської імперії.

Спеціалізувався з проблем рефлекторної теорії та ідей нервізму; закономірностей індивідуального сприйняття зовнішніх і внутрішніх збудників (стимулів), котрі діють на людський організм; російської анатомічної термінології й впровадженні у викладання анатомії і судової медицини практичних занять студентів на трупах.

Заклав основи російської травматології: розробив оригінальні методи вправлення вивихів, лікування переломів і іммобілізації кінцівок з дотриманням фізіологічного їх положення і фіксацією сусідніх суглобів.

Пристрасний пропагандист і організатор вакцинації.

Брав участь у ліквідації холери у Москві (1830).

Як вчений дебютував дослідженням *De stimulis corpus humanum vivum afficitibus*» (1800).

Потім настала черга наступних доробків: «Розмова про користь щеплення коров'ячої віспи» (1804), «Розмірковування про засоби і методи оживлення тих, хто втопився, повісився і задихнувся» (1805), «Перші початки кісткоправної науки» (1806), «Опис хірургічних операцій» (1807), «Коротке повчання простому народові про користь щеплення коров'ячої віспи» (1811), «Курс анатомії для вихованців, які навчаються медико-хірургічній науці», «Підстава науки про сумочки мокрот тіла людського» (обидва – 1815), «Курс анатомії» (1818), «Короткий огляд наносної холери; про парові ванни і самовар; про пісню і рибну їжу» (1830), «Коротке повчання лікарювання від укусу сказаних тварин» (1831).

Низка його праць і нотаток загинули під час пожежі в Москві (1812).

Всього М. залишив понад 50 наукових праць.

Ім'я нашого земляка носить Кіровоградський медичний коледж (1968).

Серед друзів та близьких знайомих М. – М. Пирогов, І. Буяльський, Н. Амбодик-Максимович, О. Голіцин, митрополит Платон, М. Пекен, П. Загорський, О. Ловецький, Ф. Іноземцев, І. Дядьковський, О. Армфельд та ін.

НАВАШИН Дмитро Сергійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Прозаїк, поет, перекладач, фінансист.

З дворянської родини. Батько, Навашин С., – академік.

Народився в 1889 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Убитий за загадкових обставин 25 січня 1937 р. в м. Париж (Франція).

Закінчив гімназію, юридичний факультет Київського університету св. Володимира.

Працював технічним радником торгівельного представництва СРСР у Франції (1920-і), помічником директора, директором паризького Радянсько-французького банку (1922-1932).

Член масонської ложі «Астрея» (1916).

Друкувався в журналі «Північні квіти».

Як літератор дебютував віршами (1908).

Потім настала черга оповідання «Морський розбійник» (1911), «Казки про марнотратну дівчину» (не надрукована).

Перекладав Е. По.

Наш земляк відмовився повернутися до СРСР з довготривалого закордонного відрядження (1931).

Підтримував стосунки з опозиційними політиками на батьківщині. Не виключено, саме за вказівкою Й. Сталіна агенти НКВС розраховалися з неслухом в Булонському лісі.

20 липня 1918 р. К. фон Ботмер записав у своєму щоденникові: «Від росіян доповідав Навашин, який дозволив собі таку нетактовність, що мені довелося змінити своє уявлення про нього як про розумну людину. Він представив справу так, буцімто лише транспортні труднощі є перешкодою для вивозу військовополонених, на якому ми наполягаємо вже п'ять тижнів. На закінчення він сказав: «Я хотів би нагадати німецькій делегації про те, що російській владі, як вам відомо з вчорашніх газет, через нестачу залізничних вагонів не вдалося вивезти навіть однієї конкретної людини, щоб вона не дістався чехословакам, що закінчилося так трагічно». Спочатку ми зацікавилися від нахабства взагалі згадати на засіданні про вбивство царя, та ще так цинічно мотивувати його. Я чекав, що наш головуючий заявить протест з вимогою вибачення, однак марно».

Серед друзів та близьких знайомих Н. – В. Брюсов, А. Білий, М. Литвинов, Л. Серебряков, Н. Берберова, Л. Катуар, Л. Троцький, Г. Сокольников, Ф. Зелінський, Г. П'ятаков та ін.

НАЗИМОВА Алла Олександрівна

Національний статус, що склався у світі: американський.

Актриса німого кіно, продюсер, сценарист.

З міщанської родини. Батько, Левентон О., – аптекар. Справжнє прізвище – Левентон Аделаїда Міріам Яківна.

Народилася 22 травня (3 червня) 1879 р. в м. Ялта Таврійської губернії Російської імперії (нині – Автономна Республіка Крим України).

Померла 13 липня 1945 р. в м. Лос-Анджелес (США).

Навчалася в Одеському філармонічному училищі (1894-1898), акторській академії при МХАТі (1896-1899).

Виступала на сценах Московського художнього академічного театру (1900-1904), Кисловодського обласного театру (1904-1905), десятках сцен Європи і США.

У театральному доробку ролі: Грушеньки («Брати Карамазови», Ф. Достоевський), Оленьки (Горезлошастя, В. Крилов), Регіни («Привиди», Х. Ібсен), Нори («Торжество життя», Р. Бракко), Насті («На дні», М. Горький), цариці («Цар Федір Іоаннович», О. Толстой), Лії («Євреї» Є. Чиріков), Ріти («Маленький Ейольф», Х. Ібсен), Фелісіти («Маріонетки» П. Вольф), Єви («На міліні», Д. Остін Адамс), Раневської («Вишневий сад», А. Чехов), Єлизавета («Собачий вальс», Л. Андрєєв), Наталії Петрівни («Місяць в селі», І. Тургенєв), Проли («Простак з Неочікуваних островів» Б. Шоу), матері («Мати», К. Чапек).

Як кіноактриса дебютувала у фільмі «Наречені війни» (1916).

Потім настала черга наступних стрічок: «Дивне явище», «Іграшки долі», «Око за око» (усі – 1918), «З туману», «Червоний ліхтар» (обидві – 1919), «Сильніше за смерть», «Мільярди» (1920), «Пані з камеліями» (1921), «Ляльковий будинок» (1922), «Соломія» (1923), «Вулична Мадонна» (1924), «Мій син» (1925), «Втеча» (1940), «Кров і пісок» (1941), «З тих пір, як ти пішов» (1944).

Залишила по собі дві зірки в алеї слави Голівуду.

Разом з чоловіком П. Орленовим емігрувала до США (1905).

Долі нашої землячки М. Литавріна присвятила книгу «Американські сади Алли Назимової» (1995).

Серед друзів та близьких знайомих Н. – А. Чехов, Н. Рамбова, Е. Лакетт, Ч. Бріант, Д. Бельський, Т. Бенкхед, Д. Еккер, Г. Бренон, М. Адамс, Мерседес де Акоста, Л. Шуберт, Р. Валентино, М. Харріс, Л. Селзнік, Е. Гольдман, Р. Бартельмес, Ч. Чаплін, Ф. Арбакль, сестри Д. і Л. Гіш, Г. Свансон, А. Капеллані та ін.

НАККО Ольга Єгорівна

Національний статус, що склався у світі: російсько-молдовський.

Письменник.

З дворянської родини. Батько, Накко Є., – освітянин.

Народилася в 1840 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Померла в 1919 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Виховувалася в одеському пансіоні пані Фітінгоф (1854), навчалася в Варшавській ремісничій школі.

Працювала вчителькою в низці бессарабських населених пунктів (1899-1917).

Друкувалася в газетах «Одеський аркуш», «Новоросійський телеграф», «Бессарабський вісник», «Одеський вісник», а також в «Південному збірнику», «Пушкінському збірнику».

Як літератор дебютувала брошурою «Керівництво з вивчення геліомініатюри, найповніше і найдокладніше» (1882).

Потім настала черга оповідань і нарисів: «Вовк», «Прокляте місце», «Казка про Максима Платоновича», «Дні молодості (З життя О. С. Пушкіна в Кишиневі)», «Дні юності», «Кір Христо і Кір Янакі», «Папаруда», «Хто він?», «В лещатах бідності», «Тася», «Двійка», «Проект-мрія», «Одруження генерала Фредмана».

Наша землячка – автор книг «Бессарабські нариси і оповідання» (1900), «Оповідання» (1912), «Баймачани» (1913).

Вийшовши заміж за бессарабського історика і літератора О. Накко (1858), наша землячка потрапляє, за її ж словами, «в саму глушину Бессарабії», абсолютно нове для неї середовище, де все дивувало, у тому числі й молдавська мова, яку вона тоді зовсім не знала, але якою «вельми скоро вивчилася говорити».

У замітці «Збір від збірника – на пам'ятник Пушкінові» В. Князєв розповідає: «Восени, на обіді белетристів, виникла думка видати до сторіччя народження Пушкіна збірник, присвячений його імені, і всю виручку з нього передати на облаштування в селі Михайлівському, або поблизу Святогорського монастиря, благодійного закладу в ім'я поета...» Такий збірник був насправді видрукований в 1899 р. в Петербурзі. У книзі – два розділи: поезії і прози. І 86 авторів.

...Надзвичайно цікавий нарис Накко «Молоді роки. Пушкін в Кишиневі», що розповідає про молдавське оточення поета. В нарисі перелічені дванадцять знайомих Пушкіна, з якими він часто зустрічався. Це трактирник Кір Антонію, відставний солдат Єгорка – вартівник на винограднику, «багатий і жуір» Флореско, 23-літня донька одеського комерсанта Аглая Беладжі, її подруга Катиця, обійстя батьків котрої любив відвідувати Пушкін, і, зрештою, Іон Гуца – верховод циганського табору, сивий старий, з яким поет подовгу розмовляв».

Серед друзів та близьких знайомих Н. – Л. Толстой, В. Ляпунов, С. Плаксін та ін.

НАКОВАЛЬНІН Сергій Федорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Перекладач, видавець. Перший видавець найповнішого зібрання творів Ф. Прокоповича на теренах Російської імперії.

З військової родини. Батько, Наковальнін Ф., – полковник царської армії, комендант м. Ніжин.

Народився в 1732 р. в м. Ніжин Ніжинського полку Російської імперії (нині – районний центр Чернігівської області України).

Помер в 1772 р. у м. Москва Російської імперії (нині – столиця РФ).

Навчався в Сухопутному кадетському шляхетному корпусі (1750-1760).

Був викладачем Сухопутного кадетського шляхетського корпусу (1760-1767), прокурором московського Судного приказу (з 1767).

Як літератор дебютував разом з І. Гречем випуском «Політичної географії» – першим подібним підручником на теренах Російської імперії (1758).

Наступний доробок – найповніше зібрання творів Ф. Прокоповича – став головним у житті. Для цензури до Св. Синоду Н. подав 43 проповіді славетного земляка, одну з яких до друку не схвалили (1760).

У передмові Н. назвав Ф. Прокоповича «зачинателем нової руської літератури». В той же час він був змушений виправдовувати «нерівність» авторської мови, «засміченої» простонародними словами й українізмами, які «в Великій Росії не вживаються».

Дозвіл вдалося отримати лише на 1200 екземплярів. І тоді Н. власним коштом видрукував ще 3800 книг.

Готував Н. і німецьке видання книги «Феофана Прокоповича слова та промови повчальні, похвальні й вітальні, зібрані деякі другим друком, а інші вперше друковані», проте далися взнаки фінансові негаразди – за борги наклали арешт навіть на частину третю російського тиражу (1769). Та історія все розставила на свої місця: нині видання Н. вважається найповнішим зібранням творів Ф. Прокоповича.

А ось що пише В. Степанов в статті «Наковальнін Сергій Федорович»: «Н. переклав з німецької мови рукописний учбовий курс «Політичної географії», який викладав у корпусі І. М. Греч, а потім самостійно продовжив його. У «Передмові» вказувалося, що, не зважаючи на припинення викладацької діяльності, Н. продовжує роботу над своїм географічним оглядом і «має намір зробити його про всі не лише європейські, а й інші відомі держави і володіння в світі». ...Різку оцінку дав епосі Середньовіччя, ...яка залишила Росії «гідних, але посередніх письменників». ...У своєму виданні (зібрання творів Ф. Прокоповича – **авт.**) Н. широко замінював застарілі слова і словосполучення, підновляв транскрипції іноземних слів, іноді замінював їх російськими еквівалентами, змінював синтаксис. Він надрукував тексти відповідно до правопису, який «вживається в новітніх церковних книгах», цитати привів за «нововиправленою» елизаветинською Біблією, виправив помилки ранніх видань творів Прокоповича. Особливу увагу приділяв пошуку «кращих списків» рукописних текстів».

Серед друзів та близьких знайомих Н. – О. Сумароков, М. Херасков, І. Греч, А. Нартов, М. Бецький, П. Пастухов та ін.

НАРБУТ Володимир Іванович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Письменник, критик.

З дворянської родини. Брат, Нарбут Г., – художник.

Народився 2 (14) квітня 1888 р. на х. Нарбутівка Глухівського повіту Чернігівської губернії Російської імперії (нині – Глухівський район Сумської області України).

Знищений більшовиками в одній зі сталінських катівень 14 квітня 1938 р. Місце поховання не встановлено. За однією з версій, Н. втопили в одному з північних морів.

Закінчив Глухівську класичну гімназію, навчався в Петербурзькому університеті.

Був видавцем і редактором «Нового журналу для всіх» (1913), редактором журналу «Сирена» (1918-1919), очолював Одеське відділення Російського телеграфного агентства, (1920), Харківське відділення Українсько-російського телеграфного агентства (1921-1922), інспектором Народного комісаріату освіти (1922-1924), заступником завідуючого відділом преси при ЦК РКП (1924-1927), заступником керівника Всеросійської асоціації пролетарських письменників (1927-1928).

Друкувався в газетах «Сільський вісник», «Варшавський щоденник», журналах «Вісник Європи», «Аргус», «Gaudeamus», «Сучасник», «Новий журнал для всіх», «Навколо світу», «30 днів», «Світлий промінь», «Нове життя», «Гіперборей».

Як літератор дебютував в журналі «Бог – в поміч!» статтею «Соловецький монастир» (1908).

Потім настала черга віршів «Осінній сад, осінній сад» (1908), «Відьма», «Столяр» (обидва – 1912), «В дорозі», «Абіссинія», «Пустеля Сомалійська», «Джедда», «Прокажені в Хараре» (усі – 1913), «Білизна» (1923).

Наш земляк – автор книг «Вірші» (1910), «Алілуя» (1912), «Кохання і кохання» (1913), «Плоть», «У вогняних стовпах» (обидві – 1920), «Олександра Павлівна» (1922).

Збірники «Страчений Серафим» і «Спіраль» з політичних мотивів надрукованими не були (набір останнього розсипали).

З владою, незважаючи а її кольори, хоча іноді і прагнув, наш земляк порозуміння не знайшов. За царату його книгу «Алілуя» заборонили продавати, вгледівши там «порнографію» (1912).

Уже за більшовиків невідомі вбили одного з братів Н. і поранили його самого, внаслідок чого лікарям довелося ампутувати кисть лівої руки (1918).

Наступного разу за виказом письменника заарештували і засудили до 5 років сталінських таборів (1936). Уже відбуваючи покарання, наш земляк знову постав перед сумнозвісною трійкою НКВС, вирок якої – розстріл (1938).

Нашому землякові свої поетичні доробки присвятили Г. Ахматова – «По вірші» і М. Зенкевич «Пам'яті Володимира Нарбута» (обидва – 1940).

Серед друзів та близьких знайомих Н. – В. Катаєв, М. Зенкевич, Е. Багрицький, Г. Ахматова, Ю. Олеша, М. Гумільов, С. Чорний, І. Білібін, С. Городецький, В. Брусянін та ін.

НАРБУТ Георгій Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Художник-графік.

З поміщицької родини. Брат, Нарбут В., – письменник, критик.

Народився 14 (26) лютого 1886 р. на х. Нарбутівка Глухівського повіту Чернігівської губернії Російської імперії (нині – Глухівський район Сумської області України).

Помер 23 травня 1920 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України). Похований на Байковому цвинтарі.

Закінчив Глухівську гімназію (1896-1906), навчався в Петербурзькому університеті (1906), майстернях І. Білібіна (1906-1907), Є. Званцевої і М. Добужинського (1907-1909), Ш. Холлоші (1909).

Працював канцелярським служителем департаменту герольдії Сенату (1915-1916). ректором Української Академії мистецтв (1919-1920).

Лауреат Золотої медалі Лейпцигської міжнародної виставки друку і графіки (1914).

Член комітету об'єднання «Світ мистецтва» (1916).

Член підкомісії з укладення списків предметів мистецтва, які підлягають поверненню з РСФРР в Україну (1918).

Активний учасник заснування Української Академії мистецтв (1917).

Доробки Н. експонувалися на міжнародних виставках в Брюсселі, Лейпцигу, Петербурзі, Празі, Римі.

Як художник дебютував ілюстраціями до «Пісень про Роялда» (1903)

Перу нашого земляка належить брошура «Герби гетьманів Малоросії» (1915).

Вперше його малюнки експонувалися на сільськогосподарській виставці в м. Глухів і були удостоєні грамоти повітового земства (1904).

Потім настала черга ілюстрацій до «Руслана і Людмили» О. Пушкіна (1904), казок «Журавель і Чапля», «Як гриби воювали», «Теремок», «Дерев'яний орел», «Ведмідь», «Як миші kota ховали», казок Андерсена (1906-1909), до байок І. Крилова (1911-1912), до «Статуту ордена св. Георгія» (1913), до російського каталогу і альбому на Лейпцигській виставці (1914), книги Г. Лукомського «Старовинні обійстя Харківської губернії» (1915), циклу алегоричних композицій на теми першої світової війни (1914-1915), ескізів гривень, поштових марок, цінних паперів, військових мундирів Української армії, нової геральдики Української Народної Республіки, Української держави, 15 композицій до «Української абетки» (1917-1918), ілюстрацій до «Енеїди» Котляревського, обкладинок до журналів «Мистецтво», «Сонце праці», «Народне господарство України», «Зоря», книг, низки екслібрисів (1919).

Звична техніка Н. – акварель, туш. Роботи відрізняються чіткістю контурного малюнка і декоративністю композицій, його манері притаманні тонка стилізація мотивів ампіру і використання суцільних чорних силуетів.

Виконував замовлення багатьох петербурзьких і московських видавництв, серед яких товариства І. Ситіна, Й. Кнебеля, М. Вольфа, «Освіта», «Шипшина», «Пантеон».

Наш земляк першим в Україні проголосив принцип архітектурної побудови книги як єдиного цілісного мистецького організму.

Допомагав у збиранні матеріалів, що започаткували музей, який невдовзі перетворився у Музей українських діячів науки та мистецтва.

Геральдичні матеріали Н. зберігаються в Гербовому музеї Санкт-Петербурзького відділення Центрального державного історичного архіву РФ.

Значна частина творів Н. зберігається в Харківському художньому музеї.

До 120-річчя з дня народження видатного художника Національний банк України випустив в обіг ювілейну двогривневу монету «Георгій Нарбут» (2006).

До цієї ж дати у м. Херсон була розгорнута виставка творів видатного графіка, доповнена показом книг, журналів, обгортки з приватної колекції одесита Тараса Івановича Максимюка (2006).

Серед друзів та близьких знайомих Н. – Д. Митрохін, І. Білібін, Д. Щербаківський, О. Бенуа, М. Добужинський, М. Реріх, В. Модзалевський, Г. Лукомський, М. Мурашко, Й. Кнебель, Ш.

Холлоші, Є. Лансере, К. Петров-Водкін, М. Грушевський, І. Стешенко, С. Тройницький, О. Остроумова-Лебедева, С. Тройницький, О. Шарлеман, М. Бурачек, В. Кричевський, М. Бойчук, Р. Лісовський, Л. Лозовський, М. Кірнарський, А. Середа, П. Ковжун та ін.

НАРІЖНИЙ Василь Трохимович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник, перекладач. Фундатор жанру роману на теренах Російської імперії.

З дворянської родини. Батько, Наріжний Т., – вахмістр Чернігівського карабінерного полку.

Народився в 1780 р. в с. Устивиця Миргородського полку Російської імперії (нині – Великобагачанський район Полтавської області України).

Помер 21 червня (3 липня) 1825 р. в м. Петербург (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на Охтинському цвинтарі.

Навчався в Дворянській гімназії при Московському університеті (1792-1798), на філософському факультеті Московського університету (1799-1801).

Працював дрібним чиновником грузинського уряду (1801-1802), секретарем Лорійської управи земської поліції (1802-1803), чиновником відділу соляних справ Експедиції державного господарства (1803-1807), Гірничої експедиції (1807-1813), столоначальником Інспекторського департаменту Військового міністерства (1815-1821).

Кавалер ордена св. Ганни (1816).

Друкувався в журналах «Іппокрена», «Змагальник освіти і добродіяння», «Приємне і корисне проведення часу», «Квітник».

Як літератор дебютував в журналі «Приємне і корисне проведення часу» перекладом з німецької поетичного переказу «Створення троянди» (1798).

Потім настала черга вірша «Пісня Володимиру київських Боянів», поем «Береги Алти», «Звільнена Москва» (усі – 1798), повістей «Рогвольд» (1798), «Георгій і Олена», «Настасія» (обидві – 1810), «Ігор», «Любослав» (обидві – 1818), «Олександр» (1819), «Арістіон, або Перевиховання» (1822), «Запорожець», «Марія», «Наречена під замком», «Багатий злидар» (усі – 1824), «Два Івана, або Пристрасть до позовів» (1825).

Наш земляк – автор п'єс «Кривава ніч, або Остаточне падіння дому Кадмова», «День злочинства і помсти» (1800), «Мертвий замок» (1801), «Дмитро Самозванець» (1804), «Олена», «Святополк», «Світлосан» (усі – 1812), романів «Російський Жилбаз, або Пригоди князя Гаврила Симоновича Чистякова» (1814), «Чорний рік, або Гірські князі» (1818), «Бурсак» (1824), «Гаркуша, малоросійський розбійник» (1825).

Його перу також належать книги «Словенські вечори» (1809), «Нові повісті» (1824).

Н. мав проблеми з публікацією низки своїх творів. Так, друк роману «Російський Жилбаз...» зупинили через «не дозволені і звабливі місця», а надруковані частини заборонили продавати.

Не дозволили цензура випустити й роман «Гаркуша, малоросійський розбійник». Він побачив світ у перекладі українською мовою у Львові (1928).

Зібрання творів нашого земляка вийшло уже після його смерті (1835-1836).

Перекладав Есхіла, Софокла.

Серед друзів та близьких знайомих Н. – А. і О. Тургенєв, І. Мартинов, Ф. Глінка, К. Батюшков, І. Сохацький, Ф. Вронченко, П. Коваленський, Є. Колбасін, В. Федоров, П. Взьмотнєв, І. Розенмейер, В. Пошивалов, О. Мерзляков та ін.

НАРЦИСКИН Яків Федорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет, перекладач.

З якої родини – не відомо.

Народився в середині XVIII ст. в [Малоросії]. Точне місце, дати народження і смерті – не відомі.

Навчався в академічній гімназії (1761-1764), Московському університеті.

Був чиновником юстиц-колегії (1774-1775), завідуючим канцелярією куратора Московського університету (1776-1778), секретарем при І. Шувалові (1778-1780), офіцером військової похідної канцелярії Таганрозького драгунського полку (1780-1784), чиновником Кабінету Її імператорської величності (1789-1790).

Як літератор дебютував промовою англійською мовою на церемонії шлюбу князя Павла Петровича з Наталією Олексіївною (1773).

Н. – автор од «На взяття Очакова», «На прибуття Г. Потьомкіна « в місто св. Петра» (обидві – 1789).

Наш земляк також переклав книгу «Такий нинішній світ» Л.-С. Мерсьє (1784).

А ось що пригадує М. Гарновський у своїй книзі «Нотатки»: «Двір був дуже задоволений відгуком (про вас –**авт.**) його світлості, кур'єра Тіле. Дехто нудьгує, не отримуючи від вас листів. Я вибачаю це слабкістю здоров'я, безліччю справ, якими ви зайняті, і швидкістю відправлення кур'єра Тіле. ...У пакеті під № 4, ви знайдете прекрасні вірші у подарунок вам від п. Нарцискіна». Серед друзів та близьких знайомих Н. – Г. Потьомкін, І. Меліссіно, В. Попов, І. Шувалов та ін.

НАСЛЕДОВ Дмитро Миколайович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Фізик. У фізиці існує науковий термін «тунельні діоди Наследова».

З міщанської родини. Батько, Наследов М., – коректор.

Народився 12 серпня 1903 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер 8 січня 1975 р. в м. Ленінград СРСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Закінчив одну з Київських гімназій, фізико-математичний факультет Київського державного університету (1924).

Працював лаборантом Київського рентгенівського інституту (1924-1927), викладачем Київського державного університету (1927-1930), завідувачим лабораторією, заступником директора Ленінградського фізико-технічного інституту (1930-1973), викладачем Ленінградського політехнічного інституту (1937-1975).

Член-кореспондент німецької академії наук і літератури в Майнці (1968).

Член Французького фізико-хімічного товариства.

Заслужений діяч науки і техніки РРФСР (1964).

Лауреат Державної премії СРСР (1974).

Лауреат Ленінської премії (1964).

Спеціалізувався з проблем фізики і техніки напівпровідників, фізики твердого тіла, дозиметрії. Досліджував з'єднання типу АПІ-BV; електричні, оптичні, фотоелектричні, люмінесцентні властивості нових матеріалів; вказав на можливість стимулюючого випромінювання з *p-n-переходу* в арсеніді галію і спостерігав його; розробив технологію отримання монокристалів арсеніду галію і арсеніду індію та електронно-діркових переходів на їх основі; створив фотоелектричні перетворювачі сонячної енергії з високим ККД, високочутливі приймачі випромінювання для різних областей спектру, тунельні діоди.

Як вчений дебютував працею з іонізації твердих діелектриків рентгенівськими променями і їх високовольтної поляризації.

Потім настала черга низки підручників з фізики електронних процесів, багатьох науково-популярних книг, брошур.

Серед друзів та близьких знайомих Н. – А. Іоффе, В. Лашкарьов, Н. Горюнова, В. Галаванов, К. Виноградова, Т. Данилова, В. Євстропов, Б. Царенков, В. Лопатинський, Т. Лагунова, С. Ривкін, В. Сєдов, Ю. Сметаннікова, Ю. Попов, О. Омеляненко та ін.

НАСОНОВ Арєфій Якимович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Священик. Зарахований до лику святих Російською Православною Церквою (2001).

З селянської родини.

Народився 24 жовтня 1888 р. в с. Довжик Пулинської волості Житомирського повіту Волинської губернії Російської імперії (нині – Житомирський район Житомирської області України).

Розстріляний більшовиками 10 січня 1938 р. на околиці м. Рязань. Місце поховання – не відоме.

Закінчив 2-класну міністерське училище, самотужки склав іспити на звання учителя (1913), закінчив Житомирську духовну семінарію.

Був учителем (1913-1914), священиком церкви (1914-1916) у рідному селі, в с. Голишево Рівненського повіту (1916), с. Андріївка Чембарського повіту Пензенської губернії (1916-1927; 1928-1931), настоятелем церкви в ім'я праведних Іоакима і Ганни м. Можайськ Московської області (1931-1932), священиком церкви с. Бички Сараївського району Рязанської області (1936-1937).

Уперше заарештований за «антирадянську діяльність» (1927). Після кількомісячного перебування у в'язниці випущений під підписку про невиїзд.

Удруге заарештований без висунення звинувачень (1931). Після двотижневого перебування у в'язниці випущений.

Утретє заарештований за «агітацію проти заходів Радянської влади, ... мешкав в 3-х кілометровій зоні військового складу, систематичне обробляння в антирадянському дусі громадян, які відвідували церкву» (1932). Сталінською «трійкою» засуджений до 3 років заслання до табору поблизу м. Алма-Ата (Казахстан).

Учетверте заарештований без висунення звинувачень (1935). Протримавши його декілька місяців у Луб'янській в'язниці, випустили.

Уп'яте заарештований за «контрреволюційну агітацію, агітацію проти виборів до Верховної Ради» (1937). «Трійкою» НКВС по Рязанській області засуджений до розстрілу.

Посмертно реабілітований прокуратурою Московської області (1989).

День пам'яті – 28 грудня (10 січня).

Серед друзів та близьких знайомих Н. – А. Храповицький, П. Перов, М. Соловйов та ін.

НАУМОВИЧ Іван Григорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник, журналіст, перекладач, громадський діяч.

З учительської родини.

Народився 26 січня 1828 р. в с. Козлів Камінь-Бузького повіту Австрійської імперії (нині – Козівський район Тернопільської області України).

Помер 4 (16) серпня 1891 р. в м. Новоросійськ Російської імперії (нині – Краснодарський край РФ). Похований на місцевому цвинтарі; перепохований на Аскольдовій могилі в Києві.

Закінчив Львівські гімназію (1844), духовну семінарію (1848). Прийняв сан священника (1851).

Був уніатським священником (1848-1885), єпархіальним місіонером у боротьбі з штундизмом (1885-1889), священником в с. Борщагівка поблизу Києва (1889-1891), видавцем газет «Руська правда» (1871), «Руська рада», журналу «Наука» (1883-1903).

Голова просвітницького Товариства в пам'ять ім. М. Качківського (1874),

Депутат Галицького сейму (1861-1866),

Член австрійського Рейхсрату (з 1873).

Член культурно-просвітницького товариства «Галицько-руська матиця» (1848).

Голова Товариства в пам'ять М. Качківського (1874-1877).

Учасник абіссинської експедиції Ашинова (1888-1889).

Друкувався в газетах «Церковні відомості», «Руський вісник», «Руська рада», журналах «Слово», «Зоря Галицька», «Наука», «Сільськогосподарські бесіди», «Російський вісник», «Мандрівник».

Як літератор дебютував «Віршем на честь його ясновельможності Михайла Левицького, митрополита Галицькому» (1848).

Потім настала черга наступних доробків: «Повісті і пісні Івана Н.» (1861), «Золота книжечка для дітей» (1874), «Твори для народу галицько-руського священника батька Івана Наумовича» (1885), «Чотири путівники доброго життя: Страх Божий. Мудрість. Тверезість. Праця», «Заповітні тополі», «Псалтирник. Повість з галицько-руського народного життя», «Як позбутися російському народу пиятики», «Про сучасне становище Галицької Руси», «Бесіди Степана Сторазумова про сільське господарство», «О. Феодор. Повість», (усі – 1888), «Роман Кузьміна» (1888-1889), «Церковна проповідь і бесіда», «Історичного нарису унії» (обидва – 1889), «Червонна Русь, її минуле і сьогодення», «Християнські чесноти» (обидва – 1890), «Православні народні календарі» (1890 і 1891) «Книга для читання з сільського господарства», «Як у простоті живуть люди» (обидва – 1891), «Сироти» (1894), «Горить! Розповіді» (1897), «Повісті і розповіді з галицько-руського життя» (1901), «Бесіди пастиря» (1902).

Деякі з його віршів включені в антологію «Поезія слов'ян» (1871).

Перекладав Мольєра, В. Гюго.

Вважав своєю головною метою виховання дітей, заставою якого є правильне виховання батьків, їх християнська віра, знання історії, господарське вміння. За безпосередньої участю Н. в Галичині було відкрито понад тисячу сільських читалень, бібліотек, співочих гуртків, братерств тверезості, засновані громадські магазини, сільські ощадно-позичкові каси, кооперативи.

Наш земляк залишався прихильником очищення уніатського обряду від латинського впливу, повернення до слов'янської мови в богослужінні, дотримання постів Східної церкви. Активно виступаючи проти національної дискримінації австрійською владою корінного населення Галичини і переконавшись в безплідності спроб реформувати уніатство, став одним з ініціаторів руху за повернення до православ'я. За це нашого земляка, звинувативши в державній зраді, заарештували і запроторили до в'язниці у «справі Ольги Грабар» (1882). Папа Римський позбавив неслуха сану і приходу та відлучив від церкви (1882). В результаті Н. перейшов у православ'я і переїхав до Києва (1885).

Стурбований становищем галичан на рідній землі, репресіями з боку чужинців, Н. розробив план переселення земляків на Кубань і виїхав оглянути місця майбутніх поселень. І раптово помер. Існує версія, що його отруїли єзуїти.

Серед друзів та близьких знайомих Н. – М. Драгоманов, І. Вишнеградський, М. Білоус, М. Катков, В. Черкаський, К. Побєдоносцев, М. Гербель, Г. Яхимович та ін.

НАХІМОВ Яким Миколайович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет-сатирик, перекладач.

З поміщицької родини.

Народився 8 (19) вересня 1782 р. на х. Попівка Богодухівського повіту Харківського намісництва Російської імперії (нині – в межах с. Мерло Богодухівського району Харківської області України). Помер 18 (30) липня 1814 р. на х. Шийчин Харківського повіту Слобідсько-Української губернії Російської імперії (нині – с. Івано-Шийчине Богодухівського району Харківської області України). Закінчив благородний пансіон при Московському університеті, словесний факультет Харківського університету (1805-1808).

Служив в Маріупольському гусарському полку, у Петербурзі, читав лекції харківським чиновникам, які готувалися здавати екзамени на черговий чин.

Був затриманий з підробленим патентом на чин капітана, що позбавило його можливості продовжувати столичну кар'єру. Повернувшись до Харкова, відокремлено жив в селі.

Твори друкувалися в журналах «Іппокрена», «Періодичні твори про успіхи народної освіти», «Харківський Демокрит», «Приємне і корисне», «Вісник Європи».

Як літератор дебютував в журналі «Приємне і корисне» перекладом з німецької (1798).

Потім настала черга віршів «Ода С...», «Пісня Вірі», «Невідомому вигадникові», «Пісні про похід Ігоря проти половців», «Тарасові-авторові», «До Росії», «На отримання кандидатського звання», «Горацієвому імітаторові», «Гуру», «Безбожникові», «Елегія», «Пісня калюжі», «До самого себе», «Золотий час», «Квіточка», «Пісня жовтня 25-го», «Осінь», «Поет», «До Росії», поеми «Пурсоніада».

Перу Н. також належать байки «Дяк і жебрак», «Хвала гусячому перу», «Море і річка», «Звіринець», «Лист мого приятеля, який мандрував дивовижним пташиним світом», «Мерзликін», «Вітряк без мірошника», «Бджола та Оса», епіграм «До родовідного дерева», «Ослові Вельможі», «До портрета піддячого», «До зображення блохи», «Дурному поетові», «До модних жінок», «Запитання француза і відповідь росіянина», «Дзеркало і виродок».

Що стосується особистого життя, то воно Н. не панькало. Він майже водночас втратив крихітку-сина, батька і сестру, що призвело до надмірного вживання алкоголю.

Книга нашого земляка «Твори у віршах і прозі» вийшла уже після смерті (1815).

Низка віршів Н., серед яких уривки з незакінченої комедії «Закохані педанти, або Невдале одруження філософа», вперше надруковані в журналі «Російські старожитності» (1880). Прозовий твір «Оповідь про Феміду і про іноплемянних канцелярських» залишився в рукописі.

Творчості Н. присвячені стаття П. Лещенка «Несправедливо забутий поет-сатирик» (1963), розділ монографії І. Лосієвського «Російська ліра з України» (1993).

Серед друзів та близьких знайомих Н. – Г. Сковорода, Г. Квітка-Основ'яненко, В. Маслович, Д. Борзенков, І. Ризький, О. Сомов, І. Срезневський та ін.

НАЩИНСЬКИЙ Данило

Національний статус, що склався у світі: російський.

Перекладач, проповідник. В чернецтві – Давид (1750).

З козацької родини.

Народився в 1721 р. в м. Полтава Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 5 (16) травня 1793 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України). Похований на Дальніх печерах Києво-Печерської лаври.

Навчався в Київській духовній академії, Галицькому та Саксонському університетах.

Був учителем Київської духовної академії (1747-1755), настоятелем Слущкого Троїцького монастиря (1755-1758), ректором Київської духовної академії (1758-1761), настоятелем Гамаліївського Харлампієвого монастиря (1761-1769), архімандритом Глухівського Петропавлівського монастиря (1769-1772), настоятелем Бизюкового монастиря Смоленської єпархії (1772-1789).

Як літератор дебютував перекладом (разом з І. Корніусом) збірника творів Ф. Прокоповича, в який увійшли: «Коротка повість про смерть Петра Великого», «Надгробні слова Петру Великому», «Надгробні панегіричні слова, сказані в день тезоіменитства Петра Великого», «Панегірик на Полтавську перемогу», «Урочиста пісня в честь Полтавської перемоги», а також низка листів (1743).

Уже через два роки Н. видає наступний збірник Ф. Прокоповича: «Апологія, або Захист віри», «Апологія, або Захист святих мощів Києво-Печерських», «Ода на подорож в Москву заради коронації імператору Петру III», «Описання місцезнаходження Києва», «Напучувальна елегія учню про дотримання непорочності життя», «Чернича елегія від імені сина до батька, який схиляв його від чернечого життя на користь світського», «Лист до Михайла Молларда», «Вітальна промова імператриці Ганні в зв'язку зі сходженням на престол», а також шість проповідей. Перу нашого земляка належать оригінальні філософські доробки «Сто правил християнського життя», «Ліки на нечистоту й хтивість плотську», і «Корисна настанова про Святе Письмо» (1762), переклад книги «Золотий клейнод дітей Божих, тобто правдивий шлях до християнства» (1766).

Н. мав непростий характер, що обумовило низку скандалів. Так, він свого часу забажав перебудувати навчальний процес в Київській духовній академії, чим викликав зливу нарікань у підлеглих, котрі ніяких змін не бажали. Аби поставити тих на місце, Н. значно скоротив кількість продуктів, що їх учителі отримували з монастирів, загостривши конфлікт до останньої межі. В результаті запеклої боротьби митрополит Київський відмінив нововведення, а їх ініціатора звільнив з роботи (1759).

Конфлікт з єпархіальним керівництвом вилився в суд, який, втім, не призвів до серйозних наслідків (1767).

Боровся наш невгамовний земляк і з єпископом Смоленським Гедеоном Вишневським, на якого навіть написав доповідну записку в Синодальну канцелярію (1780).

Врешті-решт Н. «із-за хвороби» відсторонили від церковних справ, і він переїхав жити до Києво-Печерської лаври (1789).

Серед друзів та близьких знайомих Н. – Г. Сковорода, Ф. Василевич-Баєвський, архієпископ Левшин, С. Миславський, Г. Потьомкін та ін.

НЕДОБРОВО Микола Володимирович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет, критик, теоретик мистецтва, літературознавець.

З дворянської родини.

Народився 1 вересня 1882 р. в маєтку Роздольне Харківської губернії Російської імперії (нині – Зміївський район Харківської області України).

Помер 3 грудня 1919 р. в м. Ялта, де господарювали денікінці (нині – Автономна Республіка Крим України). Похований на Аутському цвинтарі.

Закінчив Харківську гімназію, навчався в Харківському університеті, закінчив Петербурзький університет (1906).

Служив в канцелярії Державної Думи Росії (1908-1916).

Член Товариства ревнителів художнього слова.

Один із засновників і заступник голови Товариства поетів (1913-1915).

Друкувався в газеті «Мова», журналах «Світ мистецтва», «Російська думка», «Альманах дум», «Північні нотатки».

Як літератор дебютував в газеті «Мова» (1907).

Перу Н. належать повість «Душа в машкарі» (1914), трагедія у віршах «Юдіф» (1923), статті про творчість Г. Ахматової, А. Фета, Ф. Тютчева.

Поезія Н. опублікована лише в 1999 р.

Серед друзів та близьких знайомих Н. – А. Білий, Г. Ахматова, К. Бальмонт, О. Мандельштам, О. Блок, В. Брюсов, Є. Лисенков, В. Іванов, Е. Метнер, В. Знаменська, А. Горнфельд, С. Дягілев, В. Розанов, Д. Філософов, Л. Шестов та ін.

НЕЖДАНОВА Антоніна Василівна

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Співачка. Первая певица, выступившая по Всесоюзному радио (1924).

З родини священика, який був і вчителем церковної школи.

Народилася 4 (16) червня 1873 р. в с. Крива Балка Одеської губернії Російської імперії (нині – в межах м. Одеса України).

Померла 26 червня 1950 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ). Похована на Новодівочому цвинтарі.

Закінчила Одеську гімназію, Московську консерваторію (1899-1902).

Працювала в Одеському міському жіночому училищі, Московському Великому театрі (з 1902), викладачем студії Великого театру та студії К. Станіславського (з 1936), Московської консерваторії (з 1943).

Народна актриса СРСР (1936).

Лауреат Державної премії (1943).

Герой Соціалістичної Праці (1925).

Н. мала рідкісної краси тембр у всіх регістрах, вгорі він сягав «фа-соль» третьої октави.

Дебютувала у Великому театрі партією Антоніди в опері М. Глинки «Життя за царя» (1902).

Надалі наша землячка блискуче виконувала партії Людмили («Руслан и Людмила» М. Глинки), Розини («Севільський цирульник» Россіні), Лакме (однойменна опера Деліба), Церліни («Дон Жуан» Моцарта), Цариці ночі («Чарівна флейта» Моцарта), Тетяни («Євген Онегін» П.

Чайковського), Снігуроньки (однойменна опера Римського-Корсакова), Шемаханської царівни («Золотий півнік» Римського-Корсакова), Ельзи («Лоенгрін» Вагнера), Мімі («Богема» Пуччіні), Філіни («Міньон» Тома), Марфи («Царська наречена» Римського-Корсакова), Іоланти (однойменна опера П. Чайковського), Царівни Лебідь («Казка про царя Салтана» Римського-Корсакова), Парасі («Сорочинський ярмарок» Мусоргського), Нінетти («Любов до трьох помаранчів» Прокоф'єва).

З величезним успіхом виконала партію Джільди з опери Верді «Ріголетто» на сцені паризької «Гранд Опера» (1912).

Н. чудово співала романси, а також українські, російські й білоруські народні пісні.

Для Н., єдиної, було зроблено виняток: дозволено вступати в духовних концертах Синодального хору (робити це жінки могли лише в жіночих монастирях).

Наша землячка – автор статей про творчість М. Римського-Корсакова, С. Рахманінова, Л. Собінова.

Її іменем названі лінія й консерваторія в Одесі, вулиця й провулок у Москві, круїзний теплохід, який затонув (2004).

В будинку, де співачка мешкала останні роки, відкрито її музей-квартиру, при Всеросійському театральному товаристві функціонує вокально-творчий кабінет ім. Нежданової.

Серед друзів та близьких знайомих Н. – Ф. Шаляпін, К. Станіславський, М. Єрмолаєва, Л. Собінов, В. Сук, С. Рахманінов, В. Чесноков, А. Коутс, О. Глазунов, Е. Карузо, Б. Шоу, О. Скрябін, Г. Пирогов та ін.

НЕЙГАУЗ Генріх Густавович

Національний статус, що склався у світі: російський.

З інтелігентської родини. Батько, Нейгауз Г., – учитель музики; мати, Блуменфельд О., – піаністка; дядько, Блуменфельд Ф., – піаніст, диригент, композитор; двоюрідний брат, Шимановський К., – композитор.

Народився 12 квітня 1888 р. в м. Єлизаветград Херсонської губернії Російської імперії (нині – м. Кіровоград, адміністративний центр однойменної області України).

Помер 10 жовтня 1964 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ). Похований на Новодівочому цвинтарі.

Закінчив Школу майстрів при Віденській академії музики та сценічної майстерності (1914),
Петербурзьку консерваторію (1915).
Працював викладачем Московської консерваторії (1922-1964).
Народний артист РРФСР.
Заслужений діяч мистецтв РРФСР.
Дебютував на Вестфальдському музичному фестивалі в Дортмунді (1904).
Н. – автор книги «Про мистецтво фортепіанної гри. Нотатки педагога» (1958).
У м. Київ існує Товариство ім. Г. Нейгауза.
У м. Кіровоград функціонують дитяча музична школа №1 ім. Г. Нейгауза; народний музей Генріха
Густавовича Нейгауза; щовесни проводиться фестиваль піаністів «Нейгаузовські музичні зустрічі».
Фестивалі імені Н. також проводяться у Саратові (РФ), Телаві (Грузія).
У м. Москва з нагоди 120-річчя від дня народження нашого земляка пройшли вечори фортепіанної
музики (2008).
Що стосується особистого життя, то наш земляк за підозрою, що він – німецький шпигун, зазнав
арешту, просидів вісім місяців на Луб'янці і, зрештою, був висланий до Свердловська (1942).
Серед друзів та близьких знайомих Н. – П. Коханський, С. Ріхтер, Я. Зак, Л. Годовський, В. Асмус,
К. Ігумнов, Б. Яворський, Е. Гілельс, Є. Малінін, В. Крайнев, О. Любімов, І. Андронніков, М.
Вільмонт, С. Фейнберг, Б. Пастернак, Р. Фальк, О. Габрічевський та ін.

НЕЙОЛОВ Сергій Олексійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет.

З дворянської родини.

Народився 20 лютого (3 березня) 1781 р. в м. Чернігів Російської імперії (нині – адміністративний
центр однойменної області України).

Помер 30 квітня (12 травня) 1852 р. в м. Москва Російської імперії (нині – столиця РФ).

Похований на Ваганьківському цвинтарі.

В чотирічному віці був записаний в лейб-гвардійські Ізмайлівський (1785-1794), а потім Кінний
(1794-1798) полки. Зовсім юним вийшов у відставку (1798) і оселився в Петербурзі, де уславився
любовними інтригами, дуелями, гульбищами, скандалами. З «неприємних ситуацій» його не раз
визволяла впливова рідня: батько Н. – голова Палати кримінального суду Чернігівського
намісництва, а серед близьких – графи Салатикові, Чернишові, князі Меншикові.

Відомі його вірші «Щасливі хвилини» (1804), «До Груші» (1811).

Друкувався в «Журналі для любих», «Пантеоні російської поезії», «Збірці російських віршів».

Великої популярності набув завдяки епіграмам, посланням, експромтам саме «не для друку», за
що О. Пушкін якось назвав нашого земляка «співцем гною».

А як його творчість оцінив П. В'яземський у книзі «Старий записник»: «Нейолов, між іншим,
любив писати амфігури, і деякі з них дуже вдалі і кумедні. Ця остання властивість відмінна риса
якщо не таланту, то здібностей Нейолова. Утішність, істинна і товариська веселість дуже рідко
зустрічаються в нашій літературі. А тим часом російському розуму притаманна жилка
жартівливості: ми глузливіші, ніж смішливі, переважно на папері. Чорнило якось остуджує у нас
спалахи веселості. На російській сцені мало сміються і мало смішать. Ми майже можемо сказати,
що російській комедії не до сміху. У французів називаються амфігурами куплети, покладені
звичайно на всім знайомий наспів: куплети складені з віршів, які не мають зв'язку між собою,
проте відзначаються жартівливістю і часто несподіваними римами. Іноді це пародії на відомі
твори, легкі натяки на особистості і так далі. Ось деякі виписки з Нейолова...»

Серед друзів та близьких знайомих Н. – батько і дядько О. Пушкіна, О. Пушкін, П. В'яземський, І.
Мятлев, І. Долгоруков, С. Кисельов, В. Пушкін, О. Перовський (Погорельський), І. Дмитрієв, С.
Панов та ін.

НЕКРАСОВ Віктор Платонович

Національний статус, що склався у світі: радянсько-російський.

Письменник.

З лікарської родини.

Народився 4 (17) червня 1911 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер 3 вересня 1987 р. в м. Париж (Франція). Похований на цвинтарі Сент-Женевьев-де Буа.

Закінчив архітектурний факультет Київського інженерно-будівельного інституту (1936),

театральну студію при Російському драматичному театрі (1937).

Працював актором і театральним художником в театрах Києва, Ростова-на-Дону, Кірова, Владивостока (1939-1941), кореспондентом київської газети «Радянське мистецтво» (1945-1947), вів передачі на радіо «Свобода».

Учасник другої світової війни, зазнав поранення (1941-1944).

Лауреат Державної премії СРСР (1947).

Кавалер французького ордена Почесного легіону.

Член французького ПЕН-клубу.

Друкувався в журналах «Новий світ», «Знамено», «Грані», «Континент».

Як літератор дебютував в журналі «Знамено» повістю «В окопах Сталінграду» (1946).

Потім настала черга повістей «В рідному місті» (1954), «Кіра Георгіївна» (1959), «Нотатки роззяви» (1976), «Саперліпопет, або Якби та якби, та вирости в роті гриби» (1983), «По обидва боки Стіни. Повісті і оповідання» (1984), «Моя сумна повість» (1986), романів «Сталінград» (1981), «Як я став шевальє» (1986).

Н. – автор сценаріїв документальних фільмів «Невідомому солдатові» (1961) та «П'ятдесят вісім хвилин в Італії».

Його перу також належать нариси «Перше знайомство», «Дні Турбіних», «По обидва боки океану», «Місяць у Франції».

За нарис «По обидва боки океану» Н. отримав сувору партійну догану (1963).

Письменник підписує листа 25 діячів науки і культури Генеральному секретареві ЦК КПРС із протестом проти реабілітації Сталіна, а також колективного листа до Верховної Ради РРФСР з протестом проти нових статей кримінального законодавства (190-1 і 190-3), введених для боротьби з інакодумством (обидва – 1966); ставить він свій автограф і під листами депутатам Верховної Ради СРСР про те, що звинувачувальний вирок п'ятьом демонстрантам, які вийшли на Красну площу з протестом проти введення військ до Чехословаччини – порушення основних прав і свобод громадян (1968), на захист В. Чорновола (1969).

Нашого земляка з подачі М. Хрущова звинуватили в «підлабузництві» перед Заходом. У його київській квартирі пройшов обшук, вилучивши сім мішків рукописів, книг, журналів, газет, листів, фотографій; письменника-фронтовика впродовж шести діб допитували слідчі КДБ (1972).

У відповідь на це Н. емігрував до Франції (1974).

За повістю нашого земляка «У рідному місті» знято художній фільм «Місто запалює вогні» (1958).

У Києві встановлено меморіальну дошку Н.

Його ім'я присвоєно столичній бібліотеці по вул. Волоській, 33 (1997).

Серед друзів та близьких знайомих Н. – Г. Кіпніс, В. Селібер, Г. Шпаліков, О. Твардовський, В. Биков, А. Сахаров, В. Конєцький, Є. Євтушенко, Г. Снегірьов, О. Борщаговський, Р. Клячкіна, В. Вишневський, П. Бондаровська, Л. Волинський, П. Утевська, Л. Плющ, В. Кондирев, Л. Арагон, В. Мельниченко, Е. Тріоле, К. Паустовський, М. Розанова, В. Кондратьєв, Т. Голованова, М. Геллер, А. Синявський та ін.

НЕКРАСОВ Микола Олексійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет.

З поміщицької родини.

Народився 28 листопада (10 грудня) 1821 р. в м. Немирів Брацлавського повіту Подільської губернії Російської імперії (нині – районний центр Вінницької області України).

Помер 27 грудня 1877 (8 січня 1878 р.) в м. Петербург (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на цвинтарі Новодівочого монастиря.

Навчався в Ярославській гімназії (1832-1837), слухав лекції на філологічному факультеті Петербурзького університету (1838-1840).

Був видавцем і редактором журналу «Сучасник» (1847-1866), співредактором журналу «Вітчизняні нотатки» (з 1868).

Друкувався в журналах «Вітчизняні нотатки», «Син Вітчизни».

Дебютував в журналі «Син Вітчизни» віршем з приміткою «Перша спроба 16-річного юного поета (1837) і пізніше – збіркою «Мрії і звуки» (1840).

Потім настала черга наступних доробків: «Балакун» (1843), «У дорозі» (1845), «Коробейники» (1861), «Лицар на годину» (1862), «Мороз, Червоний ніс» (1864), «Дідусь» (1870), «Російські жінки» (1871-1872), «Три елегії» (1873), «Ранок», «Зневіра», «Елегія», «Пророк» (усі – 1874), «Кому на Русі жити добре» (1866 -1876), «Сучасники» (1875-1876), «Сівачам» (1876). І фінальна збірка – «Останні пісні» (1877).

Н. зібрав і опублікував два альманахи: «Фізіологія Петербургу» (1845), «Петербурзький збірник» (1846), в яких надрукував повісті, оповідання, нариси І. Тургенєва, Ф. Достоевського, В. Белінського, О. Герцена, В. Даля.

Наш земляк – автор вірша «Блажен незлобивий поет», написаного на смерть М. Гоголя.

У свою чергу Н. багато перекладав І. Франко.

Владі не подобалася незалежна творча позиція Н., і вона відповідно реагувала. Так, вірш «Батьківщина» цензура заборонила, а нарис «Петербурзькі кути» безбожно порізала. У свою чергу, сам поет, болісно сприйнявши критику свого першого збірника, скупив тираж і його знищив.

Особисте життя генія теж не було легким. Ще трирічним малюком батько, ярославський поміщик-самодур, перевіз сина до свого маєтку Грешнево. Поводився він у родини надзвичайно грубо.

Часто діставалося і неслуху-хлопчику. А коли вже юнаком Н. відкрито пішов наперекір батькові, знехтувавши його вимогами йти на військову службу, той позбавив сина найменшої матеріальної підтримки. Тож перші п'ять років у Петербурзі поет жив у підвалі, з якого за несплату господарка збиралася його вигнати, перебивався з чорного хліба на воду, голодував.

А коли наш земляк у чудовому настрої відправився на весілля сестри, то – так сталося! – потрапив... на похорони матері.

На тридцять третьому році життя він тяжко захворів (1853). Незважаючи на нестерпний біль, поет продовжував працювати.

Нещастя, які випали на його долю, згодом найшли своє відображення у віршах і незакінченому романі «Життя і пригоди Тихона Тростникова».

Серед друзів та близьких знайомих Н. – Л. Толстой, І. Гончаров, Ф. Достоевський, М. Салтиков-Штедін, В. Жуковський, М. Добролюбов, В. Сологуб, Г. Плеханов, Д. Григорович, Я.

Полонський, І. Белінський, І. Панаєв та ін.

НЕПЛЮЄВ Микола Миколайович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Громадський діяч, богослов, педагог, літератор. Фундатор «Православного

Хрестовоздвиженського Трудового Братства» – першого пацифістського товариства в Російській імперії (1889).

З дворянської родини. Батько, Неплюєв М., – маршалок Чернігівського губернського дворянства. Народився 11 (24) вересня 1851 р. в с. Ямпіль Глухівського повіту Чернігівської губернії Російської імперії (нині – районний центр Сумської області України).

Помер в січні 1908 р. в с. Воздвиженське Глухівського повіту Чернігівської губернії Російської імперії (нині – Ямпільський район Сумської області України). Похований на місцевому цвинтарі. Закінчив юридичний факультет Петербурзького університету (1875), навчався в московській Петровській сільськогосподарській академії (1877-1879).

Працював радником російської амбасаді в Німеччині (1875-1877).

Отримав офіційне право одягати стихар і виголошувати церковні проповіді (1891).

Один з організаторів паризького Конгресу єдиного людства (1900).

Спонсор журналу «Новий шлях».

Досвід нашого земляка вивчали в Краківському університеті, Сорбонні, Французькій академії моральних і політичних наук.

Н. – автор низки книг і брошур, серед яких «Історичне покликання російського поміщика» (1880), «Хліб насущний» (1883), «Що є істина?» (1900), «Благовіст біблейський» (1892), «Християнський світогляд» (1894), більшість з яких обер-прокурор Синоду К. П. Победоносцев заборонив видавати в Росії у той час, як їх перекладали французькою, німецькою, сербською мовами.

Поклав на музику сім віршів О. Хом'якова, а у своїй садибі спорудив йому пам'ятник.

У с. Воздвиженське Сумської області функціонує народний музей «Трудове братство М. М. Неплюєва», а також встановлено пам'ятний знак землякові.

Пам'яті Н. присвячені документальні фільми «Точка роси» (1989), «Хліб насущний», «Братство любові» (обидва – 1995), книги Р. Ладу «Неплюєв Микола Миколайович» (1997), П. Федоренка «Срібні нитки» (2001).

У с. Воздвиженському відбулися урочистості з нагоди 150-річчя від дня народження Н., у яких взяли участь історики з Чернігова, Москви, Сум, краєзнавці, священнослужителі Православної церкви на чолі з єпископом Конотопським і Глухівським Інокентієм, віце-президент Міжнародної ліги захисту культури академік Г. М. Фурсей, нащадки членів Братства (2001).

Серед друзів та близьких знайомих Н. – Л. Толстой, М. Іваненко, Б. Зутнер, С. Мещерський, В. Розанов, П. Флоренський, Ф. Порталь, С. Черненко, С. Петков, Я. Калішевський, Г. Нарбут, Е. Дюкамен, А. Фурсей, Г. Петров, І. Проханов, В. Соловйов, Д. Мережковський, Є. Беклемішева, Ф. Пассі та ін.

НЕВЕРОВСЬКИЙ Дмитро Петрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Полководець.

З дворянської родини. Батько, Неверовський П., – золотоніський городничий.

Народився 21 жовтня (1 листопада) 1771 р. в с. Прохорівка Золотоніського повіту Полтавської губернії Російської імперії (нині – Канівський район Черкаської області України).

Помер від ран 21 жовтня (2 листопада) 1813 р. в м. Галле (Німеччина). Похований на місцевому цвинтарі. До 100-річчя Бородінської битви прах перевезено до Росії й перепоховано на Бородінському полі поблизу Семеновських флешей. На лицьовому боці надгробка вибито слова: «Тут поховано прах генерал-лейтенанта Дмитра Петровича Неверовського, який мужньо бився на чолі своєї 27-ї піхотної дивізії і був контужений у груди ядром 26 серпня 1812 року», на зворотному: «Генерал-лейтенант Неверовський убитий в 1813 році під Лейпцигом. Прах його покоївся в Галле і 1912 року за високим велінням Государя-імператора Миколи Олександровича перенесений на Батьківщину 8 липня того ж року».

Служив сержантом лейб-гвардії Семеновського полку, поручиком Малоросійського гренадерського полку, командиром Ревельського 3-го морського полку, Павловського гренадерського полку, 27-ї піхотної дивізії, 13-го корпусу.

Брав участь у російсько-турецькій (1787-1791), російсько-польській (1792-1794), російсько-французькій (1812-1813) війнах.

Кавалер російських орденів «Золотий Празький хрест», Георгія 4-го, 3-го і 2-го ступенів, Володимира 4-го, 3-го і 2-го ступенів, Ганни 1-го ступеня, прусського ордена Червоного Орла. Російський імператор Олександр I клопотався про родину і близьких Н. Вдовиці, крім солідної одноразової допомоги, призначили довічну пенсію в розмірі повного утримання чоловіка, племінників прийняли до військово-навчальних закладів.

У свою чергу Микола II пенсію збільшив удвічі і наказав прийняти в Пажеський корпус ще одного з племінників покійного генерала

У Москві ім'ям нашого земляка названо одну з вулиць; відомо у всьому світі Бородінську панораму прикрашає і стенд, який ілюструє подвиг 27-ї дивізії та її командира; на самому Бородінському полі височіє обеліск з написом «Безсмертній дивізії Неверовського – героям Шевардіна і Бородіна».

Серед друзів та близьких знайомих Н. – О. Суворов, М. Кутузов, П. Багратіон, М. Воронцов, Ф. Глинка, О. Михайловський-Данилевський, П. Завадовський, М. Богданович, Д. Бутурлін та ін.

НЕМЕНОВ Леонід Михайлович

Національний статус, що склався у світі: російсько-казахський.

Фізик. Винахідник прецизійного мас-спектрографа для вимірювання дефектів мас (1937). У фізиці існує науковий термін «мас-спектрограф Неменова».

З родини науковця. Батько, Неменов М., – рентгенолог, радіолог.

Народився 16 листопада 1905 р. в м. Катеринослав Російської імперії (нині – м. Дніпропетровськ, адміністративний центр однойменної області України).

Помер в 1980 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ).

Закінчив Ленінградський державний університет (1929).

Був співробітником фізико-технічного інституту АН СРСР (1925-1941), Інституту атомної енергії ім. І. Курчатова (1943-1962), Інституту ядерної фізики академії наук Казахської РСР (1962-1968), науковим керівником Прискорювального центру Всесоюзного інституту фізико-технічних і радіотехнічних вимірювань (з 1968).

Академік академії наук Казахської РСР (1962).

Лауреат Державної премії СРСР (1953).

Спеціалізувався з проблем фізики діелектриків і напівпровідників, ядерної фізики, прискорювачів. Спроектував і побудував низку циклотронів; виконав цикл досліджень з регульованою енергією іонів, а також з стабілізації параметрів циклотронів.

С. Снегов у книзі «Творці» пише: «Неменов славився мистецтвом складних наладок. Навіть Рейнов, котрий майстерно виготовляв вимірювальні прилади, з повагою говорив; «Руки у Буби – золоті, ніхто так не натягне струну електрометрії». Спортсмен – шістнадцята ракетка країни з тенісу – і фотограф, Неменов більше інших своїх ремесел гордився умінням тонкого збирання». Серед друзів та близьких знайомих Н. – І. Курчатова, В. Бернашевський, А. Іоффе, А. Аліханов, П. Глазунов, С. Нікітін, М. Козодаєв, В. Желепов, Л. Кондратов, Л. Арцимович, В. Калашникова, Л. Мисовський, Г. Латишев, П. Співак, Г. Флеров, Г. Щепкін та ін.

НИКОЛЬСЬКИЙ Юрій Олександрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Критик, історик літератури.

З лікарської родини.

Народився 20 березня (1 квітня) 1893 р. в м. Єлизаветград Херсонської губернії Російської імперії (нині – м. Кіровоград, адміністративний центр однойменної області України).

Помер в одній з більшовицьких в'язниць у січні 1922 р. (не виключено, в м. Харків).

Закінчив Виборзьке комерційне училище (1911), навчався в Петербурзькому політехнічному інституті (1911-1912), закінчив історико-філологічний факультет Петербурзького університету (1912-1916).

Працював викладачем Нижньогородського (1918), Петроградського (1919-1920), Белградського (1920-1921) університетів.

Друкувався в газетах «Біржові відомості», «Останні новини», «Кермо», «Загальна справа», журналах «Освіта», «Північні нотатки», «Життя», «Російська думка», «Життя мистецтва», «Колишне», «Аполлон».

Як літератор дебютував в журналі «Російська думка» статтею «Тургенєв і письменники України» (1914).

Потім настала черга статей «Творчість Гната Зулоагі» (1914), «Мережковський-критик», «Олександр Блок про Росію» (обидві – 1915), «Історія однієї дружби. Фет і Полонський», «Ставрогін як ідея чудової людини» (обидві – 1917), «Остання поема Андрія Білого», «Тургенєвський переклад «Мцирі» французькою мовою», «Матеріали по Фету. Виправлення Тургенєвим фетівських «Віршів» 1850 г.», «Тургенєв і Достоевський: Історія однієї ворожнечі» (усі – 1921), «Зізнання Фета» (1922), «Ненадруковані вірші Я. П. Полонського» (1923).

Зненависть до більшовицького режиму довів до точки кипіння розстріл як білогвардійця 19-річного брата (1918).

Виїхавши в службове відрядження з Петрограду, наш земляк туди вже не повернувся. Діставшись зайнятого білими Криму, він емігрував до Сербії (1920). Проте на території, зайнятій червоними, залишалася наречена І. Оболенська. Й Н. Через Болгарію морем вирушає до Криму (1921). Аби – іронія долі! – потрапити в лабети своїх ворогів, які звинуватили критика в шпигунстві. Далі – буцегарня, тиф і – рання смерть.

Серед друзів та близьких знайомих Н. – В. Комарович, А. Коні, В. Шульгін, Я. Гуревич, Д. Овсянко-Куликовський, С. Венгеров, Б. Садовський, В. Пропп, Є. Малкіна, В. Оболенський, Б. Ейхенбаум, В. Жирмунський, В. Гіппіус, П. Щоголів та ін.

НИКУЛІН Лев Веніамінович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Прозаїк, поет, журналіст, дипломат. Справжнє прізвище – Ольконицький Лев Володимирович.

З інтелігентської родини. Батько, Ольконицький В., – актор.

Народився 8 (20) травня 1891 р. в м. Житомир Волинської губернії Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 9 березня 1967 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ).

Закінчив Одеське комерційне училище (1910), навчався в Сорбонні (1910-1911), закінчив Московський комерційний інститут (1911-1917).

Працював завідувачем літературною частиною кіноательє «Біофільм», в Культосвіті і політорганах Червоної Армії і Балтійського флоту, на дипломатичній роботі, директором Челябінського обласного книжкового видавництва.

Лауреат Державної премії СРСР (1952).

Один з фундаторів журналу «Іноземна література».

Друкувався в газетах «Кримський вісник», «Вісті», «Правда», журналах «Дон», «Селянка», «Вогник», «Радянський воїн», «Робітниця».

Як літератор дебютував віршами в газеті «Кримський вісник» (1910).

Потім настала черга прозових творів: «Зрадник» (1914), «Чотирнадцять місяців в Афганістані» (1923), «Ніяких випадковостей» (1924), «Таємниця сейфа» (1925), «Бацила щирості» (1926), «Банний лист», «Ні з того, ні з сього», «Привиди Арбатського ринку», «Ад'ютанти господи бога» (усі – 1927), «Час, простір, рух» (1933), «Урал Південний» (1943), «Відгадувач думок» (1948), «Росії вірні сини» (1950), «Московські зірки» (1954-1957), «Мертві брижі» (1965).

Перу нашого земляка також належать книги «Люди російського мистецтва» (1947), «Федір Шаляпін» (1954), «Чехов. Бунін. Купрін» (1960), «Люди і мандри. Спогади» (1962).

О. – автор п'єс «Душа Москви», «Земляки».

За життя мав тритомне видання творів (1956).

За романами нашого земляка знято художні фільми «Над безмовністю вічності» і «Скерцо диявола» (1916), а також популярний серіал «Операція «Трест».

Серед друзів та близьких знайомих Н. – В. Маяковський, Є. Крігер, О. Фадєєв, Л. Кассіль, Б. Лавренєв та ін.

НІЛУС Петро Олександрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Художник, письменник.

З поміщицької родини.

Народився 8 (21) лютого 1869 р. в Подільській губернії Російської імперії (нині – Хмельницька область України).

Помер 23 травня 1943 р. в м. Париж (Франція).

Навчався в Одеських реальному училищі Петра і Павла і малювальній школі (1883-1889), петербурзькій Імператорській академії мистецтв (1889-1900).

Член Товариства художників-передвижників.

Член Товариства південноросійських художників.

Друкувався в газеті «Одеські новини».

Як художник, дебютував персональною виставкою в м. Одеса (1915).

Не сприйнявши більшовизму, емігрує спочатку до Болгарії, Румунії і Югославії (1920), а потім – до Франції (1924).

Серед найвідоміших полотен Н. – «Осінь» (1893), «На бульварі» (1895), «На містку», «На цвинтарі», «В кафе», «Дачний кавалер», «Соборна площа в Одесі», «З візитом», «Портрет А. П. Чехова» (1902-1904), «Портрет І. О. Буніна» (1917), «Сонячний день в Булонському лісі» (1920-і). Нині доробки нашого земляка зберігаються в Третьяковській галереї, Будинку-музеї А. П. Чехова (обидва – м. Москва, РФ), численних приватних зібраннях.

А ось що писав про нашого земляка О. Де-Рибас: «Хто в Одесі не знає Петра Олександровича Нілуса. Ви можете зустріти його усюди, де є щось хороше, щось цікаве, щось мальовниче: на крутій кручі Ланжерона, перед морем, що тихо стелеться, на бульварі біля монументальних сходів, в кафе перед кухлем пива, на полі Великого фонтану, де колоситься високе жито, на симфонічному концерті в міському саду... Нілус – краще дитя Одеси. Він готовий віддати всі рослини Всесвіту за одну акацію на Херсонській вулиці».

Серед друзів та близьких знайомих Н. – А. Чехов, О. Купрін, І. Бунін, Є. Буковецький, М. Рошнін, С. Юшкевич, В. Муромцева-Буніна, К. Костанді, К. Чуковський, А. Сєдих, І. Рєпін та ін.

НІЩИНСЬКИЙ Петро Іванович

Національний статус, що склався у світі: російсько-український.

Поет, перекладач, композитор. Псевдонім – Петро Байда.

З родини церковного служки. Батько, Ніщинський І., – паламар.

Народився 9 (21) вересня 1832 р. в с. Неменка Липовецького повіту Київської губернії Російської імперії (нині – Іллінецький район Вінницької області України).

Помер 4 (16) березня 1896 р. в с. Ворошилівка Вінницького повіту Кам'янець-Подільської губернії Російської імперії (нині – Тиврівський район Вінницької області України), де гостював у своїй доньки. Похований на місцевому цвинтарі. За ініціативою М. Білінського на надгробку встановлено пам'ятник (1910).

Навчався в Києво-Софійському духовному парафіяльному училищі (1842-1845), Києво-Подільському духовному училищі (1845-1849), Київській духовній семінарії (1849-1850), закінчив філософський і богословський факультети Афінського університету (1852-1856).

Працював викладачем однієї з гімназій м. Афіни (1856-1857), духовної семінарії м. Петербург (1857-1860), низки навчальних закладів м. Одеса (1860-1875), чоловічої і жіночої прогімназій м. Ананьєв (1875-1882), другої одеської гімназії (1882-1888), однієї з шкіл м. Бердянськ (1888-1890). Впродовж життя збирав та обробляв українські народні пісні, писав музичні твори, організовував музичні колективи, керував ними. Серед найвідоміших – «Вечорниці», «Закувала та сива зозуля», «Козак Софрон», «Ой, гук, мати, гук», «Про Байду», «Панщина», «Нудьга», «Дівчинонько-голубонько», «У діброві чорна галка».

Автор підручника з грецької граматики та розвідок про грецьку музику.

Брав активну участь у складанні російсько-українського словника.

Переклав українською мовою «Антигону» Софокла (1883), «Одіссею» Гомера (1885), шість пісень «Іліади» Гомера (1902-1903).

У свою чергу, переклав грецькою мовою «Слово о полку Ігоревім» (1881).

Останні роки життя провів вдівцем в однокімнатній холодній одеській квартирі.

Ім'ям Н. названо вулиці в м. Ананьєв і м. Київ (1961). В ананьєвському краєзнавчому музеї є спеціальний стенд, у місцевій музичній школі – меморіальний куточок, присвячений видатному землякові.

Пам'ятник митцеві встановлено в м. Ананьєв (1982).

Його ім'я носить одна з вулиць м. Київ.

Серед друзів та близьких знайомих Н. – І. Франко, М. Костомаров, П. Саксаганський, М. Лисенко, І. Карпенко-Карий, М. Кропивницький, М. Аркас, П. Сокальський, М. Тобілевич, М. Садовський, А. Желябов та ін.

НОВГОРОДЦЕВ Павло Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Юрист, філософ, соціолог. Фундатор ідеалістичної школи в російській філософії права; один з ідеологів російського лібералізму.

З купецької родини.

Народився 28 лютого (12 березня) 1866 р. в м. Бахмут Катеринославської губернії Російської імперії (нині – м. Артемівськ Донецької області України).

Помер 23 квітня 1924 р. в м. Прага (Чехословаччина). Похований на місцевому цвинтарі.

Закінчив Катеринославську гімназію (1884), юридичний факультет Московського університету (1888), впродовж чотирьох років стажувався в Берліні і Парижі.

Працював викладачем Московського університету (1894-1911; 1917), Московських вищих жіночих курсів В. І. Гер'є (1900-1916), директором Московського комерційного інституту (1906-1918), Московських вищих жіночих історико-філологічних і юридичних курсів В. Полторацької (1907-1916), Ахенської технічної школи (1921-1922), Симферопольського університету (1919-1920), празького Руського університету (1921-1924).

Депутат І-ї Державної думи від Катеринославської губернії (1906).

Член ради «Спілки Визволення» (1904).

Член-засновник Ліги руської культури (1917).

Засновник і перший керманіч Об'єднання російських академічних організацій (1921).

Засновник і перший голова релігійно-філософського товариства ім. В. Соловйова (1922).

Член Комітету громадських організацій.

Член Братерства св. Софії.

Засновник і декан Російського юридичного інституту в Празькому університеті.

Друкувався в газеті «Кермо», журналах і збірниках «Освіта», «Наукове слово», «Російська школа за кордоном», «Питання психології і філософії», «Віхи», «З глибини».

Як вчений дебютував дослідженням «Історична школа юристів. Її походження і доля» (1896).

Потім настала черга наступних доробків: «Кант і Гегель в їх ученні про право і державу», «Мораль і пізнання», «3 лекцій з загальної теорії права», «Сократ і Платон», «Право і моральність», «Політична доктрина песимізму», «Учення XVI-XVIII ст.», «Ідея права у філософії В. Соловйова», «До питання про сучасні філософські шукання», «Два правові ідеали», «Держава і Право», «Б. М. Чичерін», «Вступ до філософії права», «Німецькі учення XIX ст.», «Політичні ідеали стародавнього і нового світів».

До числа фундаментальних праць нашого земляка входять «Криза сучасної правосвідомості» (1909), «Про суспільний ідеал» (1917), «Демократія на роздоріжжі» (1923).

Мав проблеми з владою. За царизму підписав Виборзьку відозву, яка закликала до громадянської непокори (1906). Засуджений на 3 місяців ув'язнення, яке відбув у Таганській буцегарні, і позбавлений права займати посади в державних установах.

Разом з групою інших професорів залишив Московський університет на знак протесту проти політики Міністерства народної освіти відносно вищої школи (1911).

Не сприйняв і більшовицької еволюції, виїхавши спочатку на Південь Росії (1918), а потім – до Берліна (1920) і Праги (1921).

Серед друзів та близьких знайомих Н. – В. Леонтович, М. Астров, С. Булгаков, М. Бердяєв, Г. Катков, М. Новиков, С. Франк, П. Мілюков, І. Іллін, В. Савальський, Г. Флоровський, А. Денікін, В. Водовозов, М. Туган-Барановський, Л. Яснопольський, О. Кізеветтер, С. Гессен, Б. Вишеславцев та ін.

НОВИЦЬКИЙ Орест Маркович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Філософ, психолог, історик психології. Перший професор філософії Київського університету св. Володимира (1837).

З дворянської родини. Батько, Новицький М., – священик.

Народився 25 січня (6 лютого) 1806 р. в м. Новоград-Волинський Волинської губернії Російської імперії (нині – районний центр Житомирської області України). За іншими версіями, в волинському с. Пилипи чи навіть на Київщині.

Помер 4 (16) червня 1884 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України). Похований на цвинтарі Києво-Флоровського жіночого монастиря.

Закінчив Острозьку семінарію (1816-1824), Київську духовну академію (1827-1831).

Працював викладачем Полтавської духовної семінарії (1831-1834), Київських духовної академії і університету св. Володимира (1833–1850), цензором (1850-1863), головою Київського цензурного комітету (1863-1884).

Як філософ дебютував працею «Про духоборів» (1831).

Потім настала черга наступних доробків: «Про первинний переклад Святого письма слов'янською мовою» (1837), «Поступовий розвиток стародавніх філософських вчень у зв'язку з розвитком язичницьких вірувань» (1860-1861), «Нарис індійської філософії», «Духоборці. Їх історія і віровчення» (1882).

Перу Н. належать підручники «Керівництво з досвідної психології» (1840), «Керівництво з логіки» (1841), «Стисле керівництво до логіки з попереднім нарисом психології» (1844), а також промова «Про закиди щодо філософії у теоретичному і практичному відношенні, їх силу і значущість» (1837).

М. Чалий згадує: «Лекції Ореста Марковича з психології, логіки і стародавньої філософії принесли безсумнівну користь нашому розумовому розвитку. Читання його відзначалися неабиякою ясністю і повністю викладу і містили у собі великий інтерес для слухачів. Прослухавши у нього курс психології і логіки у перші два роки, ми непомітним чином відчули себе здатними розуміти філософські твори і розмірковувати про абстрактні предмети з логічною послідовністю. ...Багато чого нам з'явилось в іншому світі і в науці, і в житті».

Серед друзів та близьких знайомих Н. – Є. Болховітінов, О. Беретті, В. Антонович, М.

Драгоманов, О. Кістяківський Ф. Панченко, В. Познанський, Ф. Лебединцев, Т. Рильський, П. Житецький, П. Чубинський та ін.

НОВИЦЬКИЙ Юрій Петрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Юрист, православний громадський діяч. Зарахований до лику святих Російською Православною Церквою (1992).

З дворянської родини. Батько, Новицький П., – уманський мировий суддя.

Народився 10 (23) листопада 1882 р. в м. Умань Київської губернії Російської імперії (нині – районний центр Черкаської області України).

Розстріляний більшовиками 13 серпня 1922 р. на околиці м. Петроград РРФСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Місце поховання – не відоме (ст. Порохова? Ржевський полігон?). Хрест над символічною могилою новомучеників і сповідувачів російських на братському цвинтарі Олександрівсько-Невської Лаври.

Закінчив 1-у Київську гімназію (1903), юридичний факультет Київського університету св. Володимира (1908), стажувався в Німеччині.

Працював викладачем Київського університету св. Володимира (1913), Петроградських університету (1914-1920), інституту дошкільної освіти (1920-1922).

Голова правління Товариства православних приходів Петрограду і губернії (1920).

Як літератор дебютував рефератом «Українська природа за Гоголем» (1902).

Потім настала черга наступних доробків: «Про право помсти за «Руською правдою», «Історія російського кримінального права», низка праць з історії судових доказів за Литовським статуту 1529, 1566 і 1588 років і за особливостями Литовського права.

Заарештований у справі «про спротив при експропріації церковних цінностей» (1922). Засуджений до вищої міри покарання; через місяць вирок відразу виконали.

Президія Верховного суду РРФСР скасувала вирок Петрограду Ревтрибуналу і, визнавши в справі відсутність складу злочину, реабілітувала нашого земляка (1991).

Дні пам'яті Н. – 31 липня (за старим стилем).

Що стосується особистого життя, то наш земляк рано втратив дружину, яка померла від тифу (1921) і залишився сам з 12-річною донькою на руках.

Серед друзів та близьких знайомих Н. – П. Сорокін, М. Приселков, М. Чуков, Л. Карсавін, В. Грибовський, І. Ковшаров, С. Шеїн, Д. Огнев, К. Брянчанінова, Л. Богоявленський, А. Коні, Л. Щерба, С. Ольденбург, В. Алексєєв, І. Крачковський, О. Ферсман та ін.

НОВОДВОРСЬКИЙ Андрій Осипович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник. Псевдонім – А. Осипович.

З родини службовця.

Народився 4 (16) липня 1853 р. в м. Острог Волинської губернії Російської імперії (нині – районний центр Рівненської області України).

Помер 2 (14) квітня 1882 р. в м. Ніцца (Франція). Похований на місцевому цвинтарі.

Закінчив Немирівську гімназію (1870), навчався в Київському університеті ім. св. Володимира.

Працював домашнім вчителем, гувернером.

Друкувався в журналах «Новий огляд», «Вітчизняні нотатки», «Слово».

Як літератор дебютував в журналі «Вітчизняні нотатки» повістю «Епізод з життя ні пави, ні ворони» (1877).

Потім настала черга оповідань «Кар'єра», «Напередодні ліквідації», «Тіточка» (усі – 1880), повістей «Сувенір», «Роман», «Мрійники» (усі – 1881), «Історія» (1882).

Повість «Тінь товариша» (1882) під час цензурних поглядів була втрачена.

Ось що констатує «Літературна газета» в редакційному резюме «Онук Демона, син Печоріна»:

Андрій Осипович Новодворський, який писав під псевдонімом А. Осипович, прожив недовго, його літературна діяльність продовжувалася п'ять років, за які він опублікував вісім творів. Будучи різночинцем і понад усе думаючи про місце і роль інтелігенції в житті Росії 1870-х років, особливо в долі народу, він «відображав як художник тільки ту тенденційність, якою було пройняте сучасне йому суспільство». І відобразив всі найважливіші суспільно-політичні події свого часу.

Сучасні А. Осиповичу-Новодворському критики сперечалися про народження нового типу героя, котрий «відстав від «воронячого стада» неуків і паскудників, проте не зміг або не зумів пристати

до своїх бадьорих, захоплено віруючих однолітків – «пав». І часто були строгими до письменника, відносячи і його самого, і його персонажів до «зайвих людей».

Що стосується особистого життя, то у Н. дуже рано помер батько, і хлопець змушений був підробляти з тринадцяти років. Бідування позначилися на здоров'ї. До того, письменник двічі переніс тиф (1878; 1880). А з життя ще зовсім молодим пішов через сухоти.

Повість «Епізод з життя ні пави, ні ворони» перевидана в м. Санкт-Петербург (2005).

Серед друзів та близьких знайомих Н. – М. Салтиков-Шчедрін, І. Ясинський, М. Семеєвський та ін.

НОВОСАДСЬКИЙ Микола Іванович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Філолог, палеограф.

З поміщицької родини.

Народився 1 травня (13) 1859 р. в с. Великі Пузирки Ізяславського повіту Волинської губернії Російської імперії (нині – Ізяславський район Хмельницької області України).

Помер 29 червня 1941 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ).

Закінчив Петербурзький історико-філологічний інститут (1883).

Працював вчителем Таганрозької чоловічої гімназії (1883-1884), Петербурзької гімназії Відемана (1886-1888), викладачем Петербурзького історико-філологічного інституту (1887-1888),

Варшавського університету (1888-1906), Московських археологічного інституту (1907-1922) та університету (1909-1929; 1934-1941).

Член-кореспондент Російської академії наук (1917).

Член-кореспондент Німецького археологічного інституту (1886).

Заслужений діяч науки РРФСР (1939).

Заслужений професор Московського університету (1916).

Кавалер ордена св. Станіслава 1-го ступеня (1917).

Спеціалізувався з проблем палеографії, грецької епіграфіки, історії релігії. Знавець грецьких написів і спеціальної літератури, багато зробив для прояснення за допомогою епіграфічних матеріалів таких складних і заплутаних питань, як суть релігійних вірувань стародавніх греків, походження і характер різних культів і обрядів (у тому числі і особливих, таких, що стояли за межами офіційної олімпійської релігії), нарешті, зв'язок релігійних уявлень з міфологічними і взаємний їх вплив один на одного. Багато зробив у області дослідження античної культури на півдні Росії, зокрема у вивченні епіграфічних пам'ятників.

Друкувався в журналах «Варшавські університетські вісті», «Журнал міністерства народної освіти».

Як вчений дебютував статтею «До питання про культуру Ізиди» (1885).

Потім настала черга наступних доробків: «Слевсинські містерії» (1887), «Про шанування реліквій у стародавніх греків» (1889); «Орфічні гімни» (1890), «Культ Кавірів у стародавній Греції» (1891), «Грецька епіграфіка» (1909), «Поетики Аристотеля» (1927).

Перу нашого земляка також належать праці «Декілька нотаток про композицію першої книги Геродота», «Соціологія художніх типів Еврипіда», «Соціальні основи старогрецької музики», «Нове видання античних написів на півдні Росії», «Невиданий Танаїський напис», «Критичні і екзегетичні замітки до Херсонських написів», «Боротьба з підвищенням цін в стародавній Греції». Серед друзів та близьких знайомих Н. – Е. Діль, В. Пожидаєв, Ф. Соколов, В. Регель, О. Лосєв, І. Толстой, В. Латишев та ін.

НОСОВ Микола Миколайович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Письменник, кіносценарист.

З акторської родини.

Народився 10 (23) листопада 1908 р. в м. в Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер 26 липня 1976 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ). Похований Кунцівському цвинтарі.

Навчався в Київському художньому інституті (1927-1929), закінчив Московський інститут кінематографії (1929-1932).

Працював робітником Ірпінського бетонного заводу (1924-1925), Бучацького цегельного заводу (1925-1927), режисером-постановником мультиплікаційних, науково-популярних і навчальних фільмів (1932-1951).

Лауреат Державної премії СРСР (1952), Державної премії РРФСР ім. Н. Крупської (1969). Друкувався в журналах «Ікс», «Багаття», «Барвінок», «Мурзилка», газеті «Піонерська правда». Як літератор дебютував оповіданням «Витівники» (1938). Потім настала черга збірки оповідань «Тук-тук-тук» (1945), повістей «Весела сімейка» (1949), «Щоденник Колі Синицина» (1950), «Вітя Малєєв у школі й удома» (1952), казкової трилогії «Пригоди Незнайка та його друзів» (1953-1954), «Незнайко в Сонячному місті» (1958), «Незнайко на Місяці» (1964-1965). Перу Н. також належать збірки фейлетонів «Іронічні гуморески» (1969), автобіографічні доробки «Повість про мого друга Ігоря» (1971-1972), «Таємниця на дні колодязя» (1976). За його книгами знято 9 художніх фільмів, серед яких «Пригоди Толі Клюквіна» (1964), «Двоє друзів», «Фантазери» (1965), «Дружок» (1966), мультфільми «Бобик в гостях у Барбоса», «Незнайко на Місяці», а за книгами «Незнайко вчиться», «Незнайко-мандрівник», «Незнайко в Сонячному місті» – поставлені спектаклі. На слова Ю. Ентіна і музику М. Мінкова звучить «Гімн незнайка та його друзів», на слова О. Бабкіна і музику К. Костіна – «Пісня Незнайка», на слова Є. Салманова і музику Т. Музикантової – «Незнайко». Російська пошта випустила марку «Незнайко» (1992). З нагоди 100-річчя з дня народження нашого земляка Центральний Банк РФ викарбував срібну монету (2008). Серед друзів та близьких знайомих Н. – О. Лаптев, Б. Чалий, А. Каневський, Г. Вальк, Є. Афанасьєва, І. Семенов, Д. Бісті, В. Горєв та ін.

НОТОВИЧ Йосип Костянтинович

Національний статус, що склався у світі: російський. Драматург, публіцист, фейлетоніст, журналіст, видавець. Псевдонім – Маркіз О'Квіч. З родини священика. Батько, Нотович К., – рабин у м. Керч. Народився 15 (27) березня 1847 р. в м. Керч Таврійської губернії Російської імперії (нині – Автономна Республіка Крим України). Помер 28 листопада 1914 р. в м. Париж (Франція). Закінчив Таганрозьку гімназію (1868), юридичний факультет Петербурзького університету (1874). Був видавцем газет «Новий час» (1873-1874), «Новини» (1876-1905), «Новини і біржова газета» (1880), журналу «Петербурзьке життя» (з 1892). Кавалер ордена св. Станіслава III ступеня, св. Ганни III ступеня. Друкувався в газетах «Новий час», «Новини і біржова газета», «Діяльність», «Новини», журналі «Петербурзьке життя». Як літератор дебютував в газеті «Діяльність» низкою заміток (1870). Потім настала черга п'єс «Одруження і розлучення» (1870), «Темна справа» (1875), «Перехідний час» (1876), «Донька» (1894), «Безвихідь», «Сюрприз» (обидві – 1895), «Ноктюрн» (1898). Частина з них йшла на Імператорських сценах Петербурга і Москви. Наш земляк – автор книг «Історичний нарис нашого законодавства про пресу» (1873), «Засади реформ місцевого і центрального управління» (1882), «Трішки філософії. Софізми і парадокси» (1886), «Ще трішки філософії» (1887), «Кохання і краса» (1888). Видав «Історію цивілізації в Англії» Г. Бокля (1874). Російська критика углядела в написаних легкою манерою творах Н. відверту спробу потурання смакам натовпу; критика ж іноземна поставилася до них з прихильністю. З владою наш земляк мав серйозні тертя. За «поширення творів, які закликають до непокори» його засудили до однорічного ув'язнення у Петропавловській фортеці і назавжди заборонили випуск газети «Новини» (1906). Письменнику вдалося втекти за кордон. Оговтавшись, поліція оголосила неслуха в розшук (1912). Незадовго до смерті, в зв'язку з 300-річчям дому Романових, Н. заочно амністували, замінивши ув'язнення поліцейським наглядом (1913). Серед друзів та близьких знайомих Н. – Л. Толстой, М. Лесков, В. Короленко, К. Трубников, М. Ледерле, В. Немирович-Данченко, Ч. Ломброзо, А. Краєвський, В. Більбасов, М. Савіна, Ф. Батюшков, В. Гаршин, Ф. Сологуб, К. Баранцевич, В. Білібін, Л. Оболенський, К. Кавелін, М. Пісковський та ін.

ОБОЛЕНСКИЙ Євген Петрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Мемуарист.

З дворянської родини.

Народився 6 (17) жовтня 1796 р. в м. Новомиргород Єлизаветградського повіту Новоросійської губернії Російської імперії (нині – районний центр Кіровоградської області України).

Помер 26 лютого (10 березня) 1865 р. в м. Калуга Російської імперії (нині – обласний центр РФ).

Похований на місцевому П'ятницькому цвинтарі, оскільки заповідав: і після смерті «хочу бути серед народу, серед простих людей».

Отримав домашню освіту, слухав лекції в московських Математичному товаристві й Училищі колоноводів.

Служив в Петербурзькій лейб-гвардійських артилерійській бригаді (1814-1817), Павловському полку (1817-1825), Фінляндському полку (1825).

Друкувався в журналах «Майбутність», «День».

Наш земляк – автор «Спогадів» (1856), «Декількох слів в пам'ять М. М. Нарішкіна» (1863), «Спогадів про І. Д. Якушкіна» (опубл. 1928).

Член Спілки порятунку (1817), Спілки благоденства (1818).

Один з фундаторів Північного товариства (1821).

Наш земляк – активний учасник і один з основних керівників повстання декабристів у Петербурзі (1825). Коли вияснилося, що на Сенатську площу не прибув С. Трубецькой, О. взяв командування на себе. Особисто поранив генерала Милорадовича. Засуджений до страти, яку замінили пожиттєвою каторгою (1826).

До Сибіру відправлений першою партією і закованим. Покарання відбував на Усольському соляному заводі, Нерчинських копальнях, в Читинському острозі, Петровському Заводі.

За те, що Томський віце-губернатор Горлов дав наказ зняти з О. кайдани, його зняли з посади і засудили.

Одружився на колишній кріпачці В. Барановій (1846), з якою мав дев'ятеро дітей: чотирьох синів і п'ятьох доньок.

Після амністії (1856) оселився в м. Калуга.

На в'їзді в м. Ялуторовськ, де О. відбував частину покарання, височіє скульптура, яка відображає дев'ятьох засланих.

Будинок, у якому О. жив у Калузі, прикрашає меморіальна дошка.

Наш земляк – один з прототипів роману Д. Мережковського «14 грудня».

Ще перебуваючи у в'язниці і дізнавшись, що у нього народився син, декабрист І. Якушкін назвав нащадка на честь О. – Євгенієм.

Серед друзів та близьких знайомих О. – І. Пушкін, К. Рилєєв, С. Трубецькой, В. Кюхельбекер, М. Лунін, С. Кашкін, Я. Ростовцев, К. Батеньков, Ф. Вадківський, І. Якушкін, М. Муравйов, І.

Шимков, П. Свистунов та ін.

ОВСЯНИКО-КУЛИКОВСКИЙ Дмитро Миколайович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Публіцист, критик, літературознавець.

З дворянської родини.

Народився 23 січня (4 лютого) 1853 р. в м. Каховка Дніпровського повіту Таврійської губернії Російської імперії (нині – районний центр Херсонської області України).

Помер 9 жовтня 1920 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Закінчив Симферопольську гімназію (1867-1871), навчався на історико-філологічному факультеті

Петербурзького університету (1871-1873), закінчив Новоросійський університет (1873-1876).

Працював викладачем Московського (1882-1883), Новоросійського (1883-1887), Казанського (1887-1888), Харківського (1888-1905), Петербурзького (з 1905) університетів.

Почесний член Російської академії наук (1907).

Член Товариства любителів російської словесності (1909).

Друкувався в газетах «», «Одеські новини», журналах «Київська старовина», «Вісник Європи», «Життя», «Вісник виховання», «Сполохи», «Російська думка», «Питання теорії і психології творчості», «Північний вісник».

Як літератор дебютував брошурою «Досвід вивчення вакхічних культів індоєвропейської старовини в зв'язку з роллю екстазу на ранніх ступенях розвитку суспільства» (1883).

Потім настала черга доробків: «Психологія художнього процесу» (1893), «З психології думки і творчості» (1901), «Лев Миколайович Толстой» (1908), «Поезія Генріха Гейне» (1909), «Проблеми ідеалізму» (1913-1914).

Наш земляк – автор книг «До історії вогню в індусів в епоху Вед», «Нотатки південноруського соціаліста» (обидві – 1887), «Наука про мову, її завдання та її майбутнє» (1888), «Синтаксис російської мови», «Питання психології творчості» (обидві – 1902), «Історія російської інтелігенції» (1903-1914), «Гоголь в його творах» (1909), «Психологія національності» (1922). Його перу також належать «Спогади» (1923).

За життя вийшло 9-томне зібрання творів (1907-1911).

Одним з перших в Росії досліджував санскрит, ведійську міфологію і філософію. Написав низку праць з синтаксису російської мови. Розгортав твердження про початкову її образність, що є першоджерелом поетичного мислення, про аналогію слова й художнього твору, близькість наукового та художнього мислення.

Серед друзів та близьких знайомих О.-К. – О. Потебня, І. Бунін, В. Брюсов, І. Мінаєв, К. Арсеньєв, Ф. Батюшков, С. Венгеров, О. Веселовський, Л. Гуревич, В. Короленко, В. Краніхфельд, В. Миролюбива, В. Поссе, Е. Радлов, М. Шагінян, В. Вересаєв, П. Боборикін, Г. Лопатін, С. Штрайх, П. Лавров, Ю. Айхенвальд та ін.

ОЗАРОВСЬКА Ольга Ерастівна

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник, фольклорист, виконавиця північних казок. Перша жінка – державний службовець Російської імперії.

З дворянської родини. Батько, Озаровський Е., – офіцер; брат, Озаровський Ю., – актор, режисер; син, Озаровський В., – серпентолог.

Народилася 13 (25) червня 1874 р. в м. Миколаєві Херсонської губернії Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Померла 12 липня 1933 р. в м. Фрунзе Киргизької РСР СРСР (нині – м. Бішкек – столиця Киргизстану). Похована на цвинтарі перших російських переселенців, знищеному наприкінці 50-х рр. минулого століття, (нині тут стоять кафе і кінотеатр).

Закінчила петербурзькі Вищі жіночі курси (1897).

Була метрологом Головної палати мір і ваг (1898-1907), виступала з комічними розповідями та казками в Петербурзькому театрі «Криве дзеркало», працювала викладачем Вищих жіночих курсів і в Народного університету ім. Шанявського.

Член-кореспондент Державної академії художніх наук СРСР.

Член Товариства любителів російської словесності Московського державного університету.

Засновниця Московської Студії живого слова (1911).

Друкувалася в газеті «Північний ранок», журналі «Червона Нива».

Як літератор дебютувала книгою «Мій репертуар» (1908).

Потім настала черга книг «Школа читача» (1914), «Бабусині билини» (1916), «Моїй студії. Етюди з художнього читання» (1923), «Д. І. Менделєєв, Спогади» (1929), «П'ятимовлення. Збірник казок» (1931).

Перу О. також належать нариси «З щоденника фольклориста», «Самохідка», «Перед портретом».

Особистий архів зберігається в петербурзькому державному музеї ім. О. С. Пушкіна.

Серед друзів та близьких знайомих О. – Г. Бовшек, В. Маяковський, Д. Ушаков, Б. Соколов, М. Кривополенова, Д. Менделєєв, В. Вересаєв, О. Блок, А. Луначарський, В. Качалов, Д. Мамін-Сибіряк, К. Станіславський, С. Коненков, К. Чуковський, Б. Троянівський, П. Олькіна, О. Крейн, Б. Шергін та ін.

ОЙСТРАХ Давид Федорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Скрипаль, диригент, педагог.

З родини службовців.

Народився 17 (30) вересня 1908 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).
Помер 24 жовтня 1974 р. в м. Амстердам (Нідерланди). Похований на Новодівочому цвинтарі (м. Москва РФ).
Закінчив Одеський музично-драматичний інститут (1926).
Працював викладачем Московської консерваторії (1934-1974).
Голова журі I-V Міжнародних конкурсів ім. П. І. Чайковського.
Виступав як диригент (з 1961).
Народний артист СРСР (1953).
Член-кореспондент Німецької академії мистецтв, почесний член Італійської Національної академії «Санта-Чечилія» (обидві – 1961).
Член британської академії музики, Американської академії наук и мистецтв.
Доктор Кембриджського університету (1969).
Лауреат Державної (1943) і Ленінської (1960) премій СРСР.
Лауреат перших премій Всеукраїнського конкурсу скрипалів у Харкові (1930), Всесоюзного конкурсу музикантів-виконавців у Ленінграді (1935), другої премії Міжнародного конкурсу скрипалів імені Г. Венявського у Варшаві (1935), першої премії Міжнародного конкурсу скрипалів імені Е. Ізаї в Брюсселі (1937).
Кавалер чотирьох орденів і низки медалей.
Друкувався в журналі «Радянська музика».
О. – перший виконавець концертів М. М'яковського, А. Хачатуряна, М. Ракова, Концерту й сонати для скрипки й фортепіано Д. Шостаковича.
Наш земляк – автор ряду скрипкових каденцій і транскрипцій.
Репертуар його включав усе найбільш значні добутки класичної й сучасної скрипкової музики. В інтерпретації добутків великої форми, у музичній ліриці, у віртуозній скрипковій музиці рівною мірою розкриваються риси артистичної індивідуальності – ясність задуму, шляхетна виразність стилю, ідеальне володіння інструментом. Скрипкова інтонація відрізнялася винятковою чистотою, а його трактування – класичною ясністю й закінченістю.
Перу О. належить белетризована автобіографія «Мій шлях» (1958).
На будинках у містах Одеса і Москва, в яких мешкав наш земляк, встановлені меморіальні дошки.
Проводиться Міжнародний конкурс скрипалів ім. Д. Ойстраха.
Засновано Благодійний фонд ім. Д. Ойстраха.
Серед друзів та близьких знайомих О. – Д. Шостакович, А. Хачатурян, М. Малько, М. Максакова, Л. Оборін, П. Столярський, О. Пархоменко, Р. Файн, К. Ігумнов, М. М'яковський, В. Барсова, О. Пирогов, Ж. Сігеті, В. Сук, С. Ріхтер, С. Кнушевицький, В. Пікайзен, О. Каган, С. Снітковський, В. Климов, Л. Ісакадзе, Г. Кремер та ін.

ОЛЕКСАНДРОВ Анатолій Петрович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.
Фізик. Один з фундаторів ядерної енергетики на теренах СРСР.
З дворянської родини. Батько, Олександров П., – мировий суддя.
Народився 31 січня (13 лютого) 1903 р. в м. Тараша Тарашанського повіту Київської губернії Російської імперії (нині – районний центр Київської області України).
Помер 3 лютого 1994 р. в м. Москва РФ (столиця РФ). Похований на Новодівочому цвинтарі.
Закінчив Київський державний університет (1930).
Працював інженером Київського рентгенівського (медичного) інституту, заступником директора лабораторії № 2 АН СРСР (1943-1946), директором Інституту фізичних проблем АН СРСР (1946-1955), заступником директора (1955-1960), директором (1960-1988) Московського Інституту атомної енергії.
Академік академії наук СРСР (1953).
Академік Російської академії наук (1991).
Президент академії наук СРСР (1975-1986).
Чотири рази лауреат Державної премії СРСР (1942; 1949; 1951; 1953).
Лауреат Ленінської премії (1959).
Тричі Герой Соціалістичної праці (1954; 1960; 1973).
Лауреат Золотої медалі ім. І. В. Курчатова (1968).
Лауреат Великої золотої медалі ім. М. В. Ломоносова (1978).

Лауреат Золотої медалі ім. С. І. Вавилова (1978).

Спеціалізувався з проблем ядерної фізики, фізики твердого тіла, фізики полімерів.

Спільно з С. Журіковим і П. Кобеко розробив статистичну теорію міцності, а спільно з І.

Курчатовим і В. Тучкевичем – метод протимінного захисту кораблів.

За ініціативою О. і за його участю розроблені і побудовані суднові енергетичні установки для атомних криголамів «Ленін», «Арктика», «Сибір»; під його керівництвом створено атомний реактор типу РБМК-1000.

Брав участь у створенні атомної зброї.

Аварія на Чорнобильській АС стала особистою трагедією для нашого земляка, за його словами, «з того часу моє життя скінчилося».

Серед друзів та близьких знайомих О. – І. Курчатов, В. Тучкевич, О. Петров, С. Журіков, П.

Кобеко, П. Капіца, Ю. Харитон, Д. Блохінцев, М. Доллежаль, П. Шаравський, М. Хлопкін, В.

Регель, Є. Славський, Б. Самойлов, Д. Наследов, І. Кікоїн, Л. Неменов, Ю. Маслаковець, О. Лосєв та ін.

ОЛЕША Юрій Карлович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник. Псевдонім – Зубило.

З дворянської родини.

Народився 19 лютого (3 березня) 1899 р. в м. Єлизаветград Російської імперії (нині – м.

Кіровоград, адміністративний центр однойменної області України).

Помер 10 травня 1960 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ).

Закінчив одеську гімназію (1917), навчався в Одеському університеті.

Працював кореспондентом в низці харківських видань, московській газеті «Гудок».

Друкувався в газетах «Одеський аркуш», «Гудок», «Південний вісник», журналах «Червона цілина», «Прийдешній світ», «Літературна Москва».

Як літератор дебютував віршем «Кларімонда» в газеті «Південний вісник» (1915).

Потім настала черга роману-казки «Три товстуни» (1928), роману «Заздрість» (1927), п'єс «Змова почуттів» (1929), «Список благодіянь» (1930), щоденника «Жодного дня без рядка» (?).

Не солодким виявилось особисте та творче життя нашого земляка. Рано пішла з життя сестра

Ванда. «Три товстуни» викликали спротив у пробільшовицьки налаштованої критики – підлабузники прозоро натякали Й. Сталіну «Заклику до боротьби, праці, героїчного прикладу діти Країни Рад тут не знайдуть». І це – про геніальний твір, перекладений на 17 мов, по якому знято художній фільм та поставлено балет, не говорячи вже про численні театральні вистави на численних світових сценах.

А згодом влада заборонила й спектакль по п'єсі «Список благодіянь». І О., по суті, перестав писати. В листі дружині він так пояснив свій стан: «Просто та естетика, яка є суттю мого мистецтва, нині не потрібна, навіть ворожа – не супроти країни, а супроти банди тих, хто започаткував іншу, підлу, антихудожню естетику». В результаті О. спіткала біда багатьох творчих особистостей, котрі позбавлені можливості висловитися, – алкоголізм.

Незадовго до смерті наш земляк зайшов у справах до Спілки письменників СРСР і там випадково дізнався, що ховати його, як «відомого», збираються за першим розрядом. Й на це слушно зауважив: «Не треба за вищим, не треба, як відомого... Поховайте скромно й дешево, а гроші, що збираєтеся витратити на мій похорон, віддайте зараз мені на життя».

Серед друзів та близьких знайомих О. – В. Маяковський, М. Асєєв, Е. Багрицький, В. Катаєв, І.

Ільф, М. Булгаков, Є. Петров, І. Бабель, В. Мейсхольд, Б. Пастернак, М. Зощенко, В. Нарбут та ін.

ОЛІЗАР Густав-Генрік-Атанази Пилипович

Національний статус, що склався у світі: польський.

Поет, мемуарист, публіцист, перекладач. Псевдонім – А. Філіповіч.

З графської родини. Батько, Олізар П.-Н., – підचाший Великого князівства Литовського; брат,

Олізар Н., – політичний діяч, публіцист, мемуарист.

Народився 3 травня 1798 р. в маєтку Коростишів Радомського повіту Київській губернії Російської імперії (нині – районний центр Житомирської області України).

Помер 2 січня 1865 р. в м. Дрезден (Німеччина).

Закінчив Житомирську гімназію (1808), навчався в польському Кременецькому ліцеї (1808-1814).
Був маршалком дворянства Київської губернії (1821-1825).
Член Польського патріотичного товариства.
Автор низки поетичних збірок, серед яких «Спогади» (1841-1842).
Книга «Мемуари» залишилася не виданою, її рукопис зберігається в Національній бібліотеці Польщі.
Підготував і видав двотомне зібрання творів А. Фелінського.
За підозрою у співчутті декабристами нашого земляка заарештували і, доставивши до Петербурга, запроторили до Петропавлівської фортеці (1826). Довести наявність «складу злочину» не вдалося і його звільнили.
Вдруге О. заарештували в Києві і відправили до Варшави у зв'язку з двома масонськими дипломами, виявленими в паперах, втрачених ним по дорозі до Києва. Знов виправдали і звільнили, проте встановили таємний поліцейський нагляд.
Емігрував до Дрездена (1863).
Особисте життя нашого земляка рожевим ну було. Ще малюком він втратив матір (1801), а юнаком – батька (1816). Був змушений розлучитися з першою дружиною, не отримав шансу одружитися з М. Раєвською, котру потім кохав впродовж всього життя.
Серед друзів та близьких знайомих О. – С. Проскура, А. Фелінський, А. Міцкевич, О. Пушкін, О. Грибоєдов, Т. Чацький, Ю. Словацький, Є. Роговистин, Ф. Рудзький, Я. Липоман, О. де Бальзак, П. Пестель, А. Гродецький, М. Раєвський, С. Трубецький, М. Бестужев-Рюмін, М. і С. Муравйови та ін.

ОЛІЗАР Нарцис Пилипович

Національний статус, що склався у світі: польський.
Політичний діяч, публіцист, мемуарист.
З графської родини. Батько, Олізар П.-Н., – підчаший Великого князівства Литовського; брат, Олізар Г., – поет, публіцист, мемуарист, перекладач.
Народився в 1794 р. в с. Старий Загорів Волинського намісництва Російської імперії (нині – Локачинський район Волинської області України).
Помер 9 серпня 1862 р. в с. Сади поблизу м. Познань (Польща).
Закінчив Кременецький ліцей.
Член політичного угруповання «Готель Ламбер».
Брав участь у підготовці і здійсненні польського повстання в Україні (1831). Заарештований і запроторений до в'язниці, з якої втік.
Емігрував до Франції.
Автор наступних двотомників: «Польські мемуари» (1844) і «Щоденник оригінал» (1853).
Серед друзів та близьких знайомих О. – А. Фелінський, Т. Чацький, Ю. Словацький та ін.

ОЛІНСЬКИЙ Іван Григорович

Національний статус, що склався у світі: американський.
Художник, педагог. Класик образотворчого мистецтва США.
З міщанської родини.
Народився в 1878 р. в м. Єлизаветграді Херсонської губернії Російської імперії (нині – м. Кіровоград, адміністративний центр однойменної області України).
Помер в 1962 р. в м. Нью-Йорку (США).
Навчався малювальних класів при Єлизаветградському земському реальному училищі, закінчив Національну академію мистецтв і дизайну в Нью-Йорку (1898).
Працював викладачем Національної академії мистецтв США (1912-1962), Художньої студентської ліги (1928-1934; 1944-1962), студії «Грінвіцька вілла».
Академік Національної академії мистецтв США (1919).
Лауреат премії Карнегі.
Виконав настінні розписи лютеранської церкви Св. Томаса у Бронксі (1920-1922).
Неперевершений майстер жіночих портретів, виконаних у кращих традиціях реалістичного мистецтва, серед яких – «Старомодна сукня» (1913), «Дві молоді панянки» (1914), «Дівчинка на

подушці» (1916), «Пані за читанням», «Чудовий вечір», «Дороті», «Перед дзеркалом», «Портрет Марії», «Балерина», «Молода пані в жовтому», «Натурниця», «Госка в червоному». Персональні виставки мав в 1930, 1931, 1962 (Нью-Йорк), 1985 (Бостон), 1995 (Олд-Лайн) роках. Доробки О. нині зберігаються в Національній академії мистецтв США, Бруклінському музеї, Чиказькому художньому інституті, Бостонському музеї образотворчого мистецтва, приватних зібраннях.

Разом з батьками емігрував до США (1890).

Серед друзів та близьких знайомих О. – не встановлені.

ОЛЬШЕВСЬКИЙ Іустин Львович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Священик. В чернецтві – Сильвестр (1910). Зархований до лику святих Російською Православною Церквою (1998).

З родини церковного служки. Батько, Ольшевський Л., – паламар.

Народився 1 червні 1860 р. (за іншою версією – 31 травня 1861) в с. Косівка Сквирського повіту Київської губернії Російської імперії (нині – Володарський район Київської області України).

Помер 26 лютого 1920 р. в м. Омськ (нині – адміністративний центр однойменної області РФ).

Закінчив Київські духовну семінарію (1883), духовну академію (1887).

Був учителем церковнопарафіяльної школи в с. Липівка Київського повіту (1887-1888),

Шполянського міністерського двокласного училища (1888-1889), місіонером Київської єпархії

(1889-1890), викладачем Полтавської духовної семінарії (1890-1896), доглядач

церковнопарафіяльних шкіл Полтавської єпархії (1896-1910), єпископ Прилуцький, вікарій

Полтавської єпархії (1910-1914), єпископ челябінський, вікарій Оренбурзької єпархії (1914-1915),

єпископ Омський і Павлодарський (1915-1917), голова Тимчасового церковного управління

(1917-1920).

Фундатор і керівник «Братерства законовчителів і педагогів в пам'ять отця Івана Кронштадтського».

За його ініціативою почали виходити журнали «За святу Русь», «Сибірський благовісник».

Як літератор дебютував працею «Викриття штундизму в біблійських текстах», котра неодноразово перевидавалася і стала цінною допомогою для місіонерів і пастирів.

Потім настала черга наступних доробків: «Завдання нашої протисектантської місії»,

Наш земляк – автор книг «Чи вірите ви?», «Боротьба з штундою», «Місіонерська програма Закону Божого».

За його ініціативою і за його активної участі був виданий «Переяславський Полтавський патерик».

За найближчої допомоги О. архімандрит Сильвестр (Малеванський) написав перші два томи п'ятитомної праці «Догматичне богослов'я».

Серед друзів та близьких знайомих О. – С. Малеванський, І. Юшенів, П. Городецький, Н.

Кирилов, А. Вадковський, В. Богоявленський, Т. Белавін, А. Преображенський, М. Темнорусов, П. Левицький, К. Буличов, А. Колчак, В. Скворцов та ін.

ОМЕЛЯНСЬКИЙ Василь Леонідович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Мікробіолог. Першим у світі виділив культури анаеробних і спороносних бактерій, котрі зброджують клітковину з утворенням органічних кислот і водню; першим вказав на можливість застосування мікроорганізмів як хімічних індикаторів; довів існування бактерій, які утворюють метан з етилового спирту; встановив, що кількість засвоєного азотофіксованого мікроорганізмами азоту пропорційна засвоєнню органічної речовини. В мікробіології існує науковий термін «анаероби Омеляновського».

З дворянської родини.

Народився 26 лютого (10 березня) 1867 р. в м. Полтава Полтавської губернії Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 21 квітня 1928 р. в м. Гагра Абхазької АРСР СРСР (нині – самопроголошена Абхазька Республіка в складі РФ).

Закінчив Петербурзький університет (1890).

Працював науковим співробітником (1893-1912), завідуючим відділом загальної мікробіології Інституту експериментальної медицини (1912-1928).

Дійсний академік академії наук СРСР (1923).

Спеціалізувався з проблем анаеробного розкладання целюлози; ролі мікроорганізмів в кругообігу азоту і вуглецю в природі.

Друкувався в журналі «Архів біологічних наук».

Як вчений дебютував низкою публікацій про анаеробне розкладання целюлози (1895-1900).

Потім настала черга наступних доробків: «Основи мікробіології» (1909), «Практичне керівництво з мікробіології» (1922), «Скріплення атмосферного азоту ґрунтовими мікробами» (1923), «Мікроорганізми як хімічні реактиви» (1924).

Перу О. також належать ґрунтовні нариси про І. Мечникова, Л. Пастера, С. Виноградського.

Уже після смерті вийшли двотомні «Вибрані праці» нашого земляка (1953).

Ім'я нашого земляка носить одна з вулиць м. Житомир.

Серед друзів та близьких знайомих О. – І. Павлов, С. Виноградський, О. Владіміров, В. Ушаков, Н. Дмитревська, Д. Заболотний, М. Чигорін, В. Савич, Г. Баклеансон, П. Садовський, С. Салазкін, П. Ашмарін, О. Альохін, Б. Грегорі, І. Макрінов, Д. Пшєпюрка, К. Глухов, С. Розенталь та ін.

ОМЕЛЯНЧЕНКО Іван Якович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Прозаїк, поет, журналіст.

З дворянської родини.

Народився 26 вересня (8 жовтня) 1868 р. в м. Сімферополь Російської імперії (нині – столиця Автономної Республіки Крим України).

Помер не раніше 1917 р. Точні дата і місце – не встановлені.

Навчався в Сімферопольській гімназії, з якої був виключений, бо перебував «на препоганому рахунку» (1886), малювальній школі Одеського товариства витончених мистецтв (1887).

Працював писарем статистичного бюро Таврійського губернської земської управи (1900-1903), кореспондентом «Щомісячного журналу для всіх» (1903-1905).

Друкувався в газетах «Східний огляд», «Південний вісник», «Південний кур'єр», журналах «Всесвітній вісник», «Сибірські питання», «Щомісячний журнал для всіх», «Російське багатство», «Новий огляд», «Вісник Європи», «Нове слово», збірниках «Молода Росія у віршах», «Сибірські збірники».

Як літератор дебютував прокламацією «До товаришів» (1887).

Потім настала черга збірника віршів «Мотиви неволі» (1891), брошури «Оголошення про видання «Народної волі» (1891), оповідань «Людське м'ясо» (1901), «З нотаток інтелігентного волоцюги» (1902), «На нарах» (1903), «На краю світу», «стежиною тайговою» (обидва – 1904), «Господар тайги», «Біля ангарських порогів», «Через бика» (усі – 1909), «Юхим мовчазний», «Тайгова інтелігенція», «Сонна» (усі – 1910), «Фейлетон в селі», «Шойданка «християнин»» (обидва – 1911), «Без жакетів» (1913).

Перу нашого земляка також належать повісті «З фурманами (Нотатки втікача)» (1903), «В мертвому бору» (1907), романи «За кордоном» (1908), «Під молотом історії» (1914).

З владою О. спільної мови не знаходив. Вперше був заарештований за «революційну пропаганду серед учнів та військових» (1887). Засуджений до 8 років заслання до Сибіру. Здійснив дві спроби втечі: перша вийшла невдалою (1890), проте друга пішла за планом (1891). В результаті наш земляк дістався спочатку Швейцарії, а потім – Франції.

На нещастя, під час перебування за кордоном у Росії заарештували його наречену – М. Ділятицьку (1894). Як справжній лицар, О. повертається на батьківщину і сам з'являється до жандармського управління. Результат: арешт, 8 років, Сибір.

В буремні 1917-і жив у Москві. Подальша доля невідома.

Серед друзів та близьких знайомих О. – О. Купрін, В. Короленко, М. Кибальчич, В. Миролубов, Ф. Галкін та ін.

ОНУФРІЄНКО Василь Йосипович

Національний статус, що склався у світі: радянський.

Драматург, поет, журналіст, перекладач. Псевдонім – Гнат Дядюренко.

З родини сільського музики.

Народився 6 травня 1920 р. в с. Кишеньки Кишенківського району Полтавської області СРСР (нині – Кобеляцький район Полтавської області України).
Помер 24 грудня 1992 р. в м. Сідней (Австралія). Похований на місцевому цвинтарі.
За освітою – учитель мови і літератури.
Працював робітником лісоскладу, продавцем книжкової крамниці.
Лауреат Української Могилансько-Мазепинської Академії Наук (1981).
Друкувався в газеті «Свобода» (США), журналах «Українські вісті», «Дозвілля» (обидва – Німеччина), «Пороги» (Аргентина), «Молода Україна», «Нові дні» (обидва – Канада), «Єдність», «Вільна думка» (обидва – Австралія).
Як літератор дебютував в німецькому журналі «Дозвілля» віршами (1943).
Потім настала черга поем «Симон Петлюра», «Сталін у пеклі», збірки «Земля неабутня».
Наш земляк – автор комедії «Заморські гості», яка впродовж двох десятиліть йшла в Аделаїді і Сідней.
Вже після смерті зусиллями дружини поета Марії Іванівни вийшло п'ять збірників його різнопланових доробків (1992-1997).
Переклав українською А. Гордона, В. Шекспіра, М. Гілмор, Г. Кендала, Г. Ловсона, Е. Петерсона.
Ось що пише про нашого земляка у книзі «На неокраїнім крилі» В. Біляїв: «У будинку робочий кабінет Василя – просторий, світлий, з шуфлядами книжок, широким письмовим столом. Тут він писав свої статті й коментарі для преси, перекладав австралійських поетів. Але його лірика, написана в цьому затишному, привітному і, як на наші емігрантські умови, багатому будинку, переповнена незникненням сумом за рідною землею. У вихідні дні Василь працював у книжковій крамниці в центрі Сіднея. В ній можна було купити книжки і журнали з СРСР – переважно російські. Він переконав власницю крамниці запровадити також український відділ. Отож завдяки його ініціативі українці Сіднея й околиць мали можливість читати твори українських класиків і сучасних письменників та українську, нехай і радянську, періодику».
Серед друзів та близьких знайомих О. – С. Довгаль, Є. Гаран, В. Біляїв, П. Карпенко-Криниця, І. Майстренко, Л. Лиман, О. Веретенченко, Я. Славутич, Я. Логин, Г. Гордієнко, В. Сокіл, П. Капшученко, В. Колесник, Л. Полтава, Г. Которович, І. Костецький, С. Підгайний, П. Багацький, В. Петров, Ю. Шевельов, М. Степаненко, В. Коломійцев-Майданський, В. Шумський та ін.

ОНУФРІЄНКО Юрій Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.
Льотчик-космонавт (84/342). Перебував у Космосі 1 рік 14 діб 14 годин 46 хвилин 52 секунди.
Поза межами човна – 42 години 32 хвилини.
З робітничої родини.
Народився 6 лютого 1961 р. в с. Рясне Золочівського району Харківської області СРСР (нині – Золочівський район Харківської області України).
Закінчив Єйське вище військово-авіаційне училище льотчиків ім. В. Комарова (1978-1982), Міжнародний центр навчальних систем (1992-1994).
Служив льотчиком, старшим льотчиком 229-го авіаційного полку винищувачів-бомбардувальників (1982-1984), старшим льотчиком 209-го авіаційного полку винищувачів-бомбардувальників (1984-1989) Далекосхідного військового округу, в загоні космонавтів (1989-2004), заступником начальника 1-го управління Центру підготовки космонавтів ім. Ю. Гагаріна (з 2004).
Космонавт-дослідник (1991).
Герой Російської Федерації (1996).
Кавалер французького ордена Почесного легіону (1997), російського ордена «За заслуги перед Вітчизною» IV ступеня (2004).
Нагороджений двома медалями NASA: «За космічний політ» і «За суспільні заслуги».
Здійснив два космічні польоти.
Під час першого на човні «Союз ТМ-23» (1996) працював на орбітальному комплексі «Мир».
Здійснив шість виходів у відкритий Космос.
Під час другого на американському човні «Endeavour STS-108» (2001-2002) працював на орбітальному комплексі «МКС». Брав участь в монтуванні вантажної стріли, центральної секції SO, а також антени, апаратури «Платан-М». Здійснив два виходи у відкритий Космос.
Ось що про цей політ у кореспонденції «Гудок електровоза на орбіті, або Політ STS-110» писав І. Лисов: «Над територією Китаю відбувся дотик стикувального вузла шаттлу до вузла

гермоадаптера РМА2. Бортінженер станції Ден Бьорш відзначив цю подію ударом в судновий дзвін, як це робив колись перший командир МКС Білл Шеперд. За статутом це справа – ніби командирська. Втім, що, власне, Юрію Онуфрієнкові до статуту і традицій американських ВМС? ...Хоча на МКС в цей час знаходилося десять чоловік (сім з них – екіпаж шаттлу «Атлантіс»), до преси вийшов один Юрій Онуфрієнко. Це можна пояснити тим, що, по-перше, прес-конференція проводилася за російською програмою, а, по-друге, американці готувалися до виходу у відкритий космос. Бортінженери МКС Карл Уолз і Деніел Бьорш теж були зайняті.

Серед друзів та близьких знайомих О. – Ю. Усачов, О. Поліщук, Ш. Люсід, М. Тюрін, К. Уолз, Д. Бьорш та ін.

ОРЛАЙ Іван Семенович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Медик, освітянин, історик, письменник, перекладач.

Народився в 1770 р. в с. Паладь Угорської Руси (нині – с. Руські Комарівці Ужгородського району Закарпатської області України).

Помер 27 лютого (11 березня) 1829 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Навчався в Мункагському, Унгварському народних училищах, Унгварській архієпископській, Велико-Варадській академії (1787-1788), Львівському університеті (1788-1789), богословському факультеті Пештського університету (1789-1790), закінчив Петербурзьке медико-хірургічне училище (1791-1793).

Працював викладачем Велико-Карловської гімназії вищих наук (1790-1791), помічником вченого секретаря Медичної Колегії (1793-1794; 1797-1798), лікарем лейб-гвардії Його царської Величності Семеновському полку (1798-1799), Санкт-Петербурзького поштамту (1799-1805), гоф-хірургом при імператорському дворі (1800-1808), ординатором Сухопутного генерального шпиталю (1812-1813), директором Ніжинської гімназії вищих наук (1821-1826), одеського Рішельєвського ліцею (1826-1829).

Член Московського товариства дослідників природи, Товариства історії і старожитностей російських, Віленського медичного товариства, Альтенбурзького ботанічного саду, Єнського мінералогічного товариства, Ерлангенського фізико-медичного товариства.

Почесний член Медико-хірургічної академії (1817), Віленського університету, Казанського товариства аматорів вітчизняної словесності.

Друкувався в журналах «Північний вісник», «Записки, видавані від Департаменту народної освіти», «Праці і нотатки Товариства історії і старожитностей російських».

Як освітянин дебютував проектом «Про виклик до Росії іноземних вчених зі слов'янського племені, а найкраще з карпато-русин, котрі одержали звання професорів в Австрії і здатних викладати російською мовою» (1803).

Потім настала черга наступних доробків: «Коротка історія про карпато-русин» (1804), «*Dissertatio sistens doctrinas de viribus naturae medicatricibus etc.*» (1807), «*Oratio in laudes Russiae principum etc.*» (1809), «Про перетворення училищ у Росії», «Про необхідність навчатися переважно вітчизняній мові і дещо про вивчення мов іноземних» (обидва – 1825), «Про південний захід Росії» (1826).

Брав активну участь як перекладач у підготовці Медичною Колегією до друку «*Observationes Medico-Chirurgorum Ruthenici Imperii*».

Перу О. низка віршів, серед яких і елегія на смерть імператора Олександра І.

Значна кількість праць залишилося в рукописах.

Наш земляк висловлювався за створення послідовної спадкоємної системи учбових закладів, починаючи з початкових і закінчуючи вищими. Вважав, що в умовах нерозвиненості мережі російських університетів ведуче місце в підготовці державних службовців належить ліцеям.

Особливе значення надавав зв'язку навчання з потребами окремих областей, рекомендуючи вивчати в губернських гімназіях мови тих народів, з представниками яких будуть зустрічатися випускники. Просування по службі наш земляк пов'язував насамперед з освітнім рівнем.

На приватні пансіонати, які переслідують головним чином комерційні цілі, не покладалася.

Власне велике зібрання книг, рукописів і колекцій частинами пожертвував різним бібліотекам і товариствам.

Серед друзів та близьких знайомих О. – М. Гоголь, І. Гете, М. Балугьянський, О. Мокрицький, В. Кукольник, Г. Терлаїч, П. Лодій та ін.

ОРЛОВСЬКИЙ Володимир Донатович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Художник.

З дворянської родини. Батько, Орловський Д., – граф.

Народився 1 лютого 1842 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер 16 березня 1914 р. в м. Нерві (Італія). Похований на київському Лук'янівському цвинтарі.

Закінчив 2-у київську гімназію І. М. Сошенка, Петербурзьку імператорську академію мистецтв (1861-1868), стажувався в Італії, Німеччині, Франції, Швейцарії (1869-1872).

Академік Петербурзької імператорської академії мистецтв (1874).

Член Ради Петербурзької імператорської академії мистецтв (1878).

Кавалер малої (1862) і великої срібних (1863), малої (1866) і великої (1868) золотих медалей Петербурзької імператорської академії мистецтв.

Один з організаторів «Товариства виставок художніх творів» (1873).

Брав участь в діяльності Київської малювальної школи М. І. Мурашка, організації Київського художнього училища (1901).

Виставлявся на Усесвітніх виставках у Філадельфії (1876) і Парижі (1878).

Учасник виставок в Петербурзькій імператорській академії мистецтв (1868-1888), Товариства виставок художніх творів (1876-1882), Санкт-Петербурзького товариства художників (1891-1904), Всеросійської художньо-промислової виставки в Москві (1882).

Серед найвідоміших – «Хатини в літній день» (1870-і), «Вечір. Берег моря» (1874), «Сінокіс» (1878), «Полудень» (1880), «Дорога» (1881), «Дніпро», «Український пейзаж з вітряком» (обидва – 1882), «Відпочинок в степу», «На березі моря», «Околиці Києва. Над Дніпром» (усі – 1884), «Вал» (1888), «Берег моря поблизу Судака (Крим)» (1889), «В лугових чагарниках (Подільська губернія)», «Пасовище», «Захід над річкою», «У полі», «Хатини в лісі», «Тиша» (усі – 1890), «Захід» (1896), «Селяни біля хутора» (1900).

Доробки нашого земляка нині зберігаються в Музеї українського образотворчого мистецтва (Київ), Горловському художньому музеї (Донецька область), Луганському художньому музеї, Рибінському музеї-заповіднику (РФ), Азербайджанському музеї мистецтва ім. Р. Мустафаєва (Баку),

У Москві відбулася меморіальна виставка О. (1916).

Іменем нашого земляка названо вулицю у Києві (1953).

Серед друзів та близьких знайомих О. – Т. Шевченко, М. Пимоненко, М. Самокиш, П. Левченко, М. Сошенко, В. Ніколаєв, О. Боголюбов та ін.

ОРШЕР Йосип Лейбович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Журналіст, сатирик. Псевдоніми – Боккачіо, О. Л. Д'Ор, Старий Журналіст, Д'Ор, Закатов Іван, Йорик, Картер, Омега, Стародум, Шер.

З міщанської родини. Батько, Оршер Л., – ремісник.

Народився 10 (22) липня 1879 р. в с. Старе Переяславського повіту Полтавської губернії Російської імперії (нині – Яготинський район Київської області України).

Помер 19 лютого 1942 р. в м. Ленінград СРСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Навчався в Кременчуцькій середній єврейській релігійній школі (1890-1893), закінчив Катеринославську гімназію (1893).

Працював продавцем, відповідальним редактором журналу «Гільйотина» (1918).

Друкувався в газетах «Волинь», «Одеські новини», «Мова», «Катеринославські губернські відомості», «Російське слово», «Вечірні новини», «Правда», «Вільні думки», «День», «Одеський аркуш», «Ранок Росії», журналах «Сатирикон», «Новий Сатирикон», «Божа корівка», «Червоний крук», «Бегемот», «Російське слово», «Червоний перець», «Сміхач».

Як літератор дебютував в газеті «Катеринославські губернські відомості» статтями «Наша інтелігенція» і «Чи застрахований Дніпро від катастроф, подібних волзькій» (1893).

Потім настала черга книг «Чорнильні чоловічки», «Через багато років», «Війна, яка не відбулася» (усі – 1908), «Про розбійників», «Мрії», «Риб'ячі танці», «Самородок» (усі – 1911), «Російська історія, оброблена «Сатириконом» (1911-1912), «Оповідання і пародії», «Про сіреньких людей», «Сміх посеред руїн» (усі – 1912), «Екзамен на редактора» (1913), «Загадкове вбивство», «Прокляття

тим, хто почав» (обидві – 1914), «Микола II Ласкавий» (1917), «Російська історія за варягів і злодіїв» (1922), «Російські класики російською мовою», «Мандрівка Пірпонта Моргана» (обидві – 1925), «Штани Гоголя» (1926), «Палити хочеться» (1927), «Тяганина» (1928), «Яків Маркович Меламедов» (1936).

О. також залишив книгу спогадів «Літературний шлях дореволюційного журналіста» (1930). Серед друзів та близьких знайомих О. – В. Маяковський, К. Чуковський, С. Чорний, І. Василевський, В. Князєв, О. Димов, Н. Теффі, А. Аверченко та ін.

ОСИПЕНКО Леонід Гаврилович

Національний статус, що склався у світі: радянсько-російський.

Діяч морського флоту. Командир першого атомного підводного човна на теренах СРСР (1948). З робітничої родини.

Народився 11 травня 1920 р. в м. Криндичівка Луганської області СРСР (нині – в межах м. Красний Луч Луганської області України).

Помер 14 березня 1997 р. в м. Обнінськ Калузької області (РФ). Похований на місцевому Кончаловському цвинтарі.

Закінчив Ленінградське військово-морське училище ім. М. В. Фрунзе (1938-1942).

Служив командиром артилерійської і мінно-торпедної бойової частини підводних човнів «Щ-203» і «Щ-202» (1942-1947), командиром підводних човнів типу «М», «С» і «Б-12» (1948-1955), командиром першого атомного підводного човна пізніше названого «Ленінський комсомол» (1955-1959), керівником Обнінського центру підготовки бойових сил ВМФ (1960-1980).

Лауреат Ленінської премії.

Герой Радянського Союзу (1959).

Кавалер орденів Бойового Червоного прапора, Вітчизняної війни, медалей «За оборону Кавказу», «За оборону Севастополя».

Спогади О. не були опубліковані. Частина з них – «Первісток атомного флоту» – увійшла до інтернет-проекту militera.lib.ru

У статті «Спливання показало» С. Іщенко і М. Луканін пишуть: «Американський «Наутилус» поставлений на вічну стоянку. Британський «Дредноут» став музеєм на березі. Французький «Редутабль» екскурсанти оглядають в дощі. ...З «Ленінським комсомолом» довго нічого не виходило. ...Добрі наміри уперлися у фінанси, яких не було. Тож до музею в Пітері все одно, як до Місяця. Ні на обладнання експозиції, ні на підготовку узгодженого з мерією місця вічної стоянки біля Ливарного моста коштів немає».

Наш земляк – почесний громадянин м. Обнінськ Калузької області (1986), його іменем названа одна з вулиць міста, Центр підготовки бойових сил ВМФ, а на перехресті вулиць ім. Курчатова і Перемоги встановлено бюст (2005).

Ім'я О. носять вулиця в м. Мурманськ і загальноосвітня школа №228 м. Заозерськ (РФ).

Нарисом про нашого земляка відкривається книга «Герої-підводники Західної Ліци» (2006).

Серед друзів та близьких знайомих О. – О. Олександров, Р. Шмаков, Л. Жильцов, О. Орел, Б. Акулов, Є. Золотарьов, Р. Тимофєєв, П. Болтунов, В. Фокін, В. Прокоф'єв, А. Сорокін, В. Перегудов та ін.

ОСИПЕНКО Поліна Денисівна

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Льотчик. Автор п'яти світових жіночих рекордів в авіації.

З міщанської родини. Батько, Дудник Д. – ремісник.

Народилася 25 вересня (8 жовтня) 1907 р. в с. Новоспасівка Бердянського повіту Таврійської губернії Російської імперії (нині – с. Осипенко Бердянського району Запорізької області України). Загинула в авіакатастрофі 11 травня 1939 р. Похована біля Кремлівської стіни на Червоній площі м. Москва СРСР (нині – столиця РФ).

Вчилася в церковнопарафіяльній школі, закінчила Київські курси птахівників (1929), Качинську військову авіаційну школу (1933).

Працювала завідуючою птахофермою колгоспу ім. Котовського (1929-1930), офіціанткою (1930-1931), служила молодшим пілотом, командиром ланки в винищувальній авіації (1933-1935), інспектором ВПС при Генштабі (1935-1939).

Герой Радянського Союзу (1938).

Кавалер двох орденів Леніна, ордена Трудового Червоного Прапора.

О. – автор п'ять міжнародних жіночих рекордів, серед яких безпосадочні перельоти за маршрутами «Москва – Далекий Схід», «Севастополь – Євпаторія – Очаків – Севастополь», «Севастополь – Архангельськ» (гідролітак).

Особисте життя О. не склалося. Її свідомо розлучили з першим чоловіком, односельцем С.

Гов'язом, відправивши того служити подалі від дружини, а, дізнавшись, що він з нею намагається листуватися, репресували.

Ім'я нашої землячки носять населені пункти в Бердянському районі Запорізької області (Україна), Алтайському краї, район в Хабаровському краї (обидва – РФ), Бердянський педагогічний інститут, Дніпропетровський обласний аероклуб, вулиці і сквери в понад ніж сотні міст України, Росії, Білорусі, Казахстану, Молдови, Киргизії.

Місто Бердянськ деякий час теж називалося Осипенко (1939-1958).

Пам'ятники О. встановлені в м. Бердянськ, с. Осипенко (Україна), с. Високе Рибнівського району Рязанської області (РФ).

В с. Осипенко Бердянського району діє музей уславленої землячки.

Серед друзів та близьких знайомих О. – К. Ворошилов, В. Гризодубова, М. Раскова, В. Ломако, О. Кондрат та ін.

ОСТАЛЬСЬКИЙ Андрій Йосипович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Священик. В чернецтві – Аркадій (1925). Зарахований до лику святих Російською Православною Церквою (2000).

З родини священика. Батько, Остальський Й., – ієрей.

Народився 25 квітня 1888 р в с. Янківці Житомирського повіту Волинської губернії Російської імперії (нині – Житомирський район Житомирської області України). За іншою версією, в с. Скаківка Солотвинської волості Житомирського повіту Волинської губернії Російської імперії (нині – Бердичівський район Житомирської області України).

Розстріляний більшовиками 29 грудня 1937 р. на полігоні «Об'єкт Бутово» Московської області СРСР (нині – в межах м. Москва РФ).

Закінчив Волинську духовну семінарію, Київську духовну академію (1910).

Був учителем церковно-парафіяльної школи с. Цвіль Волинської губернії (1910-1911), священиком в м. Старокопистинів Волинської губернії (1911-1914), священиком 408-го Кузнецького піхотного полку в діючій армії (1914-1917), настоятелем церкви преподобного Серафима Саровського при Житомирському військовому шпиталі (1917-1922), Житомирської Нікольської церкви (1922-1926), єпископом Лубенським, вікарієм Полтавської єпархії (1926), єпископом Бежецьким, вікарієм Калінінської єпархії (1937).

Фундатор Свято-Миколаївського благодійного братерства, члени якого надавали допомогу хворим, ховали померлих, котрі не мали рідних і близьких (1918).

Нагороджений набадреником «За зразкове виконання пастирських обов'язків» (1912).

Друкувався в «Волинських парафіяльних новинах».

Вперше заарештований за звинуваченням в опорі вилученню церковних цінностей (1922); засуджений до вищої міри покарання із заміною на 10 років в'язниці; покарання відбував у Житомирі (1922-1924).

Вдруге заарештований і засланий до Харкова (1926), Туапсе (1927).

Втретє заарештований і засланий до Казані (1927); з заслання втік, нелегально мешкав на підвір'ї Києво-Печерської Лаври в Ленінграді.

Вчетверте заарештований «за послання до лубенських парафіян» і засуджений до 5 років концтаборів (1928); покарання відбував на Соловках, де термін покарання йому за «контрреволюційну агітацію під виглядом релігійних бесід» збільшили ще на 5 років (1931-1937). Вп'яте заарештований як релігійний рецидивіст, що вів «контрреволюційну агітацію» (1937) і засуджений до вищої міри покарання.

День пам'яті О. – 16/29 грудня.

Що стосується особистого життя, то під час першого перебування в ув'язненні його дружина взяла шлюб з командиром Червоної армії і наш земляк змушений був оформити розлучення (1924).

Серед друзів та близьких знайомих О. – В. Юхновський, Н. Оржевська, М. Дмитров, Ф. Успенський, А. Дроб'язко, Ю. Красицький, Н. Шаховська, К. Роше, М. Лемешевський, А. Кедров, С. Страгородський, О. Мезенцева, В. Стефанович та ін.

ОСТРОВСЬКИЙ Микола Олексійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник.

З міщанської родини. Батько, Островський О., – робітник гуральні.

Народився 16 (29) вересня 1904 р. в с. Вілія Острозького повіту Волинської губернії Російської імперії (нині – Острозький район Рівненської області України).

Помер 22 грудня 1936 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ). Похований на Новодівочому цвинтарі.

Навчався в Київській залізничній школі (1921-1922), московському заочному Комуністичному університеті ім. Я. М. Свердлова.

Працював помічником кочегара (1920-1921), секретарем Берездівської комсомольської районної організації (1923-1924), райорганізатором в Заславлі (з 1924).

Лауреат (посмертно) премії Ленінського комсомолу (1966).

Як літератор дебютував романом «Як гартувалася сталь» (1932; 1934).

Потім написав роман «Народжені буревієм» (1934; 1936).

Тритомне зібрання творів вийшло посмертно (1968).

Ось що пише про нашого земляка у книзі «Повернення з СРСР» А. Жид: «Я не можу говорити про Островського, не переживаючи почуття якнайглибшої пошани. Якби ми були не в СРСР, я б сказав: «Це святий». Релігія не створила прекраснішої особи. Ось наочний доказ того, що святих народжує не лише релігія. Досить гарячого переконання, без надії на майбутню винагороду. Нічого, окрім задоволення від свідомості виконаного суворого обов'язку ... Позбавлена контакту із зовнішнім світом, приземленості, душа Островського немов розвинулася увись ... тільки ентузіазм підтримує в тілі, що слабне, це готове ось-ось згаснути полум'я».

За творами О. зняті російські художні фільми «Як гартувалася сталь» (1942), «Павло Корчагін» (1957) та китайський (2000).

У м. Москва (РФ) відкрито Центр «Подолання» його імені, який опікується проблемами інвалідів; на будинку, де мешкав О., встановлено меморіальну дошку; у дворі спецшколи-інтернату №5 – пам'ятник-бюст; ім'я О. носять бібліотеки №18, дитячі бібліотеки №86 і №136; ім'я головного героя роману «Як загартувалася сталь» Павла Корчагіна носить вулиця в районі проспекту Миру.

Меморіальний музеї О. функціонує в м. Сочі (1937).

Ім'я нашого земляка носить Хмельницька обласна наукова бібліотека.

В Україні існувала республіканська літературна премія ЦК ЛКСМ та Спілки письменників (1958). Серед друзів та близьких знайомих О. – О. Пузиревський, М. Фінкельштейн, М. Лісіцин та ін.

ОСТРОГОРСЬКИЙ Павло Петрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Перекладач.

З родини священика.

Народився в 1764 р. в слободі Мерефа Російської імперії (нині – Харківський район Харківської області України).

Помер 8 (20) серпня 1834 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Навчався в Харківському колегіумі (1776-1783), Санкт-Петербурзькій учительській семінарії (1783-1786).

Працював учителем приватного казанського училища в Санкт-Петербурзі (1786), Санкт-Петербурзького головного народного училища (1786-1796), Юнкерської школи при Сенаті (1797-1805), Санкт-Петербурзької губернської гімназії (1805-1811), столоначальником в департаменті державного господарства та публічних приміщень Міністерства внутрішніх справ (1812-1816), начальником 2-го відділу департаменту мануфактур та внутрішньої торгівлі (1816-1834).

Друкувався в газеті «Санкт-Петербурзькі відомості».

Як літератор О. дебютував перекладом книги «Анекдоти, або Достопамятні історичні потаємні діяння Оттоманського двору» М. Пуассон де Гомеса (1787).

Цього ж року вийшов і твір «Випробування властивостей чаю та кави, а також інших напоїв, які замість чаю й кави можна з користю вживати» К. Меєра.

Проте головним доробком О. слід вважати збірник «Театр надзвичайних пригод століття, що добігає кінця» (1790). За свідченнями очевидців, московський тираж видання розійшовся в один день. Книгу, перекладену нашим земляком, мав у власній бібліотеці О. Радищев.

Єдиною відомою плямою в біографії О. залишається його звільнення з посади викладача Санкт-Петербурзької губернської гімназії (разом з іншими членами господарського комітету) у зв'язку з виявленою нестачею матеріальних цінностей.

Ось як згадував про нашого земляка у своїх мемуарах «Нотатки про моє життя» М. Греч: «У третьому класі викладав логіку і красномовство Павло Петрович Острогорський, людина недурна, яка вміла чудово говорити. Він вселяв в учнів повагу і необхідний страх. Ми його дуже боялися, хоч він не був суворий, ні навіть строгий».

Серед друзів та близьких знайомих О. – М. Гнідич, Г. Державін, Ф. Булгарін, М. Греч, Ф. Шредер та ін.

ОСТРОГРАДСЬКИЙ Михайло Васильович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Математик, педагог, філософ. У математиці існує науковий термін «формула Остроградського» (для перетворення інтегралу за об'ємом в інтеграл за поверхнею).

З дворянської родини.

Народився 9 (21) вересня 1801 р. в с. Пашенна Полтавської губернії Російської імперії (нині – Кобеляцький район Полтавської області України).

Помер 20 грудня 1861 р. (1 січня 1862 р.) в м. Полтава Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України). Перед смертю заявив: «Я помру у себе, а у москалів не хочу померати; так поховайте мене там (у Голтві), щоб мені було видно і Пашенну, і Довгу, і Глибоке».

Заповіт виконали: похований О. біля с. Пашенна Кобеляцького району Полтавської області.

Навчався в пансіоні при Полтавській гімназії, Харківському університеті (1817-1820), проте диплому не отримав із-за «пропуску лекцій і вільномудства».

Сім років провів у Франції, де певний час викладав у Паризькому коледжі Генріха V. Потім працював в Петербурзьких артилерійській академії, інституті інженерів шляхів сполучення, морському корпусі, педагогічному інституті.

Член Петербурзької (1831), Американської (1834), Туринської (1841), Римської (1853), Паризької (1856) академій наук.

Друкувався в журналах «Праці Паризької академії наук», «Бюлетені Петербурзької академії наук», «Journal für die reine und angewandte Mathematik», «Мемуари Петербурзької академії наук».

Перу нашого земляка належить близько 40 праць, написаних переважно французькою мовою.

Вони стосуються алгебри, аналітичної механіки, елементарної геометрії, обчислення означених інтегралів, теорії ймовірностей. Серед найвідоміших «Мемуар про поширення хвиль в циліндричному басейні» (1826), «Note sur la theorie de la chaleur» (1828), «Мемуар про обчислення варіації кратних інтегралів» (1834),

Майже через сто років після смерті видатного вченого в Києві вийшло тритомне зібрання його досліджень (1959-1961).

З нагоди 200-річчя з дня народження О. Інститут математики Національної академії країни видав книгу «Михайло Васильович Остроградський» (2001).

До 150-річчя від дня народження К. Національний банк України випустив ювілейну монету номіналом 2 гривні (2001).

Серед друзів та близьких знайомих О. – Т. Шевченко, Г. Осиповський, В. Буняківський, С. Бурачек, Ж. Штурм, В. Жуковський, Е. Коллінс, Г. Ламе, М. Робуш, В. Вишневецький, П. Фусс, О. Коші, С. Пуассон та ін.

ОСЬМЬОРКІН Олександр Олександрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Художник, сценограф.

З родини службовця. Батько, Осьмьоркін О., – землемір.

Народився 26 листопада (8 грудня) 1892 р. в м. Єлизаветград Херсонської губернії Російської імперії (нині – м. Кіровоград, адміністративний центр однойменної області України).

Помер 25 червня 1953 р. в селищі Плесково Московської області СРСР (нині – селище міського типу Московської області РФ). Похований на московському Ваганьківському цвинтарі.

Навчався в Єлизаветградському земському реальному училищі (1902-1910), Київському художньому училищі (1911-1913), Московській студії І. Машкова (1913-1915), Чугуївському військовому училищі (1916-1917).

Працював в культурно-просвітницькому відділі Московської Ради солдатських депутатів (1917-1918), асистентом викладача в 1-х і 2-х Державних вільних художніх майстернях (1918-1930), викладачем Ленінградського інституту живопису, скульптури і архітектури ім. І. Рєпіна (1932-1947), Московського художнього інституту ім. В. Сурикова (1937-1948), художником майстерні плакату «Вікна ТАРС» (1941),

Член товариства «Московські живописці» (1924).

Один з засновників і член Товариства московських художників (1927).

Член об'єднань «Бубновий валет» (1913), «Світ мистецтва» (1916), «Спілка російських художників» (1918).

Організатор групи «Крило» (1927).

Серед найвідоміших полотен О.: «Натюрморт з образом», «Портрет батька» (обидва – 1912), «Оголена на тлі перської вибиванки» (1914-1915), «Дама з лорнеткою» (1917), «Натюрморт з годинником» (1918), «В кафе» (1919), «Парк», «Натюрморт із бандурою» (обидва – 1920), «Портрет Є. Т. Баркової», «Натюрморт з черепом», «Портрет дівчини» (усі – 1921), «Портрет художника М. Аветова» (1924), «Мисливський натюрморт» (1923-1924), «Верби біля ставу», «Московські живописці» (обидва – 1925), «Буття» (1926), «Мойка. Біла ніч» (1927), «Портрет Г. Ахматової» (1939-1940), «Кремль. 1942» (1942), серія пейзажів «Нова Голландія» (1945), «Портрет художниці Н. Удальцової» (1948).

Час від часу «звітував» історико-революційними полотнами – «Взяття Зимового палацу» (1927), «Зенітники Москви» (1942) – чи казенними портретами передовиків.

О. успішно виступав і як художник театру – в ленінградському Великому драматичному (1937) і під час евакуації – в Казанському драматичному (1943).

За надзвичайну чіткість побудови форми в просторі за допомогою кольору нашого земляка небезпідставно вважають яскравим представником «російського сезанізму».

Влада звинуватила О. у формалізмі, у поширенні західних віянь у радянському мистецтві, позбавивши його навіть права на викладацьку діяльність (1948).

Вся спадщина художника складає понад 700 творів живопису, графіки, театральних декорацій.

Доробки нашого земляка зберігаються в Київському музеї російського мистецтва (Україна), Третьяковській галереї, музеї образотворчих мистецтв ім. О. С. Пушкіна (обидва – Москва, Росія), Російському державному музеї, музеї Г. Ахматової в Фонтанному будинку (обидва – Санкт-Петербург, Росія), Пермській художній галереї (Росія), музеях Азербайджану, Литви, Казахстану, приватних зібраннях.

Помер митець під час роботи над черговим пейзажем.

Серед друзів та близьких знайомих О. – П. Кончаловський, І. Машков, О. Вертинський, В. Маяковський, П. Крилов, Г. Савінов, В. Левік, Г. Павловський, Ф. Козачинський, Є. Мойсеєнко, Є. Зайцев, М. Асламазян, М. Абегян, М. Кончаловський та ін.

ПАВЛИЩЕВ Микола Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник, перекладач, історик.

З дворянської родини. Батько, Павлищев І., – полковник Маріупольського гусарського полку, вихованець Царськосільського ліцею.

Народився 6 (18) травня 1802 р. в с. Спичинці Літинського повіту Подільської губернії Російської імперії (нині – Погребищенський район Вінницької області України).

Помер 8 (20) грудня 1879 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Похований в Новодівочому монастирі.

Закінчив благородний пансіон при Царськосільському ліцеї (1814-1819).

Працював помічником столоначальника Департаменту народної освіти (1819-1820), чиновником канцелярії Другої армії (1820-1825), перекладачем (1827-1830), столоначальником Азійського

департаменту (1830-1831) Колегії іноземних справ, Тимчасового Правління Царства Польського (1831-1871).

Друкувався в газетах «Щоденник варшавський», «Літературна газета», «Північна бджола», журналах «Північна бджола», «Історичний вісник», «Холмський греко-уніатський календар», «Московський спостерігач».

Наш земляк – автор доробків «Брамбеус і юна словесність» (1835), «Поїздка до Червоної Русі» (1844), «Варшавські листи до Ф. Булгаріна» (1847; 1849), «Данило, король російський. Історичний нарис» (1869; 1870; 1871), «Віденський похід Собеського в 1683 р.» (1876), «Седмиці польського заколоту 1861-64 рр.» (1887), «До характеристики гр. Берга» (1887).

Його перу також належать книги «Польська історія у вигляді підручника» (1843), «Історичний атлас Росії» (1845), «Географія. Європа» (1847), «Гербовник дворянських родів Царства Польського» (1853), «Польська анархія за Яна-Казимира і війна за Україну» (1879).

Перекладав А. Мандзоні, К. Фан-дер-Фельде, Вольтера.

Серед друзів та близьких знайомих П. – М. Глинка, Г. Керн, Є. Баратинський, Д. Мілютин, П. Анненков, О. Пушкін, П. Плетньов, А. Дельвіг, О. Потапов, Я. Грот, П. Віттенштейн, В. Ертель, С. Соболевський та ін.

ПАВЛОВСЬКИЙ Андрій Федорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Математик. Автор першої статті російською мовою, яка популяризувала теорію ймовірностей, на теренах Російської імперії.

З дворянської родини.

Народився 29 листопада (10 грудня) 1788 р. в с. Таранівка Зміївського повіту Слобідсько-Української губернії Російської імперії (нині – Зміївський район Харківської області України).

Помер 5 (17) лютого 1857 р. в м. Харків Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України). Похований на місцевому цвинтарі.

Закінчив Валківське народне училище (1799), Харківський колегіум (1799-1806), відділення фізики і математики Харківського університету (1806-1811).

Працював інспектором студентів (1833-1835), викладачем (1811-1837; 1838-1849), ректором (1837-1838) Харківського університету

Член Філотехнічного товариства.

Рада університету обрала А. Павловського своїм почесним членом (1850).

Перу нашого земляка належить книги «Таблиці логарифмів за виданням Каллета зі своїм «Попередженням», «Про ймовірності» (обидві – 1820), рукописний рухливий каталог з богослов'я, філософії, правознавства, політики, статистики, географії бібліотеки Харківського університету (1835).

Був противником пансіонерства, приватних уроків студентів у професорів і т. п. темних явищ тодішнього університетського побуту.

Студенти нашого земляка обожнювали. В той же час майор корпусу жандармів у секретному рапорті відзначав, що П. «вживав усіх засобів аби приховувати студентські, часто значні витівки».

Заснована премія для студентів фізико-математичного факультету Харківського університету за кращий твір з математики ім. А. Павловського (1888).

Ось які спогади залишив про нашого земляка М. Костомаров: «Ординарний професор А. Ф.

Павловський викладав вищі частини математики або, як казали тоді студенти, аналітику. Це був учень і спадкоємець по кафедрі знаменитого у свій час ученого й професора Т. Ф. Осиповського, який видав повний курс алгебри й геометрії, і цими книгами користувалися тоді чи не всі навчальні заклади. Професор Павловський зумів підтримати честь свого наставника, і хоча він не був відомим вченими працями, проте залишався великим знавцем своєї справи, цілком відданого науці. Студенти відгукувалися про нього, як про кращого з числа викладачів фізико-математичного факультету. Зі спритністю артиста володів Павловський математичними формулами й обчисленнями й з невловимою швидкістю списував ними то ту, то іншу дошку у своїй аудиторії. Студенти ледь встигали за ним стежити».

Серед друзів та близьких знайомих П. – М. Костомаров, Т. Осиповський, М. Байков, М.

Остроградський та ін.

ПАДЕРЕВСЬКИЙ Ігнаці Ян

Національний статус, що склався у світі: польсько-американський.

Композитор, піаніст, педагог, державний діяч. Другий прем'єр-міністр Польщі (1919). З шляхтянської родини. Батько, Падеревський Я., – керуючим маєтком графа Івановського. Народився 6 (18) листопада 1860 р. в с. Курилівка Подільської губернії Російської імперії (нині – Хмельницький район Вінницької області України). Помер 29 червня 1941 р. в м. Нью-Йорк (США). Похований на місцевому цвинтарі. Закінчив Варшавський музичний інститут (1872-1883), стажувався в Німеччині (1883-1886). Працював викладачем Варшавського музичного інституту, прем'єр-міністром Польщі (1919; 1940-1941 – в еміграції). Брав участь у відкритті львівського Великого міського театру (1900). Як піаніст дебютував концертом у Відні (1887). Потім настала черга виступів на сценах Парижу (1889), Лондону (1890), Нью-Йорку (1891). Як композитор дебютував авторським концертом (1883). Потім настала черга опер «Манру», «Сакунталу», симфонії «Полонія», «Менуету соль мажор», «Польських фантазій», «Фантастичного краков'яку», фортепіанного концерту, низки пісень. Написав музику до кінофільму Л. Мендеса «Місячна соната» (1936). Наш земляк заснував Фонд Падеревського, котрий преміює кращого композитора року світу (1900). Ім'я П. занесено в Книгу рекордів Гінесса як композитора, компакт-диски якого не сходили з полиць магазинів впродовж 12 місяців, починаючи з вересня 1998 р. Польський будинок в м. Житомир, який прикрашає меморіальна дошка П., носить його ім'я. Воно також присвоєно одному з класів Житомирському музичного училища ім. В. Косенка. В м. Житомир проводиться Всеукраїнський конкурс камерних ансамблів ім. І. Я. Падеревського (2005). Серед друзів та близьких знайомих П. – Т. Лешетицький, А. Рубінштейн, Г. Урбан, В. Вільсон, Х. Моджеєвська, ф. Кіль, Ж. Клемансо та ін.

ПАЛІЦІН Олександр Олександрович

Національний статус, що склався у світі: російський. Поет, перекладач, художник, архітектор. Псевдоніми – П. пустельник; Попівський пустельник. З дворянської родини. Народився в кінці 1740-х рр. с. Попівка Сумського повіту Харківської губернії Російської імперії (нині – у складі с. Залізняк Сумського району Сумської області України). Помер в 1816 р. в с. Попівка Сумського повіту Харківської губернії Російської імперії (нині – с. Залізняк Сумського району Сумської області України). Похований в родинному склепі місцевого цвинтаря, який згодом було знищено (1924). Уже за часів незалежної України надгробок відновлено, на ньому встановлено пам'ятник. Закінчив Сухопутний шляхетний корпус. Служив ад'ютантом у фельдмаршала П. Румянцева. Почесний член Харківського університету (1809). Член Товариства наук при Харківському університетові (1817). Друкувався в журналах «Харківський Демокрит», «Вісник Європи», «Вулик», «Російський вісник», Наш земляк – автор наступних доробків: «На смерть Богдановича» (1803), «Послання до Привіти, або Спогади по деяких російських письменників мого часу», «Ігор, героїчна пісня» (обидва – 1807), «Дмитрій Донський» (1808), «До Г. Р. Державіна», «Послання» (обидва – 1809), «Засновнику Філотехнічного товариства» (1811). Переклав «Нову Елоїзу» і «Пори року» Ж.-Ж. Сен-Ламбера (обидва – 1803), «Про складання ландшафтів, або Про засоби прикрашати природу навколо помешкань, сполучаючи приємне з корисним» Р.-Л. Жерардена (обидва – 1804), «Сади» і «Дифірамб безсмертю душі» Ж. Деліля (1804; 1814), низку доробків Руссо. П. – активний учасник у зборі коштів на заснування Харківського університету (1802). Нині на Сумщині проводяться «Паліцинські читання», а за пропозицією громадськості розглядається питання про перейменування вул. 40-річчя Жовтня в м. Суми на вул. Олександра Паліцина.

Серед друзів та близьких знайомих П. – В. Каразін, В. Капніст, Іп. Богданович, Д. Хвостов, Є. Станевич, В. Ярославський, В. Сопіков, М. Ушинський, І. Дмитрієв, П. Потьомкін, О. Шишков, С. Глинка, П. Завадовський, П. Румянцев та ін.

ПАНКЄЄВ Василь Олександрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Священик. В чернецтві – Антоній (1915). Зарахований до лику святих Російською Православною Церквою (2000).

З родини священика.

Народився 1 січня 1892 р. в с. Садове Херсонського повіту Херсонської губернії Російської імперії (нині – Білозерський район Херсонської області України).

Розстріляний більшовиками 1 червня 1938 р. Місце поховання – не відоме.

Закінчив Одеську духовну семінарію (1912), навчався в Київській духовній академії (1912-1915), закінчив Петроградську духовну академію (1915-1917).

Був настоятелем похідної церкви в діючій армії (1915-1917), викладачем Одеської духовної семінарії (1917-1920), єпископом Маріупольським, вікарієм Єлизаветградської єпархії (1924-1926), єпископом Білгородським (1932-1935).

Кавалер ордена св. Ганни 3-го ступеня (1917).

Уперше заарештований за активну церковну діяльність і засуджений до 3 років позбавлення волі з засланням на Соловки (1926-1929).

Удруге заарештований за релігійну пропаганду серед населення і засуджений до 3 років позбавлення волі з засланням до м. Єнісейськ (1929-1932).

Утретє заарештований за організацію контрреволюційної змови і засуджений до 10 років позбавлення волі з засланням на Далекий Схід (1935).

Відбути термін до кінця наш земляк не встиг: у липні 1937 р. уряд СРСР прийняв постанову №П51/94, у відповідності до якої НКВС мав усіх засуджених до концтаборів служителів культу розстріляти. Проти П. порушило четверту кримінальну справу, перевівши його до Благочинської в'язниці (1938). Де трійка НКВС 17 березня засудила нашого земляка до розстрілу.

Ось що проти нього «свідчив» М. Вільгельмський: «Єпископ Антоній Панкєєв пропонував підсилити для цієї мети («відрив колгоспників від роботи» – **авт.**) проповіді шляхом служіння молебнів і акафістів недільними і святковими днями, вести проповіді про святість і значення святкових днів, при цьому мати на увазі головним чином колгоспників, які із-за своїх робіт погано відвідують церкву».

Серед друзів та близьких знайомих П. – О. Гагалюк, В. Білобабченко, С. Андріашенко, М. Кармазін, А. Олександров, О. Єрошов, М. Дейнека, О. Альбіцький, Б. Шипулін, Д. Цедрик, П. Кратиров, К. Дяков та ін.

ПАНЮТИН Лев Костянтинович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник, фейлетоніст, перекладач. Псевдонім – Ніл Адмірарі.

З дворянської родини. Батько, Панютин К., – штабс-капітан царської армії.

Народився 22 лютого (6 березня) 1831 р. в с. Цибулеве Єлизаветградського повіту Херсонської губернії Російської імперії (нині – Знаменський район Кіровоградської області України).

Помер 1 (13) грудня 1882 р. в м. Петербурзі Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Про спеціальну освіту нічого не відомо, мабуть, вона була юридичною.

Працював засідателем Херсонського повітового суду (1853), оглядачем газет «Голос» (1863-1875), «Гиждень» (1875-1882).

Друкувався в газетах «Голос», «Біржові відомості», «Росія», «Гиждень», журналах «Вітчизняні нотатки», «Будильник».

Як літератор дебютував у московському видавництві збірником «Вірші» (1858).

Серед журнальних доробків вирізняються статті «До питання про пролетаріат» (1864), «Елементи європейської цивілізації» (1867), «Смерть Герцена. Поголос з її приводу» 1870), «Партія в Сибіру».

Фейлетони й статті нашого земляка вийшли в двох томах під назвою «Оповідання Ніла Адмірарі» (1872).

Перекладав Ж. Лафонтена, Д. Байрона, Р. Бьорнса.

П. впродовж тривалого періоду тяжко хворів (1875-1882). Останні роки провів в Обухівській лікарні для бідних.

А ось що про нашого земляка пише М. Корнакова в кореспонденції «Дзінь-ля-ля»: «Л. К. Панютин, який ховався в «Голосі» за псевдонімом Ніл Адмірарі, на відміну від більшості його сучасників з газетної братії, пише, що «дух часу» відчув і висловив його частково в категоріях мистецтва сцени: «Тепер інший час. Французьке слово «ingenue» тепер у нас перекладається словом «дурка», і його самі дівчата вже не знаходять утішним..., для «дурок» все менше і менше залишається місця на бенкеті життя. Груба чоловіча стаття вже абсолютно перестала захоплюватися «дивними дівами» і «неземними створеннями».

Серед друзів та близьких знайомих П. – Є. Краєвський, В. Безобразов, В. Модестов, В. Більбасов, В. Короленко, Л. Полонський, В. Чуйко, Ф. Толстой, В. Міхневич, В. Безобразов, Г. Градовський та ін.

ПАПАЛЕКСІ Микола Дмитрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Фізик. Одним з перших у світі висунув ідею радіолокації Місяця; першим на теренах Російської імперії створив газову електронну лампу (1914). У фізиці існує науковий термін «Метод Папалексі – Мандельштама».

З родини військового. Батько, Папалексі Д., – командир батальйону 51-го литовського полку. Народився 20 листопада (2 грудня) 1880 р. в м. Сімферополь Таврійської губернії Російської імперії (нині – столиця Автономної Республіки Крим України).

Помер 3 лютого 1947 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ). Похований на Новодівочому цвинтарі.

Навчався в Сімферопольській, Полтавській гімназіях, Берлінському (1899-1900), Страсбурзькому університетах (1900-1904).

Працював асистентом (1904-1911), приват-доцентом в страсбурзькому Фізичному інституті (1911-1914), науковим консультантом лабораторії Руського товариства бездротових телеграфів і телефонів (1914-1918), викладачем Одеського політехнічного інституту (1918-1922), займався науковими дослідженнями в Центральній радіолабораторії (1922-1935), фізичному та Енергетичному інститутах АН СРСР (1935-1947).

Член-кореспондент Академії наук СРСР (1931).

Голова Фізичного і президент Фізико-хімічного товариств СРСР (1930).

Голова Полярної комісії з дослідження радіозв'язку в Арктиці (1937).

Голова Всесоюзної наукової ради з радіофізики і радіотехніки при Академії наук СРСР (1944).

Лауреат Державної премії СРСР (1942).

Лауреат Менделєєвської премії (1936).

Першим в СРСР застосував для розжарення генераторних електронних ламп високочастотне індукційне нагрівання.

У творчій співпраці з Л. Мандельштамом відкрив явище резонансу й асинхронного збудження, створив принципово нові різновиди генераторів – інтерференційні.

Перу П. належать монографії і книги «Про вимірювання відстані від Землі до Місяця за допомогою електромагнітних хвиль» (1946), «Розвиток астрономії в СРСР» (), а також низка доробків з радіофізики, радіотехніки, теорії нелінійних коливань.

Уже після смерті П. звинуватили не лише в космополітизмі, а й в шпигунстві на користь... кайзерівської Німеччини (1949).

Свого часу існувала премія ім. М. Д. Папалексі АН СРСР.

Серед друзів та близьких знайомих П. – С. Вавилов, К. Ф. Браун, Л. Мандельштам, А. Іоффе, О. Крилов, С. Хайкін, Г. Ландсберг, П. Лазарев, Д. Томсон, Б. Розінг, В. Гуляєв, В. Мігулін та ін.

ПАРПУРА Максим Осипович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Прозаїк, перекладач, видавець.

З дворянської родини. Батько, Парпура О., – значковий товариш Ніжинського полку.

Народився в 1763 р. в м. Конотоп Сумського повіту Малоросійської губернії Російської імперії (нині – районний центр Сумської області України).

Помер 11 (23) червня 1828 р. в м. Харків Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України). Похований в с. Березовому Харківської губернії Російської імперії (нині – Дворічанський район Харківської області України).

Закінчив Новгород-Сіверську гімназію, Київську духовну семінарію (1783), курси при Санкт-Петербурзькому сухопутному госпіталі (1783), навчався в Санкт-Петербурзькому медико-хірургічному училищі (1783-1785).

Був канцеляристом Санкт-Петербурзького асигнаційного банку (1783), репетитором Виховного дому (1785-1787), учителем Санкт-Петербурзької хірургічної школи (1787), перекладачем Першої експедиції Медичної колегії (з 1787), директором медичних закладів на Василівському острові, генеральним наглядачем друкарні Медичної колегії, завідуючим друкарнею Медичної колегії (1799-1800), викладачем Харківського університету.

Як літератор дебютував перекладом низки видань з медицини та хімії, котрі стали навчальними посібниками (1790-і рр.), серед яких «Фармакологія, або описання ліків для імператорських Російських сухопутних військ» Г. Елізена (1797), «Початкові основи загальної лікувальної хімії» (1804).

Потім настала черга тритомного «Життя та військових справ генералісимуса Суворова-Римнікського» І.-Ф. Антинга (1799-1800).

Перший оригінальний твір – комедія «Нешастя від Очакова, або Урочиста підступність в Царграді» (1789).

Проте найгучніший доробок П. – випуск власним коштом і без погодження з автором «Енеїди» І. Котляревського (1798).

Нині приміщення Конотопського пологового будинку (колишня земська лікарня) прикрашає меморіальна дошка на честь П. (2003).

Серед друзів та близьких знайомих П. – В. Джунковський, І. Глазунов, Г. Державін, І. Камінецький та ін.

ПАСКЕВИЧ (ПАСЬКО) Іван Федорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Військовий діяч. Один з чотирьох повних кавалерів ордена св. Георгія за всю історію існування нагороди (крім нього, М. Кутузов, М. Барклай-де-Толлі, І. Дибич-Забалканський).

З поміщицької родини. Батько, Пасько Ф., – колезький радник.

Народився 8 (19) травня 1782 р. в м. Полтава Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 20 січня (1 лютого) 1856 р. в м. Варшава Царства Польського Російської імперії (нині – столиця Польщі). Похований в с. Демблінське Царства Польського Російської імперії, подарованого йому Миколою І. У свою чергу в м. Варшава спорудили пам'ятник фельдмаршалові (1879).

Закінчив Пажеський корпус (1793-1800).

Служив флігель-ад'ютантом імператора Павла І в лейб-гвардії Преображенському полку (1800-1805), в корпусі генерала Міхельсона (1805-1809), командиром Вітебського (1809-1810), Полтавського (1810-1811), Орловського (1811) піхотних полків, 1-ї бригади 26-ї піхотної дивізії (1811-1812), 26-ї піхотної дивізії (1812), піхоти і регулярної кавалерії авангарду генерала М. Платова (1812-1814), 2-ої гренадерської (1814-1817), 2-ї гвардійської піхотної (1817-1821), 1-ї гвардійської піхотної (1821-1824) дивізій, 1-го піхотного корпусу (1824-1826), кавказьким намісником (1827-1831), намісником Царства Польського (1831-1856), командуючим південною Дунайською армією (1854-1856).

Брав участь в російсько-турецькій (1806-1812), російсько-французькій (1812-1814), російсько-перській (1826-1828), російсько-турецькій (1828-1829) війнах.

Командував дивізією при взятті Парижа.

Генерал-фельдмаршал (1829).

Член Державної ради (1832).

Граф Еріванський (1828), найсвітліший князь Варшавський (1831).

Кавалер російських орденів св. апостола Андрія Первозванного, св. Володимира 1-го ступеня, св. Ганни 1-го ступеня; св. Олександра Невського, Білого Орла, пруських орденів Чорного Орла і

Червоного Орла 1-х ступенів; саксен-веймарського ордена Білого Сокола 1-го ступеня, турецького ордена Місяця; персидського ордена Лева і Сонця.

Нагороджений Золотою шпагою з діамантами «За хоробрість» і Золотою шпагою з діамантами і написом «За поразку персів під Єлизаветполем».

За заповітом 50 тисяч рублів сріблом (величезна сума!) відійшло Фонду державного інвалідного капіталу на утримання щорічно 200 скалічених у битвах нижніх чинів.

Ім'я нашого земляка носив 36-й Орловський піхотний полк (1835-1871).

Серед друзів та близьких знайомих П. – О. Грибоєдов, М. Кутузов, П. Багратіон, Павло І, П. Горчаков, І. Дибич, Микола І, І. Мартинов, І. Міхельсон та ін.

ПАСТЕРНАК Леонід Осипович

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Художник.

З родини комерсанта. Батько, Пастернак О., – власник готелю. Син, Пастернак Б., – письменник.

Народився 22 березня (3 квітня) 1862 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 31 травня 1945 р. в м. Оксфорд (Великобританія).

Навчався в Одеській малювальній школі (1879-1881), медичному факультеті Московського університету (1881-1883), мюнхенській академії мистецтв (1883-1884), юридичному факультеті Новоросійського університету (1883-1885).

Працював викладачем Московського училища живопису, скульптури і архітектури (1884-1921).

Дійсний член Петербурзької академії мистецтв (1905).

Один з засновників «Спілки російських художників» (1903).

Організатор однієї з перших в Москві приватних малювальних шкіл (1889).

Член об'єднання «Світ мистецтва».

Учасник виставок «Товариства передвижників», «Світу мистецтва».

Лауреат медалі Всесвітньої паризької виставки (1900).

Серед найвідоміших доробків портрети А. Рубінштейна (1886), А. Висоцької (1912), М. Горького (1906), О. Скрябіна (1909), І. Мечникова (1911), В'яч. Іванова (1915); полотна «Думи в хаті» (1886), «Лист з батьківщини» (1889), «До рідних» (1890), «Перед іспитами» (1897), «Студентка», «За читанням» (обидва – 1900-е), «Засідання ради викладачів Московського училища живопису, скульптури і архітектури», «Л. М. Толстой з сім'єю в Ясній Полянці» (обидва – 1902), «Уроки музики» (1909); ілюстрації до романів Л. Толстого «Війна і мир» (1893), «Воскресіння» (1899), М. Лермонтова «Маскарад», «Мцирі» (обидва – 1891).

До оксфордського періоду належать «Бах і Фрідріх Великий», «Юний Мендельсон диригує Баху».

Мав оригінальну манеру «занурювання» простору в м'яку світлотінь, своєрідні «сутінки».

А техніку майже миттєвих замальовок, що схоплюють «сама суть зображуваного», митець називав «дійсним імпресіонізмом».

Нині доробки П. зберігаються в Третяковській галереї (м. Москва, РФ), російському музеї імператора Олександра III (м. Санкт-Петербург, РФ), низці картинних галерей і приватних колекцій Європи, Америки, Азії, Австралії.

Перу нашого земляка належать книга спогадів про Л. Толстого (1923).

Що стосується особистого життя, то виїхавши з дружиною і доньками до Німеччини задля операції, в Росію більше не повернувся (1921). Через прихід до влади фашистів, переїхав до Великобританії (1938).

За кордоном вийшли книги Д. Бакмана «Леонід Пастернак. Російський імпресіоніст» (1974) і двотомник Р. Сліс «Леонід Пастернак. Роки в Росії: 1875-1921» (1999).

У Оксфорді, в будинку де жив художник, відкрито музей нашого земляка (1999).

За комуністичних часів уже після смерті митця у Москві вийшла книга Ж. і О. Пастернаків «Леонід Пастернак. Нотатки різних років» (1975), відбулася виставка його робіт (1979).

Серед друзів та близьких знайомих П. – М. Ге, І. Шишкін, Л. Толстой, С. Рахманінов, Ф. Шаляпін, Є. Сорокін, Д. Осборн, Р. Рільке, П. Третяков, Л. Собінов, М. Горький, О. Ремізов, В. Полєнов, О. Головін, С. Іванов, В. Серов, І. Левітан, А. Хайнд, Х. Бялік, А. Архипов та ін.

ПАСТУХОВ Андрій Васильович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Військовий топограф, геодезист, альпініст, дослідник Кавказу. Першим на теренах Російської імперії піднявся на західну (1890) і східну (1896) вершини Ельбрусу. У альпіністів існують поняття «Скелі Пастухова» і «Притулок Пастухова».

З робітничої родини. Батько, Пастухов В., – працівник державного кінного заводу.

Народився 18 (30) серпня 1860 р. в с. Новодеркул Старобільського повіту Харківської губернії Російської імперії (нині – Біловодський район Луганської області України).

Помер 23 вересня 1899 р. в м. П'ятигорськ Катеринославської губернії Російської імперії нині (нині – Ставропольський край РФ). За заповітом похований на вершині гори Машук. На мармуровому обеліску вибиті слова: «Військовий топограф А. В. Пастухов. Казбек – 1889. Ельбрус – 1890, 1896, Арарат – 1893».

Служив топографом топографічного відділу Кавказького військового округу (1822-??), Член Російського географічного товариства (1889).

Лауреат срібної медалі Російського географічного товариства.

Брав участь в топографічній зйомці головним чином високогірних областей Центрального Кавказу; здійснив сходження на Казбек, Ушбу, Великий і Малий Арарат, Алагез та ін.

Друкувався в газеті «Кавказ», журналах «Нива», «Метеорологічний вісник».

У м. П'ятигорськ одну з вулиць названо ім'ям нашого земляка.

У Москві вийшли книги П. Нікітін і В. Вайнберга «Андрій Васильович Пастухов. Військовий топограф і альпініст» (1956), С. Чумакова «Прихисток Пастухова» (1977).

В Росії проводяться змагання з спортивного орієнтування на «Приз російського топографа Пастухова».

У розвідці «Приельбрусья» Б. Бероєв зазначає: «Заслуга А. В. Пастухова в тому, що він заклав основи альпінізму на Кавказі, розробив систему підготовки альпіністів, підібрав раціональні продукти харчування і спорядження, вперше застосував на черевиках підошви із сталевими шпильками, так звані «кішки». Виконаний ним опис шляху, зібрані колекції, креслення і замальовки донині зберігають свою наукову цінність».

Серед друзів та близьких знайомих П. – Л. Загурський, М. Кірхгов, І. Стебницький, Т. Царахов, М. Динник, І. Ходзько, М. Голомбієвський, О. Воєйков, Г. Раєв, М. Богданов та ін.

ПАСТУХОВ Борис Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Художник.

З міщанської родини.

Народився в 1894 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер в 1974 р. в м. Лондон (Великобританія). Похований на місцевому цвинтарі.

Закінчив Загребську академію мистецтв.

Член Київського товариства художників (1916).

Брав участь у виставках групи «Кільце» (1914), Київського товариства художників (1916), Товариства діячів українського пластичного мистецтва (1918), виставці Об'єднання російських художників в Королівстві сербів, хорватів і словенців (1928), Великій виставці російського мистецтва в Белграді (1930). Виставлявся в Лондоні і Нью-Йорку.

Експонував свої твори в Загребі, Любляні, Римі (1927), Парижі (салон Товариства французьких художників – 1928; галерея G. Petit – 1932).

Писав натюрморти, портрети, пейзажі, багатофігурні композиції. Йому позували як члени королівських родин, так і відомі кінозірки.

Серед найвідоміших доробків нашого земляка – «Портрет дружини» (1927), «Портрет жінки» (1927), «Портрет жінки» (1931), «Натюрморт» (1930), «Світська пані в пурпурно-червоному капелюшку» (1935), «Квіти» (1939), «Натюрморт» (1947), «Білі півонії» (1947).

Полотна майстра нині зберігаються в музеях Мадрида, Белграда, Загреба.

Емігрував по смерті О. Мурашка, якого знічев'я застрелили червоноармійці. Мешкав спочатку в Королівстві сербів, хорватів і словенців (1920), потім – Франції (1937), а пізніше переїхав до Великобританії (1960-і).

У рекламному буклеті «Паризький готель «Lancaster» написано: «У готелі всього 60 номерів і особливою популярністю у гостей користується королівський номер Еміля Вольфа, названий на честь засновника «Ланкастера». Або, можливо, Ви захочете пожити в номері Марлен Дитріх, яка зупинялася тут неодноразово? Основною особливістю всіх номерів є присутність в кожному

картин художника Бориса Пастухова, який жив тривалий час в готелі, починаючи з 1930 року. Вони, щоправда, дісталися господарям в якості оплати за проживання». Серед друзів та близьких знайомих П. – О. Мурашко, М. Дитріх, К. Гейбл, М. Ванк та ін.

ПАЧОСЬКИЙ Йосип Конрадович

Національний статус, що склався у світі: польсько-російський.

Ботанік, ентомолог, зоолог. Автор термінів «фітосоціологія» і «фітоценоз», а також першого теренах Російської імперії підручника «Основи фітосоціології». В ботаніці існують наукові терміни «Вероніка Пачоського», «Волошка Пачоського», «Зіновать Пачоського», «Рокитничок Пачоського», «Ряст Пачоського», «Хохлатка Пачоського».

З дворянської родини.

Народився 8 грудня 1864 р. в с. Білогородка Заславського повіту Волинської губернії Російської імперії (нині – Дубнівський район Рівненської області України).

Помер 14 лютого 1942 р. в с. Люсово поблизу м. Сірослав (Польща), де й був похований. Пізніше прах перенесено на цвинтар під м. Познань (Польща).

Навчався в Рівненському реальному училищі, Уманському училищі землеробства і садівництва, закінчив Київський університет (1894).

Працював лаборантом Київського університету, асистентом Дублянської вищої школи землеробства (1895-1897), ентомологом Херсонської губернії (1897-1917), комісаром з охорони парку з вимираючими видами рідких тварин маєтку Асканія-Нова Тимчасового уряду (1917), завідуючим ботанічним відділом науково-степової станції «Чаплі» (1922-1923), завідуючим Біловезьким національним парком (1923-1925), викладачем Познанського університету (1926-1939).

Член Київського товариства природознавців (1887).

Член Польської Державної ради з охорони природи.

Друкувався в журналах «Записки Київського товариства природознавців», «Собаке й рушничне мисливство», «Записки Імператорського товариства сільського господарства Південної Росії», «Природа і полювання», «Записки Новоросійського товариства природознавців», «Вісті державного заповідника Асканія-Нова», «Орнітологічний вісник», «Птахівництво і птахознавство», «Вісті Державного степового заповідника «Чаплі».

Дебютував дослідженням «Рукокрилі» (1880).

Потім настала черга наступних доробків: «Про фауну і флору околиць м. Володимир-Волинського» (1888), «Флорографічні і фітогеографічні дослідження калмицьких степів» (1892), «Пересувні терміни в законі про полювання», «Заяче питання на півдні Росії» (обидві – 1899), «Про охорону птахів у Херсонській губернії» (1900), «З приводу статті п. Калініна «Чи шкідливі хижі птахи?»» (1901), «Причорноморські степи» (1908), «Матеріали до питання про сільськогосподарське значення птахів» (1909), «Основні риси розвитку флори південно-західної Росії», «Сучасні завдання вивчення рослинного покриву» (обидві – 1910), «Качки низов'їв Дніпра» (1911), «Залітання червоноклювої казарки в Дніпровський повіт Таврійської губернії» (1915), «Опис рослинності Херсонської губернії» (1917), «Основи фітосоціології» (1921), «Список рослин, які ростуть на території державного заповідника Асканія-Нова» (1923), «Плавні, піски, солончаки, бур'янисті рослини» (1927), «Łasy Białowieży» (1930).

Всього перу нашого земляка належить понад 130 робіт.

Основні області наукових досліджень – флористика, систематика, географія рослин. Вивчав флору Лівобережної України, Східної Буковини, Кавказу, Угорщини, Болгарії, Подільської, Волинської губерній, північної частини Бессарабії, Криму.

Виконав ряд досліджень з садівництва і лісівництва. Одним з перших описав рослинні співтовариства південноруських степів.

Приділяв велику увагу виробленню раціонального мисливського законодавства, був одним з ініціаторів охорони степів.

Розвинув навчання про інтразональність ландшафтів, встановив поняття екстразональної і азональної рослинності.

Розробив поняття про «біоекологічний потенціал виду» (1925).

Саме за його порадою Ф. Фальц-Фейн виділив кілька ділянок цілинного степу в Асканії-Новій, які стали основою всесвітньо відомого заповідника (1898).

На долю нашого земляка випало чимало негараздів. Так, через загострення радянсько-польських відносин змушений був емігрувати до Варшави (1923).

Гітлерівці після вступу до Польщі виселили вченого з обійстя, конфіскували бібліотеку (1939), а пізніше стратили двох його синів і жорстоко побили онука (1942). Не витримавши психологічного шоку, П. помер від серцевого нападу.

У м. Познань відкрито меморіальну дошку вченого, діє «Академія Пачоського».

Серед друзів та близьких знайомих П. – С. Мокржецький, Ф. Фальц-Фейн, Я. Яцентковський, І. Рябков, В. Топоров та ін.

ПЕРВУХІН Михайло Костянтинович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник, журналіст. Псевдоніми – В. Українцев, К. Алазанцев, Л. Томський, Марк Волохов, М. Де-Мар, М. Замятін, Староверов.

З родини службовця.

Народився 6 (18) вересня 1870 р. в м. Харків Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 30 грудня 1928 р. в м. Рим (Італія). Похований на місцевому не католицькому цвинтарі для іноземців.

Закінчив Харківське реальне училище (1890).

Працював чиновником управління Курсько-Севастопольської залізниці (1890-1899), редактором газети «Кримський кур'єр» (1901-1906), редактором російського відділення римської газети «Епоха» (1917-??),

Друкувався в газетах «Російське слово», «Загальна справа», «Кримський кур'єр», «Епоха», «Одеські новини», «Ранок», «Відродження», «Одеський аркуш», «Сьогодні», «Приазовський край», журналах «Навколо світу», «Освіта», «Природа і люди», «Світ божий», «Історичний вісник», «La Russia Nuova», «Російська думка», «Сучасний світ», «Світ пригод».

Як літератор дебютував в газеті «Одеський аркуш» статтею «Ялтинські силуети» (1904).

Потім настала черга статей «Чехов і Ялта» (1904), «У М. Горького на Капрі» (1907), оповідань «Щастя Свиставки» (1904), «На дачі» (1906), «Росія в Італії» (1908), «Повне право» (1912), «Бій на повітряному океані», «Останні політ Гей-Люссака» (обидва – 1911).

Наш земляк – автор повісті «Друге життя Наполеона» (1917), романів «Пугачов-переможець», «Винахідники» (обидва – 1924), «Перлинні корали» (1928).

Його перу також належать книги «Звичайна історія» (1903), «На самісінькому березі синього моря» (1903-1904), «Лампа, що догоряє» (1909), «В країні ополуночі» (1910), «Зелена смерть», «Таємниця», «Над краєм блакитним», «Колиска людства» (усі – 1912), «I bolscevici», «La sfinge bolscevica» (обидві – 1918), «Уламки», «Дияволетто. Оповідання для дітей» (обидві – 1922), «Думки про фашизм» (1927).

Перекладав Л. Піранделло.

Після поразки Москви в російсько-японській війні кримські монархісти винесли рішення про страту П. за відмову надрукувати в очолюваній ним газеті «Кримський кур'єр» листа офіцерів тамтешнього полку (1906). У свою чергу, головнокомандувач Ялти І. Думбадзе видав «ліберальніший» наказ про вигнання неслуха з острова протягом доби.

Звісно, наш земляк покинув Російську імперію, емігрувавши до Румунії, Німеччини, а потім Італії (1906).

У Росії перевидано роман П. «Пугачов-переможець» (1994).

Серед друзів та близьких знайомих П. – А. Чехов, Л. Толстой, О. Купрін, М. Горький, Л. Андрєєв, В. Немирович-Данченко, С. Кречетов, М. Осоргін, В. Розанов, Є. Шмурло, Б. Глинський, В. Бурцев, В. Львов-Рогачевський, М. Гаккебуш та ін.

ПЕРЕМЕЖКО Петро Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Гістолог, цитолог. Відкривач каріокінезу (мітозу) – непрямого поділу тваринних клітин (1887). З дворянської родини.

Народився 12 (24) липня 1833 р. в с. Риботин Кролевецького повіту Чернігівської губернії Російської імперії (нині – Коропський район Чернігівської області України).

Помер 27 грудня 1893 р. (8 січня 1894 р.) в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України). Похований на Байковому цвинтарі. Надгробок не зберігся: на цій ділянці поховані І. Алексєєнко та І. Комаров (1967; 1969).

Навчався в Кролевецькому повітовому училищі (1845-1848), закінчив Новгород-Сіверську гімназію (1848-1854), медичний факультет Київського університету св. Володимира (1854-1859); стажувався в Бонні, Цюріху, Відні (1865-1868).

Працював міським лікарем м. Лаїшев Казанської губернії (1859), ординатором Казанської лікарні Приказу громадської опіки (1859-1861), лікарем пересильного каземату Казанської фортеці (1861-1863), дослідником фізіологічної лабораторії Казанського університету (1863-1865), викладачем Київського університету св. Володимира (1868-1891).

Дійсний статський радник.

Голова Товариства київських лікарів (1882-1883).

Фундатор кафедри гістології, ембріології та порівняльної анатомії Київського університету св. Володимира.

Сконструював мікроскоп, набагато кращий за закордонний.

Спеціалізувався з проблем з регенерації посмугованих м'язів, будови та вікових змін щитовидної залози й гіпофіза, розвитку будови селезінки, утворення зародкових листків у курячому яйці.

Описав нервові утворення, згодом названі І. М. Сеченовим пропріоцепторами. Висловив думку про еволюційний розвиток складного ділення.

Брав участь в підготовці першого підручника з мікроскопічної анатомії на теренах Російської імперії.

Друкувався в журналах «Сучасна медицина», «Учені записки Казанського університету», «Медичний вісник», «Архів».

Як вчений дебютував дисертацією «Про розвиток поперекузмугастих м'язових волокон з м'язових ядер (у жаб)» (1863).

Потім настала черга наступних доробків: «Про поділ тваринних клітин» (1878), «Дослідження про будову щитовидної залози» (1886), «Підстави до вивчення мікроскопічної анатомії людини і тварин» (1887).

Брав участь у створенні підручника з гістології (1887-1888).

Усього наш земляк залишив після себе 39 наукових праць.

Серед друзів та близьких знайомих П. – І. Наваліхін, Ф. Овсянников, Н. Хржонцевський, В. Томса, В. Підвисоцький, К. Кучін, Ф. Яневський, І. Троїцький, Г. Писемський, Ф. Стефаніс, С. Колачевський, Ф. Омельченко, В. Баковецький, В. Караваєв, В. Судакевич, Ю. Мацон, Я. Якимович, Ф. Мерінг, М. Лавдовський, І. Лазаревич, Ф. Ломинський та ін.

ПЕРЕТЯТКОВИЧ Георгій Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Історик.

З міщанської родини.

Народився 26 листопада (8 грудня) 1840 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 7 (20) серпня 1908 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Закінчив Рішельєвський ліцей, Московський університет.

Працював викладачем Першої московської гімназії, Новоросійського університету (з 1877).

Спеціалізувався з проблем історії Поволжя XV-XVIII ст., економічного розвитку південно-східної околиці Російської держави XVII-XVIII ст.

Друкувався в журналі «Вітчизняні нотатки», «Праці VI археологічного з'їзду», «Нотатки Новоросійського університету».

Як вчений дебютував книгою «Поволжя в XV і XVI ст. Нариси з історії колонізації краю» (1877).

Потім настала черга наступних доробків: «Поволжя в XVII і на початку XVIII ст. Нариси з історії Пониззя» (1882), «Малоросіяни в Оренбурзькому краї на початку його заселення» (1888), «Діти боярські в московському князівстві і державі» (1893), «Про значення царювання Катерини II в російській історії» (1897).

Проблему взаємовпливу і контактів народів небезпідставно зводив до русифікації і насильницькій християнізації.

У монографії «Нариси з історії Казанського ханства» М. Худяков зазначає: «Існування в Казані політичних партій було вперше вказане Г. Перетятковичем... Перетяткович також відзначив, що «коли Юсуф (ногайський) запропонував Ізмаїлу взяти участь в цьому поході (проти росіян в 1553 р.), то останній і цього разу відмовився, мотивуючи відмову відмінністю в торгових вигодах своїх і Юсуфа, котрий торгував в Бухарі, тоді як він вів торгівлю в Москві. ...У 1495, 1546 і 1551 рр., під час переходу влади в руки східної партії, розриву з Росією не сталося. Обидві партії дбали про свою особисту вигоду, і в цьому відношенні Перетяткович має рацію, кажучи, що серед казанців була відсутня партія, яка переслідувала інтереси «самого Казанського царства» як єдиного цілого. Однак розуміти ці слова так, ніби казанці піклувалися лише про вигоду іноземців, звичайно, не слід».

Серед друзів та близьких знайомих А. – С. Соловйов, П. Мілюков та ін.

ПЕРЕТЯТКОВИЧ Мар'ян Мар'янович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Архітектор, теоретик містобудування.

З поміщицької родини.

Народився 23 серпня (4 вересня) 1872 р. в с. Усичі Луцького повіту Волинської губернії Російської імперії (нині – Луцький район Волинської області України).

Помер 22 травня (4 червня) 1916 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Закінчив Рівненське реальне училище (1890), Петербурзький інститут цивільних інженерів (1896-1901), майстерню Л. Бенуа (1904-1906).

Служив в армії (1890-1896), працював помічником зодчого (1906-1907), вільним архітектором в Петербурзі (1908-1916).

Член Петербурзької академії мистецтв (1912).

Член Петербурзького товариства архітекторів.

Один з авторів «Проекту перебудування С.-Петербурга».

Друкувався в журналі «Зодчий».

П. спочатку тяжів до раціоналістичної гілки модерну, пізніше – до спадщини класики і творинь італійських архітекторів і, як наслідок, до перебільшеної монументалізації.

Як архітектор дебютував проектом «Зал для народних зібрань» (1906).

Потім настала черга наступних доробків: в Петербурзі – католицький костюл (1907-1909), трамвайний міст через р. Фонтанку (1908), будинок страхового товариства «Саламандра» (1908-1909), храм-пам'ятник російським морякам, загиблим у війні з Японією (1909-1911), банкірський будинок Вавельберга. (1910-1912), римсько-католицький притулок для бідних хлопчиків (1912), будинок міських установ (1912-1913), Російський торговельно-промисловий банк (1912-1914), Міністерство торгівлі і промисловості (1914-1915); в с. Осташеве Московської губернії церква; в Ростові-на-Дону – контора державного банку (1912-1914); в П'ятигорську і Єсентуках – грязелікарні;

Всього на творчому рахунку П. – понад 20 об'єктів.

Перу нашого земляка належать статті «Відгуки на конкурс проектів Ільїнсько-Аннінського притулку», «Програма конкурсу на складання проекту будівлі Музею Оренбурзького краю в м. Оренбург» (обидві –1912).

Серед друзів та близьких знайомих П. – Є. Шреттер, М. Смирнов, І. Рерберг, М. Верьовкін, Л. Бенуа, Ф. Єнакієв, І. Григорович, М. Лялевич, Г. Кривошеїн, Г. Мазуров, Ф. Лідваль та ін.

ПЕТРОВ Євген

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник. Справжнє прізвище – Катаєв Євген Петрович. Спільні псевдоніми з Ільфом І.– Дон-Бузільо, Холодний філософ, Ф. Толстоєвський.

З учительської родини. Брат, Катаєв В., – письменник.

Народився 30 листопада (13 грудня) 1903 р. в м. Одеса Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 2 липня 1942 р. – розбився на літаку, який повертався з Севастополя до Москви. Похований на цвинтарі станиці Маньково-Калитвенська Чортківського району Ростовської області.

Закінчив Одеську класичну гімназію (1920).

Працював кореспондентом Українського телеграфного агентства, інспектором карного розшуку, кореспондентом низки московських гумористичних газет і журналів (1923-1925), служив в армії (1925-1926), завідував відділом в газеті «Гудок», був військовим кореспондентом «Інформбюро» і газети «Правда» (1941-1942).

Кавалер ордена Леніна.

Друкувався в газетах «Гудок», «Вечірня Москва», «Правда», «Червона зірка», «Кіногазета», «Літературна газета», «Комсомольська правда», «Радянське мистецтво», журналах «Крокодил», «Вогник», «Залізничник», «30 днів», «Сміхач»

Перу самого К. належать книги: «Москва за нами», «На війні», «Фронтний щоденник» (усі-1942), «Записки з Заполяр'я» (1943), кіносценарії «Антон Іванович сердиться» (1940), «Повітряний перевізник» (1943), п'єси «Острів миру» (1947),

З 1926 р. більшість романів, оповідань, фейлетонів, нарисів написані у співавторстві з І. Файнзілбергом псевдонім – Ілля Ільф).

Разом вони написали романи «Дванадцять стільців» (1928), «Золоте теля» (1931), кіносценарії «Чорний барак» (1933), «Якось улітку» (1936), книгу дорожніх нотаток «Одноповерхова Америка» (1936), не одну сотню оповідань та фейлетонів, серед яких «Меблювання міста», «Кандидати», «Улюблений трамвай», «Записки провінціала», «Блудний син повертається додому».

Лише впродовж чотирьох років співавтори видали 9 (!) збірників оповідань, фейлетонів, статей і нарисів (1933-1937).

Останнім спільним їхнім доробком стало оповідання «Тоня» (1937).

За мотивами п'єси К. «Острів миру» знятий мультфільм «Містер Уолк» (1950).

За творами Ф. і його співавтора знято фільми: «Золоте теля» (1968, режисер М. Швейцер), «Дванадцять стільців» (1971, режисер Л. Гайдай), а також телефільми «Їхали в трамваї Ільф та Петров» (1971), «Дванадцять стільців» (1976).

К. мав за життя чотиритомне зібрання творів (1938-1939).

Під час другої світової війни на есміні «Ташкент» прибув в обложений Севастополь. Літак, на якому повертався до Москви, потерпів аварію, і весь екіпаж загинув (1942).

Серед друзів та близьких знайомих П. – М. Горький, В. Маяковський, М. Зощенко, М. Кольцов, А. Барбюс, Ю. Олеша, В. Лебедев-Кумач, В. Ардов, Г. Мунблін, Л. Лагін, Г. Риклін та ін.

ПЕТРОВ Осип Панасович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Оперний співак. Перший на теренах Російської імперії виконавець партії Івана Сусаніна (1832). З купецької родини.

Народився 2 (14) листопада 1805 р. в м. Єлизаветград Російської імперії (нині – м. Кіровоград, адміністративний центр однойменної області України).

Помер 27 лютого (11 березня) 1878 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на Смоленському цвинтарі. На хресті були викарбувані слова невідомого поета: «Мир праху твоєму, великий, славний геній,/ Спокойным сном ты навсегда почил./ И нам ты за минуты наслаждений/ Навеки будь, как и при жизни мил».

Спеціальної освіти не мав. Брав уроки вокалу у Ф. Даль-Оккі, К. Кавоса, І. Рупіна (1830-1834).

Виступав на сцені Санкт-Петербурзького придворного театру (1830-1878).

Дебютував на єлизаветградській сцені у п'єсі «Козак-віршувальник» на музику К. Кавоси (1826).

Виконував ведучі партії в операх «Наталка-Полтавка», «Роберт-Диявол», «Іван Сусанін», «Аскольдова могила», «Туга за батьківщиною», «Пан Твардовський» і «Сон на яву», «Русалка», «Руслан і Людмила», «Борис Годунов», «Кам'яний гість», «Псковитянка», «Маковей».

Всього наш земляк взяв участь в 130 (!) операх: показник, безумовно, достойний «Книги рекордів Гінесса».

На сцені він не з'явився лише одного разу – у зв'язку з раптовою смертю сина.

Пам'ять про нашого земляка увічнив художник С. Худояров (Федоров), який написав його портрет.

У романі «Бусурман» І. Лажечников писав: «Чи пам'ятаєте ви Петрова в «Роберті-Дияволі?» І як же не пам'ятати! Я бачив його (Петрова О. – **авт.**) в цій ролі лише раз і до цих пір, коли думаю про нього, мене переслідують звуки, наче відгуки пекла: «Так, покровитель» і цей погляд, від очарування якого душа ваша не має сили визволитися, і це шафранове обличчя, спотворене біснуванням пристрастей. І цей ліс волосся, з якого, здається, виповзти готове ціле гніздо змії».

Серед друзів та близьких знайомих П. – Т. Шевченко, М. Глинка, І. Тургенєв, М. Щепкін, І. Сорокін, В. Самойлов, І. Сосницький, Я. Брянський, Ф. Ліст, О. Струговщиков, К. Брюллов, Н. Кукольник, В. Одоєвський, В. Белінський, о. Даргомижський та ін.

ПЕТРУШЕВСЬКИЙ Дмитро Мойсєвич

Національний статус, що склався у світі: російсько-радянський.

Історик, медієвіст, перекладач.

З поміщицької родини.

Народився 1(13) вересня 1863 р. в с. Кобринове Київської губернії Російської імперії (нині – Тальнівський район Черкаської області України).

Помер 12 грудня 1942 р. в м. Казань СРСР (нині – столиця Республіки Татарстан РФ). Похований на місцевому цвинтарі.

Закінчив історико-філологічний факультет Київського університету св. Володимира (1886).

Працював викладачем Московського університету (1906-1911; 1917-1929), Петроградському політехнічному інституті (1914-1917), Іваново-Вознесенському політехнічному і педагогічному інститутах (1919-1922), співробітником Інституту історії академії наук СРСР (1937-1942).

Академік академії наук СРСР (1929).

Дійсний член Московського психологічного товариства при МДУ.

Заслужений професор Московського університету (1925).

Представник соціально-економічного напрямку російської ліберально-буржуазної історіографії. Спеціалізувався з проблем історії античності, середньовічного суспільства і держави, історії середньовічної Англії. Дотримувався в цілому громадської теорії, яку поєднував з вотчинною теорією.

Друкувався в журналах «Російська думка», «Журнал міністерства народної освіти», «Освіта», «Вісті політехнічного інституту», «Російське багатство».

Як вчений дебютував розвідкою «Нове дослідження про походження феодального ладу» (1892).

Потім настала черга наступних доробків: «Суспільство і держава у Гомера» (1896), «Повстання Уота Тайлера. Нариси з історії розкладання феодального ладу в Англії» (1897), «Нариси з історії англійської держави і суспільства в середні віки» (1903), «Англійське суспільство в одинадцятому сторіччі» (1909), «Нариси з історії середньовічного суспільства і держави» (1913), «Велика Хартія вільностей» (1915), «Нариси з економічної історії середньовічної Європи» (1928).

Перу П. також належать дослідження «Історія панського господарства», «Феодалізм і натуральне господарство», «Виникнення міського ладу середніх століть», «Міське господарство середньовічної Європи і нова історична література», «Чума в Англії», «Робітниче законодавство Едуарда III», «Робітниче питання в XIV ст.», «Робітниче законодавство і повстання 1381 р.», «До питання про логічний стиль історичної науки», «Тенденції сучасної історичної науки».

Перекладав Д. Брайса.

З владою, якого б кольору вона не була, порозуміння не знаходив. За царату на знак протесту проти реакційної політики міністра народної освіти Л. Кассо покинув Московський університет (1911). За більшовиків зазнав арешту у т. зв. «Справі «Національного центру» (1919).

Серед друзів та близьких знайомих П. – В. Алексєєв, С. Бахрушин, В. Бенешевич, В. Вернадський, Р. Віппер, І. Гревс, Б. Греков, О. Шмідт, М. Белоусов, Я. Колубовський, Є. Косминський, В. Лавровський, С. Моравський, В. Хвостов, П. Беляєв, М. Ковале

ПЕТУХОВ Костянтин Дмитрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Державний діяч. Міністр важкого машинобудування СРСР.

З міщанської родини. Батько, Петухов Д., – робітник.

Народився 8 (21) серпня 1914 р. в м. Бердянську Бердянського повіту Таврійської губернії Російської імперії (нині – районний центр Запорізької області України).

Помер 14 серпня 1981 р. в м. Москві СРСР (нині – столиця РФ). Похований на Новокунцівському цвинтарі.

Навчався в Бердянському індустріальному технікумі (1931-1932), Харківському механіко-машинобудівному інституті (1939-1940).

Працював слюсарем (1929-1931), техніком (1932-1933) Бердянського заводу сільськогосподарського машинобудування, техніком Харківського тресту «Укртракторремонт» (1933-1934), завідувачем бюро методів ОТК (1934-1935), заступником начальника ОТК

тракторного відділу (1935-1937), заступником начальника і начальником ОТК танкового відділу (1937-1941), заступник секретаря парткому в евакуації (1941-1945), парторгом ЦК ВКП(б) (1945-1947) Харківського заводу транспортного машинобудування № 183, директором Свердловського заводу транспортного машинобудування № 50 (1949-1954), заступником міністра транспортного машинобудування СРСР (1954-1955), міністром важкого машинобудування СРСР (1955-1957), головою Московської міської РНХ (1957-1959; 1961), головою Державного науково-технічного комітету СМ СРСР – міністром СРСР (1959-1961), директором Харківського турбінного заводу (1961-1964), директором московського заводу «Динамо» (1965-1974), генеральним директором московського виробничого об'єднання електромашинобудування «Динамо» (1974-1978).

Депутат Верховної Ради СРСР (1958-1962).

Герой Соціалістичної Праці (1974).

Серед друзів та близьких знайомих П. – О. Морозов, Ю. Максарєв, В. Малишев, Г. Волков, Л. Кордунер, С. Скачков, Г. Осетров, І. Пахомов, М. Требесов та ін.

ПЕЧЕРІН Володимир Сергійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет, філософ, мемуарист, перекладач.

З дворянської родини. Батько, Печерін С., – поручик Ярославського піхотного полку.

Народився 15 (27) червня 1807 р. в м. Димер Київського повіту Київської губернії Російської імперії (нині – Києво-Святошинський район Київської області України).

Помер 17 (29) квітня 1885 р. в м. Дублін (Ірландія). Похований на цвинтарі «Гласневін».

Надгробок встановили сестри милосердя лікарні «Mater Misericordiae». Могила нашого земляка знаходиться поруч з мавзолеєм видатного ірландського державного діяча Д. О'Коннеля.

Навчався в Київській гімназії (1822-1823), закінчив історико-філологічний факультет Петербурзького університету (1829–1831), Віттенську семінарію (1841-1843).

Був підканцеляристом Державного контролю Тимчасової комісії з розв'язання рахунків і рахункових справ попереднього часу (1825-1829), старшим учителем в петербурзькій Першій гімназії, лектором латинської мови (1831-1833), викладачем грецької філософії в Московському університеті (1835-1836), викладачем Віттенської семінарії (1843-1845), місіонером в Англії (1845-1854), ченцем монастиря (1854-1861), капеланом однієї з ірландських лікарень (1862-1885).

Друкувався в газетах «День», «Сучасний аркуш», журналах «Син Вітчизни», «Московський спостерігач», «The catholic pulpit», «Полярна зірка», «Російський архів».

Як літератор дебютував в журналі «Син Вітчизни» перекладом з Шіллера (1831).

Потім настала черга статей і нарисів «Погляд на трагедії Софокла «Антигона» і «Аякс» (1831), «Уривки з мандрівок лікаря Фуссгенгера, «Археологія» (обидві – 1835).

Наш земляк – автор віршів «Смольний монастир», «Бал», «Продовження балу», «Римські вечори на Monte Pincio», «Хто ти, милий, гість неочікуваний?», «Був час, я перед вами», «Ніч в Неаполі», «Так, пречудова Сабіна», «Іронія долі», «Pot-pourri, або Чого бажаєш, того прохаєш», «Сонце і поет», «Як солодко вітчизну зневажати», «Бажання кращого світу», «Не загинув я посеред катастрофи».

Залишив по собі книгу спогадів «Замогильні нотатки».

Перекладав І. Шіллера.

У 1836 р. П. взяв відпустку для поїздки в Берлін, обумовивши її друкуванням дисертації та облаштуванням особистих справ. З неї він не повернувся, ставши емігрантом. Сенат довго роздумував, але все-таки виніс рішення про позбавлення П. всіх його прав та про... вигнання з Росії (1847).

У його кімнаті висів девіз усього життя: «Pain bis et liberie!» («Чорний хліб і свобода!»).

Свою бібліотеку П. заповів Московському університетові.

Серед друзів та близьких знайомих П. – М. Огарьов, О. Герцен, І. Аксаков, М. Греч, С. Стrogанов, О. Нікітенко, В. Кессман, С. Уваров, Ф. Чижев, П. Долгоруков, Г. Розенкампф, М. Сорокін, С. Поярков, Ф. Грефе, І. Гебгардт та ін.

ПИЛЬЧИКОВ Микола Дмитрович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Фізик. Один з світових фундаторів фотогальванографії, радіотелемеханіки, скафандрів для виходу у відкритий Космос.

З дворянської родини. Батько, Пильчиков Д., – викладач кадетського корпусу.

Народився 9 (21) травня 1857 р. в м. Полтава Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 6 (19) травня 1908 р. в м. Харків Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Закінчив Полтавську гімназію (1870-1876), Харківський університет (1876-1880), паризький «Ecole des hautes etudes» (1888-1889).

Працював викладачем Харківського (1885-1894), Новоросійського (1894-1902) університетів, Харківського технологічного інституту (1902-1908).

Член Тулузької академії наук.

Член Ради Французького фізичного товариства.

Член Російського фізико-хімічного товариства.

Член Міжнародного товариства електриків..

Кавалер срібної медалі Російського географічного товариства (1884).

Друкувався в «Журналі Російського фізико-хімічного товариства», «Протоколах товариства дослідних наук при Харківському університетові», «Нотатках Харківського університету», «Нотатках Новоросійського університету», «Вістях Харківського технологічного інституту», «Метеорологічному віснику», «Віснику дослідної фізики і елементарної математики».

Наукові праці присвячені оптиці, земному магнетизму, електро– і радіотехніці, радіоактивності, рентгенівським променям, електрохімії та метеорології.

Ще студентом (1878) винайшов електричний фоноавтограф, на кілька десятиріч випередивши зарубіжних дослідників, серед них і Т. Едісона. Пізніше сконструював сейсмограф, рефрактометр, відкрив низку незнаних властивостей рентгенівських променів.

Заклав витoki радіотелемеханіки. Запропонував конструкцію герметичної kabіни для захисту людей в високих прошарках атмосфери (польоти в Космос тоді на часі ще не стояли) – провісника сучасних космічних скафандрів.

Першим зафіксував зображення предметів методом нарощуванням рельєфу на металевих пластинках.

Наш земляк започаткував надійне управління по радіо. Це був справжній переворот у науці.

Нагадаємо, що перший радіокерований літак піднявся у повітря лише 1913 р.

Деякі роботи П. мали виключно прикладне значення. Саме він, всебічно дослідивши район магнітних аномалій у Курській губернії, вперше обґрунтував наявність тут «щонайбагатших покладів залізної руди» (1883).

Творча спадщина вченого – близько 100 праць та майже три десятки оригінальних приладів й установок.

Кошти, що залишилися після смерті, професор заповів на виплату премій за кращі дипломні студентські роботи.

Серед друзів та близьких знайомих П. – І. Мечников, І. Сеченов, О. Столетов, М. Бекетов, М.

Умов, Г. Ліппман, П. Лебедев, К. Андреев, А. Корню, В. Імшенецький, Н. Маскар, О. Хвольсон та ін.

ПІВТОРАЦЬКИЙ Марко Федорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Співак, музичний діяч.

З родини священика. Онука, Керн Г. (уроджена Г. Півторацька), якій О. Пушкін присвятив безсмертні рядки «Я пам'ятаю чудовну миттєвість».

Народився 17 (28) квітня 1729 р. в сотенному містечку Сосниця Чернігівського полку Російської імперії (нині – районний центр Чернігівської області України).

Помер 13 (24) квітня 1795 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Похований на Лазарівському цвинтарі Олександрівської лаври.

Навчався в Чернігівській латинській школі, Києво-Могилянській академії.

Був статутником, співаком, регентом імператорського придворного хору (1746-1762), директором Придворної співацької капели (з 1763), солістом імператорської італійської опери (1750-1770).

Член Імператорського вільного економічного товариства.

Дійсний статський радник.

За завданнями імператриці неодноразово приїздив в Україну за «кришталевими» голосами. Наш земляк був господарем с. Грузини Новоторжківського повіту Тверської губернії. В с. Червоному Старицького повіту власним коштом побудував Преображенську церкву (1790). З другою дружиною Агафоклеєю Олександрівною мав 22 дітей.

Ось що пише про нашого земляка в розвідці «Солодке заслання з гірким присмаком» В. Стадниченко: «Церковний спів, літургії, тезоіменитства, урочисті богослужіння з приводу військових перемог – найперші обов'язки хористів. Але «веселій цариці Єлизаветі» украй потрібні були співаки й в оперних виставах, що їх ставили закордонні композитори та диригенти. Тому «інструкція», складена начальником капели українцем Марком Федоровичем Півторацьким, крім регламентації дисципліни, передбачала також вивчення хористами у вільний від співів та репетицій час італійської і французької мов».

Нині будинок П. прикрашає пам'ятна дошка (1985), але вона не має ніякого відношення до видатного співака, бо встановлена... на честь перебування тут О. Пушкіна.

Щоправда, на місці майбутньої каплички закладено й освячено камінь (1999).

Серед друзів та близьких знайомих П. – О. Розумовський, Катерина П., М. Березовський, Єлизавета Петрівна, Д. Бортнянський та ін.

ПІДГОРНИЙ Тимофій Пилипович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Майстер смичкових інструментів.

З міщанської родини. Батько, Підгорний П., – теся; Син, Підгорний В., – віолончеліст; син, Підгорний Я., – скрипаль.

Народився 21 лютого (5 березня) 1873 р. в с. Стратилатівка Ізюмського повіту Харківської губернії Російської імперії (нині – с. Кам'янка Ізюмського району Харківської області України).

Помер 20 червня 1958 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ).

Працював директором московських Школи майстрів смичкових інструментів (1919-1922), завідувачим дослідно-показовою майстернею при Державному інституті музичної науки (1922-1931), старшим консультантом фабрики смичкових інструментів (1934-1958).

За сумісництвом впродовж багатьох років був майстром смичкових інструментів при оркестрі Великого театру.

Учасник Першої світової війни, на якій зазнав контузії і потрапив у полон (1914).

Один з організаторів першої державної школи майстрів музичних інструментів на російських теренах (1919) і першої фабрики смичкових інструментів на теренах СРСР (1934).

Зіграв значну роль в підготовці радянських майстрів смичкових інструментів.

Заслужений майстер РРСФР (1925).

Кавалер малої срібної медалі Катеринодарської сільськогосподарської і промислової виставки (1902), великої срібної медалі Ростовської сільськогосподарської і промислової виставки (1904), золотих медалей Брюссельської (1905) і Антверпенської (1906) міжнародних художньо-промислових виставок.

Кавалер почесного хреста Антверпенської міжнародної виставки (1906).

Володар перших премій за комплект інструментів для струнного квартету на Всеросійській виставці (1912) і на Всесоюзному конкурсі майстрів музичних інструментів (1926).

За життя створив понад 1000 скрипок, альтів (серед них – нової форми), віолончелей, контрабасів.

Встановив пропорції струнних інструментів для дітей.

Перу нашого земляка належать розвідки «Радіофонічність струн», «Радіофонічність смичкових інструментів».

Серед друзів та близьких знайомих П. – В. Борисовський, Д. Яровий, Є. Вітачек, А. Лур'є, В. Ознобіщев, Г. Морозов, М. Гарбузов, І. Шамраєвський, М. Ростропович, Д. Чернов та ін.

ПІРОЦЬКИЙ Федір Аполлонович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Інженер-винахідник. Фундатор першого трамваю на теренах Російської імперії.

З військової родини. Батько, Піроцький А., – офіцер-медики.

Народився 17 лютого (1 березня) 1845 р. в м. Лохвиця Лохвицького повіту Полтавської губернії Російської імперії (нині – районний центр Полтавської області України).

Помер 28 лютого (12 березня) 1898 р. в готелі «Афіни» м. Олешки Дніпровського повіту Таврійської губернії (нині – м. Цюрупинськ Цюрупинського району Херсонської області України), де наймав крихітну кімнатку. Похований на місцевому цвинтарі. На могилі встановлена стела з його барельєфом.

Закінчив петербурзькі Константинівський кадетський корпус (1863-1865), Михайлівське військово-артилерійське училище (1865-1866).

Служив поручиком в Київській фортеці (1866-1869), ревізором петербурзького Головного артилерійського управління (1871-1888).

Здійснив перші досліди в Російській імперії з передавання електричної енергії на відстань (1874); досліди на Сестрорецької залізниці з передавання електричної енергії залізничними рейками (1875); перші в світі досліди руху електричного трамвая лінією кінної залізниці (1880); створив «Електричний моторний вагон», який почав широко застосовуватися згодом при гірських роботах (1886).

На першій спеціальній електротехнічній виставці у Петербурзі наш земляк демонстрував свої проекти і зробив доповідь «Передача електроенергії на необмежені відстані за допомогою гальванічного струму (провідники – рейки та дріт)», обґрунтував її використання в тому числі і для руху поїздів (1880).

Друкувався в «Інженерному журналі».

Як винахідник дебютував статтею в «Інженерному журналі» (1876).

Помер у страшенних злиднях.

Іменем нашого земляка названа вулиця в м. Цюрупинськ Херсонської області.

Ось що про нашого земляка у статті «Федір Піроцький» К. Коломнов: «Досконало ознайомившись зі станом виробництва гармат, Піроцький розробив особливу систему металургійних печей із потрійними стінками, завдяки чому значно зменшилися витрати палива при плавленні металу. Пропозицію довго вивчали і... відхилили. Однак Піроцький усе ж таки вийшов на «електричну стежку». Вивчаючи звіти артилерійських полігонів, він виявив на плані Білкового поля в Петербурзі вежу для прожектора, а через 83 сажні – найпростіший генератор струму. Електроенергія від нього передавалася двома дротами. Втім, сенсу від цього устаткування було мало, адже дроти виявилися затонкими, а джерело слабосилим. Ідея ж Піроцького полягала в передаванні «сили падаючої води», яка обертає колеса, схожі на мірошницькі, з'єднані з генератором. Потужний генератор системи Якобі, побудований на принципі притягування й відштовхування, винахідник удосконалив і почав експерименти з передавання енергії по досить товстому дроту, підвішеному на ізоляторах на стовпах. Досліди вдалися».

Серед друзів та близьких знайомих П. – П. Яблочков, І. Вишнеградський, Є. Ленц, В.

Петрушевський, В. Чиколєв, Д. Лачинов та ін.

ПІСІТЬКО Давид Христофорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Оперний співак (ліричний тенор), антрепренер, мемуарист. Псевдонім – Южин Д.

З селянської родини. Дружина, Єрмоленко Н., – оперна співачка.

Народився в 1864 р. (1968?) в с. Велика Каракуба Маріупольського повіту Катеринославської губернії Російської імперії (нині – с. Роздольне Старобешівського району Донецької області України).

Помер 28 грудня 1923 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ).

Навчався в Петербурзі у Д. Леонової, стажувався на сценах Італії й Парижа під керівництвом професорів П. Відаля, С. Капеллі.

Ще юнаком гастролював з капелою Д. Слов'янського (з 1883), виступав на оперних сценах Казані, Пермі, Саратова (1896-1901), був артистом московських Великого театру (1901-1908), оперного театру С. Зіміна (1908-1910), керівником «Художньої опери Д. Х. Южина» (1913-1923).

Як співак дебютував на сцені Великого театру в Москві в опері Дж. Верді «Трубадур» (1901).

Виконував ведучі партії операх «Життя за царя» («Іван Сусанін»), «Руслан і Людмила», «Князь Ігор», «Євгеній Онегін», «Мазепа», «Пікова дама», «Борис Годунов», «Снігурка», «Туга».

Гастролював також у Флоренції, Турині (прем'єра опери «Консуело» А. Рендано), в Південній Америці (1907), Брюсселі (1909), Петербурзі, Одесі, Саратові, Ялті, Катеринославі, Тифлісі, Баку, Ростові-на-Дону, Нижньому Новгороді.

Перший виконавець партій Вілема («Лісовий цар»), Наля («Наль і Дамаянті»), в Харкові – Герцога («Ріголетто»), Альфреда («Травіата»), Ромео («Ромео і Джульєтта»), Фауста («Фауст»), Ликова («Царська наречена»); у Москві – кавалера де Гріє («Манон»); у Великому театрі – Фауста («Загибель Фауста»), Енцо («Джоконда»), Турріду («Сільська честь»); на російській сцені – Еріка («Летючий голландець»).

Серед кращих партій: Герман («Пікова пані»), Молодий циган («Алеко» С. Рахманінова), Фабій («Пісня торжествуючого кохання» В. Гартевельда), Хозе («Кармен»), Фауст («Мефістофель»).

У активі П. – 86 записів на грамплатівках.

Організатор власної антрепризи «Художня опера» (1908-1917).

Перу нашого земляка належить книга «З щоденника артиста російської опери: розповіді, сцени з театрального життя» (1910).

Серед друзів та близьких знайомих П. – Ф. Шаляпін, В. Сафонов, Г. Жуковська, О. Сеффері, С. Рахманінов, К. Брун, Н. Саліна, У. Авранека, І. Альтані, В. Всеволозький, Е. Купер, І. Палиця, В. Сук, С. Трезвінський, М. Бочаров, А. Мокріди, О. Каміонський, В. Петрова-Званцева, І. Гризунов, В. Куза та ін.

ПОГОРІЛЬСЬКИЙ Антоній

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник. Справжнє прізвище – Перовський Олексій Олексійович. Фундатор фантастики на теренах Російської імперії.

Народився в 1787 р. в с. Погорільці Сосницького повіту Чернігівської губернії Російської імперії (нині – Семенівський район Чернігівської області України). Позашлюбний син графа О. К.

Розумовського, онук останнього гетьмана України К. Г. Розумовського, дядько О. К. Толстого.

Помер 9 (21) липня 1836 р. в м. Варшава (Польща).

За два роки закінчив Московський університет (1805-1807).

Під час Вітчизняної війни у складі Третього Українського полку брав участь в битвах під Тарутином, Лосесями, Дрезденом, Кульмом (1812-1814), служив у лейб-гвардії Уланському полку (1814-1816).

Працював чиновником особливих доручень департаменту духовних справ (1816-1822), попечителем Харківського учбового округу (1825-1830).

Член Російської академії наук (1829).

Член Вільного товариства любителів російської словесності (1820).

Друкувався в «Літературній газеті», журналах «Син Вітчизни», «Метелик», «Новини літератури».

Як літератор дебютував перекладом на німецьку мову повісті М. Карамзіна «Бідна Ліза» (1807).

Потім настала черга повісті «Лафертовська маковка» (1825), яку О. Пушкін прочитав «двічі одним духом», збірника «Двійник, або Мої вечори в Малоросії» (1828), казки «Чорна курка, або Підземні жителі», новели «Відвідувач магіка» (обидві – 1829), філософського послання «Нова позов про букву Ъ» (1830), романів «Магнітезер» (1830; не закінчений), «Монастирка» (1830-1833).

Безцінний архів П. керуючий його маєтком використав для приготування «котлет в папільйотках».

Перекладав з грецької, на німецьку.

Помер наш земляк у Польщі по дорозі в Ніццу, куди їхав лікуватися від «грудної хвороби».

В московському будинку П. нині розташований комерційний банк «Вогні Москви».

Серед друзів та близьких знайомих П. – М. Карамзін, В. Жуковський, О. Пушкін, К. Брюллов, О. Сомов, П. В'яземський, К. Рылєєв, М. і О. Бестужеви, В. Кюхельбекер, О. Грибоєдов, І. Лобойко, А. Дельвіг, О. Тургенєв, І. Гете, М. Рєпнін-Волконський, М. Вільєгорський та ін.

ПОДОЛИНСЬКИЙ Андрій Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет.

З дворянської родини. Син, Подолинський С., – філософ, економіст, еколог, громадський діяч.

Народився 1 (13) липня 1806 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер 4 (16) січня 1886 р. в с. Ярославка Звенигородського повіту Київської губернії Російської імперії (нині – Шполянський район Черкаської області України).

Закінчив один з Київських приватних пансіонів, а також благородний пансіон Петербурзького університету (1821-1824).

Працював помічником поштового інспектора VII-го поштового округу і помічником придворного радника (1824-1839), колезьким радником (1839-1840), радником Двору Його Імператорської Величності (1840-1843), окружним поштовим інспектором VII-го поштового округу (1843-1850).

Дійсний статський радник (1846).

Друкувався в журналах «Бібліотека для читання», «Сучасник», «Вітчизняні нотатки», альманахах. Як літератор дебютував поемою «Див і Пері» (1827).

Потім настала черга віршів «Переїзд через Яйлу» (1838), «На свято 50-річчя заснування Санкт-Петербурзького університету» (1869), віршованої повісті «Борський» (1829), поем «Жебрак» (1830), «Смерть Пері» (1837), балади «Дівич-гора» (1837), повісті «Змій. Київська бувальщина» (1886).

Наш земляк – автор двох двотомників: «Повісти і дрібні вірші» (1837), «Вірші» (1860).

У статті «А. І. Подолинський» В. Муравйов відверто зазначає: «Нові віяння в російському літературному і суспільному житті 1840-х років були чужі романтичній музі Подолинського, і нове покоління літераторів сприймає його вже як якийсь анахронізм.

У 1860 році майже забутий поет несподівано виступив з новим двотомним виданням своїх творів.

У обстановці суспільної і літературної боротьби передодня селянської реформи твори Подолинського викликали глузливі й іронічні відгуки. Він перестає друкуватися, хоча й продовжує писати. ...За рік до смерті про Подолинського згадали як про живий пам'ятник пушкінської епохи».

Серед друзів та близьких знайомих П. – М. Глинка, С. Соболевський, О. Пушкін, А. Фет, А. Міцкевич, Ф. Булгарін, П. Нащокін, М. Греч, Г. Керн, А. Дельвіг, А. Івановський, В. Щастний, М. Юзефович, М. Устрялов та ін.

ПОДОЛИНСЬКИЙ Сергій Андрійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Філософ, економіст, еколог, громадський діяч. Криптонім – П. С. Фундатор світової теорії про працю як основної зберігачки сонячної енергії, батько «зеленого руху».

З поміщицької родини. Батько, Подолинський А., – поет.

Народився 19 (31) липня 1850 р. в с. Ярославка Звенигородського повіту Київської губернії Російської імперії (нині – Шполянський район Черкаської області України).

Помер 30 червня (12 липня) 1891 р. в м. Києві Російської імперії (нині – столиця України).

Похований на цвинтарі Аскольдової могили. Пізніше прах перенесли на Звіринський цвинтар (30-і рр. XX ст.).

Закінчив 1-у Київську гімназію (1866), природниче відділення фізико-математичного факультету Київського університету (1867-1871), медичний факультет Цюрихського університету (1872-1874).

Член Південно-західного відділу Російського географічного товариства (1874).

Член Французького товариства розвитку науки.

Друкувався в газеті «Київський телеграф», журналах «Вперед», «La Plebe», «La Revue socialiste».

Як літератор дебютував брошурами «Парова машина», «Про багатство і бідність», «Про хліборобство», «Про бідність» (1875). Між іншим, видання заборонили російський та австрійський уряди.

Потім настала черга наступних доробків: «Життя і здоров'я людей на Україні», «Ремесла і фабрики в Україні», «Праця людини та її відношення до розподілу енергії», «Громадівство і теорія Дарвіна», «Розщеплення білків ферментами підшлункової залози», «Соціалізм, нігілізм та тероризм. Відповідь старому російському соціалістові», «Перегляд громадського руху в Західній Європі» (усі – 1879-1881).

Твори нашого земляка відразу ж привернули увагу міжнародної громадськості: приміром, книга «Праця людини та її ставлення до розподілу енергії» вийшла друком в Росії, Німеччині, Італії, Франції і в подальшому була перекладена сербською та білоруською мовами.

Особисте життя П. було не з легких. Відірваність від рідних внаслідок вимушеної еміграції (1877).

Матеріальні нестатки. Зрада дружини. Нарешті, смерть від хвороби двох синів і доньки народоволки О. Любартович, яка виховувалась в його сім'ї. У П. не було грошей навіть на похорони. Все це і викликало тяжке психічне захворювання (1882).

Лікувався вчений у Франції (1882-1885), доки мати не забрала його до Києва, де вони оселилися в садибі на Виноградній вулиці (нині вул. Богомольця).

Нині в Україні створено і діє Товариство С. Подолинського.

Серед друзів та близьких знайомих П. – І. Франко, М. Драгоманов, М. Павлик, О. Терлецький, М. Ковалевський, О. Черепакін, Ф. Вовк, Я. Шульгін, О. Любартович, К. Маркс, М. Зібер, В. Волховський, Ф. Енгельс, П. Лавров, Я. Ковач та ін.

ПОЗЕН Леонід Володимирович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Скульптор.

З дворянської родини. Батько, Позен В., – штабс-капітан царської армії.

Народився 10 (22) липня 1849 р. в с. Оболонь Хорольського повіту Полтавської губернії Російської імперії (нині – Семенівський район Полтавської області України).

Помер 8 січня 1921 р. в м. Петроград РРФСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований на Смоленському лютеранському цвинтарі.

Закінчив Полтавську губернську гімназію (1864-1867), навчався на юридичному факультеті Харківського університету (1867-1868), закінчив юридичний факультет Петербурзького університету (1868-1872).

Працював помічником присяжного повіреного, чиновником Міністерства юстиції, суддею Полтавського окружного суду, слідчим другої дільниці Полтавського повіту, статським таємним радником, сенатором кримінального касаційного департаменту, у прокуратурі Петербурзького окружного суду.

Дійсний член Петербурзької Академії мистецтв (1894).

Член Товариства передвижників (1891).

Як скульптор дебютував виставці Товариства передвижників (1880).

Учасник 41 виставки Товариства передвижників, на яких виставив понад 50 робіт.

Доробки нашого земляка демонструвалися на виставках в Петербурзі, Москві, Києві, Харкові, Одесі, Казані, Орлі, Ризі (усі – Російська імперія), а також в Англії, Голландії, Італії, США, Німеччині.

Скульптури й документи П. його дружина передала Ленінградському (нині – Російському) та Полтавському художнім музеям.

Серед найвідоміших доробків – скульптурні композиції «На волах», «Кобзар», «Переселенці», «Жебрак», «Запорожець у розвідці», «Оранка на Україні», «Шинкар», «Лірник», «Черкаський віл», «Лоша», «Кібчик», «Скіф», психологічні портрети Г. Мясоедова, Ф. Стравінського, М. Ярошенка. Автор пам'ятників Івану Котляревському (1903) та Миколі Гоголю (1913) у Полтаві.

Нині доробки нашого земляка експонуються в київському Музеї українського образотворчого мистецтва, Полтавському художньому музеї, Переяслав-Хмельницькому меморіальному музеї (усі – Україна), московській Третьяковській галереї, Санкт-Петербурзькому Російському музеї (обидва – РФ).

Серед друзів та близьких знайомих П. – М. Ярошенко, Р. Бах, Ф. Стравінський, К. і В. Маковські, П. Брюллов, Г. Мясоедов, І. Зайцев, В. Волков та ін.

ПОЛЕТІКА Григорій Андрійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник, перекладач, громадський діяч.

З військової родини. Батько, Полетика А., – значковий товариш Лубенського полку; брат, Полетика І., – перший професор медицини Російської імперії; племінники Полетики М. і П. – відповідно секретар імператриці Марії Федорівни та дипломат-сенатор.

Народився в 1725 р. в м. Ромни Полтавської губернії Російської імперії (нині – районний центр Сумської області України).

Помер 27 листопада (8 грудня) 1784 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ). Похований в Олександрівській лаврі.

Навчався в Києво-Могилянській академії (1737-1745), Петербурзькій академічній гімназії (з 1746).

Був перекладачем Російської академії наук (1746-1748), Св. Синоду (1748-1760), духовним цензором Св. Синоду (1760-1764), головним інспектором Морського кадетського корпусу (1764-1773).

Друкувався в журналі «Щомісячні твори».

Як літератор дебютував перекладом «Егшкїта, філософа-стоїка, Енхїрїдіона та Апофегми та Кевїта Фївейського...» (1756).

Потім настала черга «Заперечення на постанову Малоросійської колегії пану депутату Д. Наталїїну» (1851), уривків з «Риторики» та «Політики» Аристотеля (1757), «Спогадів про Сократа» й «Апології Сократа» Ксенофонта (1762), «Словника на шести мовах: російською, грецькою, латинською, французькою, німецькою й англійською» (1763).

Перу нашого земляка також належать наступні видання: «Збірник прав и привілеїв малоросійського шляхетства», «Думка на читаний в 1768 р. в комісії «Проект прав благородних», «Записка про початок Київської Академії» «Записка, як Мала Росія в час володіння польського поділеною була та про спосіб її управління».

П. зібрав неймовірної цінності бібліотеку, про яку сам писав в «Київській старовині»: «Стосовно мого зібрання... рукописних та друканих книг, то... подібного не лише ні в кого з партикулярних людей не було, але й з державними російськими бібліотеками моя – перша, і в рідкості та стародавності книг сперечатися може» (1891). На превеликий жаль, ця скарбниця вщент згоріла в травні 1771 р., що завдало нечуваного морального удару по власнику. Проте він, кинувши службу й повернувшись в Україну, знайшов в собі сили зібрати ще одну бібліотеку, багату на історичні пам'ятки, рукописи А. Кантемира, Ф. Прокоповича, С. Яворського та ін. Не оминали нашого земляка і конфлікти, в першу чергу, пов'язані з його «малоросійським походженням». Так, П. підготував до друку фундаментальну роботу «Про початок, відновлення й розповсюдження науки та училищ в Росії та про нинішній їх стан» (1757). Відомий історичний авторитет того часу Г. Міллер назвав цей твір найкращим, що коли-небудь надходило до редакції академічного журналу. І справді: в основі оригінального наукового дослідження лежали виключно рукописні джерела – літопис Нестора, Статечна книга, Малоросійський літопис, грамоти Єрусалимського патріарха Феофана, царів Івана та Петра Олексійовичів, свідчення про Петра Могилю й П. Конашевича-Сагайдачного. Проте уже заверстану публікацію на вимогу й з помітками М. Ломоносова зняли з номера. Ось що заявив стовп російської науки: статтю «друкувати непристойно, оскільки в ній з 10-го століття... до 17-го ні про які школи в Росії не згадано; ...а згадано лише про київські школи, а не про московські».

На думку ряду істориків (І. Борщака, В. Горленка, О. Лазаревського) П. разом з сином – автори «Історії Русов или Малой Россіи».

Відстоював П., коли був депутатом від лубенського полку, на захист свобод та привілеїв української шляхти, отриманих ще від посполитих королів, активно виступав за збереження залишків автономії України в складі Російської імперії.

Серед друзів та близьких знайомих П. – Г. Кониський, С. Тодорський, І. Ханенко, О. Судієнко, І. Скоропадський, В. Тредіаковський, В. Лацевський, С. Младенович, І. Голєніщєв-Кутузов, П. Лівшин, М. Щербатов та ін.

ПОЛЕТИКА Іван Андрійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Лікар. Перший професор медицини на теренах Російської імперії.

З військової родини. Батько, Полетика А., – значковий товариш Лубенського полку; брат, Полетика Г., – письменник, громадський діяч; сини Полетики М. і П. – відповідно секретар імператриці Марії Федорівни та сенатор.

Народився 18 (29) серпня 1726 р. в м. Ромни Полтавської губернії Російської імперії (нині – районний центр Сумської області України).

Помер 22 квітня (3 травня) 1783 р. в м. Васильків Київського намісництва Російської імперії (нині – районний центр Київської області України).

Навчався в Київській академії (1735-1746), Кільській (Німеччина) медичній академії (1746-1752), в Лейденському (Нідерланди) університеті (1752-1754).

Працював професором Кільської медичної академії (1754-1756), молодшим, головним лікарем петербурзького сухопутного шпиталю та медичної школи (1756-1763), головним прикордонним лікарем у м. Василькові (1764-1783).

Відзначився під час боротьби з епідемією чуми (1770-1771).

Широко відома його робота «Про спадкові хвороби» (1754).

У кореспонденції «Доктор Іван Полетика» Т. Лапичак так говорить про нього: «Перед І. Полетикою стелилася висока кар'єра. Але його натура запальної, впертої і свободолюбної людини і на цей раз перекреслила всі пляни на майбутнє. Він не допускав до вмішування в лікарські справи військового начальства і на цьому ґрунті дуже скоро посварився з військовим інспектором шпиталю, генерал – лйтантом бароном фон Вертерном. Наслідком цього інциденту було те, що в справі шпиталю втрутилася Медична Канцелярія і, хоч І. Полетика мав абсолютну рацію, він вплутався з при воду цього в дуже великі неприємности».

Серед друзів та близьких знайомих П. – П. Кондоїді, Ф. Грабовський та ін.

ПОЛЕТИКА Петро Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Державний діяч, мемуарист.

З дворянської родини. Батько, Полетика І., – перший професор медицини в Російській імперії, лікар Васильківської карантинної застави; брат, Полетика М., – секретар імператриці Марії Федорівни; дядько, Полетика Г., – письменник.

Народився 15 серпня 1778 р. в м. Васильків Київської губернії Російської імперії (нині – районний центр Київської області України).

Помер 26 січня 1849 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Закінчив Петербурзький кадетський корпус (1782-1796).

Служив поручиком квартирмейстерської частини в світі Государя (1796-1798), перекладачем Державної Колегії іноземних справ (1798-1802), канцелярським служителем Стокгольмської місії (1802-1803), чиновником Державної Колегії іноземних справ (1803-1805), чиновником при місії в Неаполі (1805-1806), дипломатичним радником адмірала Сенявіна (1806-1807), радником російського посольства в Філадельфії (1809-1810), Ріо-де-Жанейро (1811), Мадриді (1812), дипломатичним радником фельдмаршала Барклая де Толлі (1814-1816), радником російського посольства в Лондоні (1816-1817), надзвичайним посланником і повноважним міністром Росії в США (1817-1822), високопосадовцем Міністерства іноземних справ Росії (1822-1825), сенатором (1825-1842).

Друкувався в журналі «Санкт-Петербург».

Перу нашого земляка належить книга про зовнішню і внутрішню політику Сполучених Штатів «Apercu de la situation interieure des Etas-Unis de l'Amerique et de leurs rapports politiques avec l'Europe. Par un Russe» (1821), а також «Мої спогади» (1849).

Серед друзів та близьких знайомих П. – М. Салтиков, В. Оленін, П. В'яземський, К. Толь, Т. Черниш, Д. Татищев, Ф. Клінгер, Я. Дюваль, Г. Дюмон, І. Болтін, Д. Сенявін, М. Голенищев-Кутузов, Д. Стратонович, Г. Кондоїді, І. Болкунов та ін.

ПОЛІТКОВСЬКИЙ Микола Романович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Поет, перекладач.

З родини священика. Батько, Політковський Р., – священик с. Боровичі Чернігівської єпархії.

Народився в 1777 р. в [Малоросії].

Помер 17 (29) червня 1831 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Похований на Смоленському цвинтарі.

Працював перекладачем Колегії іноземних справ Росії (1795-1797), чиновником (1797-1806) та столоначальником (1806-1808) Канцелярії державного скарбника, молодшим радником (1808-1827) та віце-директором (з 1827) Експедиції з державних видатків.

Член Людинолюбного товариства (1816).

Друкувався в журналах «Приємне і корисне», «Син Вітчизни».

Літературно-видавничий дебют П. виявився не тільки невдалим, а й зашкодив... його батьку.

Справа в тому, що наш земляк ще в юному віці задумав видати проповіді Політковського-старшого, якими зачаровувався (1795). На заваді став Св. Синод, який, виявивши в них не лише «численні думки, що розходяться з Святим писанням», але й вирази «взагалі неприйнятні», заборонив це робити. До того ж, святі отці... взагалі заборонили батьку літератора-початківця читати проповіді без спеціальної попередньої цензури.

Потім настала черга вірша «Хижка», розмірковувань «Епітафія», «Совість».

Переклав книги «Дафніс» С. Геснера і «Вівчар та філософ» Д. Гея, «Дослідження властивостей та причин заможності народів» А. Сміта (1802-1806), «Скорочення вчення про державне господарство, або Дружні розмови, в яких пояснюється, яким чином багатство виробника розподіляється та вживається в суспільстві» Ж.-Б. Гея (1816).

П. – автор белетризованої «Біографії графа Олексія Івановича Васильєва» (1827).

Ось що говориться про нашого земляка в книзі Ю. Лотмана «Про поетів і поезію»: «

Співвідношення «верхнього» і «нижнього» поверхів поезії виявилось в тому, що творчість поета мислилася зовсім не у вигляді суми друкарських текстів – воно було невіддільним від салону, побуту, аудиторії. Вхідження літератури в побут було характерною межею культури початку XIX ст., рівною мірою властивою всім літературним угрупованням і течіям: карамзініст В. Л. Пушкін і відвертий ворог Карамзіна П. І. Голеніщев-Кутузов однаковісінько славилися в допожежній Москві як майстри акровіршів, шарад і буриме, котрі зливали поезію з салоновою грою; протоколи «Арзамаса», написані гекзаметрами Жуковським, і «Зелений зошит» Мілонова і Політковських були віршами, невіддільними від атмосфери породжувачів їх гуртків, причому невіддільними зовсім в іншому сенсі, ніж це мовиться стосовно подальших епох. ...Поезія початку XIX ст. пронизувала все, розмиваючи заповідану XVIII сторіччям чіткість меж між життям і літературою, віршами і прозою. Саме у цій атмосфері побутової поетизації, яку можна зіставити з побутовим музиченням в Німеччині і Відні XVIII ст., народилося ...злиття вірша і життя». Серед друзів та близьких знайомих П. – М. Мілонов, І. Муравйов-Апостол, В. Рембовський. О. Васильєв, Д. Гур'єв, І. Захаров та ін.

ПОЛЬ Олександр Миколайович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Археолог, краєзнавець, громадський діяч.

З поміщицької родини.

Народився 20 серпня (1 вересня) 1832 р. в с. Малоолександрівка Верхньодніпровського повіту Катеринославської губернії Російської імперії (нині – Верхньодніпровський район Дніпропетровської області України).

Помер 26 липня (7 серпня) 1890 р. в маєтку Дубова Балка Катеринославської губернії Російської імперії. Похований на катеринославському Севастопольському цвинтарі, якого зараз його не існує. Як зазначає письменник М. Слабошпицький, на святому місці з'явилися «парк с танцмайданчиком і шинком – неодмінні атрибути пролетарської «культури».

Закінчив Полтавську губернську гімназію (1843-1850), юридичний факультет Дерптського університету (1850-1854).

Член-кореспондент Одеського товариства історії і старожитностей (1870), Московського археологічного товариства (1884).

Дійсний член Імператорського товариства сільського господарства Південної Росії.

Перший почесний громадянин м. Катеринослав (1887).

Кавалер царської золотої медалі за особистий внесок в підготовку й проведення селянської реформи (1861), орденів св. Станіслава 2-й ступеня (1883), св. Володимира, св. Анни.

Нагороджений малою і великою срібними медалями Міністерства державного майна (1874; 1886). Друкувався в «Записках Товариства істориків».

Перу П. належать доробки: «Мишурин Ріг», низка брошур і дописів з гірничої справи, а також переклад з німецької книги п. Штрипельмана «Геологічний і геогностичний опис криворізьких рудних покладів».

Відкрив багаті залізорудні родовища, поклав початок будівництву металургійних заводів, за його активної участі прокладена залізниця до Катеринослава.

Ще до реформи 1861 р. розкріпачив своїх селян.

Зібрав колекцію старожитностей Новоросійського краю (близько 5 тисяч найменувань), значна частина якої склала експозицію археологічного музею його імені (пізніше перейшла до Дніпропетровського історичного музею ім. Дмитра Яворницького).

Відкрив перший у губернії приватний археологічний музей – у чотирьох кімнатах власного будинку (1887).

За рішенням губернського дворянського зібрання портрет П. розмістили в парадній залі Потьомкінського палацу (1889).

Музей імені нашого земляка відкрили в м. Катеринослав (1902).

Іменем П. назвали вулицю в м. Катеринослав (1913).

В Катеринославському реальному училищі й Санкт-Петербурзькому гірничому інституті заснували стипендії імені нашого земляка.

Пам'ятник П. в м. Кривий Ріг встановили французькі промисловці (1903). На жаль, пізніше його вкрали. Історичну справедливість поновили майже через століття (1996).

З'явився пам'ятник видатному землякові і м. Дніпропетровськ (2002). На гранітному постаменті висічена фраза: «Він пожвавив край і воскресив Катеринослав». Багатомовна деталь: у перші роки незалежності України місцева влада звернулася до населення з закликом зібрати кошти на пам'ятник П. й відкрила для цього спеціальний рахунок. За два роки туди не надійшло жодної копійки.

На будинку, де мешкав «Степовий Колумб», встановлено меморіальну дошку (1997).

Серед друзів та близьких знайомих П. – Д. Яворницький, Б. Кот, А. Міклашевський, П. Талабо та ін.

ПОЛЬОВИЙ Сергій Олександрович

Національний статус, що склався у світі: американо-російський.

Викладач, просвітител, перекладач. Китайське ім'я – Бо Лівей.

З міщанської родини. Батько, Польовий О., – поштмейстер.

Народився 2 вересня 1886 р. в м. Пирятин Полтавської губернії Російської імперії (нині – м. Пирятин Полтавської області України).

Помер 16 вересня 1971 р. в м. Маямі (Флорида, США). Кременований і похований в місцевому колумбарії. Друг родини, письменник Л. Князєв, прах у відповідності до заповіту перевіз до України і розвіяв вітром (1988).

Закінчив одну з Московських гімназій, Владивостоцький інститут іноземних мов (1907-1913), Петербурзький університет (1913-1915).

Працював головним російським військовим цензором (1915-1917), викладачем китайських Нанкінського (1917-1922) і Пекінського (1922-1937), американського Гарвардського (1939-1956) університетів.

Що стосується особистого життя, то наш земляк дуже рано втратив матінку (1889) і батька (1899); зазнав утисків з боку китайської і японської жандармерії; японського арешту (1937-1939).

П. – автор «Великого китайсько-російського словника» і «Великого китайсько-англійського словника».

Ось що про наше земляка повідомляє у нарисі «Сергій Олександрович Польовий» М. Гриценко: «У 1916 р. С. Польовий написав лист-запит до Міністерства освіти про надання фінансової допомоги для продовження роботи з вивчення Китаю і написання докторської дисертації. Міністр освіти А. Ф. Керенський підтримав проект і виділив 3000 рублів для роботи і поїздки до Китаю. 3 вересня 1917 р. Сергій Олександрович і Віра Степанівна повінчалися в Ісаакіївському соборі і разом відправилися в дорогу. Вони вирішили провести медовий місяць в Японії, де прожили понад три тижні. Здавалося, ніщо не може порушити їх плани, але події, що відбулися, все змінили. У жовтні 1917 року в Росії відбулася революція, до влади прийшли більшовики. Гроші знецінилися, фінансової підтримки чекати було ні від кого, повернутися до Росії – не можливим. Сергію мав терміново шукати роботу, аби прогодувати сім'ю».

У м. Іркутськ (РФ) функціонує гуманітарний центр-бібліотека ім. родини Польових (1997).

Серед друзів та близьких знайомих П. – Чжоу Еньлай, С. Єлісєєв, Лі Дачжао та ін.

ПОЛЯХОВ Микола Миколайович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Аерогідромеханік.

З родини службовців.

Народився 4 (17) грудня 1906 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер 27 січня 1987 р. в м. Ленінград СРСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Навчався на фізико-математичних факультетах Ростовського (1922-1923) й Московського (1923-1929) університетів.

Працював науковим співробітником московського Центрального аерогідродинамічного інституту ім. М. Жуковського (1929-1932), викладачем Ленінградських державного університету (1932-1938), політехнічного інституту (1934-1942; 1947-1952), вчителем середньої школи в блокадному

місті (1942-1943), викладачем Другого медичного інституту (1943-1947), Ленінградського державного університету (1952-1987).

Член Національного комітету з теоретичної й прикладної механіки.

Заслужений діяч науки РРФСР (1968).

Зазначимо: вчений ступінь кандидата технічних наук П. отримав без захисту дисертації (1937).

Кавалер двох орденів Леніна, ордена Трудового Червоного Прапора, низки медалей, серед яких «За оборону Ленінграда», «За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні».

Друкувався в журналах і збірниках: «Праці ЦАГІ ім. М. Жуковського», «Суднобудування», «Праці Ленінградського політехнічного інституту», «Вісті АН СРСР», «Праці Ленінградського кораблебудівного інституту», «Доповіді АН СРСР», «Праці з історії техніки», «Вісник Ленінградського університету», «Інженерно-фізичний журнал», «Праці Ленінградського інституту авіаційного приладобудування».

Перу нашого земляка належать наступні доробки: «Рух рідини з великими швидкостями» (1932), «До теорії гребного гвинта» (1935), «Теорія гвинта з кінцевим числом лопат» (1937), «Про вплив гвинта на крило» (1942), «Теоретичні основи методу розрахунку кавитуючого гвинта» (1948), «Обтікання грат тілесних профілів заданої форми» (1952), «Про індуктивні сили при нестационарному русі профілю крила» (1956), «Теорія нестационарних рухів несучої поверхні» (1960), «Вихрова теорія несучої поверхні» (1968), «Про диференціальні принципи механіки, що впливають з рівнянь руху неголономних систем» (1974), «Про існування рішення інтегрального рівняння несучої поверхні» (1975), «Замітка про метод дискретних вихрів» (1980), «Ламінарний плин рідини між еквидистантними стінками постійної кривизни» (1985), «Розвиток механіки в Петербурзькому університеті» (1987).

Спеціалізувався з проблем аерогідромеханіки, теоретичної механіки, динаміки польотів й історії механіки.

Ім'я П. нині носить секція теоретичної механіки Російської академії наук.

Починаючи з 1997 р. кожні три роки за участю провідних зарубіжних вчених проходить Всеросійська наукова конференція з механіки «Поляховські читання».

Серед друзів та близьких знайомих П. – В. Щелкачов, В. Ветчинкін, В. Александров, М. Келдиш, С. Чаплигін, В. Розе, Б. Стечкін, С. Зегжда, М. Юшков, З. Шестерніна, К. Ляпін, В. Разумов, П. Вальтер, О. Агафонова, К. Огородников, В. Смирнов, В. Трещевський, О. Мельникова, Р. Баранцев, З. Борович, В. Мовсесян, П. Товстик, Л. Уразєва, В. Журава, В. Ніколаєв, Т. Паулич та ін.

ПОПОВ Леонід Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Льотчик-космонавт (46/93). У Космосі перебував 200 діб 14 годин 45 хвилин 51 секунду.

З селянської родини.

Народився 31 серпня 1945 р. в м. Олександрія Кіровоградської області СРСР (нині – районний центр Кіровоградської області України).

Закінчив Чернігівське вище військово-авіаційне училище льотчиків (1968), Військово-повітряну академію ім. Ю. Гагаріна (1976), Військову академію Генерального штабу ЗС СРСР ім. К. Ворошилова (1989).

Працював слюсарем-електромонтажником Олександрійського електромеханічного заводу (1962-1964), служив льотчиком-винищувачем в ВПС СРСР (1968-1970), в загоні космонавтів (1970-1982), інструктором-космонавтом Центру підготовки космонавтів ім. Ю. Гагаріна (1982-1987), начальником 4-го управління Головного управління озброєнь ВПС Міністерства оборони СРСР/Росії (1989-1993), начальником 3-го управління Головного управління замовлень і постачання авіаційної техніки і озброєнь ВПС (1993-1995).

Космонавт І класу (1982).

Двічі Герой Радянського Союзу (1980; 1981).

Герой Праці Соціалістичної Республіки В'єтнам (1980).

Герой Республіки Куба (1980).

Герой Угорської Народної Республіки (1980).

Герой Соціалістичної Республіки Румунія (1981).

Кавалер трьох радянських орденів Леніна, в'єтнамського ордена Хо Ші Міна, лаоського ордена Свободи I ступеня, кубинського ордена «Плая Хірон»
Кавалер Золотої медалі ім. К. Ціолковського.
Голова правління Товариства «Росія – Румунія».
Здійснив три польоти в Космос.
Під час першого на човні «Союз-35» (1980) працював на борту орбітальної станції «Салют-6». На Землю повернувся космічним човном «Союз-37». За цей час на орбіті побувало чотири експедиції відвідування. Проведено стикування з вантажними човнами «Прогрес-8», «Прогрес-9», «Прогрес-10».
Під час другого на човні «Союз-40» (1981) працював на борту орбітального науково-дослідного комплексу «Салют-6» – «Союз Т-4» – «Союз-40».
Під час третього на човні «Союз Т-7» (1982) працював на борту орбітального науково-дослідного комплексу «Салют-7» – «Союз Т-5» – «Союз Т-7».
У м. Олександрія Кіровоградської області землякові встановлено бюст, тут є площа його імені, він – почесний громадянин міста.
В СРСР (1981, 1983), Румунії, Монголії, на Кубі (усі – 1981), у В'єтнамі, Лаосі (обидві – 1983), в Мікронезії (1999) випущені поштові марки, присвячені П.
Серед друзів та близьких знайомих П. – В. Рюмін, О. Серебров, С. Савицька, В. Козлов, Д. Прунаріу, Б. Андрєєв, В. Лебедев, М. Бурдаєв, В. Джанібєков, А. Березовий, Ю. Романенко, О. Олександров та ін.

ПОПОВИЧ Павло Романович

Національний статус, що склався у світі: російський.
Льотчик-космонавт (4/6). У Космосі пробув 18 діб 16 годин 14 хвилин. Перший український космонавт.
З робітничої родини. Батько, Попович Р., – кочегар.
Народився 5 жовтня 1930 р. в селищі Узин Білоцерківського району Київської області СРСР (нині – Білоцерківський район Київської області України).
Помер 30 вересня 2009 р. в м. Гурзуф Автономної Республіки Крим України.
Закінчив Білоцерківське ремісниче училище (1947), Магнітогорський індустріальний технікум трудових резервів й місцевий аероклуб (1951), навчався в Сталінградському військово-авіаційному училищі льотчиків (1951-1952), Вищій офіцерській авіаційній інструкторській школі ВПС (1953-1954), закінчив московську військово-повітряну інженерну академію ім. М. Жуковського (1968).
Працював вагарем на заводі, служив стариною ескадрильї курсантів (1952-1953), військовим льотчиком 265-го винищувального авіаційного полку 336-ї винищувальної авіаційної дивізії 22-ї повітряної армії. (1954-1959), у загоні космонавтів (1960-1980), заступником начальника Центру підготовки космонавтів імені Ю. О. Гагаріна (1980-1989), директором Російського інституту моніторингу земель и екосистем (1989-2001), головою ради директорів Всеросійського інституту сільськогосподарських аерофотогеодезичних досліджень (2001-2009).
Двічі Герой Радянського Союзу (1962; 1974).
Президент Асоціації музеїв космонавтики (1989), Добродійного фонду імені першого космонавта Ю. О. Гагаріна (1994), Фонду соціальної підтримки ветеранів Збройних сил «Союз» (1994).
Член редакційних колегій журналів «Новини космонавтики» (1996), «Політ» (1998).
Президент Всесоюзної уфологічної асоціації (1991-1992), уфологічної асоціації СНД (1992).
Президент Академії енерго-інформаційних наук (1992).
Заступник голови центрального правління Товариства радянсько-австрійської дружби.
Член Союзу письменників СРСР/Росії (1995).
Герой Праці Демократичної Республіки В'єтнам.
Нагороджений орденом князя Ярослава Мудрого IV ступеня (2005), двома орденами Леніна, орденами Червоної Зірки, Дружби народів, Пошани, медаллю «За освоєння цілинних земель», медаллю Республіки Куба.
Кавалер золотих медалей ім. К. Ціолковського і «Космос», медалі де Лаво.

Почесний радист СРСР (1962).

Депутат Верховної ради УРСР 7-9-го скликань.

Двічі побував у Космосі (1962; 1974).

Політ на човні «Схід-4» був першим груповим в історії світової космонавтики, під час другого, на човні «Союз-14», відбулося стикування з орбітальною науковою станцією «Салют-3».

Наш земляк – почесний громадянин міст Узин, Біла Церква, Запоріжжя, Полтава (усі – Україна), Калуга, Магнітогорськ, Южно-Сахалінськ, Ковров, Ленінськ (усі – РФ), Гур'єв (Казахстан), Торговище (Болгарія), Нукус (Узбекистан).

В м. Узин П. встановлено бюст.

Його ім'ям названі гірський хребет в Антарктиді і мала планета, вулиця в м. Херсон.

Серед друзів та близьких знайомих П. – С. Корольов, Ю. Гагарін, Г. Титов, Г. Нелюбов, В.

Биковський, А. Ніколаєв, В. Терешкова, Є. Карпов, Ю. Артюхін, П. Беляєв, Г. Шонін, Ю. Глазков, В. Челомей та ін.

ПОРАЙ-КОШИЦЬ Ніна Павлівна

Національний статус, що склався у світі: російсько-американський.

Оперна співачка (сопрано), педагог, перекладач. Псевдонім – Ніна Кошиць.

З інтелігентської родини. Батько, Порай-Кошиць П., – оперний співак; брат, Порай-Кошиць О., – диригент; сестра, Порай-Кошиць М., – співачка; донька, М. Кошиць, – співачка, учасниця відомого фільму «Великий Карузо».

Народилася 17 (30) січня 1892 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Померла 14 травня 1965 р. в м. Санта-Анна (штат Каліфорнія, США).

Закінчила Московську консерваторію (1913).

Співала в московському приватному Оперному театрі Зиміна (1913-1917), петроградському Маріїнському театрі (1917-1918),

Виступала на сценах Києва, Харкова, Парижа, Москви, Казані, Тифлісу, Баку, Петербурга, Детройта, Чикаго, Буенос-Айреса, Бостона, Філадельфії, Бельгії, Голландії.

Як співачка дебютувала партією Тетяни в «Євгеній Онегін» П. Чайковського в московському Оперному театрі Зиміна (1913).

Потім настала черга партій Лізи («Пікова пані» П. Чайковського), Ярославни («Князь Ігор» О. Бородіна), Дездемони («Отелло» Дж. Верді), Фати-Моргани і Ренати («Любов до трьох помаранчів» і «Вогненний янгол» С. Прокоф'єва), Рахілі («Жидівка» Ф. Галеві), Недди («Блазні» Р. Леонкавалло), Марини Мнішек («Борис Годунов» М. Мусоргського), Мімі («Богема» Дж. Пуччіні).

Перша виконавиця партій Анюти в опері «Мірошник-чаклун, обманщик і сват», Маші – «Капітанова донька», Руфі – «Руфь», Фати-Моргани – «Любов до трьох помаранчів».

Репертуар П.-К. також включав романси М. Глинки, С. Прокоф'єва, І. Стравінського, О. Даргомижського, О. Бородіна, М. Балакірева, М. Мусоргського, П. Чайковського, М. Римського-Корсакова, О. Гречанінова, С. Рахманінова, М. Метнера, М. М'яковського, низку творів менш відомих авторів, зарубіжну вокальну лірику XVIII ст.

Наша землячка – автор музики до низки романсів на слова І. Буніна, С. Надсона та інших російських поетів.

На замовлення музичних видавництв перекладала англійською романси російських композиторів.

П.-К. знялася у художньому фільмі «Алжир» (1938).

Композитор С. Рахманінов присвятив нашій землячці шість віршів ораторії 38, а С. Прокоф'єв і М. Метнер – по одному з своїх романсів.

Не сприйнявши більшовицького режиму, емігрувала спочатку до Парижу (1921-1941), а потім – до США (1941).

Серед друзів та близьких знайомих П.-К. – М. Щербакова, С. Зимін, І. Сац, С. Рахманінов, С. Танєєв, Г. Бакланов, В. Дамаєв, О. Габрилович, У. Мазетті, К. Ігумнов, М. Метнер, Б. Асаф'єв, О. Зілоті, Л. Стоковський, І. Дигас, С. Юдін, Ф. Литвин, Ш. Буає, С. Кусевицький та ін.

ПОРАЙ-КОШИЦЬ Павло Олексійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Оперний співак (тенор), педагог.

З селянської родини. Донька, Порай-Кошиць Н., – оперна співачка.

Народився 14 (26) грудня 1863 р. в с. Кирилівка Звенигородського повіту Київській губернії Російської імперії (нині – с. Шевченкове Звенигородського району Черкаської області України). Звів рахунки з життям 2 (15) березня 1904 р. в м. Москва Російської імперії (нині – столиця РФ). Навчався в Київській духовній семінарії, Московській консерваторії, стажувався в Італії. Був співаком Нижньогородської капели купця В. Рукавишнікова (поч. 1880-х), оперних театрів італійських міст Верчеллі і Казальме-Маджіоре (1886-1889), Тифліської опери (1889-1890), солістом Київської опери (1890-1893), московського Великого театру (1893-1903), викладачем низки приватних студій.

Мав сильний голос гарного тембру, мав привабливу сценічну зовнішність. Вирізнявся вокальною майстерністю, артистизмом.

Перший виконавець партій Фабія («Пісня торжествуючого кохання» А. Сімона), Зіґфрида («Зіґфрид» Р. Вагнера), Енея («Троянці в Карфагені» Г. Берліоза) на теренах Російській імперії. Серед інших партій – Князь («Русалка»), Герман («Пікова пані»), Вакула («Ніч перед Різдвом»), Едгар («Людця ді Ламмермур»), Макс («Вільний стрілець»), Отелло («Отелло»), Герцог («Ріголетто»), Альфред («Травіата»).

Співав у оперних театрах Греції, Гватемали, Баку.

Виступав як концертний співак. Програми включали романси М. Лисенка і П. Чайковського.

Ось що згадував про нашого земляка В. Теляковський: «Вагнерівський репертуар і в Москві знайшов гідних виконавців. Одна опера «Кільця Нібелунгів» – «Зіґфрид» – була поставлена тут ще до мого призначення, проте на оперу цю дивилися, мов на якесь заморське чудисько.

Роками покійний Альтані її розучував. Мучив оркестр десятками репетицій. Звинувачували дирекцію у вбивстві тенорів, котрі виконували партію Зіґфрида. Разів зо два дали оперу й зняли, а на роль Зіґфрида роками тримали напоготів тенора Кошиця, який потім справді втратив голос, але вже незалежно від Зіґфрида, якого він майже і не співав. Партію цю прагнули особливо кричати – очі наповнювалися кров'ю, так старалися; всі говорили, що той, хто співає Вагнера, неодмінно повинен втратити голос – і назавжди».

У книзі І. Лисенка «Музики сонячні дзвони: Статті, рецензії, спогади» є нарис про нашого земляка (2004).

Серед друзів та близьких знайомих П.-К. – П. Чайковський, Ф. Шаляпін, Є. Єзерська, Л. Собінов, Ф. Комісаржевський, А. Барцал, С. Рахманінов, В. Севастьянов, С. Власов, М. Дейша-Сіоніцька, В. Зарудна, Л. Звягіна, Б. Корсов, П. Оленін, Д. Южін, С. Трезвинський та ін.

ПОРЕЦЬКИЙ Платон Сергійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Математик, астроном, логік, публіцист. Один з фундаторів методів математичної логіки; першим на теренах Російської імперії прочитав курс з алгебри логіки, з математичної логіки і її додатків до теорії вірогідності. В математиці існує науковий термін «метод Порецького».

З військової родини. Батько, Порецький С., – офіцер-медик, учасник оборони Севастополя.

Народився 3 (15) жовтня 1846 в м. Єлизаветград Херсонської губернії Російської імперії (нині – м. Кіровоград, адміністративний центр однойменної області України).

Помер 9 (22) серпня 1907 р. в с. Жовідь Чернігівської губернії Російської імперії (нині – Щорський район Чернігівської області України).

Закінчив одну з Полтавських гімназій (1864), фізико-математичний факультет Харківського університету (1870), був професорським стипендіатом (1871-1874).

Працював астрономом Астраханської (1874-1875), Пулковської (1875-1876) обсерваторій, астрономом-спостерігачем (1876-1886), викладачем (1886-1889) Казанського університету, редактором газети «Казанський біржовий аркуш» (1884).

Член Казанського фізико-математичного товариства.

Спеціалізувався на проблемах математичної логіки, серед чого й логіка алгебри. Комбінаторно-логічні результати в цій сфері, зокрема його теорія т.зв. канонічних форм мали вплив на подальший розвиток математичної логіки (наприклад, на роботи американського логіка 20 ст. А. Блейка).

Знайшов оригінальні і прості методи відшукування безлічі наслідків, які випливають з даної системи засновків, і безлічі гіпотез, з яких виводяться дані наслідки.

Вперше в світі виконав аналітичний опис загальноствердного і загальнонегативного функторів і дав аналітичне рішення силізмів і соритів загального характеру.

Друкувався в журналах і вісниках «Вісті фізико-математичного товариства при Казанському університеті», «Науковий огляд», «Зібрання протоколів засідань секції фізико-математичних наук при Казанському університеті», «Revue de Mathématique et de Morale», «Фізико-математичний щорічник».

Перу нашого земляка належать наступні доробки: «Виклад основних початків математичної логіки в можливо наочнішій і загальнодоступній формі» (1880), «Виклад основ математичної логіки» (1881), «Про способи рішення логічної рівності і про зворотний спосіб математичної логіки» (1884), «До питання про рішення деяких нормальних систем, що зустрічаються в сферичній астрономії, із застосуванням до визначення погрешностей ділення меридіанного кола Казанської обсерваторії» (1886), «Рішення загального завдання теорії вірогідності за допомогою математичної логіки» (1887), «Закон коренів в логіці» (1896), «Sept lois fondamentales de la theorie des egalities logiques» (1898-1899), «Quelques lois ulterieures de la theorie des egalities logiques», «Expose elementaire de la theorie des egalities logiques a deux termes a et b», «Theorie des egalities logiques a trois termes a, b, c» (усі – 1900), «З області математичної логіки» (1902), «Appendice sur mon nouvel travail: Theorie des nonegalities logiques», «Theorie des non-egalities logiques (обидва 1904)», «Theorie conjointe des egalites et des non-egalities logiques» (1908).

Опублікував також два томи результатів спостережень на меридіанному колі за 1876-1879 рр. Серед друзів та близьких знайомих П. – І. Федоренко, Д. Дубяго, І. Слешинський, В. Максимович, Е. Янишевський, В. Імшенецький, А. Васильєв, Ф. Суворов та ін.

ПОРТУГАЛОВ Веніамін Осипович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Лікар, публіцист. Один з фундаторів наркології на теренах Російської імперії.

З міщанської родини.

Народився в 1835 р. в м. Полтава Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).

Помер 20 жовтня 1896 р. в м. Самара Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області РФ). Похований на місцевому цвинтарі.

Закінчив медичний факультет Київського університету ім. св. Володимира.

Працював лікарем в м. Пирятин Полтавської губернії, м. Шадрінськ і Чердинь Пермської губернії, міським лікарем в м. Красноуфімськ Уральської губернії, санітарним лікарем В'ятської губернії, земським лікарем м. Камишлов, Самара, Бугуруслан.

Одним з перших на теренах Російської імперії почав боротися з пиятикою, роблячи хворим підшкірні вприскування стрихніну.

Друкувався в газетах «Біржові відомості», «Тиждень», журналах «Російське багатство», «Діло», «Медичний вісник», «Країна», «Російська думка», «Вісник виховання», «Російський кур'єр», «Волзько-Камський край», «Нове слово», «Архіви судової медицини і гігієни».

Як літератор дебютував нарисом «Шадрінськ і Чердинь» в журналі «Архіви судової медицини і гігієни».

Потім настала черга сотень статей, серед яких «Посібник для фельдшерів», «Повальні дивацтва», «Юдаїзм і наука», «Гігієна рудокопів», «Знаменні рухи в єврействі», «Російська громада», «Каштанство й пустові душі», «Оздоровлення міст», «Однобока гігієна», «Злочинна управа», «Змій Горинич», «Учень про вчителя».

П. також – автор книг «Питання суспільної гігієни», «Безмежність гігієни», «Гігієна інтелігентної людини», серії популярних брошур «Пияцтво – пагуба людини», «Пияцтво як соціальна недуга», «Боротьба з алкоголізмом».

Під кінець життя захопився організацією народних читань у Самарському міському театрові.

З царським урядом не мирився, за що й був висланий з Малоросії в Пермську губернію (1863).

Спочатку йому навіть була заборонена лікарська практика.

У свою чергу, сину нашого земляка Олександр, професору Нижньогородських педагогічного і сільськогосподарського інститутів не вдалося «розминутися» з більшовиками: його заарештували за надуманими звинуваченнями (1930) й засудили до 5 років концтаборів, «милостиво» замінивши їх засланням на той же термін до Східного Сибіру.

Серед друзів та близьких знайомих П. – Л. Толстой, С. Венгеров, К. Позерн, П. Павлов, О. Смірнітський, В. Анненков та ін.

ПОСНОВА Ірина Михайлівна

Національний статус, що склався у світі: російський.

Журналіст, видавець, просвітитель.

З родини викладача. Батько, Поснов М., – історик православної церкви.

Народилася в 1914 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Померла 25 грудня 1997 р. за кордоном.

Закінчила Софійську класичну гімназію (Болгарія), факультет класичної філології Лувенського університету (Бельгія).

Заснувала в Бельгії благодійне видавництво «Життя з Богом» (з 1945), працювала редактором журналу «Російський католицький вісник» (з 1950), котрий пізніше трансформувався в журнал «Росія і Вселенська Церква», ведучою «Радіо Монте-Карло» (з 1964).

Видала «Моє життя в Христі» І. Кронштадського, «Шлях до спасіння» Ф. Затворника, «Отєчник»

І. Брянчанінова, низку доробків О. Меня. Всього зі її безпосередньої і активної участі світ побачило близько 2 млн. примірників духовної літератури російською мовою.

У розвідці «Біблейсько-богословська діяльність професора Глибоковського в еміграції» Д.

Юрєвич пише: «І. К. Пучков заповів рукописи Ірині Михайлівні Посновій – доньці колишнього колеги й друга Глибоковського Михайла Еммануїловича Поснова. Судячи з усього, вони перейшли до неї, оскільки в 1962 або 1963 р. останнього Олена Григорівна передала частину рукописної спадщини Глибоковського митрополитові Миколі, який був тоді екзархом Патріарха Московського в Західній Європі. Він, у свою чергу, передав їх до Свято-Троїцького монастиря Російської Зарубіжної Церкви в Джорданвіллі».

Серед друзів та близьких знайомих П. – Іван ХХІІІ, В. Роменський, О. Мень, В. Кузьмін, М. Єрьомін, І. Корнієвський, Д. Гойченко та ін.

ПОТАПЕНКО В'ячеслав Панасович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Актор, драматург, театральний режисер, літературний критик, журналіст, редактор, видавець.

Псевдонім – В. Потапов, Капітан Копейкін.

З поміщицької родини.

Народився 1 січня 1863 р. в с. Веселий Кут Єлизаветградського повіту Херсонської губернії Російської імперії (нині – с. Григорівка Новоукраїнського району Кіровоградської області України).

Розстріляний 10 серпня 1937 р. в одній із сталінських катівень м. Ростов-на-Дону СРСР (нині – адміністративний центр однойменної області РФ). Місце поховання – не відоме.

Закінчив Петербурзьку юнкерську школу.

Був актором і режисером труп М. Кропивницького (з 1883), М. Васильєва-Святошенка, М. Старицького, видавцем-редактором газети «Нова зоря» (1904-1910), актором низки екатеринодарських театрів (1910-1917), дератизатором Краснодарської міської лікарні. Друкувався в газетах «Літературно-науковий вісник», «Ранок», «Зоря», «Нова зоря», «Чорноморське узбережжя».

Як літератор дебютував драмою «За товариша», написаною у співавторстві з М. Старицьким (1887).

Потім настала черга оповідань «Чубатий», «На нові гнізда», «Над кручею» (усі – 1899), «Перша карна справа» (1890), «Чабан» (1927), сцени-монологу «Король Лір» (1912).

П. – автор оповідань «Я нікого не їм», «Казок старого кота», художнього нарису «Химка».

Перу нашого земляка також належить близько двох десятків п'єс, байки, вірші.

Стосунки з владою, якого б кольору вона не була, у П. не склалися. Так, його шість разів заарештовували за царату (1900-1917). Його газету «Нова зоря» заборонили (1910).

Двічі потрапляв за ґрати і за більшовиків (1931; 1936). Вдруге – за звинуваченнями в здійсненні контрреволюційної діяльності і причетності до терористичної організації, яка готувала вбивство «вождя ВКП(б)». За рішенням трійки УНКВС по Азово-Чорноморському краю від 8 серпня 1937 р. засуджений до вищої міри покарання; того ж дня вирок було виконано.

Посмертно реабілітований (1958).

У Києві у збірці «Українська новелістика кінця ХІХ-початку ХХ ст. Оповідання. Новели.

Фрагментарні форми» видрукувані й доробки П. (1989).

У відділі рукописів Інституту літератури імені Тараса Шевченка НАН України зберігається близько двох десятків п'єс, а також байки, вірші.

Серед друзів та близьких знайомих П. – М. Старицький, М. Кропивницький, С. Варвалюк, М. Шагінян, О. Огоновський, І. Замичковський, О. Суходольський, М. Садовський, І. Заньковецька та ін.

ПОТАПЕНКО Гнат Миколайович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Письменник.

З родини священика.

Народився 3 (15) грудня 1856 р. в с. Федорівка Херсонської губернії Російської імперії (яка це з чисельних Федорівок і до якої з областей України нині належить, встановити не вдалося).

Помер 17 травня 1929 р. в м. Ленінград СРСР (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Навчався в Новоросійському університеті, закінчив Петербурзьку консерваторію.

Як літератор дебютував сповненими м'якого гумору нарисами та оповіданнями з життя української глибинки – «Шестеро», «Річкові люди» та ін.

Потім були «Кумедна історія», «Заради свята», повість «На дійсній службі», «Здорові поняття» (обидва – 1890), роман «Не герой», повісті «Генеральська донька» (обидва – 1891), «Жах щастя» (1908), романи «Відступ» (1915), «Виправдання життя» (1916).

Українською мовою вийшли оповідання «Задля хазяйства» (1895, у перекладі М. Коцюбинського) та «Громадський суд» (1901).

П. – автор низки п'єс: «Вища школа», «Життя», «Чарівна казка», «Спокута», мемуарів, спогадів про А. Чехова, літературно-критичних статей..

За життя друком вийшли 12-томне зібрання творів «Повісті та оповідання» (1891-1899), 4-томне зібрання (1905), збірники «В селі» (1887) та «П'єси» (1902), окремі видання «Чесна компанія» (1926), «Мертве море» (1929) та ін.

В це важко повірити, але саме П. критики називали кумиром 90-х років XIX ст.

До того ж, у збірнику «А. П. Чехов в спогадах сучасників» зазначається: «У ці роки близькою людиною у Чехова був новий письменник Потапенко. Він виступив з двома повістями: «Секретар його превосходительства» і «На дійсній службі» – і відразу завоював ім'я. Він приїхав з провінції. Був дуже товариський, володів на рідкість приємним, влучним, тверезим розумом, заражав і радував постійним оптимізмом. Дуже непогано співав. Писав багато, швидко; оцінював те, що писав, невисоко, сам кепкував над своїми творами. Жив марнотратно, був щирим, простим, слабовільним; до Чехова ставився любовно і з повним визнанням його переваги. Жінки його дуже любили. Скорше за те, що він сам кохав їх і – головне – умів кохати».

Утім, Л. Троцький в рецензії «Нові часи – нові пісні» висловив зовсім іншу думку: «Один з вітчизняних віртуозів оптової белетристичної продукції – Гнат Миколайович Потапенко – не користується, як відомо, ні прихильністю, ні навіть увагою критики. Це цілком зрозуміло: критиці нічого робити там, де «художні» твори схожі на товар з магазину готового вбрання».

Нині в С.-Петербурзькій Кунсткамері зберігається гіпсова посмертна маска нашого земляка.

Серед друзів та близьких знайомих П. – А. Чехов, Б. Лазаревський, К. Чуковський, І. Ясинський, Л. Мізіна, В. Бехтерев, Ф. Фальковський та ін.

ПОТЕБНЯ Андрій Опанасович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Громадський діяч.

З дворянської родини. Батько, Потебня О., – офіцер царської армії; брат, Потебня О., – філолог, філософ, літературознавець.

Народився 19 (31) серпня 1838 р. в с. Перекопівка Роменського повіту Полтавської губернії Російської імперії (нині – Роменський район Сумської області України).

Загинув 20 лютого (4 березня) 1863 р. у бою з російськими царськими військами біля Піщаної Скелі (Польща). Похований на місці бою. Прах перенесено до стін замку Піщаної Скелі (1953).

Надгробок донині згадується в інформації на всіх туристичних сайтах як одна з визначних пам'яток в районі м. Кракова.

Закінчив Костянтинівський кадетський корпус (1856).
Служив підпоручиком 15-го піхотного Шліссельбурзького полку (1856-1862).
Член організації «Земля і воля» (1862).
Очільник Комітету російських офіцерів у Польщі (1862).
Учасник замаху на життя царського намісника О. Лідерса (1862).
Активний учасник польського повстання; Безуспішно намагався організувати російський легіон у рядах повстанців (1863).
Пам'яті нашого земляка М. Огарьов присвятив статтю «Слово над труною».
Ось що згадує про нашого земляка О. Герцен: «Восени 1862 з'явився на декілька днів в Лондоні Потебня. Сумний, чистий – ...він приїздив поговорити з нами від себе і від товаришів все-таки йти своєю дорогою. Частіше і частіше були поляки з краю – їх мова була визначеніша і різкіша, вони йшли до вибуху – прямо і свідомо. Мені з жахом увидалося, що вони йдуть в неминучу загибель.
«Смертельно шкода Потебню і його товаришів, – говорив я Бакуніну, – тим більше, що навряд чи дорогою їм з поляками». «Дорогою, дорогою! – заперечував Бакунін. – Не сидіти ж нам вічно склавши руки і рефлектуючи. Історію потрібно приймати, як представляється, а то всякого разу будеш ...або позаду, або попереду». ...У тому, що між офіцерами військ, розташованих в Польщі і Литві, товариство, до якого належав Потебня, росло і міцніло, – в цьому сумніву не могло бути – але воно далеко не мало тієї сили, яку йому навмисно додавали поляки і наївно Бакунін... Услід за ним виїхав і Потебня. Гнітючо сумно попрощався з ним – я жодної секунди не сумнівався, що він йде прямо на загибель».
Серед друзів та близьких знайомих П. – Я. Домбровський, А. Гіллер, З. Падлевський, О. Герцен, І. Кеневич, М. Огарьов, Я. Левкін, С. Бобровський, М. Бескішкін, П. Богдан, І. Арнольдт та ін.

ПОТЕБНЯ Олександр Опанасович

Національний статус, що склався у світі: російський.
Філолог, філософ, літературознавець.
З дворянської родини.
Народився 10 (22) вересня 1835 р. на х. Манів поблизу с. Гаврилівка Роменського повіту Полтавської губернії Російської імперії (нині – с. Гришине Роменського району Сумської області України).
Помер 29 листопада (11 грудня) 1891 р. в м. Харків Російської імперії (нині – адміністративний центр однойменної області України).
Закінчив Харківський університет (1850-1856).
Працював учителем в гімназії (1856-1861), ад'юнктом Харківського університету (1861-1862), стажувався в Австрії, Німеччині, Чехії (1862-1863), був викладачем Харківського університету (1863-1891).
Член-кореспондент Петербурзької академії наук (1875).
Лауреат премії і золотої медалі Петербурзької академії наук.
Голова Харківського історико-філологічного товариства (1877-1890).
Дебютував науковою працею «Про деякі символи в слов'янській народній поезії» (1860).
Потім настала черга наступних доробків: «Думка і мова» (1862), «Про зв'язок деяких уявлень у мові», «Про повноголосся» (обидві – 1864), «Про міфічне значення деяких обрядів і повір'їв», «Про звукові особливості руських наріч» (обидві – 1865), «Про долю і споріднені з нею істоти», «Про купальські вогні і споріднені з ними уявлення» (обидві – 1867), «Нотатки про малоросійське наріччя» (1870), «Замітки про малоруське наріччя» (1871), «З нотаток по російській граматиці» (1874), «Малоруська народна пісня за списком XVI в. Текст і примітки» (1877), «Нарис звукової історії малоросійського наріччя» (1878), «З історії звуків російської мови» (1880-1886), «Пояснення малоросійських і споріднених народних пісень» (1883-1887), «Значення множини в руській мові» (1888), «Мова і народність» (1895), «Про націоналізм», «З нотаток по теорії словесності» (обидві – 1905, посмертно).
Наш земляк переклав українською мовою «Одіссею» Гомера (1905, посмертно).
П. автор численних праць з загального мовознавства, теорії словесності, граматики, фонетики, наголосу, семантики, етимології, діалектології, фольклору, етнографії.

Основоположник психологічного напрямку в мовознавстві, стояв біля витоків історичних граматики та діалектології, етнопсихології, семіотики, соціолінгвістики, творець лінгвістичної поетики. Стверджував, що всі мови мають невичерпні внутрішні ресурси для розвитку. Значну увагу приділяв висвітленню питань історичного розвитку української мови.

За редакцією П. виходили твори Г. Квітки-Основ'яненка (1887-1890), П. Гулака-Артемовського (1888), І. Манжури (1889; 1890).

Офіційною наукою визнано: ідеї нашого земляка сильно вплинули на російських лінгвістів другої половини 19-першої половини 20 ст.

У свою чергу, демократичні симпатії П., котрих він не приховував, були причиною занадто прохолодного ставлення до нього з боку влади. Через це низка робіт видатного ученого не побачили світу в дореволюційній Росії та СРСР. Серед них – «Етимологічний словник східнослов'янських мов». А його «Буквар» взагалі заборонила цензура.

Певний час не за доброї волі він мусив жити і заробляти на шматок хліба у Воронежі.

Відомий письменник Д. Яворницький в автобіографічному романі «За чужий гріх» вивів О. Потебню в образі професора Хмари (1907).

У с. Гришиному відкрито народний музей О. Потебні, встановлено пам'ятник (1977).

Ім'я П. присвоєно Інституту мовознавства АН України (1945), а також одній з харківських вулиць.

В Україні регулярно проходять Потебнянські читання (з 1977).

Серед друзів та близьких знайомих П. – Д. Овсянико-Куликівський, В. Харцієв, М. Сумцов, А. Вебер, Д. Яворницький, Д. Пильчиков, В. Гнилосиров, Б. Ляпунов, О. Попов, А. Горнфельд, М. Лободовський, О. Ветухов, М. Халанський та ін.

ПОТОЦЬКИЙ Павло Платонович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Військовий і культурний діяч, історик, бібліофіл, колекціонер.

З дворянської родини. Батько, Потоцький П., – повітовий суддя.

Народився 12 грудня 1857 р. в с. Просяниківка Кобеляцького повіту Полтавської губернії Російської імперії (нині – Кобеляцький район Полтавської області України).

Помер 27 серпня 1938 р. в м. Київ СРСР (нині – столиця України). Похований в одній з безіменних братських могил на території Лук'янівського цвинтаря.

Закінчив Полтавський кадетський корпус (1874), Петербурзькі артилерійські училище і академію.

Служив офіцером лейб-гвардії 1-й артилерійській бригаді (1877-1902), командиром дивізіону 2-ї артилерійської бригади (1902-1904); 22-ї (1904) і 25-ї (1904-1907) артилерійських бригад; артилерії 13-го артилерійського корпусу (1907-1908), командиром (1908-1910), інспектором (1910-1914) артилерії гвардійського корпусу, командиром 2-ї гвардійської піхотної дивізії (1914-1916); 1-го гвардійського корпусу (1916-1917), перебував у резерві при штабах Київського і Петроградського військових округів (1917-1918), науковим співробітником Головного управління архівними справами, членом Ради військово-наукового видавництва, завідувачим Ленінградським військовим музеєм (1919-1926), директором (1926-1934), науковим співробітником (1934-1938) Музею України.

Учасник російсько-турецької (1877-1878), російсько-японської (1904-1905), Першої світової (1914-1917) воєн.

Дійсний член Імператорського Військово-історичного товариства.

Член Ленінградського товариства дослідників української історії, письменства та мови.

Почесний член Полтавської ученої архівної комісії.

Кавалер ордена св. Георгія 4-го ступеня (1914), св. Олександра Невського.

Друкувався в журналах «Російський інвалід», «Урядовий вісник».

Як літератор дебютував книгою «Гвардія російського царя під Нарвою в 1700-1704 роках» (1890).

Потім настала черга наступних доробків: «Історичний музей гвардійської артилерії» (1892), «Століття російської кінної артилерії» (1894), «Історія гвардійської артилерії з 1682 по 1896 рік» (1896), «4-я батарея лейб-гвардії 1-й артилерійської бригади» (1898), «До історії Петровського Полтавського кадетського корпусу» (1900), «Краєзнавство в Росії в другій половині XVIII століття» (1926).

Всього наш земляк залишив по собі 16 наукових праць.

Власну бібліотеку, яка складалася з 17 тисяч книг, 300 картин, 15 тисяч гравюр і літографій, багаті колекції зброї, художніх меблів, кришталю та порцеляни, мап України, особистих речей і малюнків Т. Шевченка, документів гетьманського архіву передав Народному комісаріатові освіти Української РСР (1926). Безцінні реліквії під назвою «Музей України. Зібрання Потоцького» проіснувало до кінця 30-х рр. минулого століття і щезло в «засіках Батьківщини».

З більшовицькою владою особливого порозуміння не знаходив. Заарештований за звинуваченням в участі в контрреволюційній офіцерській організації (1938).

Помер під брамою Лук'янівської тюрми, повертаючись з чергового допиту.

Друга його дружина Єлизавета та її сестра Любов Давидови, онучки героя війни 1812 р., розстріляні.

Усі вони реабілітовані посмертно (1960).

Серед друзів та близьких знайомих П. – Д. Дашков, І. Крип'якевич, О. Єрмолов, І. Лутковський, В. Табурін, Ф. Ернст, Г. Орджонікідзе, В. Барінова, Е. Ерріо та ін.

ПОТОЦЬКИЙ Ян Йосипович

Національний статус, що склався у світі: польсько-російський.

Письменник, журналіст, видавець, історик, етнограф, географ, соціолог, археолог. Перший славіст, який досліджував ранню історію скіфів, сарматів, слов'ян. Першим у світі піднявся у повітря на кулі власної конструкції (1790).

З графської родини. Батько, Потоцький Й., – коронний кравчий.

Народився 8 березня 1761 р. в с. Пиків Вінницького повіту Подільської губернії Російської імперії (нині – Калиновський район Вінницької області України).

Звів рахунки з життям пострілом у голову 20 листопада (2 грудня) 1815 р. в с. Уладівка Пиківської волості Вінницького повіту Подільської губернії Російської імперії (нині – Літинський район Вінницької області України).

Мав пристойну домашню освіту, стажувався у професорів Женеви та Лозанни (1774-1778), закінчив Віденську військову академію.

Дійсний член Варшавського товариства друзів науки (1803).

Почесний член петербурзької Імператорської академії наук (1806).

Почесний доктор Московського університету (1808).

Мальтійський лицар (1779).

Таємний радник.

Кавалер російського ордена св. Володимира I-го ступеня.

Подорожував Італією, Сицилією, Мальтою, Тунісом, Грецією, Сербією, Марокко, Угорщиною, Францією, Швейцарією, Британією, Іспанією, Єгиптом, Туреччиною, Голландією, Китаєм, Монголією, Сибіром, Кавказом.

Перу П. належать сотні газетних і журнальних публікацій. Проте він серйозно займався і наукою.

Серед його значних доробків – п'ятитомник «Дослідження Сарматії» (1789-1892),

чотирьохтомник «Історичні та географічні матеріали про Скіфію, Сарматію і слов'ян» (1796),

книги «Коротка історія народу Росії» (1802), тритомник «Давня історія Волинської губернії»

(1804-1805), «Археологічний атлас Європейської Росії» (1805), «Основи хронології».

П. також – автор світового пригодницького бестселера «Рукопис, знайдений в Сарагосі» (1847), за яким польський режисер В. Хас зняв однойменний фільм (1965). За мотивами роману іспанський драматург Ф. Н'єва написав комедію (2003).

Всього наш земляк залишив після себе 24 великі наукові праці.

Що стосується особистого життя, то наш земляк, розлучившись з Ю. Любомирською, взяв шлюб з К. Потоцькою (1798).

Серед друзів та близьких знайомих П. – А. Чарториський, Ж.-П. Бланшар, Олександр І, В.

Головнін, Ф. Месмер, І. Гудович, Каліостро, Л. К. Сен-Мартен та ін.

ПОХІТОНОВ Іван Павлович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Художник.

З поміщицької родини.

Народився 27 січня (8 лютого) 1850 р. в маєтку Мотронівка Єлизаветградського повіту

Херсонської губернії Російської імперії (нині – Знаменський район Кіровоградської області України).

Помер 12 грудня 1923 р. в м. Брюссель (Бельгія). За іншими даними, в м. Льєж (Франція).

Навчався московській Петровсько-Розумовській землеробській і лісовій академії (1868-1869), Новоросійському університеті (1870-1871).

Працював контролером кас Одеського відділення державного банку, управляючим батькового маєтку.

Дійсний член Петербурзької академії мистецтв (1904).

Член російського Товариства пересувних художніх виставок (1905).

Член паризького Товариства допомоги російським художникам.

Серед найвідоміших його полотен: «Барбізон» (1880), «Портрет І. С. Тургенєва» (1882), «Рання весна. По. Пралі на березі Гави» (1885), «Пралі» (1890), «Біарріц. Перед грозою. Озеро в Ландах» (1891), «Тру-Лует. Осінній вечір», «Тру-Лует. Зима. Вид із квартири художника», «Тру-Лует. Рання весна», «Ла-Панн. Захід сонця в дюнах», «Ла-Панн. Пляж» (усі – 1895), «В'їзд до Ясної Поляни» (1905).

Пейзажі вражають вишуканими тональними ефектами. Їх можна назвати мініатюрами. Фарби його пейзажів сіяють, мов емаль.

Французькі критики порівнювали Похітонова з «малими голландцями». Проте широкої популярності в Росії не отримав. Воно й не дивно: дотепер у Франції його знають краще.

Роботи нашого земляка нині зберігаються в Третьяковській галереї (РФ), музеї образотворчих мистецтв Туркменістану (Туркменістан).

З царською владою мав проблеми: за участь в русі народовольців його виключили з Петровсько-Розумовської землеробської і лісової академії й вислали на батьківщину під нагляд поліції (1869). Не сприйняв П. і більшовицької революції, емігрувавши до Бельгії (1919).

Недавно видавництво «Біле місто» випустило альбом репродукцій митця, який став гарним подарунком поціновувачам його таланту (2004).

Серед друзів та близьких знайомих П. – М. Рутковський, І. Остроухов, В. Поленов, О. Боголюбов, І. Мечников, Е. Карр'єр, І. Рєпін, А. Арпіньї, І. Крамської, К. Савицький, В. Васнецов, В. Серов, Ж. Дюпре, І. Гінцбург, К. Коро, Е. Мейссон'є та ін.

ПОХІТОНОВ Микола Данилович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Народоволець.

З дворянської родини. Батько, Похітонов Д., – генерал-майор царської армії.

Народився в 1857 р. в м. Миргород Полтавської губернії Російської імперії (нині – районний центр Полтавської області України).

Помер в 1896 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Закінчив Київські військову гімназію (1874) і артилерійське училище (1876), Артилерійську академію (1879-1882).

Служив в 5-й артилерійській бригаді (1876-1879).

Член Петербурзького артилерійського гуртка народовольців.

Заарештований (1883) і засуджений в ході «процесу 14-и» до пожиттєвої каторги (1884).

В. Фігнер пізніше згадувала: «Похітонов не відрізнявся ні особливою енергією, ні силою характеру. Це була натура м'яка, яка потребувала товариської підтримки і схильна до епікурейства: він любив життя і всі його радощі. Як людині досить розпечений, без щонайменшої нотки аскетизму, йому, мабуть, було найважче в Шліссельбурзі, і його життя там було повне страждань і завершилася катастрофою. ...Похітонов збожеволів. Для неспостережливого ока це сталося майже раптово. ...М'який і поступливий, він почав виявляти запальність і надзвичайну впертість. ...Його мучили галюцинації, і він робив безупинні спроби до самогубства, що вимагало невсипущого нагляду. Він то співав псалми, то несамовито кричав і впадав в буйство. Звертаючись до Лукашевича, якому дозволяли входити до нього, він закликав Йосипа Дементієвича ім'ям матері і благав розтрити йому голову».

А ось який теплий запис зробив у своєму щоденнику В. Вернадський: «Він залишив незгладимий слід в моєму житті і здійснив великий вплив на мій світогляд... Я не знав особи, глибшої за розумом, добрішої серцем, і не було людини, яка мала на мене сильніший вплив, виключаючи мого дядька та батька. ...Лише тоді, коли більшість маси зрозуміє і своє становище і свої сили, тільки тоді можливе розумніше повалення нинішнього паразитного уряду. Для цього необхідно розповсюдження знання, а для того – народної літератури».

Серед друзів та близьких знайомих М. – В. Вернадський, В. Фігнер, Л. Волкенштейн, І. Лукашевич, М. Ашенбреннер, В. Іванов, С. Златопольський, В. Чуйков, І. Ювачев, Д. Суровцев, Л. Чемоданова, М. Рогачов та ін.

ПРОКОПОВИЧ Єлисей (Єлеазар)

Національний статус, що склався у світі: російський.

Державний діяч, священник, письменник, видавець, перекладач. В чернецтві – Феофан (1705).

З купецької родини.

Народився 17 (27) квітня 1677 р. в м. Київ Російської імперії (нині – столиця України).

Помер 8 (19) листопада 1736 р. в м. Петербург Російської імперії (нині – м. Санкт-Петербург РФ).

Останніми словами мислителя були: «О, голово, голово, розуму впившись, куди ся прихилиш?».

Похований в Новгородському Софіївському соборі.

Навчався в початковій школі при Києво-Братському монастирі, Києво-Могилянській колегії (1687-1696), Римській єзуїтській грецькій колегії св. Афанасія (1698-1701).

Був викладачем (1705-1711), ректором (1711-1716) Києво-Могилянської академії, ігуменом Києво-Братського монастиря (1711-1716), єпископом Псковським (1718-1725), архієпископом Новгородським (1725-1736).

Другий віце-президент Святого Синоду (1721).

Перу нашого земляка належать наступні філософські і політичні доробки: «Слово ...у тиждень митаря й фарисея, на честь молодих Симеона Мировича й Ганни Забілівни», «Володимир» (обидва – 1705), «Про ярмо незручноносиме» (1712), «Родовід великих князів і царів російських» (1717), «Перше навчання отрокам» (1720), «Духовний регламент», «Розшук історичний...», «Про шлюби правовірних осіб з іновірних міркувань», «Про піднесення імені патріаршого в церковних молитвах» (усі – 1721) «Про правила причту церковного й чина чернечого», «Правда волі монаршої у визначенні спадкоємця держави своєї» (обидва – 1722), «Міркування про книгу Соломонову, названу «Піснею пісень», «Історія про обрання й сходження на престол ...государині Ганни Іванівни» (обидва – 1730), «Подяка від служителів домовиків економові Гарасимові за солод нововигаданий» (1735).

Буквар «Перше навчання отрокам» впродовж 1720-1724 рр. витримав 12 (!) видань в Росії і 7 – в Сербії. Друкувався також англійською та німецькою мовами.

Широкі відомі були у свій час і проповіді П.: «Слово в день народження ...Петра Петровича», «Розмова громадянина з селянином і співаком або дячком церковним», «Розмова тектона, тобто древо справи, з купцем» (усі – 1716), «Слово в тиждень осмунадесять», «Слово похвальне на тезоіменитство ...Катерини» (обидві – 1717), «Слово про владу й честь царську», «Слово в день святого благовірного князя Олександра Невського» (обидві – 1718), «Слово про мир, укладений імперією Російською й короною шведською» (1722).

Також наш земляк автор віршів: «Про папську сентенцію стосовно Галілея», «За могилою Рябою», «Всяк себе в допомогу Всевишнього», «Геть відійди, геть», «І. І. В. на приїзд до підмосковного села Владикіно».

Переклав з латини «Зображення християно-політичного владаря, символами пояснене» Ф. Д. де Сааведри.

Багато поезій нашого земляка стали піснями: «За могилою Рябою», «Геть відійди, геть», «Всяк себе в допомогу Всевишнього», «Міцний той, хто на Бога сподівається», «Плаче пастушок». Так що недарма В. К. Тредіаковський порівнював П. з Горацієм.

Взагалі П. – найчастіше друкований за життя письменник першої третини XVIII ст.

До того ж, з іменем нашого земляка багато чого пов'язано зі словом «вперше». Наприклад, він – перший теоретик питань держави й права на теренах Російської імперії; написавши «Родовід великих князів і царів російських», вперше запровадив принципи історичності творів, наполягаючи на неприпустимості вимислу й суб'єктивізму; вперше в історії російської шкільної драми звернувся до історичного сюжету; вперше у російській поезії використав італійську октаву, алкієву строфу, різноманітні способи римування й строфіку віршів, чергуючи різні за довжиною рядка.

В цілому творчість П. – сполучна ланка між древньоруською літературою й літературою нового часу, яка суттєво вплинула на розвиток суспільної думки й літератури XVIII ст.

Залишив після себе Російській Академії Наук велику бібліотеку (бл. 30 тис. книг) та значну колекцію картин (бл. 170 полотен).

Щоправда, і деякі сучасники нашого земляка, і історики та літературознавці ставлять йому у провину вірну дружбу з Петром І, найперше називаючи «Слово похвальне про преславну над військами шведськими перемогу» і «Спінікіон» (обидва – 1709).

Серед друзів та близьких знайомих П. – Я. Маркович, А. Кантемір, М. Ломоносов, В. Татищев, Г. Бужинський, Ф. Кролик, Т.-З. Баср, М. Гнедич, Петро І, Д. Голицин, О. Меншиков, А. Матвєєв, Х. Вольф, І.-Ф. Буддей, Ю.-С. Шаршмідт, А.-Г. Франк та ін.

ПРОКОПОВИЧ Петро Іванович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Пасічник, винахідник. Конструктор першого у світі напіврозбірного рамкового вулика (1814).

З родини священика.

Народився 10 липня 1775 р. в с. Митченки Конотопського повіту Російської імперії (нині – Бахмацький район Чернігівської області України).

Помер 22 березня (3 квітня) 1850 р. на х. Пильчики Конотопського повіту Чернігівської губернії Російської імперії (нині – Бахмацький район Чернігівської області України). Похований на місцевому цвинтарі. Надгробок прикрашає силует бджолиного стільника, всередині якої квіти конюшини з бджолами на них. Напис звіщав: «Присвятивши себе бджільництву, я віддав йому все життя, всі думи, всю пильність».

Закінчив Києво-Могилянську академію (1786-1894).

Служив кадетом Переяславського кінно-єгерського полку (1794-1798).

Брав участь в Середньоазіатському поході, бойових діях під Варшавою і Прагою.

Дійсний член Московського товариства сільського господарства.

Кавалер ордена св. Володимира 4-го ступеня.

Лауреат золотої та срібної медалей Московського товариства сільського господарства.

Власник найбільшої на той час пасіки на теренах Російської імперії – 10000 вуликів; фундатором першої і єдиної у світовій практиці школи бджільництва (1828).

Винахід П. напіврозбірного рамкового вулика забезпечував отримання меду без попереднього знищення бджіл, що означало справжню революцію в бджільництві. Своїм відкриттям П. поклав початок розвитку раціональної системи бджільництва. Зазнавши низки удосконалень, вулик набув поширення у всьому світі.

До того ж, винахід спричинив низку нових винаходів (вощина, медогонка, корпусне утримання бджіл). На жаль, ім'я нашого земляка на заході практично невідоме, хоча є усі підстави припускати, що інші рамкові вулики (Держжона, Берлепша і Лангстрота) були винайдені пізніше. Розробив простий безмедикаментозний метод лікування гнильці.

Пасіку П. відвідали Т. Г. Шевченко 1843) і російський імператор.

Друкувався в журналах «Вітчизняні нотатки», «Землеробський журнал», «Сучасник», «Журнал сільського господарства», «Новий час».

Як вчений-пасічник дебютував брошуру «Нотатки про бджіл» (1808).

Потім настала черга наступних доробків: «Грамота бджільництва, або Мистецтво зображати певними знаками різні стани бджолиних сімей» (1836), «Школа бджільництва» (1866).

Його перу також належить капітальний «Методичний твір про бджіл і бджільництво».

П. планував видрукувати свій 12-томний рукопис, проте царський уряд не дозволив.

Всього залишив по собі понад 60 наукових статей.

Ім'я П. викарбуване на золотій дошці в залі засідань Московського товариства сільського господарства (1875).

З нагоди 200-річчя з дня народження П. в м. Батурин відкрито пам'ятник (1975). На ньому викарбувані слова «Прокопович Петро Іванович. 1775-1850 рр. Видатному діячеві вітчизняного бджолярства».

У краєзнавчому музеї м. Конотоп зберігаються рукописи вченого, документи, втулковий вулик «Карбон», липівка, роївня і сонячний годинник.

Ім'я нашого земляка присвоєно Українському національному інституту бджільництва.

В м. Гадяч Полтавської області функціонує Національний науковий центр ім. П. І. Прокоповича. Серед друзів та близьких знайомих П. – Т. Шевченко, С. Великдан, Ф.-П. Деволант та ін.

ПРОКОФ'ЄВ Сергій Сергійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Композитор.

З родини службовців. Батько, Прокоф'єв С., – управляючий маєтком.

Народився 11 (23) квітня 1891 р. в маєтку Сонцівка Бахмуцького повіту Катеринославської губернії Російської імперії (нині – с. Красне Красноармійського району Донецької області України).

Помер 5 березня 1953 р. в м. Москва СРСР (нині – столиця РФ). Похований на Новодівочому цвинтарі.

Навчався в Петербурзькій консерваторії (1904-1914).

Гастролював у Росії, США, Німеччині, Франції, Бельгії, СРСР.

Член лондонського Королівського музичного товариства.

Шестиразовий лауреат Державної премії СРСР (1943; тричі – 1946; 1947; 1951).

Лауреат Ленінської премії (1957).

Автор 9 фортепіанних сонат, 8 опер, 7 балетів, 7 симфоній.

Найвідоміші доробки: опери «Гравець» (1915-1916), «Любов до трьох апельсинів» (1919), «Війна і мир» (1942), «Заручини в монастирі» (1946), балети «Казка про блазня» (1915), «Сталевий скік» (1927), «Блудний син» (1928), «На Дніпрі» (1932), «Ромео і Джульєтта» (1936), «Попелюшка» (1945), «Кам'яна квітка» (1949), кантати «Семеро їх» (1917), «Олександр Невський» (1938), «Класична симфонія» (1917), «Скіфська сюїта» (1915), «Третій фортепіанний концерт» (1920), симфонічна казка «Петрик та вовк» (1936).

Перу композитора також належить низка сюїт, поем, увертюр, п'єс, романсів, пісень, музика до театральних спектаклів та кінофільмів.

В. Маяковський назвав П. головою музичного відділу земної кулі.

В буремні роки пролетарської революції, втративши бодай щонайменшу можливість плідно працювати (хіба розумілися революційні солдати і матроси на високому мистецтві?), П. емігрує спочатку в США (1918-1922), потім – Німеччину (1922-1923), Францію (1923-1933).

Врешті-решт, композитор, мотивуючи рішення тугою за батьківщиною, повертається до СРСР (1933). Втім, деякі музикознавці вказують й на інші причини, які, буцімто, мали місце. Це неспроможність П. на рівних конкурувати з надзвичайно популярними в той час у Європі І. Стравінським та С. Рахманіновим, а ще – банальні картярські борги.

Має блискучий успіх. Відмовляється від голлівудського контракту (1938).

Втім, це не убезпечує від ідеологічних прочуханок з боку ЦК КПРС: прізвище нашого земляка фігурує навіть у зловісній постанові «Про оперу «Велика дружба» В. Мураделі»: «Особливо погані справи в царині симфонічної й оперної творчості. Мова йде про композиторів, котрі притримуються формального, антинародного напрямку... таких, як тт. Д. Шостакович, С. Прокоф'єв, А. Хачатурян, В. Шебалин, Г. Попов, М. М'яковський та ін.» (1948).

Не складається і приватне життя. Нічим закінчується роман 26-річного композитора з с 17-річною харків'янкою П. Подільською: дівчина не ризикнула емігрувати. Набагато пізніше наш земляк залишить дружину, іспанську співачку Л. Кодіну, з якою матиме двох синів, й пов'яже свою долю з М. Мендельсон (1941).

Чи то простий збіг обставин, чи П., так би мовити, заздалегідь «володів інформацією», про що не хотілося б думати, але Л. Кодіну невдовзі заарештовують, звинувативши у шпигунстві, й засуджують до 20 років сталінських таборів (1948). За свідченнями інших в'язнів, у Воркуту нещасній писали тільки діти.

Запроторили більшовики до в'язниці і двоюрідного брата композитора О. Раєвського.

Багатющий архів П. до його смерті зберігався в США. На вимогу ін'юркології повернутий до СРСР і переданий до Центрального державного архіву (1955). Нічого зі спадщини музиканта не друкувалося. Вперше ті ж «Щоденники» побачили світ власним коштом сина композитора у Франції (2002).

Ім'я П. присвоєно Московській дитячій музичній школі №1, в якій відкрито меморіальний музей (1968). На будинках, де мешкав музикант, встановлені меморіальні дошки.

Серед друзів та близьких знайомих П. – М. Римський-Корсаков, О. Глазунов, С. Дягілев, М. М'яковський, М. Кузьмін, В. Щербачов, М. Набоков, Б. Асаф'єв, О. Оссовський, Т. Хренніков, В. Дукельський, В. Дранішніков, К. Лядов, І. Вітоль, Х. Капабланка та ін.

ПРОСКУРА Лука Овсійович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Священик. У чернецтві – Лаврентій (1912). Як Лаврентій Чернігівський зарахований до лику святих Російською Православною Церквою (1993).

З селянської родини.

Народився в 1868 р. в с. Карильське Кролевецького повіту Чернігівської губернії Російської імперії (нині – Коропський район Чернігівської області України).

Помер 6 (19) січня 1950 р. в м. Чернігів Чернігівської області СРСР (нині – адміністративний центр однойменної області України). Похований у малому храмі Чернігівського Троїцького монастиря. Прах перенесено до Троїцького храму (1993).

Закінчив початкову земську школу.

Був регентом хору Карильської сільської церкви, Рихловського Нікольського монастиря, Чернігівського Троїцького архієрейського дому (1905-1912), ієродияконом (1914-1916), ієромонахом (1916-1928), архимандритом (з 1928).

День пам'яті – 11 січня.

Життю нашого земляка присвячена книга В. Шумила «Схіархимандрит Лаврентій Чернігівський і його час. Нарис церковного життя Чернігівської єпархії: 1868-1950 рр.».

А ось пророцтво, яке залишив нам земляк: «Настане час, коли і недіючі храми (закриті) ремонтуватимуть, обладнають не лише зовні, а й зсередини. Бані золотитимуть як храмів, так і дзвіниць. А коли закінчать все, наступить час, коли запанує антихрист. Моліться, аби Господь продовжив нам час для зміцнення, тому що жахливий чекає нас час. І бачите, як все підступно готується? Всі храми будуть у найбільшому благоліп'ї... Ремонтні їх триватимуть до самого пришествя антихриста, і скрізь буде благоліп'я небачене. Буде вільний в'їзд до Єрусалиму і виїзд для всякої людини. Але тоді прагніть не їздити, тому що все буде зроблено для того, аби спокусити. ...Антихрист походить від блудної діви – єврейки дванадцятого коліна «блудодіяння». ...Його чутиме і бачитиме весь світ. ...

Ненавидітиме християн. Почнуться останні гоніння на християнську душу, яка відмовиться від печатки сатани. ...Земля не дасть урожаю... Води також не буде, всі річки і озера висохнуть».

Серед друзів та близьких знайомих П. – А. Соколов, С. Муравйов, Ю. Кислий, І. Козько, М. Тишкевич, А. Яковенко, Г. Флерова, С. Чернецький, С. Нілус, П. Гладков, Д. Іванов, Г. Смільницький, М. Корма, В. Богоявленський, П. Кедров та ін.

ПРОСКУРОВ Іван Йосипович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Військовий діяч, льотчик. Перший вихідець з України – Герой Радянського Союзу (1937).

З міщанської родини. Батько, Проскуров Й., – робітник-залізничник.

Народився 5 (18) лютого 1907 р. в с. Малій Токмачі Бердянського повіту Таврійської губернії Російської імперії (нині – Оріхівський район Запорізької області України).

Розстріляний 28 жовтня 1941 р. в с. Барбиш Куйбишевського району Куйбишевської області СРСР (нині – в межах м. Самари РФ).

Закінчив запорізьке Олександрівське залізничне училище (1924), навчався на робітничому факультеті Харківського сільськогосподарського інституту (1930), в Харківському інституті механізації та електрифікації сільського господарства (1931), в Сталінградській школі військових льотчиків (1931-1934), закінчив Єйську школу військово-морських льотчиків (1934).

Був помічником вагранника (1924-1926), головою районного секретаріату профспілок (1926-1927), командиром екіпажа і командиром загону 23-ої авіаційної бригади (1934-1935), загону 89-ої важкобомбардувальної авіаційної ескадрильї (1935-1936), 1-ї інтернаціональної бомбардувальної ескадрильї «Іспанія» (1936-1937), 54-ої авіаційної бригади (1937), 2-ої окремої авіаційної армії особливого призначення (1938-1939), заступником наркома оборони СРСР, начальником Розвідувального управління РККА (1939-1940), командувачем ВПС Далекосхідного фронту (1940), помічником з далекої бомбардувальної авіації начальника Головного управління ВПС Червоної Армії (1940-1941), командуючим ВПС 7-ої армії (1941).

Депутат Верховної Ради СРСР 1-го скликання (1937).

Герой Радянського Союзу (1937).

Учасник Міжнародних авіаційних змагань в Бухаресті (1935). Посів перше місце в змаганнях з набору висоти.

За завданням уряду СРСР здійснив переліт по маршруту «Москва – Хабаровськ» за 29 годин 47 хвилин, встановивши рекорд, за що отримав від наркома оборони іменний золотими годинник (1936).

Згодом П. заарештували за звинуваченнями в тому, що він був «залучений в змовницьку антирадянську організацію, за завданням якої проводив ворожу роботу з послаблення військової потужності СРСР. Після повернення з Іспанії гальмував бойову підготовку льотного складу, не боровся з аварійністю» і без всякого слідства чи суду розстріляли (1941).

Реабілітований за відсутністю складу злочину (1954).

Півстоліття прохідну Запорізького ВАТ «Запорізький кабельний завод» прикрашала меморіальні дошка з портретом гашого земляка та за часів незалежності бронзовий барельєф став здобиччю мисливців за металами; тепер на звичному місці – копія.

Серед друзів та близьких знайомих П. – Г. Прокоф'єв, В. Молоков, В. Миронов, О. Локтіонов, Г. Штерн, П. Ричагов, Є. Птухін, П. Пумпур, Л. Сергєєв, Г. Тхір, Я. Смушкевич, О. Голованов, М. Остряков та ін.

ПУЛЮЙ Іван Павлович

Національний статус, що склався у світі: австро-чеський.

Фізик, електротехнік. Фундатор світової науки про Х-промені, які не зовсім заслужено у всьому світові іменують «рентгенівськими».

З селянської родини.

Народився 2 лютого 1845 р. в с. Гримайлів Скалатського повіту Австрійської монархії (нині – Гусятинський район Тернопільської області України).

Помер 31 січня 1918 р. в м. Прага (Чехія). Похований на Мальвазінському цвинтарі. За заповітом мав бути похований в рідному селі.

Закінчив Тернопільську класичну гімназію (1856-1864), теологічний (1864-1869) і філософський (1869-1873) факультети Віденського університету, Страсбурзький університет (1875-1877).

Працював асистентом Віденського університету, асистентом-викладачем Військово-морської академії у м. Фіуме (нині – м. Рієка в Хорватії), технічним директором Віденського електротехнічного бюро, викладачем, деканом празької Німецької вищої технічної школи, викладачем Празького політехнічного інституту (1884-1916).

Державний радник з електротехніки Чехії і Моравії.

Дійсний член наукового товариства ім. Т. Шевченка.

Кавалер австрійського Лицарського Хреста Цісаря Франца-Йосифа.

Друкувався в журналах «Повідомлення Віденської Імперської Академії Наук», «Physical Memoirs».

У світі широко відомі його праці в галузі молекулярної фізики (дані про коефіцієнти внутрішнього тертя та дифузії газів і пари є вихідними, коли обчислюють середню довжину вільного пробігу молекул, їхню кількість в одній грам-молекулі тощо), електротехніки (українець удосконалив технологію виготовлення розжарювальних ниток для ламп накаливання, першим дослідив неонове світло), телефонії (низка промислово розвинених країн Європи запатентували запропоновану ним конструкцію станцій та абонентських апаратів, зокрема застосування розподільчого трансформатора). За участі нашого земляка запущено ряд електростанцій на постійному струмові в Австро-Угорщині, а також першу в Європі на змінному струмові. Лампи нашого земляка були визнані кращими за лампи Едісона, вони демонструвалися на всесвітній виставці в м. Штатс (1884).

Він виступав за створення національного університету у Львові, друкував статті на захист української мови. У роки першої світової війни наголошував на відродженні нашої державності.

Перу П. належить наступні наукові доробки: «Про нерухомі зірки і планети», «Про тертя газів, які утворюються з пари», «Вияснення явищ у повітряно-порожній лампі», «Непропаща сила», «Сяюча електронна матерія і четвертий стан речовин».

Він також написав українською мовою книги «Молитовник» (1870) й «Україна та її міжнародне політичне значення» (1915).

Всього на рахунок вченого – близько 50 наукових праць українською, німецькою, англійською мовами, насамперед з проблем катодного випромінювання та Х-променів, які він відкрив (1892). Першим у світі зробив «рентгенівський» знімок скелета.

Один з співавторів першого перекладу українською мовою «Псалтиря» і «Євангелія» (1903).

П. і його дружина Катерина-Марія Стозіцька народили п'ятнадцятеро дітей, проте живими залишилося тільки шестеро

Нині пам'ятник видатному землякові споруджено в с. Гримайлів, де він народився, а погруддя – в м. Тернопіль.

Його ім'я носять Тернопільський державний технічний університет (1994), вулиця в м. Київ.

На честь П. встановлено меморіальні дошки у містах Відень (Австрія) і Прага (Чехія).

На сесії відділення фізики і астрономії НАН України прийнято рішення про запровадження премії імені П. для студентів та аспірантів.

На честь 150-річчя з дня народження вченого в Україні випущено ювілейні марку та конверт (1995).

Серед друзів та близьких знайомих П. – А. Ейнштейн, В. Барвінський, І. Нечуй-Левицький, В. Форман, П. Куліш, А. Кундт, М. Чайковський, Г. де Метц, І. Горбачевський, В. Рентген, Ф. Кржіжжик та ін.

ПУЦЕК-ГРИГОРОВИЧ Василь Григорович

Національний статус, що склався у світі: російський.

Священик. В чернецтві – Веніамін (1740). Автор удмуртської, марійської і чуваської граматик.

З родини військового. Батько, Пуцек-Григорович Г., – значковий товариш Лубенського полку.

Народився на початку XVIII ст. в м. Лохвиця Пирятинського повіту Полтавської губернії

Російської імперії (нині – районний центр Полтавської області України).

Помер 21 червня 1785 (1783?) р. поблизу м. Казань Російської імперії (нині – столиця Татарської Республіки у складі РФ). Похований в Казанській Седмиозерній Богородицькій пустині.

Навчався в Київській духовній академії.

Був учителем слов'яно-латинської школи (1733-1738), викладачем (1738-1741), префектом (1741-1744), ректором (1744-1746) архімандритом Казанського Спасо-Преображенського монастиря (1744-1746), при царському дворі (1746-1748), єпископом Нижегородським і Алатирським (1748-1753), єпископом Тверським (1753-1758), єпископом Псковським (1758-1761), архієпископом Санкт-Петербурзьким і архімандритом Олександрово-Невської лаври (1761-1762), архієпископом Казанським і Свіязьким (1762-1782).

Член Св. Синоду (1753).

Брав участь у похованні імператора Петра III і коронації Катерини II (обидві події – 1762).

Твори П.-Г. друкувалися в газеті «Казанські губернські відомості», журналах «Православний співбесідник», «Російський архів».

Перу нашого земляка належать наступні доробки: «Слово на новий 1747 рік», «Відозва до народу під час пугачовського бунту», «Слово на 25 день травня», «Напучувальне послання до пастви», «Слово, виголошене на публічних зборах в Казанській гімназії», «Листи Веніаміна, архієпископа Казанського, до архімандрита Платона Любарського».

Коли в Київській духовній академії сталася сильна пожежа (1780), П.-Г., перебуваючи на службі в Казані, пожертвував землякам-погорільцям низку дорогіших видань для тамтешньої бібліотеки. За життя П.-Г. довелося випробувати тяжкість брехливого доносу капрала І. Арестова, в якому той звинуватив владу у зносінах з О. Пугачовим. Слідча комісія поспішно висловила недовіру нашому земляку й розпорядилася взяти його під домашній арешт (1774). Проте згодом наклепник зізнався в брехні, за що був засланий на каторжні роботи, а безвинного реабілітували.

По смерті виявилось, що у святителя немає особистих накопичень і похорон відправили на монастирський кошт. Свою ж величезну бібліотеку П.-Г. заповів Казанській духовній семінарії.

Серед друзів та близьких знайомих П.-Г. – Ф. Прокопович, Г. Кременецький, С. Кулябка, І. Рогалевський, П. Любарський, Л. Конашевич, С. Гловацький, І. Дячківський, П. Соколовський, Д. Сеченов, А. Симановський, С. Светловський та ін.

ПШЕБОРСЬКИЙ Антоній-Боніфацій Павлович

Національний статус, що склався у світі: польсько-російський.

Математик, механік. У математиці існує науковий термін «рівняння Пшеборського»
З лікарської родини. Батько, Пшеборський П., – флотський медик.
Народився 14 (26) травня 1871 р. в с. Хороша Липовецького повіту Київської губернії Російської імперії (нині – Липовецький район Вінницької області України).
Помер 24 травня 1941 р. в м. Варшава (Польща). Похований на одному з місцевих цвинтарів.
Закінчив Миколаївську Олександрівську гімназію (1890), фізико-математичний факультет Київського університету (1890-1894), стажувався в Геттінгенському університеті (1904-1905).
Працював викладачем Харківського технологічного інституту (1898-1899), Харківського університету (1899-1922), був ректором останнього (1920-1921), викладачем Віленського (1922), Варшавського університетів (1922-1939).
Член Варшавської академії технічних наук (1923).
Член Варшавського наукового товариства (1930).
Член Польських математичного і фізичного товариств, Київського, Московського, Казанського математичних товариств, Берлінського товариства математиків і механіків.
Секретар Харківського математичного товариства (1899-1919).
Лауреат премії імені професора І. Рахманінова.
Друкувався в «Повідомленнях Харківського математичного товариства».
Як вчений дебютував працею «Про методи Абеля, Якобі, Ліувілля і Веєрштрасса в теорії еліптичних функцій» (1895).
Потім настала черга наступних доробків: «Дослідження з теорії аналітичних функцій, завдання про продовження ряду Тейлора», «Про деякі поліноми, котрі найменше ухиляються від нуля в даному проміжку», «Курс аналітичної геометрії», «Варіаційне обчислення», двотомних «Вступу до аналізу» і «Лекцій з теоретичної механіки».
Основні напрямки наукових досліджень нашого земляка – теоретична механіка (сформулював узагальнені динамічні рівняння для нелінійної неголономної механіки), диференціальна геометрія, теорія диференціальних рівнянь, питання теорії багаточленів, які найменше відхиляються від нуля. На батьківщині П. неодноразово мав проблеми. Так, його не затвердили на посаді приват-доцента, оскільки піклувальник Київського навчального округу М. Ігнатов, керуючись «антипольським» указом 1864 р., не дав на це згоди (1897).
Уже за радянських часів його звинуватили в шпигунстві на користь Польщі, до якої він зрештою після того, як отримав свободу, і емігрував (1922).
Серед друзів та близьких знайомих П. – Д. Синцов, Д. Зернов, Б. Млодзєєвський, С. Бернштейн, П. Покровський, Ц. Русьян, С. Дікштейн, В. Серпінський, К. Андрєєв та ін.

П'ЯТИГОРСЬКИЙ Григорій Павлович

Національний статус, що склався у світі: американський.
Віолончеліст.
З міщанської родини. Батько, П'ятигорський П., – музика-альтист.
Народився 4 (17) квітня 1903 р. в м. Катеринославі Російської імперії (нині – м. Дніпропетровськ, адміністративний центр однойменної області України).
Помер 6 червня 1976 р. в м. Брентвуді (США). Похований на цвинтарі м. Лос-Анджелеса.
Навчався в Московській консерваторії.
Працював віолончелістом московського Великого театру (1918), Варшавського філармонійного оркестру (1921), концертмейстером Берлінського філармонійного оркестру (1924-1928), викладачем філадельфійського музичного інституту Кьортіс (1941-1949), майстер-класів в Бостоні (1957), керівником камерно-музичного відділу фестивалів Беркширського музичного центру (1960), викладачем університету Південної Каліфорнії (1962-1975).
Почесний президент віолончельного товариства Нью-Йорка.
Почесний член Королівської академії музики (Великобританія).
Почесний член Королівського філармонічного оркестру (Великобританія).
Кавалер ордена Почесного легіону.
Кавалер золотої медалі Королівського музичного товариства (1957).
Гру П. відрізняли блискуча віртуозність, відмінний виконавський смак, оригінальне фразування, особливе звучання інструменту, що найяскравіше проявлялося у виконанні романтичних творів. Широко відомий цикл камерних скрипково-віолончельних програм «Концерти Хейфеца й П'ятигорського» (1966).

П. – автор низки мініатюр, серед яких «Танець», «Скерцо», Варіації на тему Паганіні, музичний жарт для інструмента Solo «Прогулянка Прокоф'єва й Шостаковича Москвою».

Наш земляк зіграв самого себе у фільмі «Карнегі Хол» (1947).

У США заснована премія імені П., присуджувана кожні три роки одному з молодих віолончелістів (1962).

Не сприйнявши більшовицького режиму, емігрував – спочатку до Польщі (1921), потім – Німеччини (1922) і, зрештою, – до США (1929).

Серед друзів та близьких знайомих П. – С. Рахманінов, Р. Штраус, А. Шнабель, Ф. Шаляпін, Л. Собінов, Л. Цейтлін, А. Рубінштейн, Л. Парнас, Д. Маркевич, К. Флеш, С. Кейтс, Д. Девіс, Я. Хейфец, В. Горовіц, В. Фуртвенглер, Л. Лассер, Н. Мільштейн, Ю. Кленгель та ін.

Зміст

ЛАВРЕНЬОВ Борис Андрійович
ЛАГОРІО Лев Феліксович
ЛАЗАРЕВСЬКИЙ Борис Олександрович
ЛАЗАРЕВСЬКИЙ Василь Матвійович
ЛАЗУРСЬКИЙ Олександр Федорович
ЛАНГЕМАК Георгій Еріхович
ЛАППО-ДАНИЛЕВСЬКА (ЛЮТКЕВИЧ) Надія Олександрівна
ЛАППО-ДАНИЛЕВСЬКИЙ Олександр Сергійович
ЛАСКОС (ГРІНБЕРГ) Ізабелла Львівна
ЛАТРІ Михайло Пелопидович
ЛАУДОН Іштван
ЛЕБЕДИНЦЕВ Петро Гаврилович
ЛЕВАНДА Олександр Іванович
ЛЕВИЦЬКИЙ (ЛЕВИТСЬКИЙ) Микола Євстафович
ЛЕВИЦЬКИЙ Дмитро Григорович
ЛЕВИЦЬКИЙ Сергій Петрович
ЛЕВІК Сергій Юрійович
ЛЕВІНЗОН Ісак Бер
ЛЕВЧЕНКО Анатолій Семенович
ЛЕМ Станіслав
ЛЕОНТОВИЧ Олександр Васильович
ЛЕПЕШИНСЬКА Ольга Василівна
ЛЕПКИЙ Богдан Сильвестрович
ЛЕПКО (СОКОЛОВСЬКА) Ольга Олександрівна
ЛЕСЕВИЧ Володимир Вікторович
ЛЕЩЕНКО Петро Костянтинович
ЛИННИК Володимир Павлович
ЛИННИК Юрій Володимирович
ЛИННИЧЕНКО Іван Андрійович
ЛИПСЬКИЙ Володимир Іполитович
ЛИСАНЕВИЧ Борис Миколайович
ЛИСЕНКОВ Іван Тимофійович
ЛИСЯНСЬКИЙ Юрій Федорович
ЛИТВАК Анатолій Михайлович
ЛИТВИНОВИЧ Спиридон
ЛИТОВЧЕНКО Олександр Дмитрович
ЛИФАР Серж
ЛИХАЧОВ Володимир Сергійович
ЛІБ Михай
ЛІВЕН Карл Андрійович
ЛІВЕН Христофор Андрійович
ЛІВШИЦЬ (НАУМОВИЧ) Бенедикт Костянтинович
ЛІНДФОРС Микола Федорович
ЛІСОВА Лідія Валентинівна
ЛІТИНСЬКИЙ Генріх Ілліч

ЛІФШИЦЬ Євген Михайлович
ЛОБОДА (ПАШКОВСЬКА) Стефанія Матвіївна
ЛОВЕНГАРТ Антон Сигізмундович
ЛОДІЙ Петро Дмитрович
ЛОЗИНО-ЛОЗИНСЬКИЙ Гліб Євгенович
ЛОКОТЬ Василь Тимофійович
ЛОКОТЬ Тимофій Васильович
ЛОПАТИНСЬКИЙ Федір Леонтійович
ЛОРЕР Микола Іванович
ЛОСЕНКО Антон (Андрій) Павлович
ЛОТКА Альфред Джеймс
ЛОТЯНУ Еміль Володимирович
ЛУБ'ЯНІВСЬКИЙ Федір Петрович
ЛУЗАНОВ Герасим Іванович
ЛУНАЧАРСЬКИЙ Анатолій Васильович
ЛУНІН Віктор Олексійович
ЛУЧИЦЬКИЙ Іван Васильович
ЛУЧИЧ Василь Пантелеймонович
ЛУЧКАЙ Михайло Михайлович
ЛЮЛЬКА Архип Михайлович
ЛЮЦЕНКО Юхим Петрович
ЛЯТОШИНСЬКИЙ Борис Миколайович
ЛЯХОВ Володимир Панасович
ЛЯШЕВЕЦЬКИЙ Федір Олександрович
ЛЯЩЕНКО Аркадій Іоакимович
МАЗУРЕНКО Микола Миколайович
МАЗУРКІ Майк
МАЙДЕЛЬ Едуард Володимирович
МАЙКАПАР Самуїл Мойсейович
МАЙКОВА (КАЛИТА) Катерина Павлівна
МАКАРЕНКО Антон Семенович
МАКАРОВ Степан Осипович
МАККАВЕЙСЬКИЙ Володимир Миколайович
МАКЛАКОВА (КОРОЛЬОВА) Лідія Пилипівна
МАКСАКОВ Максиміліан Карлович
МАКСВЕЛ Роберт
МАКСИМОВИЧ Іван
МАКСИМОВИЧ Іван Петрович
МАКСИМОВИЧ Михайло Борисович
МАКСИМОВИЧ Михайло Олександрович
МАКСУТОВ Дмитро Дмитрович
МАЛАХІЄВА-МИРОВИЧ Варвара Григорівна
МАЛЕВИЧ Казимир Северинович
МАЛЕНЧЕНКО Юрій Іванович
МАЛИНОВСЬКИЙ Родіон Якович
МАЛЬКО Микола Андрійович
МАЛЬЧЕВСЬКИЙ Антоній
МАЛЬШИНСЬКИЙ Аркадій Павлович
МАНДРИКА Микола Якович
МАРГЕЛОВ Василь Пилипович
МАРІГОДОВ Костянтин Лукич
МАРКЕВИЧ Болеслав Михайлович
МАРКЕВИЧ Ігор Борисович
МАРТИНОВ Дмитро Якович
МАРТИНОВ Іван Іванович
МАРТИНОВСЬКИЙ Августин Васильович
МАРТОС Микола Миколайович
МАРШАК Ілля Якович
МАРШАК Яків (Джекоб)
МАСЛОВИЧ Василь Григорович
МАСЛОВИЧ Микола Васильович
МАТЕЗОНСЬКИЙ Костянтин

МАЦЄСВИЧ Олександр Іванович
МАЦЄСВИЧ Лев Макарович
МАЦКЕВИЧ Давид Іванович
МАЧТЕТ Григорій Олександрович
МЕЄР Олександр Олександрович
МЕЇР Голда
МЕЛЬНИКОВ Лука Мартинович
МЕНЦИНСЬКИЙ Модест Омелянович
МЕЧНИКОВ Ілля Ілліч
МИСЛАВСЬКИЙ Симеон Григорович
МИХАЙЛОВСЬКИЙ Володимир Олександрович
МИХАЛЬСЬКИЙ Євген Йосипович
МІДЛЕР Віктор Маркович
МІЗЕС фон Людвіг
МІЗЕС фон Ріхард Едлер
МІЗКО Микола Дмитрович
МІЛЛЕР Олександр Олександрович
МІХЕЛЬСОН Володимир Олександрович
МІХНЕВИЧ Володимир Осипович
МІЩЕНКО Федір Герасимович
МОГИЛЕВСЬКИЙ Феодосій Никифорович
МОГИЛЯНСЬКИЙ Олексій Васильович
МОЇСЄЄВ Ігор Олександрович
МОЙСЄЄНКО Федір Петрович
МОКРИЦЬКИЙ Аполлон Миколайович
МОРАВСЬКИЙ Сергій Павлович
МОТОНІС Микола Миколайович
МОЧУЛЬСЬКИЙ Костянтин Васильович
МУНШТЕЙН Леонід Григорович
МУСТЕЛЬ Евальд Рудольфович
МУХІН Єфрем Йосипович
НАВАШИН Дмитро Сергійович
НАЗИМОВА Алла Олександрівна
НАККО Ольга Єгорівна
НАКОВАЛЬНІН Сергій Федорович
НАРБУТ Володимир Іванович
НАРБУТ Георгій Іванович
НАРІЖНИЙ Василь Трохимович
НАРЦИСКІН Яків Федорович
НАСЛЄДОВ Дмитро Миколайович
НАСОНОВ Арефій Якимович
НАУМОВИЧ Іван Григорович
НАХІМОВ Яким Миколайович
НАЩИНСЬКИЙ Данило
НЕДОБРОВО Микола Володимирович
НЕЖДАНОВА Антоніна Василівна
НЕЙГАУЗ Генріх Густавович
НЕЙОЛОВ Сергій Олексійович
НЕКРАСОВ Віктор Платонович
НЕКРАСОВ Микола Олексійович
НЕПЛЮЄВ Микола Миколайович
НЄВЄРОВСЬКИЙ Дмитро Петрович
НЄМЄНОВ Леонід Михайлович
НІКОЛЬСЬКИЙ Юрій Олександрович
НІКУЛІН Лев Веніамінович
НІЛУС Петро Олександрович
НІЩИНСЬКИЙ Петро Іванович
НОВГОРОДЦЕВ Павло Іванович
НОВИЦЬКИЙ Орест Маркович
НОВИЦЬКИЙ Юрій Петрович
НОВОДВОРСЬКИЙ Андрій Осипович
НОВОСАДСЬКИЙ Микола Іванович
НОСОВ Микола Миколайович

НОТОВИЧ Йосип Костянтинівич
ОБОЛЕНСЬКИЙ Євген Петрович
ОВСЯНИКО-КУЛИКОВСЬКИЙ Дмитро Миколайович
ОЗАРОВСЬКА Ольга Ерастівна
ОЙСТРАХ Давид Федорович
ОЛЕКСАНДРОВ Анатолій Петрович
ОЛЕША Юрій Карлович
ОЛІЗАР Густав-Генрік-Атанази Пилипович
ОЛІЗАР Нарцис Пилипович
ОЛІНСЬКИЙ Іван Григорович
ОЛЬШЕВСЬКИЙ Іустин Львович
ОМЕЛЯНСЬКИЙ Василь Леонідович
ОМЕЛЯНЧЕНКО Іван Якович
ОНУФРІЄНКО Василь Йосипович
ОНУФРІЄНКО Юрій Іванович
ОРЛАЙ Іван Семенович
ОРЛОВСЬКИЙ Володимир Донатович
ОРШЕР Йосип Лейбович
ОСИПЕНКО Леонід Гаврилович
ОСИПЕНКО Поліна Денисівна
ОСТАЛЬСЬКИЙ Андрій Йосипович
ОСТРОВСЬКИЙ Микола Олексійович
ОСТРОГОРСЬКИЙ Павло Петрович
ОСТРОГРАДСЬКИЙ Михайло Васильович
ОСЬМЬОРКІН Олександр Олександрович
ПАВЛИЩЕВ Микола Іванович
ПАВЛОВСЬКИЙ Андрій Федорович
ПАДЕРЕВСЬКИЙ Ігнаці Ян
ПАЛІЦІН Олександр Олександрович
ПАНКЄЄВ Василь Олександрович
ПАНЮТИН Лев Костянтинівич
ПАПАЛЕКСІ Микола Дмитрович
ПАРПУРА Максим Осипович
ПАСКЕВИЧ (ПАСЬКО) Іван Федорович
ПАСТЕРНАК Леонід Осипович
ПАСТУХОВ Андрій Васильович
ПАСТУХОВ Борис Іванович
ПАЧОСЬКИЙ Йосип Конрадович
ПЕРВУХІН Михайло Костянтинівич
ПЕРЕМЕЖКО Петро Іванович
ПЕРЕТЯТКОВИЧ Георгій Іванович
ПЕРЕТЯТКОВИЧ Мар'ян Мар'янович
ПЕТРОВ Євген
ПЕТРОВ Осип Панасович
ПЕТРУШЕВСЬКИЙ Дмитро Мойсєєвич
ПСТУХОВ Костянтин Дмитрович
ПЕЧЕРІН Володимир Сергійович
ПИЛЬЧИКОВ Микола Дмитрович
ПІВТОРАЦЬКИЙ Марко Федорович
ПІДГОРНИЙ Тимофій Пилипович
ПРОЦЬКИЙ Федір Аполлонович
ПІСІТЬКО Давид Христофорович
ПОГОРІЛЬСЬКИЙ Антоній
ПОДОЛИНСЬКИЙ Андрій Іванович
ПОДОЛИНСЬКИЙ Сергій Андрійович
ПОЗЕН Леонід Володимирович
ПОЛЕТІКА Григорій Андрійович
ПОЛЕТІКА Іван Андрійович
ПОЛЕТІКА Петро Іванович
ПОЛІТКОВСЬКИЙ Микола Романович
ПОЛЬ Олександр Миколайович
ПОЛЬОВИЙ Сергій Олександрович
ПОЛЯХОВ Микола Миколайович

ПОПОВ Леонід Іванович
ПОПОВИЧ Павло Романович
ПОРАЙ-КОШИЦЬ Ніна Павлівна
ПОРАЙ-КОШИЦЬ Павло Олексійович
ПОРЕЦЬКИЙ Платон Сергійович
ПОРТУГАЛОВ Веніамін Осипович
ПОСНОВА Ірина Михайлівна
ПОТАПЕНКО В'ячеслав Панасович
ПОТАПЕНКО Гнат Миколайович
ПОТЕБНЯ Андрій Опанасович
ПОТЕБНЯ Олександр Опанасович
ПОТОЦЬКИЙ Павло Платонович
ПОТОЦЬКИЙ Ян Йосипович
ПОХІТОНОВ Іван Павлович
ПОХІТОНОВ Микола Данилович
ПРОКОПОВИЧ Єлисей (Єлезар)
ПРОКОПОВИЧ Петро Іванович
ПРОКОФ'ЄВ Сергій Сергійович
ПРОСКУРА Лука Овсійович
ПРОСКУРОВ Іван Йосипович
ПУЛЮЙ Іван Павлович
ПУЦЕК-ГРИГОРОВИЧ Василь Григорович
ПШЕБОРСЬКИЙ Антоній-Боніфатій Павлович
П'ЯТИГОРСЬКИЙ Григорій Павлович